

הגדה של פסח

הנקרא בשם

אגדת אזור

כולל שני מאורים

<p>שם האחד נאמלת אברהם מהרב הגאון ר' אברהם וצל"ה בן הגר"א וצל"ה מווילנא אשר נמצא בכת"י של המחבר הנ"ל.</p>	<p>ושם השני נכרות אל באור ורחב לדברי ההגדה, המראה מקור לכל פרט שבה בתורתנו הקדושה וישים אספקלריא אל עין הקורא, להיות צופה ומחזה העתיד המכסה, מתוך העבר הגלוי וירוע, אשר חנן ה' אותי הצעיר באלפי ישראל, עבד לעבדי ה', גבריאל ואב בלא"א מ"ד הרב המופלג בתו"י ודוא"ל יצחק ז"ל מרגליות מ"צ עק"ק הורדנא יע"א, נין וכבר להגאון בעל סדר הדורות ז"ל.</p>
---	--

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org

ע"י היים תשס"ז

וויילנא

בדפוס ר' יהודא ליב מ"י,

(ב'מחוקק מו"ה אליעזר ליפמאן ז"ל).

שנת תרס"ג לפ"ק

СКАЗАНИЕ НА ПАСХУ.
Съ двумя Комментаріями.
Соч. Равв. В. Марголіса.

ВИЛЬНА. Въ типографіи Л. Л. Маца,
на Запальной улицѣ, домъ Вендорфа 1903 г.

Дозволено цензурою 18 Января 1903 г. Вильна.

הקדמה



יתברך ה' יוצר ה' יתרום ה' יתרון תורה לעמו ישראל, ששם חלקי מנעורי מיושבי ביהמ"ד, וזיכני מעורי להתחמם כנגד אורן של חכמים גדולים וצדיקי עולם. והיא שעמדה לי, כי גם ידי הכהה מצאה בחסרו ית"ש לחדש דברים בתורתנו הקדושה גם בהלכות גם באגרות, ורבים מהם היו למשמע אזני נכונים ולמראה עיני חכמים, וקלום.

והנה עד הנה לא אצתי ולא דחקתי להיות נכנס בקהל מחברי ספרים, מכמה טעמים. אבל בימים האלה, השבותי אל לבי להוציא לאור מעט מועד מחדושי, מטעמים שונים. והנה בחרתי להרים לראשית פריי אשר חנני ה' יתב"ש, את באורי להגדה של פסח. כי בצוק העתים הללו, אשר לדאבון נפשנו עינינו רואות שמץ מים זרונים עד צואר הגיע, כתבי פלסטר וספרי מינות יציצו לבקרים כעשב הארץ, יגולו צעירי צאן קרשים משר תורת חיים, ימישו מפיחם מים חיים מים נאמנים המפכים מבית קדשי הקדשים, וילעיטום תחתם מים רעים מי מות ומשבלת ר"ל, להאביר אמונת אמת מפי עוללים ויונקים ולהכריתה מפיחם. אמור אמרתי, הובה קדושה על כל איש אשר לבו לשמים, לצאת לעזרת ה' בכל אשר תמצא ידו, ואפילו באצבע אחת קטנה, ויחי נעם ה' עלינו. וכל משהו ומשהו שימצאו יראי ה' וחושבי שמו יצטרפו לחשבון גדול, והי' המחנה הנשאר לתורת אמת, והגותר לאמונה טהורה, לפליטה גדולה. ובאשר ביאורי על הגדה של פסח, יביע תהלת ה' ועזו גוראותיו בגאולתנו ממצרים, ויזכה כי אין ישע ואין גאולה לישראל מבלעדי גפלות ה' ומסות גוראות ימינו, ושוא תשועת אדם, ואך בשוב ישראל אל ה' לשמור מצות תוה"ק עפ"י הקבלה הנאמנת והמסורה לנו, אזי ירחמנו ה' להביא גאולה ופדות לעמו; לכן נתתי לו משפט הבכורה להוציא לאור בחסרו יתב"ש:

והנה השית"ב הקרה לפני חמדה גניזה, יקרה מפגנים, ב"י באור על הגדה של פסח, מאביר הרועים הגאון החכם אוצר כלי חמדה מון ר' **אברהם זצ"ל** בנו של רבנו הגדול רבן של **ישראל** הגר"א זצ"ל אשר פיו יקבנו גאולת אברהם. וישאני לבי להוציא לאור עולם לתת לו גאולה בקרב ישראל, ויקום בנו משנת חכמים ז"ל, האומר דבר כשם אומר מביא גאולה לעולם" ואת באורי אנכי קראתי **גבורות אל** ואשים את שני הבאורים משני עברי ההגדה, וקראתי אותם יחדו בשם כולל: **אגדת אזב**, להיות רמוזים שתי שמותי בתוך הספר **גבריאל זאב** לזכרון בהיכל ה' לעולמים. וחנה הוספתי כזה גם איזה רברים מה שאין להם יחס אל ההגדה של פסח, כי תשוקת האדם רבה להוציא לאור חר"ת הממונים בתוך אהלו. ואקח מעט מחדושי ש"ס בהלכה, וגם מעט הערות במשנה, ופלפולא לחידורא בסיומא דש"ס, ושמותים לוית חן לקונטריי זה, ויהא רעוא שיהיו דברי מוצאים חן בעיני בעלי תריסין הי"ז והי"ז זה שכרי. **ואם** כי עיקר ממרתי כעת להדפיס את ביאורי על ההגדה, אמנם יען כי התדרן הראשון שאמרתי על מיום הגדול מהש"ס [אשר גמרתי אז את הש"ס אשר לא הספיק מו"ח הרב המאוה"ג הצדיק יס"ע

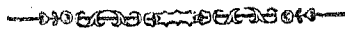
הקדמה

י"ג זל"ה לגמרי רק ער דף ל"ג בנרת] הגדו שייך לפסקא של מזכירין יצ"מ, ע"כ צרפתי לזה ג"כ את יתר הרברים שאמרת בפי' התד"א בכל הסיומים הנרולים מהש"ס. ואף כי עוד הרבה אופנים אמרת בזה בכל שנה בבוא תור חיאצ"ט של מו"ה ז"ל אשר אז נקבע ג"כ סיום חברת הלוקת הש"ס, אבל אין מקומם פה ויבואו במקום אחר איה"ש :

ובמרת ביאורי בהגדרת לחוק האמינה והתקנה הישנה המסורה לנו מאבותינו ז"ל כאשר יראה הרואה בפנים הספר, וגם להראות כי כל דרשת המגיד לא הוציא מודעתו כי אם מהמובן לנו מדברי התוח"ק בעצמה ביסודות נאמנים, ונבונים, עפ"י עיקרי תוח"ק והצרופה, אשר יהי מזה תועלת לכל, כי כמעט כעשר דיושים יקרים נכללו בו :

ואני תפלה לנותן תורתנו הקרושה יתברך שמו. לחדש ימינו כקדם להפנות לב בני ישראל אל תורתנו הקרושה שבכתב ושבע"פ. למוץ ולהתענג מזיו כבודה ולניק משד תנחומי. והיינו אנחנו וכל צאצאינו יודעי תורתנו ומשכילים בה שכל טוב, יומם ולילה לאוי"ט. הכ"ד המדבר לכבוד תורתנו הקרושה ולמען אמונתנו המהורה. המחכה לקץ הימין בב"א. החותם פה גרדנא. בחדש מרחשון שנת הוד כבוד התורה לפ"ק.

גבריאל זא ב מרגליות מו"צ פק"ק הוראדנא בן לא"א מו"ה הרב המופלג בתו"י המקובל כ"ש מו"ה יחיאל יצחק מרגליות נין ז"ל ונכד להנאון הגדול בעל סדה"ד זל"ה.



כבוד הורים ז"ל

לזכר עולם יזכר כי א"מ הרב וכו' כ"ש מו"ה ר' יחיאל יצחק מרגליות אשר נפטר ביום י"ד לחדש אדר שנת תרנ"ג נין ונכד להנאון הגדול המפורסם בעל סדה"ד זל"ה. וה"ה כבוד א"מ הצנועה והתמידה מרת **בונא** חיה ז"ל אשר נפטרה ביום י"ד מנ"א שנת תרנ"א. ומנוחתם כבוד בוילנא אשר הרבה עמלו לגדל ולחנך את בניהם על דרכי התורה והיראה יה"י זכרים לברכה !

חידושים על פסחים

מביחו, עד שיאיר היום. וע"כ שפיר מוכח מזה דרזין אינא מקדימין טפי מלפרא]:

רבזא ותישב דרש"י ז"ל דהכא כתב טעמא מפני החיות והליסטים, ובב"ק כ' מפני המזיקין והליסטים. דהכא מיידי בדרך מעיר ארצה לדרך להמתין עד הכן מפני חיות והליסטים, וה"ל בב"ק מיידי בעירו לדרך להמתין בעיר עד עה"ש מפני המזיקין, ומלאת בדרך עד זריחה השמש מפני הליסטים, ועיין בב"ז ותראה כי נכון הוא בעזה"ש:

ב (ד' ע"א) אמר רב"ז בשעה שב"א מניין צבתיס ואור הנר יפה לבידקה, אמר אב"י הלכך וכו'. הקאו המפרשים דלמא הולך רב"ז לחת שני טעמים, ונח"ל הלכך דלמא אב"י אח"י, והנ"ל בזה משום דבאמת הך ח' דקאמר וכו"ל זריזין מקדימין למלואת הוא ח' דחוק וכי דרך הסגלא למינקט זמנא דזריזין בסתמא, ויותר ה"ל למיחני הזמן של עיקר הדיון ומיזבו, אשר ע"כ ל"פ פשטיות דברי המקסן בסוגטן הזה, דהשתא דק"ל אור אורתא קשה ב' קושיות, ובשלתא למ"ד אור יממא חף דגס לדידו' ה' קשה קושיא ח' ונבדוק בשית, היינו בותרין לחפוס אח הדוחק במיעוטו, לומר דגס התנא סובר דמשא הוא עיקר חיובו, ונקט אור סתמא משום דזריזין מקדימין מלפרא, אבל לפי"מ דק"ל אור אורתא, מלבד דקשה קושיא ח' ונבדוק בשית, לא נוכל לדחוק ג"כ ולומר דזמנו של זריזין נקט ואחי, דה"י די להעמיד זמנו של זריזין מלפרא, וכנגד שחי קושיות אלו, ח' רב"ז שני חירוטיס. דודאי לשון אור הוא צתמלה, או צתחילת היום למאי דהוב' כ"ד מעיקרא למ"ד ימנא, או צתחלת הלילה לפי"מ דק"ל השתא דלכ"ע אור אורתא, וע"כ קושיא ח' דקשיא נך ונבדוק בשית, לק"מ, דבאיסור חמור של חנוך, לא רצו חכמים לתקן הזמן של הבדיקה צתמלע היום בשעה שב"א טרוזין צעסקיהס צעוק, אלא בשעה קבועה ומיוחדת לבנ"א בשעה שבנ"א מניין או צבתיס, ומהשתא למאי דס"ד מעיקרא למ"ד אור יממא הוי עיקר החיוב בשעה שבנ"א קמים משנתס ללאת חוץ, ולמאי דק"ל השתא דלכ"ע אור אורתא הוא להכי צמרו יותר צתחלת הלילה, משום דלא אור הנר יפה לבידקה, אבל ציבה הוא מחשיך כמש"כ רש"י ז"ל. וע"כ כיון דשמעינן מהא דרב"ז דקבעו ע"ז זמן מיוחדת, ע"כ אמר אב"י הלכך כו' כמש"כ הט"ז דלחי לאמוטי ממורה דרבנן שקבעו טעה זמן צבה, ודו"ק:

א (דף בע"א) תוס' ד"הוכרב יהודה. לא קאי אמאי דמשני כנוחן דלמא לפרא נהר אלא מילתא באפי נפשה היא ומפרש מה השמיטנו הפסוק לכ"ע ע"כ. ולעגד"י דלמקסן שסובר דאור הוא שס דבר, והכל אחר הצוקר ששמו אור, חין לכוזית הך מילתא דרי"ה, מדכתיב צתורה הזמן שילאו לדרכס, דכ"פ מנינו דנקט הקרא זמן המעשה כמו וישכס לבן צבוקר (בראשית ל"ב) ויקס בלעס צבוקר (צמדבר כ"ב), אבל לפי המסקנא דהוא כמאן דלומר לפרא נהר, ח"כ חזין דחתורה מניין לנו הזמן דבדוקק דלא ה"י תומ"י בעלות השחר אלא לאחר שהאיר המזרח [או משעת הן וכפירש"י בד"ה צבי טוב] ע"כ הוכיח רי"ה דבא הכחוב להשמיטנו דילא ארס צבי טוב, והוא יותר מלאחר מעלות השחר — וימישב דברינו יותר, עפ"י דברי התוס' ד"ה יכנס צבי טוב כו' ואומר רש"י דלריכי חרי קראי כו' ע"ס. וא"כ ה"ל מיידי בהולך בדרך מעיר אחרת, אע"ג דהולך עם עוד שנים דליכא טעמא דמזיקין, עכ"ז אל יא מפני הפחחים [או מפני החיות דכתיב צורה השמש יאספון] ומפני הליסטים ע"כ ריך להמתין עד אור הבקר הרבה ככל. משא"כ הך קרא דמיידי צב"ק (ס') מוחתס לא תלאו איס וגו' דמיידי בעירו, דליכא טעמא דפחחים וחיות וליסטים, רק מפני מזיקין, וכמש"כ איס מפתח ציתו וגו' דמיידי ציתוד, לכן כתב קרא עד צוקר סתמא דניוד בעלות השחר ליכא חששא דמזיקין וכמש"כ ויאצק איס עמו עד עלות השחר (בראשית ל"ב) דיליף מינה (צתולין ל"א) דח"ח לא יא יחודי צלילה ע"ס:

רבזא יל"פ מה שכתבו התוס' (ד' ע"א) צד"ה שגאמר וישכס וכו' דהכא מוכח מקרא דעקידה כו' ע"ס ולבאורה קשה דמ"מ האך מוכיח ונינה דזריזין חין מקדימין טפי מלפרא, דלמא ה"י מתירא מפני הפחחים והחיות והליסטים, ולהגיל ניחא דאס ה"י מתירא מפני אלו הדברים ה"י ריך להמתין עד שיאור הבקר, או עד כן חממה, ולמא השכים צבוקר ניד בעלות השחר, וכמש"כ צבוקר סתמא, אלא ודאי דלא היה מתירא מזה ומטעם דשלוחי מורה אינא ניזוקין ועיין. [ולולא דברי קדשם של בעלי התוס' ז"ל הייחי לומר דהך קרא דוישכס אצרכס צבוקר דמיידי הכא הוא מקרא דכתיב גצי הגר (בראשית כ"א) והתס ה"י ג"כ חיוב של מורה, אחרי שנגטוה מפי הקציה כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה, וההסתמה ה"י רק לגרש אח הגר מציחו חולה, דליכא כל הך טעמים הנ"ל, ועכ"ז לא הקדים טפי מלפרא לגרשה עם הנער

חידושים על פסחים

ג' שנים (ד' ע"א) רש"י ד"ה חובת הדב כו' אבל הכא דיקת חמון לרבנן כו' והשתתף כה"ג אבעיה לן טורח זה על מי מוטל ע"כ. וכבר עמדו המפרשים על פירש"י דמאי בניי לאשמועינן בזה, דבדיקת חמון הוא מדרבנן, ואמאי לא הזכיר זאת ברש"י הבעיה, וכו' דכחלה הוא כו' דבעי לעיין ב"י דאורייתא ובשאלא ביטלו מי עובר, כיון דכתיב שאור לא ימלא בבתיכם ולא כתיב צו לך אם נאמר דשכימות קניא חל החיוב על השוכר וכדאוי קס"ד בכרייתא דף ה' ע"ב, ועדיין ח"י אומר כו' דבבתיא חפי' על של אחרים עובר ע"ש וכלשון הבעיה, על מי לבדוק, אם המשכיר שהחמון שלו, או על השוכר דליאסורא ברשות' קאי, ומקרי בבתיכם, ורלה לפשוט ממוזזה דכתיב ג"כ ביהך ועכ"ל השוכר חייב במלות המוזזה, דמקרי ביתו. כן בחמון מקרי בבתיכם של השוכר, וחלה עליו מלות ציטור. וע"ז דמי הגמרא דממוזזה אין רחי, דאע"ג דשכימות לא קניא וכדאיתא בגמרא (ו' ע"ה) עכ"ז מלות המוזזה חל על השוכר מה"ח [וכמש"כ החוס' במנחות מ"ד ע"ה] ורש"י הכא, לפי שהיא משמרהו, ועוד דביהך לאו דוקא, אלא דרך ביאהך מי שנכנס ויולא בה. משא"כ לגבי חמון, אם לא ציטלו בודאי חייב המשכיר לבדוק כיון שהוא שלו, והשוכר פטור, מחרי טעמא. (ח' דבאמת ילפינן גז"ש דשאור שאור שאפי' בבתיא חמו עובר על חמון של אחרים שלא קבל עליו אחריות ומנש"כ הכא דפטור מטעם ב') דשכימות לא קניא, ולא הוי ביתו, אלא הכא דקא מיבעי לן מיירי בצטלו, וליכא ליאסור דב"י, [דהא דכתב רש"י במשנתיהו טעם הבדיקה שלא יעבור עליו ב"י, והחוס' הקשו עליו ופי' הטעם משום דלמא אחי למיכלי ע"ש. אפי' דודאי מורה רש"י דטעם הבדיקה הוא ג"כ דלמא אחי למיכל מיניה וכמו שהביאו ראי' מוכר בשמי קורה, ועוד מוכח ממנה מקומות, אך לרומא דנלמא כחב, דס"ל כהר"ן דחשבו ג"כ שמא לא יבטלו בלב שלם, והוי דררא דב"י. אמנם עכ"ז מורה רש"י דאף היכא דליכא סרך דב"י גזרו דלמא אחי למיכלי] אך רבנן תיקנו הבדיקה, וע"כ בעי טורח זה על מי מוטל מדרבנן, אי על המשכיר לבדוק דהמירא דיד' הוא ולאכא דררא דב"י או על השוכר לבדוק דליאסורא ברשותי קאי, ושמא יבוא למיכלי. ופשוטה מצרייתא דמי שמשפתח בירו בעת חיוב. הבדיקה, עליו החיוב לבדוק, והטעם בזה, דאם ה' המפתח ציד המשכיר כבר חלה עליו חובת הבדיקה, מטעם חששא דב"י ואם כבר נמסר המפתח להשוכר, על השוכר לבדוק דלמא אחי למיכלי, והכא

ליכא חששא שמא לא יבטלו בל"ש, כיון שהשכיר כפי מיום י"ד הבית לאחר, הביטול שנצטלו המשכיר בודאי הוא בל"ש דלא חיישינן לזה אלא אם עדיין החמון ברשותו וק"ל: ד (ו' ע"ב) ונבטלי' בארבע ונבטלי' בחמש כין דללו זמן ליאסורא ולאו זמן ציטורי' דלמא פשע כו'. פי' דפריך ונבטלי' בארבע דמוחר חף באכילה ונבטלי' בחמש דלכא"פ מותר בהנאה והוי עדיין שלו לצטלי', ע"ז אמר כיון דבארבע לאו זמן ליאסורא כלל, ובחמש לאו זמן ציטורי' הוא עדיין דלא מותר בכל הנאות חיישינן דלמא פשע ולא מוטל לי' : ה (ז' ע"א) ברש"י ד"ה התם ודאי וודאי הוא כו' וחין גמגום והלך אחר הרוב בדבר אלא חוקה ודאי על כל החברים ע"כ. מזה נראה דס"ל לרש"י דרוב הוא ג"כ בגדר ספק, אלא שספק כזה היורה החורה, וחוקה הוא בגדר ודאי, וכדעה הסטמ"ק בב"מ ו' ע"ב: ו (י' ע"א) ברש"י ד"ה ר"ה מדמי לכו לזה אחר זה כו' וגבי בתים נמי אם בא לשאל זה בפ"ע וזה בפ"ע אמרינן לי' אי אחא לריך לבדוק לכיון דבדיקת חמון דרבנן תלינן לקולא ואמרינן ספיקו מותר, ואי צבת אחת באו שניהם לריכין בריקה ע"כ. והפני' סקשה ע"ז דלשי"ז הי' לנו להקל בחמון חפי' צבא לישאל עליו ועל חבריו, וכמו שפירש"י בכל הסוגיא דהכא, דמקילין בבדיקה חמון לפסוק בדברי המיכל בשאר דוכתא דאורייתא ע"ש. ובמח"כ נעלם ממנו לפי טעה משנה דטהרות פ"ה מ"ז דגם בצומאה דאכל חוכלין עמאין שהוא מדרבנן עליגי ר"ה ור' יוסי ע"ש, וע"כ לא כתב רש"י להקל רק בצבא כ"א לשאל בפ"ע, מטעם דבדיקה הוא דרבנן, וספק דרבנן לקולא וכמו ס"ט צר"ה דמקילין בזה, אבל כשבאו צבת אחת, שניהם ממיאם חפי' צר"ה, וכן בבדיקה חמון חפי' בטלו פסקינן לחומרא, וכמש"כ הב"י בסו' תל"ט דזה לא הוי ספק גמור אלא דומה לודאי כו' ע"ש וממילא מובן דאם בא לשאל עליו ועל חבריו תליא בצלוחת דר"ה ור' יוסי ודו"ק: ז (י"ג ע"ב) אמאי פסולות, פי' דפריך במאי נפסלו ומחזיה סיבה השיגו חמיד על ער"פ הפסולות לסימן, דזה לא ה' קשה לו דאמאי לא לקחו כשרות, משום דא"ל ליקח חמון, דהא יביאם לידי פסול לשורפם בשש, וא"ל ליקח מלה דהסימן הי' ל"ל מהמין של האיבור, ועוד דהמנות היו קטנות ולא היו גכרין, וע"כ הי' לריך ליקח חלות חמון, שט"ז הי' הסימן והיו גדולות עשרון לחלה ובכדי שלא יביאם לידי פסול לקחו פסולות, לזה פריך אמאי נפסלו ומחזיה סיבה הי' חמיד וע"ז משני מהוך שהן מרובות ב"ג היו נפסלין בלינה או שהי' נשפך הדם: וחקלה

י (כ"ט ע"א) רש"י ד"ה וילף שאור לאכילה ט"ו ומותר
 חמנו של נכרי באכילה ואפי' בפסח מט"ח ע"כ. והחוס'
 חלקו עליו ולדידהו לא היו אלא היצר הנאה בתוך הפסח,
 ולאח"כ אפי' באכילה ע"ש. ולישב גדול החמנו שהקשו
 על רש"י ז"ל, נלע"ד דבר חדש בזה, ורש"י וחוס' לשיטתייהו
 אזלי, והוא ד"ל לפי"מ שכ' החוס' ע"כ בשם ר"י דהפודה
 ע"מ לבטרו חיטו עובר עליו, א"כ ישראל הלוקח מן
 הא"י ע"מ לאוכלו שוב לית צ"י איסור דצ"י, וכיון שכן
 לא חל עליו איסור אכילה [וכמש"כ הבעל המאור לשיטתו
 בער"פ דבאכילתו הוא משביחו]. חמנו משום דלר"ה
 לשיטתו דא"כ אלא שריפה וכפי שיטתם לדעת ר"ה דאחר
 שש פליגי לא מקיים באכילתו העשה דתשביחו, אבל
 לשיטת רש"י דא"כ איסורו השבחתו בכ"ד, הנה גם באכילתו
 מקיים העשה דתשביחו אפי' לר"ה, דהוי כלוקחה ע"מ
 לבטרה דא"כ עליו, ולפי"ז יש ליישב מה שרק' החוס'
 א"כ גבי הקדש, דאי לאחר פדיו הרי הוא שלו, דהא
 י"ל דמייירי כגון שפדה אותה ע"מ להסיקה תחת חבשילו
 דמותר בהנחתה, והא ליכא לאקשו' דא"כ גבי חמץ שלו
 נמו יומא הכי לפוטרו באכילה, דהא דעתו לבטרו,
 דשא"ה דהא עבר עלי' מחמלה, ובע"כ רחמנא חייביה, ודו"ק:

זו (כ"ב ע"ב) ותקלה עלמה תנאי היא ט"ו עיון רש"י
 שכחצ בטעמא דצ"ש דאמר תשפך חבל דלוי מזלף
 קלי קלי אפי' בו ציוס חיישינן לתקלה. וכחצ הרש"א ז"ל
 גדף כ"א צד"ה חין הכרעה שליטת מכרעת בו דזהו
 למאי דס"ל לרצ"ו דטעמא דצ"ש משום תקלה ע"כ. ובה
 יש לבאר עוד דקדוק בלשון הגמרא ותקלה עלמה תנאי
 היא, מזהו לישן עלמה, ולהבין נמי קושית הגמ', שמן
 נמי אתי צ"י לדי תקלה דנתי קושית, דלמא ציון חדש
 לישנו שהוא זמן רב חיישינן וכמש"כ רש"י לעיל, ולא
 מטעם זילוף עלמה. לזה דזהו כונת הגמ' דתקלה
 עלמה ג"כ ונתי היא, כלומר מלבד מה דפליגי בזה
 האמרו לו עס ריב"ז חי חיישינן לתקלה או לא, אלא דתף
 לר"י"ש צר"י דחייש לתקלה יש עוד פלוגתא בזמן התקלה
 דלצ"ש חיישינן לתקלה מונה שישתמש ממנו מטע מעט
 אפי' לבו ציוס, ולצ"ה לזה לא חיישינן. וריב"ז מכריע
 כצ"ה לתקלה בזה לא חיישינן, אבל בשדה לליק או
 בחדש לא"ד דיש בה שיהוי קודם שיחיל להשתמש בזילוף
 חיישינן לתקלה בזה. וע"כ כתב רש"י בזה דמשני הגמ'
 בחדש, אם ישנה אללו בו משום דמשמע מהגמ' דלתקלת
 זילוף עלמה לא חיישינן, כ"א בחדש לישנו חיישינן כריב"ז.
 ופריך הגמ' שמן נמי אתי צ"י לדי תקלה כשנמנחת בשדה
 עד שיביאנו לביחו, ומשני דבזה יש תקנה דרמי לי בכלי
 מאוס. ובאמת הי"נ לשנו' ולחלק בין שיהוי דחדש עד
 שיחיישן, לשיהוי דשמן מהשדה עד שיביאנו לביחו, אלא
 דבעי לשנו' אפי' לליק דריב"ז ודו"ק:

יא **הרמב"ם** ז"ל בפ"א נוה' חו"מ פסק דחמץ בזמנו
 בין בזמנו ובין שלא בזמנו אוסר במשבו.
 ופי' המפרשים משום דפסק כרבא (בפסחים ל') מטעמא
 דהוי דשיל"מ ומשום חומרא דחמץ אסרו אפי' בא"מ בזמנו.
 והקשה הר"ן על שיטה זו, האריך וכול לומר דחמץ לאה"פ
 יל"מ הא' בעיני' קנים ר"ש מדרבנן, ותי' הר"ן לחד
 חיובא דיל' כיון דמה"ס מותר מקרי ישל"מ, אע"ג דמדרבנן
 אסור לא בזה להקל עליו אלא להחמיר עליו. והשיג
 א"כ ע"ז כיון דדינא דישל"מ לא בפיל גם הוא חיטו אלא
 מדרבנן, והס' החמירו לאוסרו אה"פ, א"כ הוי כחרי
 חומרי דסתרי אהדרי ע"ש. והנה הרמב"ן בס' המלחמות
 הקשה עוד על בעלי השיטה הזו דלפי"ז יקשה על ר'
 יוחנן דאמר חמץ בזמנו צ"ט אמאי הא הוי דשיל"מ.
 ותי' ד"ל דר' יוחנן יסבור כרבנן דפליגי אר"ש, דלית להו
 חומרא דדשיל"מ ע"ש. והקשו עליו הדו"ח במערכת
 לפסחים, והטעם המלך שעל הרמב"ם והגל"ח, הא רב
 אשי מחרץ (בביצה ד' ע"א) הך דספיקא אסורה ואם
 נחערבה באלף כולן אסורות, מטעם דשיל"מ, ונוכרה
 שם דתי' הוא גם לר' יוחנן דלית לי' ג"כ טעם איסור
 ביצה שנולדה ביו"ט מלד גזירת משקין שזבו, וכמו דאמר

ט (כ"ח ע"ב) ור"ה דר"י הגלילי נוג"ל חי בעיה חימא
 מדסמוך לי' הוסי, וה"א סמוכין לא דריש. להבין
 יותר בני הת"י הללו צנאי פליגי, נראה לי כי המה
 סובבים עפ"מ דליתא (ביבמות ד' ד' ע"א) דר"ה צכה"ה
 לא דריש סמוכין ובמשנה תורה דריש, ואמרינן שם,
 ובמבנה תורה מ"ט דריש אבע"א משום דמוכח, ואבע"א
 משום דמופנה, וכ' החוס' שם צד"ה וכי מפני כו' דה"ה
 צכה"ה דריש היכא דמוכח או מופנה ע"ש. והנה הך
 ולא יאכל חמץ דסמכי הבא להוסי, מוכח דהוא לדרשא
 קאחי, אבל לא מופנה הוא לר"ה דלריך ללאו אחד מהני
 חלחא זמני, וע"כ אמר באבע"א קמא, דאם נאמר כדעת
 האבע"א קמא דיבמות דסגי לדרשא סמוכין מטעם מוכח
 לחוד, א"כ הבא נמי מוכח מדסמוך להוסי, וה"ה באבע"א
 דהרא, דיבמות דבעי מופנה, והבא לאו מופנה הוא,
 בע"כ דהך סמוכין לא דריש:

חידושים על פסחים

חז"ל דבריהם בתערוכות מנוץ בפסח ללא שכיח כ"כ, ככדי לחוק גזירתם דשכיחא להחמיר בחנוץ שעבר עליו הפסח משום קנסא:

ודעת הרמב"ם ז"ל חף דפסק בפ"ו מה' שבת כרז חשי בעירובין, עכ"ז ס"ל חומרא דדשיל"מ גבי חנוץ, בע"כ מוכרחין לנו לומר דס"ל כתי' השני של כר"ן משום דכיון דהתערוכות מותר שפיר מקרי דשיל"מ ולא בטיל, וכדמשמע מלשון הרמב"ם פט"ו מה' מ"א וד"ק: יב (ל"ב ע"א) כל היכא דמעיקרא שויה ד' ולבסוף שויה זוזי לא תבעי לך דודאי כדמעיקרא משלם לפי דמיים ללא גרע מגזלן כו' והקשה הגרע"ח הא מ"מ יש נ"מ דאם משלם לפי דמיים לריך לשלם כל הדי' וחומשו מפירי ואין הבטח יכול למחול, אבל אם לפי מדה ח"ל לשלם רק א' וחומשו מפירי ואינו יכול למחול, אבל המותר דמשלם מלך גזלן אינו משלם פירות ויכול לסלקו בזמיים ובלא חומש ויכול למחול ול"ע. ולעג"ד כונת האיבעיא אינו רק היכא דיש חילוק בשיעור ההשלמות בין לפי מדה, או לפי דמיים, הא"ך ישלם, וע"ז קאמרי דהיכא דמעיקרא הו' שוה יותר לא קא' מבעי' אולי ישלם פחות לפי מדה חד גרידא, משום דודאי לא כיוונה התורה להקל על האוכל תרומה, ולעשותו גרוע בחיובו מדין הגזלן בשיעור ההשלמות, רק החמירה עליו התורה להוסיף עוד חומש, ושהיו ההשלמות דוקא בפירות משום כפרה, וכיון שבגזלן דעלמא לריך לשלם ד' בודאי באוכל תרומה לריך לשלם הדי' בהוספת חומש, ובפירות, וא"ך היכא דהוקרה אבעיא להו, אולי כונת התורה להחמיר עליו בתרומה לשלם לפי מדה ולא לפי דמיים, אבל זאת הו' פשוט להם דכל מה שישלם בתרומה, לריך להוסיף חומש ובפירות דוקא משום כפרה, וראיתי להאחרונים שתי' הקשיא הג"ל בתישך, והלנע"ד כתבתי:

ובמה שהקשה עוד הגרע"ח בחוספותיו למשניות בזמ' תרומות ס"ק מ"ד על התי"ע, והביא רמ"א להר"ם דכל היכא דמשלם חולין מוחקקים רואין את התרומה כאילו היתה חולין אפי' אם נאמר דלפי דמיים משלם, דאל"כ למה לא אמרו דהג"מ הוא צוה ע"ש. ואי משום הא לא אריא דבלא"ה יש עוד נ"מ לענין תרומת חנוץ בפסח או לענין תרומת טמאה, דודאי אי לפי דמיים אינו משלם רק דמי שווי של תרומת טמאה, ולכן בתרומת חותים ועגבים שנטמאו אינו משלם כלום למ"ד דמשלם לפי דמיים כמבואר בסוגיא, ובע"כ דהגמ' חדה מייבאו נקמ לענין יוקרא וזולא. ועכ"ז דינו לגבי תרומת טהורה הוא

הש הימח לר"ל אלא לר' יוחנן מאי איכא לניימר, ובע"כ דר' יוחנן ס"ל ג"כ דינא דישל"מ לא בטול ע"ע:

וליישב את כל הג"ל נ"ל עפ"י"מ דאיתא בעירובין (ס"ז ע"ב) אמר עולא ח"ר יוחנן קרפף יותר מנ"ם שלח הוקף לדירה הזורק לתוכו ארבע אמות חייב, כו', מנחיב ר"ה ב"ח סלע שבים גבוה ורחב ד' אין מטלטלין לא מתוכו לים, ולא מן הים לתוכו, פתוח מכלאן מטלטלין, עד כמה עד ב"ם כו' אלא לאו ארישא וכו' סלע שבים גבוה י' ורחב ד' כו' וע"כ עד ב"ם, אלתא כרמולית היא, אמר רבא כו' לפונס ארישא, וה"ק הא בתוכו מטלטלין, ועד כמה עד ב"ם, רב חשי אמר לפונס ארישא, הן אמרו והן אמרו כו' ב"ם דשרי לטלטלו בטולהו חסרי רבנן לטלטולי לא מן הים לתוכו כו' יותר מנ"ם דאסור לטלטולי בטולהו שרי לי רבנן לטלטולי מתוכו לים ומן הים לתוכו מ"ט כו' ומנ"ה טנה תוכו שכיח מתוכו לים ומן הים לתוכו לא שכיח ע"ש בפרש"י. היולא לנו מסוגיות הגמ' הג"ל דרב חשי ס"ל כל היכא דמתרמי חרי חומרי דרבנן דסתרי אהדיי מטלטלין חד מייביהו מאי דלא שכיח כ"כ מפני העמדת ההומרא דשכיח יותר, ורבא לא חייש לזה, והעמידו חז"ל דבריהם חף היכא דנראה כחרי חומרי דסתרי אהדיי, ותרווייהו פליגי בזה להרץ אליבא דריו"ח ע"ש בסוגיא. ומעתה סרה קושית הר"ן על רבא במאי דס"ל דחנוץ בזמנו, הו' דשיל"מ, דרבא לא חש לזה, והעמידו חז"ל דבריהם לחפוט ההומרא דחנוץ דבהו"פ הו' דשיל"מ, חף דהחמירו ג"כ להאסרו אה"פ משום קנסא, כמו שהחמירו בשם מטלטל מניה לתוכו של קרפף יותר מנ"ם, משום דמה"ת הוא רה"י, חף דאסרו ג"כ מטלטל בתוכו אלא דב"ח דשויגהו ככרמולית מדרבנן. ומעתה יקשה אליב' קושית הרמב"ן ח"כ למה לא חש ר' יוחנן לזה לחוברו במשהו מטעם דשיל"מ, דהוא ע"כ ס"ל קן בעירובין אליב', בזה תי' הרמב"ן, דרבא יסבור דריו"ח לא ס"ל כלל הך דינא דשיל"מ לא בטיל, והך ברייתא דמטיקא להורה וכו' מוקים לה בספק טריפה וכת' דר"פ דהאי הגח הגא דליכרא קריעות הוא כו'. וסרה בזה קושית הדו"ח והטעם"נו והל"ח מוכא דמבני רב חשי גס אליבא דר' יוחנן לעולם ספק יו"ע ספק חול, ומשום דשיל"מ ע"ש, משום דלרב חשי אליבא דר' יוחנן י"ל דהן בעלמא ס"ל לר' יוחנן ג"כ הך דינא דשיל"מ, אבל גבי חנוץ בפסח, לא יוכל לדין דינא דשיל"מ, משום דרב חשי אליבא דר' יוחנן היכא דסתרי אהדיי לא העמידו

הירושאים על פסחים

ה

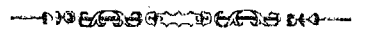
וארי הוא אחר הזאה כמו קודם הזאה כו' ע"ש. והנה
 נגנו' (יומא ח' ע"ב) יש סתירה לדבריו לאמרו שם ולמעמיד
 הזאה כל שבועה מן זכות וכו' ק"ל דהזאה שבות ואינה
 דוחה את השבת כו' אמר רבא הלך כה"ג ביום"כ וכו'
 וכל אימת דמתרמי מפרשנין ל"י כו' ופי' רש"י ואע"ג דלא
 כו' רביעי שלו בשבת ונמנא הזאה בעלה שני ימים ע"ש,
 משמע דכלל כ"ל רש"י ז"ל דכל היכא דלא כו' רביעי
 שלו בשבת הזאה נדחה שני ימים, ולדברי הגאון הל"ח
 אינו רק כשוותחל הפרשחו ביום ה' דאז יגיע ז' שלו בשבת
 והתם ג"כ לא שייך גזירה דרבה שאין הכל מרודים בזה וכו' ע"כ:

הוא נכון להף א"ס נאמר דמשלם לפי דניוס, לא נו"י
 למימר שישלם לו דניו שוי' של תרומה, דהא החולין שישלם
 לו כמי היו תרומה ח"כ לא מרובה הכתן מידי, ועוד
 יפסיד עי"ל, והוא נגד הכונה שהממורה עליו ההורה להחמיר
 בכפרתו עוד בהוספת חומש ודו"ק:

יג (ס"ג ע"א) רש"י ד"ה חייב דלהכי קאי כו' וחייב
 מושם לא תשהט צהדי לאו דבל יראה ע"כ. והקשה
 הל"ח וז"ל בהחלת דברי ר"ש שאמר הפסח צ"ד לשמו
 חייב לא כהב רש"י צהדי לאו דב"י מושם דלר"ש ודאי
 ליכא צ"י בער"פ עד הלילה כמו שבירתי בנ"ב כו' כו',
 אבל לת"ק ורי"ה הוא ל"י לרש"י לפרש שצובר על לא
 תשהט צהדי לאו דב"י לפי דעת רש"י שצובר צב"י
 מחלות עי"ש. ולענ"ד נראה דרש"י ס"ל כדעת הר"י
 (בחס' כ"ט ע"ב) שהמשהה חמאו ע"מ לצערו ח"ט עליו
 דב"י הוא נוחק לעשה כשנוצטרו לבסוף (ועיין בשלח"ה
 סי' פ') וע"כ לא הזכיר בדברי הת"ק ורי"ה לאו דב"י,
 משא"כ לר"ש לאו ה"ט דהוי לאו שקדמו עשה דהשבתו
 הוא מחלות, וב"י אינו חלל צפסה עלמו, וע"כ לוקה
 על צ"י צהדי לאו דלא תשהט ודו"ק:

מז בתולדות אדם להגאון רש"י ז"ל פ"ד הביא קושיא
 על הכתוב למה כתיב צבית אחד יאכל, לא תזיח
 מן הבית מן הצפר חולה [לשון יחיד] ועלם לא תשברו בו
 [לשון רבים] וז"ל עפ"י דברי הירושלמי בס"פ כ"ל והובא
 להלכה בהרמב"ם פ"ט וי"ד מהק"פ, דאין מו"ח אחר
 מו"ח שכיון שהוליו הרחשון נפסל, ויש צובר אחד שובר
 ע"ש. ולענ"ד יש לתרץ דהנה איחא צפסחים פ"ה ע"ב
 דאינו חייב צהולאה דפסה עד שיעשה עקירה והנחה
 כהולאה שבת וכן פסק הרמב"ם ז"ל. וא"כ זהו דוקא
 ביחיד שעשאה כולה אבל לא צביתם שעשאה זה עוקר
 וזה מניח וע"כ ח"כ לא תזיח לשון יחיד, אבל בשבירת
 עלם חפ"י שנים ששברו ביחד חייבין. עוד י"ל דעל לאו
 דהולאה אינו חייב כ"א אחד מבני החבורה הנמוין עליו,
 והרא"י דיש סברא צירושלמי לומר דהמו"ח אינו חייב עד
 שיחלנו ח"כ, ועוד יש לה"ר מפסחים פ"ה ע"א יזיא
 דפסח לא גזרו רבנן צ"י טומאה מ"ע צי חבורה צריזין
 הם, משא"כ איסור השבירה על כל ישראל נאמר אף
 שאינו מן החבורה. ורא"י לזה מהא דאיכא דיליף בחולין ד'
 י"א מפסח דלזלינן בחר רובא, וז"ל לצודקו משום דכתיב
 ועלם לא תשברו בו, וכן צפסחים שם תניא ועלם לא
 תשברו בו אחד עלם שיש בו מוח וכו' ע"ש, וצביתם
 ד' ל"ז יליף מזה דאין עשה דוחה ל"ה שבמקדש, וכן צפסחים
 שם ע"כ אבר שינא מקלחו חותך עד שנגיע לעלם וקולף
 עד שנגיע לפרק וחותר ע"ש. מוכח מכל הג"ל דאיסור
 השבירה על כל ישראל נאמר, ואף לשנים ששברו כאחד,
 וע"כ שינה צוה הכתוב מלשון יחיד לרבים ודו"ק:

יד שם צל"ח צהותו הדיבור כחז וז"ל דפסח שלא צומנו
 או שאר זבחים נו' לאו בעלים לחוד קיימי צלא ילין
 אלא כל מי שרואה צפר קדשים מונח מונד לזמן החילתו
 חייב לאוכלו שלא ישאר נותר עי"ש. דבר זה ל"ע לענ"ד,
 חף א"ס נאמר דמו"ח על כל אדם להזיל הבעלים מן הלאו
 של צל ילין, מ"מ העונש אינו חל כ"א על מי שהביאו
 להקריב, ועונד לחובלו, או להקטירו הכתוב מדבר, ועיין:
 מו בצל"ה דף פ' ד"ה דעביד צפציעי כ' וז"ל. ואי לאו
 דמסהפינא חמינא דבר חדש, דחף דהזאה שבות היא
 ואינו דוחה שבת היינו הזאה שביעי אבל הזאה שלישי
 אינה חסורה בשבת דעיקר שבות דהזאה שני עעמים יש
 בה. א' שהיא חסורה משום מתקן גצרא, וגם משום גזירה
 דרבה שמה יעבירו ד' חמות צרה"ר. והנה גזירת יעבירו
 לא שייך כלל [בעיני דברי הל"ח] לפי סברת הר"ן דלא
 גזרו אלא צמקוס שהכל מרודים צמ"ח ואין מי שיזכירו,
 אבל צמגיגה שזה מציא היום וזה נאמר אין הכל מרודים.
 וצבות דמתקן גצרא ג"כ לא שייך צשלישי שהרי אין כאן
 עדיין שום חיקון ועדיין הוא צעומאחו כמו שה"י כו'



הגהות והערות השייכים למוש"ע או"ח ה' פסח

ו תל"ד זמג"א ס"ק צ' הביא לשון הד"מ שחלק על הר"ן והמג"א נסכים להר"ן לר"ך לבטל פעם אחרת ע"ש. וביאור דבריו נ"ל, דהר"מ ס"ל דהביטול הוא בין על חמץ שאינו ידוע לו, ובין להחמץ שמשיר לחילתו [וכמש"כ הט"ו] לטעם א' ע"ש בס"ק ה' [חמץ סוכר דטעם הר"ן הוא משום דהביטול אינו מושלם אלא לחמץ הנמצא הך היות בזמן ביאת היסור חמץ, ולכן זה החמץ שגררה העכבר מחוץ הבית חוזה אינו בכלל הביטול וע"כ לר"ך לבטל שניה גם החמץ שגררה העכבר כעת, וע"ז הקשה הד"מ דח"כ לפי"מ שכתב הטור דל"ל ברשותו כדי לכלול החמץ שברקוונות אחרים ח"כ הרי הביטול הראשון מושלם לחמץ שיסחר ברשותו בזמן היסורו חף במקוונות אחרים, ולזה כ' המג"א דטעם הר"ן הוא משום דהחמץ שמשיר אינו נכנס ממש בכלל הביטול דלילה [וכטעם הב' שכתב זמג"א ס"ק ה"ל] ודו"ק:

ז בח"י ס"ק ג' לר"ך צדיקה אחרת, וה"ה שר"ך לבטל פעם אחרת כו' ונראה דח"כ כו' נ"מ א"כ לברך שניה וע"ל ס' חל"ב ע"כ. ולעג"ל לר"ך לברך שניה, ול"ד להא דלעיל ס' תל"ב ס"ק י"א דאין לברך על מנוה אחת שתי צרכות, היינו לפי שיוכל לפטור אחת באחת, אבל הכא מנוה חדשה היא כיון שהכניסו חמץ פעם שניה, מובא עליו מלד הר"ן לבדוק שניה, ולברך ג"כ וע"י ס' תל"ה, והוא פשוט:

ח תל"ה צדיקה כחב על הא דפסק הרמב"ם דכבר צמנו קורה לר"ך סולם להורידו, ובכבר צבור מבעטו בלבו דויו, משום דסוכר הכלל לפסוק כח"ל, ועל כפר צבור לא ה"א ח"ל בגי' ספריו של הר"מ ע"ש. וי"ל שפסק הרמב"ם צע"ה דכבר צמנו קורה לחומר משום הא דאיחא צירושלמי פ"ח ה"א, על מה שאמר נקודס דחורין הגדוהים ח"ל צדיקה, ובאחון שלא נשתמש צם חמץ, אבל אם נשתמש צו חמץ אפי' נצוה כמה לר"ך צדיקה ע"ש, ומכש"כ לר"ך סולם להורידו:

ט בגוג"א ס"ק א'. ביאור דבריו נ"ל, דהב"ח מפרש דברי הרמב"ם והטור שכתבו דלר"ך לבדוק כל הבית, מיירי שראינוהו נכנס לבית ולו ג"כ הדריס פתוחין ועגולים, אף כי לא ראינו אותו נכנס רק לבית עכ"ז כל החדרים הפתוחין לו לריצין צדיקה ג"כ, אבל לא העגולים, זהו דין א' . ועוד דין צ' , דאם ראינו אותו נכנס מהבית לחדר א', שאר החדרים ח"ל צדיקה, דלא חיישינן שחזר מהחדר לבית ונכנס לחדר אחר ע"כ. והמג"א הביג על דין הא' של הב"ח, וכתב דבית שהזכירו הפוסקים הב"ל

א ה"י תל"א צב"י וי"ל כתב הר"ן על הא דאמר צב"י כ"ש צבי רמץ שפלה עליו מפולח, אר"ה ור"ך שיצטל בלבו, חיבה מ"ד בלבו לאו דוקא, אלא נומר שה"ל להשמיט לאזניו אבל לר"ך שיוליח בשפתו כו' ע"ש. ועיין ברש"י צרכות ט"ו ע"א ד"ה בלבו, שלא השמיט לאזניו ע"ש:

ב תל"ב צט"ז ס"ג ג' ול"ד לסוכה וטעודה כו', וכ' ע"ז בהגהות נתיב חיים שדפוס יהאניסבורג, אין דבריו מדוקדקין דה"כ יכול להפסיק מוציאה זו ויהן רשות לאחר לבדוק השאר ויצרך כמ"ש המג"א ס"ק י' ע"ש, ולא דק דהמג"א לא חמר אלא כשעדיין לא ברך הצט"ב דהו יוכל ליתן לשלוח לבדוק ויצרך, אבל היכה בשכר צורך הבע"ב, לא יוכל השלוח לברך, דאין לברך על מנוה אחת שתי פעמים, ולבדוק בלא צרכה אסור לכתחלה כמנ"כ בח"י ס"ק י"א, וק"ל:

ג תל"ג צה"י ס"ק א' הביא ראי' דמהני צדיקה אור ל"ג שאין לר"ך לבדוק עוד בליל י"ד מהא דהיהא בפסחים ד' ד' ע"ב המשכיר בית לחצירו בחזקת דוקא וממלא שאינו דוקא וכו' וכחבו החום' דבי"ג חיירי דהו צי"ד על המשכיר לבדוק כו' ור"א דלא מהני צדיקה ליל י"ג מאי קא מצעי לי אי הוה נוק"ט הלא בלא"ה לר"ך לחזור לבדוק ע"ש. ולא אצין ראינו, דהא לגבי השוכר בודאי ה"י מושלם צדיקה המשכיר, אף אם המשכיר לא עשה כתיקון חו"ל מ"מ לגבי השוכר עשה היות הזה הוה במקום שאין מוכיטין צו חמץ, ולא חלה עלה חובת צדיקה כלל, וכן יש להקשות על המג"א בס"ק כ'. שהביא ג"כ ראי' מדברי החום' הנ"ל וק"ל:

ד בח"י ס"ק ז' חשיב ציה העלים למקומות הנמוייים לבדוק, והוא נומרא דר"פ בפסחים ח' ע"א. אבל צירושלמי איחא דבית העלים ח"ל צדיקה, וכן חולרות של פירות. [ע"ש ה"ח] ול"ל דשם חיירי צאינו מסתפק מהם, כדמשנין בגמ' דין על רומיא לחולרות יין, דכן חשיב שם צירושלמי גם חולרות יין וק"ל:

ה בח"י ס"ק כ' אחר שהביא מחלוקת הפוסקים אי יש לחוש להערמה במפולח לחוסרו באכילה אחר"פ, כתב ד' המג"א דאם נפל גל גדול עליו דאין צידו לפקחו וכו' מותר אפי' לא ציטלו דלא קרינן צי' שלך ע"כ. ולעג"ד המג"א לא כ"כ, רק אם לר"ך לפקח הגל צמועד ולבערו ע"ז כתב דה"ל לבערו אפי' לא ציטלו, אבל לענין היחר חלילה אחר הכסח כתב זמג"א ס"ק ח' צפירוש דדוקא חס צטלו, ועיין:

יג' שם וסובר רבינו דכל שיש ללוו. באכילתו עובר עליו
 בצ"י, וכל שאין בו לאו אעפ"י שאסור מה"ח
 [עיין בפרישה] אינו עובר עליו בצ"י כו' ע"ש. לשון עובר
 דנקט לאו דוקא, אלא איסור בעלמא קאמר לפיר"ח,
 וכמש"כ אח"כ בשם המ"כ, מיהו י"ל דהב"י כתב השתא
 בא"ט יסבור הטור ג"כ כפירש"י בהך דלאו עוברין ודוק:
 יד שם בד"ה ויש לדקדק בדברי העיטור כו' א"כ כו' ע"ש.
 ובאמת מפורש להדיא בהעיטור דס"ל כרש"י בצ"י

הך דלאו עוברין וכו' :

מו שם בד"ה כתב באר"ח אם נמלאו מים כו' כ' הרש"ט
 דמותר לזון הוא כו' ע"ש, ועיין לקמן בס"י
 תס"ז בד"מ ס"ק י"ג :

מו תמו"ג צט"ו ס"ק ג'. וקשה ע"ז דא"כ הך ששנינו
 אוכלין כל ד' היינו ג"כ שעות שלנו [פי' והא
 אוכלין יותר מוד' עד שתי שעות קודם מלוא, ואף אם
 נאמר ליישב דביום בינוני מייירי הגמ', עכ"ז יקשה] וכי
 כתיבי שעות באורייתא דניזל בתרייהו כו' :

יז תמו"ד סט"ה בחי' רע"א ז"ל וכופה עליו כלי, כתב
 וז"ל ק"ל למאי נחיר בפניה כלי הא יכול לזרקו
 למזן או לבה"כ, ושאינו ביו"ט דאסור לטעול מוקף ע"כ.
 ואנכס עיין בצ"ח ס"י זה ובס"י תמו"ז שכל' לתרץ דהרמב"ם
 [שמננו הו"א המחבר דין זה] ס"ל דמחלחל שעה ה'
 שאסור באכילה חל עליו איסור מוקף דכיון שמקף דעתו
 שלא לאכול ממנו ה"ל כע"ס ואבנים שאסור בעלמול.
 אמנם מש"כ הב"ה עוד שאפשר שט"ס יש בהרמב"ם
 וז"ל אחר ה' שעות, אינו נראה כן מדברי הרמב"ם
 [והמחבר] שכתבו מבמלו, ובדל"י אחר ה' שעות הביטול
 לא נהגי, ובהמחבר סעיף ה' לריך למחוק היבט שאכלו
 וכז"ל ד' שעות :

יח תמו"ה בחי' הגר"ה על המג"א ס"ק א' וכ"מ צטור
 שבי' דלרבנן הו"ל מהנקברים שאפרן אסור,
 ותנן צטוף תמורה לכל הנקברין לא ישרפו כו'. וכתב
 וק"ל לפתש"כ החוס' שם בצטמא דנשרפין אפרן מותר
 דנעשית מלואו, י"ל דדוקא בנקברין דלמלא דלון מעשה
 הקבורה מלואו אלא משום חשש תקלה ראו' לקוברו זהו
 לא מקרי נעשית מלואו, אבל חמץ לרבנן דמלואו השבחה
 משולש עליו ועי"ז מקיים מלואו השבחה א"כ גם זה מקרי
 נעשית מלואו, ומה לי השבחה ע"י שריפה לרי"ה או
 השבחה ע"י נקברים לרבנן וכו' ע"ש, וכן הקשה המקו"ח
 בס"י זה. ולעד"נ שכוונת החוס' לחלק בין הנקברים
 אף שהוא מלואו עכ"ז עיקר מלואותן אינו אלא לבשר הדבר
 מן

הנ"ל פירושו מדר, וה"ל בדיוקה ודלית רק אוחזי המדר
 הוא היבט צטמנו אשר שמה ראינו נכנס, משא"כ שאר
 החדרים הפחוטים לו היינו צע"י דגמ' בכנסו לחצר כו'.
 [ובד"ן הב' שהזכיר הב"ה משמע דגם המג"א מודה]
 וביאר עוד דין ג' דאם ראינו שכנסו לחצר ולא ידענו
 לאיזה חדר נכנס היינו צ' בתים ולא ידענו להי עייל
 [וזוה לא הוזכר בהב"ח, שגם הוא מודה בזה להמג"א]
 וז"פ ומבואר :

י תל"ט בד"מ ס"ק ב', ודבריו חסר ביאור. וגרסה הכניה
 וכז"ל, על מה שכתב הטור, בלא לשאלו זה
 אחר זה אין שום אחד מהם לריך בדיוקה אם ציטלו, ע"ז
 כ' הד"מ הא אם לא ציטלו לריך בדיוקה [פי' דהוי ס'
 דאורייתא] היינו כשאין שם אלא ספק א', אבל אם אין
 הכבר גדול א"כ, דלא כב"י שכתב דאפי' אין הכבר גדול
 לריך בדיוקה [פי' אם לא בעלון] ואזיל לטעמי' שכתבתי
 למעלה [בס"ק א'] וכבר דחוי דצ"ו, מיהו אם
 בלא לשאלו צב"ה צבל ענין לריך בדיוקה [פי' אפי' אין
 הכבר גדול, דכיון דבאו צב"ה טודאי ממוך דני, ואין ס'
 אכילה מו"ה מידי ודל"ן] כדברי הב"י ולא נוטעמי' אלא
 מואחר שהוא איסור דאורייתא, ולא מוכל לומר תרי ספיקי
 להחיר שניהם אלא להחיר א' מהם לא חזינן צ' לקולא
 וכו' ע"ש. וטעמו ש"ד נראה דמוכח מהא דפ"ה מצ"י
 דפטרות דאפי' צטומאה דרבנן מחמירין צבאו כחת
 ולר"י אפי' צבא לשאל עליו וע"ח, ולא מקילינן מטעם
 ספיקה דרבנן, כמו כן לא נהגי ס"ס בדאורייתא, משא"כ
 בזה אח"ז דנהגי דרבנן מהני ס"ס בדאורייתא ודוק :

יא שם באבן העזר חנה בשם הב"ח על מה שהשמיט
 הרמב"ם דין המוצר צ"ס הניח עשר ומלא חשב
 דלריך לבדוק אחר כל העשרה ע"ש מה שחי', והדג"מ
 משיג על חירולו, ולעג"ד הובא בהרמב"ם הדין הזה בשני
 מקומות צפ"ב מה' חו"מ ה"ז, ובפ"ג ה"ב, ומדכתב
 צלשונו לריך לבדוק פעם שניה, או לריך לחפש אחריו
 ולבדוק פעם אחרת, צרור מלל דלריך לבדוק אחר כל
 העשרה, וכן כ' הלח"מ פ"ב ה"ז ודוק :

יב תמו"ב בצ"י ד"ה ומש"ל דלר"ה שכן בלאו אסור
 להשהותו כו' והשעה מש"ל דלרבנן דסברי דלית בהו אלא
 איסור בעלמא מותר להשהותן היינו לטעמו דביטור חמץ
 הוא משום דהחמירה תורה לעבור עליו בצ"י החמירו
 חכמים לצטרם כו' ע"ש, ונ"ע דמפורש כתב הטור בס"י
 חל"ה הטעם משום דלמא אחי למיכל ע"ש :

הגהות והערות

דוגמיל לא מקרי דבר מריף, פי' ואיב י"ל דגס מסבין חין חשש, וק"ל :

ל ט"ו ס"ק כ"ו ונ"ש נוהגים שלא להגיעל כו' ז"ל ומ"מ נוהגים כו' :

לא במחבר סעיף כ"ב חבל לשל חרם לא מנהי הגעלה ואפי' לא נשתמש בהם חמץ חלא זלונן לא ישמש בהם מלה אפי' זלונן ע"כ. לפי גירסא זו י"ל"פ הא דכחז בתחלה סתמוה חבל זלונן להניח בהם מלה אפי' מותר, דנשמש אפי' בכ"ח דהא קאי תחלת דבריו שכי כל הכלים אפי' של חרם כו', דכיון שהגעיל חיישין טפי דאי שרי לאשתמושי זלונן אחי להשתמש בו ג"כ בחמין, משא"כ קודם הגעלה לא חיישין ועיין :

לב בחי' הגרע"א על הט"ז ס"ק ח' ד"ה דהא קי"ל צמי' חמ"ז, ב' וז"ל אינו מובן לי דלענין זיטול מה צדק דשמו עליו כו' חבל לענין קולח דהיתרא זלע כו' וכן לענין כ"ט צר נ"ט י"ל דחמץ שמו עליו וכו' עי"ש. ועיין בשו"ע הרב מלאדי ז"ל בריש סי' זה בהג"ה שהסביר טעם החילוק שבין היכא דזלע איסורא להיכא שזלע היתרא, משום דאחר הגעלה לא נשאר רק טעם קלוש מאוד ועי"ש, ולפי"ז שפיר הקשה הט"ז דח"כ הי' זטל קוה"פ זככלי וכמ"ש ח"כ הר"ח משפוד כו' דמותר משום דזטל קוה"פ צמי' [ולא ס"ל כדעת הב"ה שהוצא במג"א ס"ק כ', ונ"ח] ואינו מו"י ח"כ צפסח. [ומה שכתב ח"כ להקשות ע"ד הט"ז מנחבת דגס הוי ע"י משקה. י"ל דהט"ז יסבור דשפוד שלנו צו צצר מנחח שלא צדק כיון שיש מוהל צהצצר הוי כרוטב, ולזה הקשה שפיר דלכה"פ חסגי בהגעלה ח"כ מ"ב צפמ"ג] חלא דאם נפרש קושייתו ככ"ל מלאנו מקום ליישב קושיית הט"ז דאולי יש לחוש לכתחלה דככלי לא מנהי הציטול דקודם פסח ומו"י ח"כ צפסח, והר"ח דגבי שפוד לא שרינן חלא צדיעבד אפי' לדעת המרדכי ולא לכתחלה, משום דמ"מ מנחח טעם קלוש ומו"י צפסח לכן לריף השפוד הכשר לכתחלה, וכ"כ גם סגעלה לא מנהי להחיר לכתחלה כיון שאח"כ עכ"ז יהי' נשאר טעם קלוש הנבלע ע"י האור, וכיון שאפשר לתקן בליבון לריף ללכץ ולהשליט כולו. ושאיני בהיה דאי' תמו"ז ס"ד דח"א לתקן, חלא דהט"ז עכ"ו לא חייש לזה רק היכא שנבלע ע"י האור ממחץ צעין וכמו שמוסיק

כא בר שם במחבר סעיף ג' מותר לזטלה צמ', ז"ל מותר לזטלה צמ' :

מותר לזטלה צמ' : מג"א ס"ק טו, וכמ"ד הלשון, בהג"א, ז"ל בהג"מ : במ"ז ס"ק י"א חס לא בדרך שזכרתי צמי' המ"ב ס"ק ה' כל"ז : בחי' ס"ק מ"ה דחתיכה שנאמר במשהו זטיל חד בתרי אפי' חוד הפסח עי"ש, ועי' צמי' חס"ז במג"א סוף ס"ק י"ג :

בה תפ"ח במחבר ס"ו חסור להחיל מנחו צפסח חפילו לבהמת חמרים או של הפקר ע"כ. וצ"י צמס מ"ב משמע דאפי' חמץ של הפקר חסור ע"ש : בו תנ"א צ"י ד"ה ומ"ש וטוב לסוגרם בחדר וכו' הם דברי עלמו ע"כ. והוא בהשבות הר"ח"ש כלל י"ד ע"ש :

בו צמ"א סעיף י"ג רשם שפושים האומנים בחוד כלים מותר להגעילו מאחר שנעשו מחדש, פי' דאלו נעשה אח"כ, יש לחוש דבעת הכאת המזתם זכלי נכנס הזלוע חמתי' והכסף מחפה אח הזלוע והוי כמו מלאי שנעשה אח"כ : בח במג"א ס"ק כ"ו ז"ע דהרשב"א לא כ"כ חלא כשקדס המלאי לזליעת החיסור, חבל לא בקדמה הזליעה למלאי דחיישין כו' כל"ל :

כמ מג"א ס"ק ל"א ואם דכו צמרכה שלנו כו' דמחשם שמתכו הצממים צמכין ודכו בחוכו (חין) הוא ע"ש ול"ל יב' לאכור צדיעבד וכו' ובש"ך י"ד סי' ל"ו כתב ד"ה

הגהות והערות

מא בזמן האלף של הגאון מוהר"ל מפראג נח"י פו"ק ס"ק
 ז' כ' וז"ל ומה שהביא הפ"ח רח"י [דליוף] כל לא
 צ"י נגיעה] דומיא דר"י דאמר החמור מלרפ"ן משמע חשי'
 בלא נגיעה. ערבי' ערבא לריך דנס בחמור י"ל דמייירי
 בנגיעה, דהא איכא מ"ד דצ"י נשיכה, וא"כ נראה עיקר
 דצ"י נגיעה עכ"ל. ויל"פ כותב הפ"ח מדמייית הא דר"י
 בפסחים גבי מנאות, ובהס ל"ל בעגשים דהא המנאות
 אפורים ליגע זה בזה בחמור עיין סו"ס תס"א. ויל"פ דהו
 ה"י ג"כ קושיא בגמ' והא אמר ריב"ל ל"ש חלה כיכרות
 של צבל שמושכות זו מזו בעת אפייתן בחמור כו' ובמנאות ל"ל
 הכי, לכן משני חליצת דר"ה אפי' בעיני, אבל לר"י בודאי
 לא צ"י נגיעה ודו"ק:

מב שם צביאורים ס"ק ח' בסופו, ולפי"ז יש תקנה ללרף
 החמץ עם המלה [בשעכה להפריש חלה מלחם חמץ
 בער"פ שחל להיות בשבת] בכל אחד ואז יכול לאכול החמץ
 על סמך שישייר מהמלה כו' עי"ש. ודבר זה ל"ע מלבד
 מה שי"ל דאין הורמין מנולה על חמץ עיין פסחים ל"ג
 ובירושלמי פ"ב ה"ג, עוד קשה הא דדבר שמקפיד על
 תערובתו אין מועיל לירוף של דהוי מבשאל"מ ודו"ק:

בג תנ"ג צ"י ד"ה ואם הניחמו בלא עסק כו' וכו'
 הרח"ש בהשוכה כלל י"ד כ"ז ששוקין צב"ק
 אינו מחמץ, אבל אחר שנתעסק בו ונתממס תחת הידים
 אם יניחמו בלא עסק מיד יחמץ ע"כ. ולא כן משמעות
 דצ"י הרמב"ם צ"ה הל' י"ג עי"ש:

מוד ת"ם בשו"ע סעיף ג' הלש אחר זמן איסור חמץ יאמר
 בשעת לישה כל פירורים שיפלו בשעת לישה ועריכה
 כו' אני מכניח אותם וכו'. ראוהו קושיא ע"ז צ"י דמש"א
 להרצ"ה הג' רח"ל מפה ז"ל איך אומר כל פירורים שיפלו
 הלא זה דומה לכל המתלקט יהי הפקר, ובדאורייתא אין
 ברירה. והשכחתי להגאון דאינו קושיא דהא קודם שיבוא
 לידי חמץ גמור בעודנו נוקשה דהיינו בהכסיפו פניו לחוד
 לא היו חלה מדרבנן וכמש"כ המו"ח צ"י חמ"ב ס"ק ח'
 וס' חמ"ז ס"ק ה' ובדרבנן קי"ל דיש ברירה, דהא חף
 דלמרינן דבאורייתא ח"ב אינו חלה מדרבנן, וכמש"כ
 הרמב"ם דכל הסניקות אינו חלה מדרבנן, וכיון דבעת
 איסור נוקשה של דבריהם מהני הבעול, ואמרינן שאותן
 הפירורין שנפלו ה"י בדעתו, שוב לא מני לחמור"י אח"כ
 כשיבואו לידי חמץ גמור, ועיין בשא"ג"ח ס' ל"ב צ"ה [ועי'
 ביו"ד ס' ק"ה ס"א בהגהת ח"י רע"א ז"ל צ"י צ"ה
 צ"ח סביב אח"כ עי"ש, וי"ל דהו דוקא למ"ד סד"ח
 מה"ת לחמורא, ועוד יש לחלק מהך דהחס ואכ"מ להאריך]:
 ב"י

עי"ש. וז"ל לכיון דהחמץ הוא יבש בלא ריטב ח"ל רק
 קליפה [ובחמץ לריך נטילה עיין בפמ"ג] ולא צ"י ס' רק
 בעיפה לחה. ועוד י"ל כיון דהך דינא דגדג הרטוב צ"י
 ל"ב אינו חלה ספק חי מפטפט לפניו, ח"כ לא הו רק
 ספק משהו לכן יש להקל [והגרע"א הקשה זאת רק לפי
 שיטתו דכנגד הרטוב בודאי מפטפט, עיין לעיל צ"י
 הגרע"א על המו"ח ס"ק כ"ד ולקמן ס"ק ל'] בספק נפילת
 משהו כזה ועיין:

לד שם צ"ד אין יד כוללת צ"ה, כ' וז"ל לענ"ד הא
 הכיכוי חס למעלה והיורה נתממס ע"כ. ואפשר דמייירי
 בקדירה מכוסה כעת דליכא יורה חמה לאיסור מחממה, ועיין:
 לא תנ"ג צ"י ד"ה ומ"ש בהשוכה הגאונים כו' וכו' הכל צו
 וכו' וכתב עוד כו' לפי שאינו פולט עד שירחימו
 [ומהגם] דחמץ לפני זמנו צ"י וכו' לפגם מותר כ"ל:
 לו תנ"ג צ"י ד"ה ויש חוסרין לאכול ארוז וכו' משום
 דדגן מעשה קדירה וקטניות מעק"ד וגזרו הא
 חטו הא [וגם יש מקומות שעושין פת מקטניות ואחי
 לחמלוסי צפת דגן] ואחי לחמלוסי צמטשה קדירה כלל:

לז שם בד"מ ס"ק ז', ומהר"ל כתב על המדליק בשמן
 שנעשה ממני קטניות לריך ליתר שלח
 לחלות במקום שנוטף על השולחן [מז' פעמים. ח' כי
 משהמשיך ממנו כל השנה ויש לחוש לפירור חמץ. ז'
 שבהמכתשה שחושין השמן לוחותין בה ג"כ שערין עד
 שנתחמץ עי"ש] וגם אם מדליק [שמן זית] בלוחו נר כו'
 דהא כחצ"י לעיל ס' חמ"ז דאין לאיסור מכה חששא זו
 דהוי כ"ט בר"ט ונשמע כו' כ"ל:

לח תנ"ה צ"י ס"ק י"א בסופו וכן מנהאסטין עלמנו אם
 הוא מכוסה ע"כ. פי' דזה ודאי היישינן לחומרא
 לחשבם כשארובין שהוחמו בהמה אם אינו מכוסה, או
 משום פרוין:

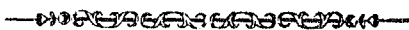
לז תנ"ו בטור וכו' הר"י צ"י, שזו המדה דוקא לראשונים
 שחטריהם היו קטנים ואיכא למימש [לחימוך,
 שהיו לריבין] בכל עיסה לחממה, כ"ל:

מ תנ"ז ב"מ ס"ק ג' ע"כ יפה עשו הטור והשו"ע שלא
 הגריכו כהן נגיעה כו' עי"ש. ולבאורה ה'
 המ"ז לא יספיק לתרץ דברי המחבר דהא המחבר כתב
 דהחשש הוא דלמא יש אחד מהם שלא ה"י בה כשיעור כו'
 וא"כ כמו כן יש להסתפק דלמא יש שנים שכל אחד מהם
 יש כשיעור, וא"כ מספיקות חלו, ה"י לריך סל, וגם
 הקפס כ"ל וכו':

גהות והעירות

נראה להט"ו איירי שעדיין לא ספר כלום, וכבר הקדים הט"ו דבמלות דאורייתא חשבין כללו הברכות דאורייתא לברך מספק, כיון דמחוייב לעשות הגולה מה"ח לרין לברך ברכה הגונה עלי' ודו"ק: סליק

מה חפזי צ"ח ס"ק ט' והלענ"ד ללא דקו רבין חלו צפי' הפשט וכו' ומצעי' לן אזי הוי הברכה ברכה בדיעבד ויספור אח"כ בלא ברכה שנית, ח"ד כו' ע"ש. והפמ"ג הקשה ע"ז ח"כ פשיטא דס"ב לקולא אף למ"ד ספירה מה"ח דהא מנה ולא בירך ילא ע"ש. ולדעת



דיני ערב פסת מסידור דרך החיים

בשעת שריפת החמץ יברך בלא שם ומלכות (ח"י וח"ר סי' מ"ג) ללא כמ"א ומ"ז (ס): (ב) יזכר שלא להפסיק בין ברכה לחמץ הבדיקה חפי' בדיבור ואם הפסיק מדברים שאין מענין הבדיקה צריך להחזיר ולברך (שס). אבל אם הפסיק בדברים שהם מענין הבדיקה כגון לפתוח החדר שצריך לכנס שם לבדוק או להדליק חם הנר אם כבה מותר להפסיק (ח"ר סס) ועוב שלא ידבר בדברים אחרים עד שיגמור כל הבדיקה כדי שישיש אל לבו לבדוק בכל המקומות שמכניסין בהם חמץ וזוה ח"א לחזור ולברך אפילו הפסיק בדברים אחרים (שס במ"א): (ג) בברכה אחת יכול לבדוק כמה בתים ואם בעה"ב רוצה יעמיד מב"ב אלו בשעה שהוא מברך ויחשזרו איש איש למקומו לבדוק על סמך ברכה שצריך בעה"ב. ועכ"פ גם הוא יבדוק כי מזה בו יותר מבשלומו. ואם בעה"ב צעמו אינו בודק רק מזה לאחר לבדוק אחר מברך (שס). ואם בירך בעה"ב הברכה אינו רשאי לשלוח לאחר שלא היה בשעת הברכה לבדוק אף בשלומו של אדם כמומו מ"מ השליח לא ילא בברכה שצריך בעה"ב והשליח צעמו לא יברך כיון שכבר בירך בעל הבית ואין לברך על מזה אחת שתי פעמים (ח"י סס): (ד) ונהגים להניח חמץ קשה במקום המשמיר כדי שימנאם הבדוק (שס וע' בח"י הטעם): (ה) אין בודקין אלא בנר של שעה והוא יחיד אצל ב' נרות ביחד לא (שס). ובשעת הדחק שאין לו נר של שעה יבדוק בנר של חלב או של שומן (ח"י וח"ר סס): (ו) בודק כל המקומות שיש לחוש שהכניסו שם חמץ ולכן כל חדרי הבית ומרחפות וביה העצים וחתם הספסלים במקום שאוכלין לריכין לבדוק (שס): (ז) בני כנסיות ובתי מדרשות לריכין בדיקה מפני שהתינוקות מכניסין בהם חמץ וריכין בדיקה בליל י"ד (שס): (ח) המכבד חדריו ב"ג ציטן ומכוין לבדוק החמץ ולבערו ומזהר שלא להכניס עוד שם חמץ אעפ"כ צריך לבדוק בליל י"ד (שס): (ט) כל אדם צריך לבדוק חדריו קודם הבדיקה והכניס או בני ידים של בגדים לריכין בדיקה שלפעמים מותרים בהם חמץ (שס):

(א) בע"מ ח"א מזמור ליהודה. וח"א חלומה (ח"י סי' חכ"ט): (ב) בע"מ הבכורים מחמטין חפי' בכור מאם. וכן הבא אחר הנפלים מחמט דהוא בכור לנחלה (סי' ח"ע ומ"א): (ג) כשהאב בכור. האם ח"א להטענות בשביל בנה הבכור שהעניית האב עולה בשבילו ובשבילו בנו הבכור. ואם מת האב האם מחמטה. מעוננות ומיניקות שמצטערין חין מחמטין חפי' מה האב. ואם האב אינו בכור הוא מחמטה בשביל בנו הבכור עד שיגדל: (ד) אם חל ער"פ בשבת מחמטין הבכורים ביום חמישי שלפניו ואם קשה להם החמטיות יכולין לעשות קודם שיבדקו או יזו לאחר שיבדוק. אבל אם חל פסח ביום שבת מחמטין הבכורים ביום שמי ואפילו יש עשרה בכורים בבה"מ אין אומר הש"ן ענו. אבל יחיד אומר ענו: (ה) הסודק והסוול ואזי הבן מותרים לאכול ויפרעו חמטת אחר וכשמחמטה בשביל בנו יכולין לזרף למנין לאכול וכשחל ערב פסח בשבת שמחמטה ביום חמישי יחמטה ולא ישלים (סי' ח"ע ח"ר) האם ח"ע שחינה לריכה להחמטות אם החמטה פעם אחת הוי כמו נדר (מ"א סס):

דיני בריקת חמץ וביטולו

(א) חזר לברכה עשר בודקין את החמץ לאור הנר אבל לא לאור האבוקה ולא לאור הלבנה וכו' כשלא בדק בליל י"ד כשבדוק ביום י"ד לא יבדוק לאור החמה אלא לאור הנר וחזי שעה קודם אסור לאכול יותר מבדינה פס אבל פחות מבדינה או פירות מותר וכן אסור לעשות מלאכה חזי שעה קודם אבל ללמוד מותר קודם ביה"ט אבל מביה"ט וחילין אסור ללמוד עד שיבדוק חפי' אם התחיל בהיתר מבע"י בין ללמוד בין לעשות מלאכה פוסק כשהגיע זמן הבדיקה ובבהמ"ד מותר ללמוד רק בלא פלפול דהא צריך לילך לביהו וכן מי שאמר לחבירו להזכיר לו הבדיקה משתחשך מותר ללמוד ביה"ט (ח"ר סי' ח"ע) אבל בפלפול אסור ללמוד חפי' בבהמ"ד משום דחזי לאמטורי (סי' ח"א): (ב) מי שרגיל להתפלל מרבית בומה מהפלל ערביה קודם ואח"כ בודק בין אם רגיל להתפלל בשעה או ביחיד (ח"י ח"ר ומ"א): (ג) מי ששכח לבדוק בלילה אסור ביום בכל הדברים האמורים לעיל עד שיבדוק (מ"א סס ס"ק ג')

דין ברכת בריקת חמץ

(א) קודם שיחמטין לבדוק יברך חקב"ו על ביעור חמץ וקודם הברכה יכול ידיו ואם התחיל לבדוק בלא ברכה יברך כל זמן שלא סיים בדיקתו ואם סיים בדיקתו לא יברך אז רק בשעה חמישית

דינים הנהגים אחר הבריקה
 (א) אחר הבדיקה בלילה יחזיר חמץ שמייר להניעו והעולם חין נזהרין בזה ולא שפיר עבדי (מ"א). אחר הבדיקה מיד בלילה יאמר הביטול בלשון שומין. אם אינו מביין מה שאומר בלש"ק ובלשון הכתוב וכוונת שהוא חזיר החמה יאמר בלשון לכו וצריך להזכיר בהביטול חמץ ושזור (סי' ח"ר): (ב) ומותר ומצטעל פאה

דין אי"י שהפקיד חמצו אצל ישראל

(ה) ח"י שהפקיד חמנו אצל ישראל אם הוא מייב בחמיונו ואפי' אינו רק שומר חנם שאינו מייב רק בפשיעה או שהוא חלם ויכפהו לשלם אם יאבד חייב לבער (ע) סימן ת"מ ע"ו ושם נבאר פדמי דינו): (ב) ח"י שכנס לבית ישראל וחמנו בידו אינו זקוק להוציאו ואפי"ש שהישראל רואה חמנו של אי"י אין בכך כלום אבל אסור להעלותו על השולחן עמו ואפי" בהפסק מפני (שס):

דין מה שצריך לבער

(א) בגדים ועיפי נשים שמכבסים אותם בחלב חטה יש להחמיר לכבס אותם קודם לפסח ל' יום (מ"א בסי' המ"ג ס"ק ה'): (ב) נירות שדבקו אותם קודם פסח אפי' במוך ל' יום קודם פסח מותר לקיימן בפסח אבל אם נראה מנחון צריך לגרור אותם (שס): (ג) מהגו לגרר הכתלים והכסאות שנגע בהם חמץ ואם יש חמץ בסדק שאינו יכול לחטט אחריו מטיה עליו מעט מיט (שס): (ד) ערבות שלשין בהם חמץ אין לסמוך על מה שרוחצין אותן בחמין ומקריין אותן כי ח"ל לנקות שלא יאמר בין הכל כזית והכלי מנרפו וצריך ליתן במתנה לא"י או למכור וה"ל לזקק שכלי נכרים שאינו יכול להוציאו וכמו כן צריך ליתן לא"י או למכור הכלים שמיחיים בהם קמח כל הטהה (שס): (ה) שקים של קמח חמוצים שרובה להטיה שם קמח של פסח אין די בכיבוס לבד רק צריך להטיה כל התפירות והעלמות וצריך כיבוס בחמין ואפי' והגיטה (מ"א שס):

קודם שיבדוק יבדק בזה הלשון

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בְּעוֹר חָמֵץ :

כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאִכְּרָא בְּרִשׁוֹתַי דְלֹא חֲמִיתִיה וְדִלָּא בְעֵרְתִּיהּ וְדִלָּא יִבְעֵנָא לִיהּ לְבַטֵּל וְלֹאֵי הִפְיָר בְּעַפְרָא דְאַרְעָא :

דין ערב פסח שחל להיות בשבת

דיני חמץ בערב פסח

(א) בערב פסח אין לאכול חמץ רק עד ד' שעות על היום היינו בלויס היום בין אם היום ארוך או קצר היינו אם היום ע"ו שעות מותר לאכול ה' שעות על היום (סי' המ"ג): (ב) ונשעה חמישית זמניות על היום אסור באכילה ומותר בהנאה ומותר למכור לא"י כל שעה ה' ואם היום ארוך ע"ו שעות צריך למכור החמץ קודם שיחיה שעה ורביע קודם אמות וצדיטעד א"ש שכת למכור חמנו אם הוא עדיין יותר קצת משעה קודם אמות מותר למכור לא"י חף שהיום ארוך יותר מ"ב שעות (מ"א שס): (ג) ישראל שהיה בידו חמנו של ישראל אחר בפקדון יעבצנו בידו עד שעה ה' ואם לא בא בעליו ימכרו לא"י וכן אם לא ימנא קונים צריוח בשעה ה' יכול למכרו קודם שעה ה' (שס): (ד) בע"פ אסור אככול מזה שיוצאין בה צבילה אבל הכביל העשוי מקמח של מזה אפוייה מותר לאכול וה"ה מזה עשירה ג"כ מותר עד בעה עשירית לב לא אם הוא ממוגן בכלי אסוני ומן שעה עשירית ולמעלה אפי' מבוטלת אסור לאכול (סי' הע"א):

(א) ארבעה עשר שחל להיות בשבת בודקין ליל י"ג ואומרים כל חמירא כו' ומבערים הכל מלבני השבת ומשירין מזון ב' סעודות לצורך השבת דסעודה ג' זמנה אחר המנחה ואז אינו יכול לעשותה לא במנא ולא בחמץ ויקיים סעודה ג' במיני פירות או בצבד ודגים ואם אין לו יעסוק בהרים במקום סעודה שלישית (סי' המ"ד): (ב) ומצערין חמון בע"פ קודם הזוה ואינו מבעל בשעת שריפת החמץ רק בשבת אחר האכילה יאמר כל חמירא כו' (שס): (ג) אין מנשלין לשבת זו דייסה ושאר מיני קמחים מפני שדבק בקדירה וינטרך הדחה בשבת ואם עבר וביטל ונדבק בקדירה וא"ל לקחנו יש להדיחו מעט להעביר החמץ אבל אם לא נדבק חמץ בקדירה אסור להדיחו בשבת רק מקנחו באצבעו (שס): (ד) אחר שאכל ביום השבת סעודה שחריה יעבר המפס שאלו צו ויקנה הקערות באצבע ויעמינס מן העין עם שאר כלי חמץ בחדר שאינו בא עם ציו"ל ואם יאמר פה אין יכול ליתן לא"י בשבת במתנה (שס). ואם אין א"י יכול לצדק לשים אם לא בעיר שאינה משובחת לדיחו רשאי להוציאו מצינו

דיני המיץ

צדיק מלה. וע"פ שחל בשבת ח"ה לעשות כן דח"ה לשייר לזריך
 לבערו לכן אין חקיה לחזור פה ואסור לאכול (מ"ה סי' הק"ו סי"ק
 ח'): (ה) ארום הכלים החמוצים והשולחנות החמוצים מותר לטעום
 ולהניח מביניהם בשבת אבל לסדר השולחנות שרונה לאכול עליהם
 בליה לא משום דהוי כמכין משבת ליו"ט אבל אם רונה לאכול
 סעודה שלישיה שאז אסור לאכול חמץ יכול להעריך ולסדר חמץ
 כדי לאכול עליהם וכן מותר לסדר חמץ כדי שלא יהא כראש היום
 כחורבה דהוי כמכין לשבת ע"מ (פ"מ סי' תרס"ו): (ט) סעודה
 ג' בשבת ע"פ אינו יכול לקיימה בפה כי אסור לאכול חמץ וגם מנה
 אסור לאכול בע"פ אבל יכול לקיימה בתשיל כגון (קניידליך) אבל
 דבר שהוא מוטון כלי כגון (קעניידך) אסור לאכול וגם (קניידליך)
 אסור לאכול משעה עשירית ולמעלה ולכן אם רונה לאכול משעה
 עשירית ולמעלה סעודה שלישיה אינו יכול לקיימה רק בשיריה
 או בשר ודגים (סי' תע"ה):

אזי כופה עליו כלי עד אחר י"ט ויבערנו דב"ט דכבר נאסר
 בהנאה אסור לטעמו (ע' בסערי מקור חיים) (סס): (ה) אם שכת
 למכור החמץ בע"ש יתן החמץ במהרה לח"ה בשבת עם החדר
 במסירה מפחה אם יודע שא"י יחזיר לו אחר פחה ואם לאו ימכור
 החדר עם החמץ בשבת ויקנה לו עם מסירת המפחה ואם אין מפחה
 בחדר זה ימכור לו בלא מפחה ולא יכתוב לו שטר רק יתן לו הח"י
 הכסף ויתנה עם הח"י שבכסף בלא שטר יקנה החדר ולא יקבל
 הכסף בידו רק יתן למיכתו ולא היו כמקנה וממכר כיון דאין עושה
 רק להנצל מאיסור חמץ (ח"ר ופ"מ סי' תמ"ד): (ו) אם מושל
 לשבת זה צנני פכחו אין לערוה רוחה לחוך כלי חמץ אם לא שרונה
 שלא לממש בפחה בקדירה זו שעירה עד לאחר פסח (פ"מ סס):
 (ז) אם שכת בע"ש להפריש חלה מן הפחה של שבת אין חקיה
 לחזור פה. דבשאר שבתות אם שכת אוכל והולך ומשייר מכל פה
 חתיכה ואחר שבת מפריש חלה מן החתיכות שמשיר כמו שכתבאר

בסוף טעם הנושיות יצאוף התנן ויבטלו ויאמר :

כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאִפְא בְּרִשּׁוֹתֵי דְחֲמִיתֵיהּ וְדִלְא חֲמִיתֵיהּ דְּבַעֲרֵתֵיהּ וְדִלְא בְּעֲרֵתֵיהּ לְבִטְלִי וְלִהְיוּ הַפְּקָר בְּעַפְרָא דְאִרְעָא :

כחוב בספר זכרון ליון שראוי לומר תפלה זו בשעת כריסת החמץ

יְדִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי כִּשְׁם שְׁאֲנִי מִבְּעַר חֲמִין מִבִּיתִי וּמִרְשׁוֹתַי כִּךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
 אֲבוֹתֵינוּ תִּבְעַר כָּל חֲחִיצוֹנִים וְאֵת רִיחַ הַחֲמוּמָא תִּבְעַר מִן הָאֵיץ וְאֵת יִצְרָנוּ הִרְעַ תִּבְעַרְהוּ מֵאֲתָנוּ וְתִתֵּן
 לָנוּ לֵב בָּשָׂר וְכָל הַסָּא וְכָל הַקְּלִיפּוֹת וְכָל הָרִשְׁעָה כְּעֵשֶׂן תִּכְלֶה וְתַעֲבִיר מִמִּשְׁלַת זִדוֹן מִן הָאֵרֶץ וְכָל מִחְשָׁבוֹת
 הַעוֹת הַמַּעֲקִים לְשִׁכְנֵה תִּבְעַרְם בְּרוּחַ בָּעַר וְכוּרֹת מִשְׁפָּט כִּשְׁם שְׁבַעֲרַת אֵת מִצְרִים וְאֵת אֱלֹהֵיהֶם בִּימֵים
 הָהֵם וּבְזִמְנֵי הַיּוֹם . אָמֵן :

סדר הגדה

סדר אמירת קרבן פסח מהנאון מווילנא זצ"ל

אמר חנות היום היום קרבן פסח שנתלך. היינו צפרת כל מן ויאמר ה' אל משה ואל אהרן עד פסח
 הוא לה'. ומן ויקרא משה עד כן עשו. ומן ויאמר ה' אל משה זאת חקת הפסח עד כן עשו. ובפ' אמור אלה
 מועדי ה' עד פסח לה'. ובפ' כשעלותך וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית עד ולאזרח הארץ. ובפ' פינחס
 ובחודש הראשון כו' עד פסח לה'. ובפ' לאה שמור את חודש האביב עד לא תעשה מלאכה. וביהושע ה' ויחנו
 בני ישראל בגלגל עד עצם היום הזה. ובמלכים ב' כ"ג ויצו המלך עד לה' בירושלים. ובד"ה ב' ל' וישלח יחזקיהו
 על כל ישראל עד וירפא את העם. ובקאפיטל ל"ה ויעש יאשיהו בירושלים עד נעשה הפסח הזה :

סדר שחיטת הפסח

וגשמה פנים שפתינו. ע"כ חקנו אנשי כנסת הגדולה הספלה כנגד חמירין. וספלה מנחה היא נגד חמירין של בין הערבים. והנה בזמן
 שנית המקדש ה' קיים היה הפסח נשחט אחר חמירין של בין הערבים. וכדי שישלמו פנים שפתינו ראוי לעסוק בסדר קרבן פסח אחר חמירין
 המנחה. והא לך סדרן בקצרה כפי מה שהעתיק בסדר היום :

קרבן פסח מביא מן הכבשים או מן העזים וזכר בן שנה ושוחטו בעזרה בכל מקום אחר הצות ארבעה עשר דוקא
 ואחר שחיטת חמירין של בין הערבים ואחר השבת נרות של בין הערבים. ואין שוחטין את הפסח על החמץ ואם שחט
 קודם לחמירין כשר ובלבד שיהא אחר ממרס בדם הפסח כדי שלא יקרש עד שיוזוק דם החמירין ואחר כך יזרוק דם
 הפסח וריקה אחת כנגד היסוד וכיצד עושין שחט השוחט וקבל הכהן הראשון שבראש השורה ונותן לחבירו וחבירו
 לחבירו

לחבריו והכהן הקרוב אצל המזבח וזרקו זריקה אחת כנגד היסוד וחוזר הכלי ריקן לחבריו וחבריו לחבריו ומקבל כלי המלא תהלה ואח"כ מחזיר הריקן והיו שורות של בויכי כסף ושורות של בויכי זהב ולא היו לבויכין שורים שמא יניחום ויקרוש הדם ואח"כ תולין את הפסח ומפשיטין אותו כולו וקורעין אותו וממחין את קרביו עד שיצא הפרש ומוציאין את האימורים והם החלב של הקרב ויותרת הכלב ושתי בליות והחלב שעליהן והאליה לעומר העצה ונתתם בכלי שרת ומקטירים הכהן על גבי המזבח כהן א' לבדו . השמיטה והזריקה ומיחוי קרביו והקטר חלבו דוחין את השבת ושאר עניניו אינם דוחין את השבת וכן אין מוליכין את הפסח לבית כשרה בשבת אלא כת הראשונה הם מרעעבים עם פסחיהם בבהר הבית והכת השניה יושבת לה בחיל והשלישית במקומה עומדת . השיבה יצאו וצלו פסחיהם שבשלושה כתות הפסח נשחט ואין כת פחותה משלשים אנשים . נכנסה כת האחת ונתמלאת העזרה נועלין אותה ובעוד שהם שוחטין ומקריבין את האימורים קורין את ההלל אם גמרו אותו קודם שיקריבו כולם שונין אותו ואם שנו ישלשו על כל קריאה תוקעין ו' תקיעות תקיעה הירועה תקיעה . גמרו להקריב פותחין העזרה . יצאה כת הראשונה נכנסה כת שניה נועלין דלתות העזרה . גמרו פותחין העזרה יצאה כת שניה נכנסה כת שלישית ומעשה כולן שוין . ואחר שיצאו כולן רוחצין העזרה ואפילו בשבת מפני לבלוך הדם שהיה בה . וכיצד היתה הרחיצה אמת המים היתה עוברת בעזרה והיה לה מקום לצאת ממנה . וכשרוצין להדיח את הרצפה מותחין מקום יציאתה והיא מתמלאת על כל גדותיה מפה ומפה עד שהמים עורים וצפון מבאן ומבאן מקבץ אליה כל דם וכל לבלוך שהיה בעזרה ואח"כ פותחין מקום יציאתה והכל יוצא עד שנשאר הרצפה מנוקה ומשופה זה כבוד הבית . ואם הפסח נמצא מריפה לא עליה לו עד שמביא אחר :

זהו הענין בקיצור גדול . ונריך האדם היכא ומדל על דבר ה' לקרות אותו בזמנו שהעלה קריחתו במקום הקדשו וידלג על מורנו כיצת ויחמק לפני ה' בורה עולם כיצת אותו במהרה בזמנו אמן :

על כל הכוס חבל אם החמיל לומר הלל או שחר הגדה הוי כמגלף ואם ירצה לשמות הנשאר שבכוס יעטרך לנרך ואסור לשחוט דהוי כמנוסף על הכוסות ואם שחה כוס שני בלא הסיבה יכול לשחות כוס אחר בלא צרכה צפה"ג ובהסיבה דבין שני בלשתי יכול לשחות יין בלא צרכה ולא נראה כמנוסף חבל אם שחה כוס ראשון בלא הסיבה ובין כוס ראשון לשני אין נגילין האידולא לשחות ואם ירצה לשחות כוס אחר הני יעטרך לבדך עליו והוי כמנוסף על הכוסות ע"כ אין לשחות כוס אחר חבל טוב שמתחלת הסיבה יהא דעמו לשחות בין הכוסות הראשונות ואם ישעה שישחה כוס ראשון בלא הסיבה יכול לשחות כוס אחר בהסיבה ובלא צרכה ולא יהא נראה כמנוסף (שם מ"א ופרי מגדים) : (ח) נריך לשחות ד' כוסות על הסדר דהיינו שיאמר הגדה צמחיים ואם שחאן זה אח"כ שלא כסדר דהיינו שלא אמר הגדה צמחיים לא יא' וישחה עוד ג' כוסות על הסדר ויבדך על כל כוס וכוס (שם פרי מגדים) : (ט) שיעור הכוס רביעית וישחה ממנו רובו וכן אם הכוס מוחזק חפ"י כמה רביעית יא' שנידך לשחות רוב הכוס ואם אין שוחה ממנו רובו לא יא' לכן יקח כוס קטן של רביעית וישחה רוב (שם מ"א) ונריך לשחות שלא ישחה יותר משיעור רביעית שחה יותר או בשני כוסות ראשונות נריך לחזור ולשחות ובחמרות ח"י ואם שחה יותר מכדי אכילה פרה אפילו צב' כוסות אחרונות נריך לחזור ולשחות (שם במ"א) : (י) מי שאינו שוחה יין מפני שמויקו או שונאו נריך לדחוק עצמו ולשחות לקיים מצוה ד' כוסות (שם) : (יא) מצוה לחזור אחר יין אדום אם אין הלבן מבוזבז ממנו (שם) : (יב) אפילו עני המחפרכם מן הנדקה יורה או ישכיר עצמו כדי שיהיה לו יין על ד' כוסות ומו שאין לו חלף על ד' כוסות ישחה כולם בליה הראשונה ולא ישאיר לליה שניה משום דבקיאותו אנו בקביעה דירחא . נר צבית עדיף מד' כוסות משום שלום בית (מ"א) : (יג) היענות כוס שהגיעו לחינוך מצוה ליתן לכל אחד כוסו לפניו ואין ליטח כוס שפיו נר מפני שלא יוכל לשחות רביעית צב"א (שם) : (יד) נשים חייבות צד' כוסות וכלל מצוה המוגהות בארוח ליה :

דיני הסיבה ור' בוסות

(א) יהא שולחני ערוך מבע"י שמונה למהר ולאכול כדי שלא ישנו המינוקות חבל קודם שחמך אסור חפ"י לומר הקידוש משום דהכוס של קידוש הוא אחד מד' עוסה וכולן נריכין להיות בליה (ס' הע"ב) : (ב) יכדר שולחנו בכלים נאים כפי כמו אף שכלל השנה טוב למעט בכלים משום זכר לחורבן חוץ מליל פסח שמונה להרבות בכלים נאים ויכין מקום מושבו שיבש בהסיבה דרך מירוח וחפ"י עני שאין לו כרייה ישב על הספסל וכן מותר לנמוך על ידך חבירו חבל לא על ידך עצמו דמיחוי כדוואג (שם) : (ג) כשהוא מייבב לא יטה על פניו ולא על גביו ולא על ימיו חלף על שמאלו ואין חילוק בין אימנר לאחר (שם) : (ד) נשים נהגו שלא להסב כי סומכות עממן על הראשונה שבזמן הזה אין להסב (שם) : (ה) חבל חוץ י"ב חודש על אביו ואמו או חוץ שלשים על שאר קרוביו כגון שלא נהג שבעה לפני הרגל אין מייבב על מטה כבודה וכלולה חבל נריך להסב בשינוי קצת דהיינו על מטה וכן ח' החמ מרחשוחיו או על ידך חבירו . וקט"ל לא ילבש (פ"ח שם) : (ו) בן חלף חבל נריך הסיבה חפ"י הוא רבו מובהק דמסמח מוחל לא חבל האבד לפני רבו ח"י הסיבה חפ"י אין רבו מובהק חפ"י יתן לו רבו רשות וח"ה מוסלג בדורו אף שלא למד ממנו כלום חשוב כרבו וח"י הסיבה ודוקא שאוכלין על שולחן אחד חבל אם אוכל על שולחן בפ"ע נריך להסב (שם) : (ז) לכתחלה יבש בכל הסעודה ובדיעבד יא' אם הסב בשעת אכילה כזית מנה וכן אם שחה כוס שלישי ורביעי בלא הסיבה אין לחזור ולשחות כוסות אחרים בהסיבה משום דנריך לבדך צפה"ג אם ירצה לשחות כוס אחר והוי כמנוסף על הכוסות משום דעמו הלכה כראשונה"ה דבזמנה"ו אין להסב ונמנא דיא' כבד ומה ששוחה עוד הוי כמנוסף חבל אם יש לו כוס גדול ולא שחה ארוח כולו ונזכר שחה אותו בלא הסיבה אם נזכר קודם שהחמיל לומר הלל או שאר הגדה דלא הוית דעמו עדיין משחיית שאר הכוס יכול לשחות הסאר בהסיבה ובלא צרכה דלא הוי כמנוסף משום דכוס א' יכול לשחות כמה פעמים ומסמחא היה דעמו בשעת צרכה

דין כוס ראשון וסדר הפסח עד כוס שני

(ה) אין ליטול ידיו קודם הקידוש רק אם אין ידיו נקיות ויטול ידיו ואין מברך על עגילת דים ומוזגין לו כוס ראשון ומקדש עליו ואומר זמן . בשעה אומר ויכולו ואם חל במ"ש אומר יקנה"ו ואם שכה להבדיל ולא זכר עד לאחר שהחמיל ההגדה ישלים ההגדה עד גאל ישראל ואומר הבדלה על כוס שני ויברך בפס"ג וסוטה ואם זכר בלמעט טעודה אומר הבדלה על כוס וסוטה בלא ברכה בפס"ג (דמסממא דעתו לשחוט יין בחור הסעודה וברכה כוס שני פוערהו) ואם זכר לאחר שהחמיל לברך בהמ"ז אומר על כוס רביעי הלל והבדלה (מ"א ח"י פ"ט ס"ט) : (ג) אם שכה לומר שהחמילו קידוש עיין בהלכות סוכה . וסם נחבאר . רק ביום שמיני של פסח אין לו חשלומוין משום דנקיטין אנו נקביעא דירחא והוי ברכה לבעלה (פ"ט ס"י חע"ג) : (ג) אם לא אחר ההגדה עד לאחר חנות יאכל מנה בלא ברכה על אכילת מנה ולא יברך בפס"ג על כל כוס רק על כוס ראשון ואחר הד' כוסות יברך ברכה אחרונה וכן מוכר יאכל בלא ברכה על אכילת מרור (פ"ט ס"י חע"ג וחפ"ז) משום דהוא פלוגתא בין הרמב"ם ובין החו"ם אם הלכה כרשב"ע או כר"ע (ועיין בהשגחה הרשב"א ס"י חמ"ה) לכן ל"ל דלא יברך דסקן ברכה להקל (וע"ז פ"ט ב"א ס"י חע"ז ס"ק א') : (ד) אוקין בב' לילות של פסח חייב בכל המנות הנוהגות בלילה חוץ מהסניכה ומברך על אכילת מנה ומרור ושאר ברכות במחוייב רק ההגדה ישמע מאחר ואי ליכא אחר יאמר ההגדה בעצמו וא"ל דלג המדקדקים וכן בכל יו"ט . אוקין חייב בקידוש בליל יו"ט (פ"ט סימן ת"פ במ"י) :

דין מי שאין לו יין

(ח) מי שאין לו יין בליל פסח יקח ג' מנות ובוצע האמצעים לשטים ומשניע החצי אפיקומן ונטול ידיו ומקדש על הפח ואומר קנה"ו על הפח אם חל במ"ש כמו בכל קידוש ואח"כ יקח הפסוטה ומברך על אכילת מנה ואוכל הכרפס ומעבל במו מלת ואומר מה נשתנה עד גאל ישראל ומברך על המיזור ואח"כ אוכל הכריכות בלא ברכה . ובמקומות שנהגו ליקח מע"ד יכול לשחוט מע"ד ל' כוסות אם אין יין מזוי (ה"ג) :

סדר ליל פסח

(ח) אחר ערבית יבא אל ביתו ויסדר הקערה . והחומץ לא יעשה אותו בקערה אלא במחוך . והכרוסה יעשה מפירות שנמשלו בהם ישראל כמו תפוחים האלים תמרים אגוזים ושקדים ונותנים עליהם קנה וקמחון הדומין לתבן שהיו מנגילין בהם הטיט . והב' חבשילין ח' זכר לפסח וח' זכר לחגיגה ונהגו בבשר וביצה . ונאכלים בליל ב' . ומחמין לכח"א ממנו מעט וזריך להיות הקערה רחבה שהיו מוחמין בה על הסדר ואח"י אינו יודע סודן של הדברים רחמנא ליבא עשי והאחנו מכוונים שהיו מעשיו מזוהרים עם היודעים ומכוונים בכונן : (ב) ולא יאמר הקידוש אלא עד שהתחך שיעקר המנות האלה הם בלילה : (ג) מנחה ליחן כוס לכל ח' מהמסובין לפניו גם לחינוקות כדי לחכס במנות : (ד) ויזרע שלל יהיה הכוס פגום וימוזג היין לפי החוק שלו : (ה) יין זמוקין מקדשין עליו והוא שיהיו בהמקום לחמולות קאת קודש שרייה (פ"מ) :

ילבש הקיטל לבן ונקי . וישים המצנפת על ראשו ובאבנטו בד יתגור :

ולהתנאות לפניו יחברך במנות . והיה עומן ומכוסה מזמן לזמן עד יום ההכרחי ללבבו . וע"כ לא לבשוהו בלתי ביוה"כ שמדינא דגמרה הוא קדשו בכסות קניה (שבת ק"ט ח'). ובח"כ ברייתא היא מפורשת כיון שאינו יכול לקדש באכילה קדשהו בכסית קניה . (וע' ש"ע ס' חר"י בסו"ט) וגם בליל ראשון של פסח שצריך להלכות דרך שמחה ושררה . אז לבשוהו ולא יחר . ובאש כל המנהיגים אם שצאל טעמם נשאר אצלנו כמנחה אנשים מלומדה . גם זה נבאר אצלנו ללבוש הקיטל בשני זמנים אלו . והכל מטעם שמחה . ואח"כ דברי ה"פ דהוי"ט . ומנהגן של ישראל הורה היא . כיון שהלבישה אינה אלא להתנאות . ואכל בלאו הכי חסור ללבוש בגדי שבת ויו"ט כפי המנהג . ודאי גם בשפסח ויום הכפורים אכור וכן המנהג . והמנ"א לאשר ראה המנהג כן ר"ס לשמרו לטעם שהוא כנגדו :

רב"ם סברו שכוונה הלבישה הקיטל הוא לזכרון בגד תמים . אבל הדבר רחוק מאד להזכיר עטבון הלב אשר זה סוף כל האדם ביו"ט הקדוש הזה . וכמ"ש הגאון ז"ל בעיני אכילה הביצה שמ"ו להזכיר אכילתו ס"י ביו"ט וכמו שישא הל"ן . ומטעם זה כ' המנ"א ס"י חע"ב ס"ק ה' דחבל לא יבטחו וכן המנהג דלפ"א' לבו נכע . אמנם ה"פ ז' מסיק שילבוש וכן כ' ב"כ החק יעקב . ולפעם זה טעמם ומקום עמם . כיון שהטעם שלא חוזה דעתו עליו מן השמחה א"כ חבל צריך ששיעא להזהר שלא יכבה וימשוך בשמחה יותר מדלי שלא יסוה דעתו מן האכילתו . אמנם הדבר צרור ונודע מכמה מקומות ומדברי הזכרונות שהקיטל אינו לזכרון התמים כלל . רק אדרבה תחלה ששייהו היטה להחלואות בהן בעת טעה יד ישראל ללבוש מתלונות ומך ידם מללבוש בגדים נאים . אז עשו להם בגד זה מפשטן דק לבן ונקי להסכד בו .

מנהגי הגאון החסיד רבינו אליהו מוויז'ניץ ז"ל לסדר של פסח

ומברך בפס"ג וסוטה הכוס ואח"כ מנגילין פני הכלה . לאחר ז' ברכות . יק"ז . ענט"י . בפס"א . אשר גאלנו היא ברכת טעשה נסים כו' . ובפס"ג על כוס ב' ומטילין לידים ומברך עט"ו והמזוי"א ואכילת מנה על הפסוטה ובוטע שיהיה אוכלין מרור מרוכב כזית ושיערו (חז"י) ביצה שקועה בתרופה . וכן הכריכה בוקעין בתרופה . ואח"כ אוכלים הביצים . וטעם האכילה לא מהבילות ח"ו להזכיר אכילת ע"ב היום רק שהוא זכר לחגיגה שז"י אין לחבול בפסח זכר לפסח רק בשך זכר לפסח וביצים זכר לחגיגה . ואח"כ אוכלין אפיקומן כזית ח' . ודוקא קודם הנהגה חבל הלל אין הקדש אם הוא לאחר חנות . הכוס שלו מעומך לברכה המזון . שפוך חמחק . הלל . ואינו אומר יהלוק כלל רק כדוד ונשמת וישחבה ומסיים בצרכת ישמחה :

מוזגין את הכוס ומקדש . וטולין לידים ומברך ענט"י . וטובלין בחומץ ומברך בפס"א ואוכלין כזית ואינו מברך ברכה אחרונה . ואח"כ מביטין הקערה עם המנות מנגולין . ומכודרות ב' מנחה . מרור . ומרוחה . רצוע . וביצה . ובוצע ומטמין אפיקומן ושאר פסוטה ופלימה והפסוטה מלמעלה . ומניח הביצה והידוע תחת השלימה והמנ"א מוספה אולם ומכור ומרוחה מלמעלה ומביצה הקערה בעצמו ואומר ה' לחמא וכולם שומעין . וטולין הקערה מעל הצולחן ומוזגין הכוס . ושולין מה נשתנה ואומר הגדה וכולן שומעין . וכשמניע לעשר מכות מוהיין לו כלי והוא שופך י' פעמים וכן לד"ך כו' שופך ג' פעמים . וכוסו שלו מעומך בכוסות ב"ב וכוסו בלמעט . וכשמניע למנ"א זו מביטין בקערה ואומר עד אשר גאלנו ומכסין הקערה ואומר אשר גאלנו .

סדר הגדה

סדר השלמן נכון שיהיה נסודר מבעוד יום כדי שיעשה הסדר
 חיכך כשיבא מבית הכנסת ונכון שיהיה השלמן של ד' רגלים ולוח עליו
 ומפה לבנה ועליו מפה פרוסה ואורך השלמן ורחבו כמו בשבת
 ויהיה אחוריו לגפון ופינו עד פני הנרות ויבין מלח :

סדר הקערה יהא כסדר הזה . והוא שיקח שלש מלות שמוצת
 ומניח הכהן למעלה ותחזיו לוי ותחזיו ישראל . ויקח מרור ופרס
 ומרוסת וב' מיני חבשיל זרוע ובינה מבושלים דוקא ומניח אלו ה' ס'
 דברים למעלה על הג' מלות דהיינו זרוע בימין שלו ובינה בשמאל שלו
 מרור בלמנע בין הזרוע והבינה ומרוסת ימין בקו השמאל
 שלו . המוצת יימין למטה עין המרור בקו האמצעי והוא כדי לעשות אחר כך כריכה עם התורה ולא ישנה מזה הסדר :

סימן לסדר הגדה של פסח

בט"ו מלות אלו הבאות לפניך נכללו כל כדר של פסח כל אחד ואחד בעקבותיו :

קדש . ורחץ . ברכים . יחין . מגיד . רחצה . מוציא . מצה .
מרור . בורח . שלחן עזתך . צפון . ברוך . הלל . נרצה :

קדש כבוד לאשון יעשה הקידוש מעומד ומנוגין לו דרך מירוס ונטל הכוס בשתי ידיו ומחזיקו בידו הימנית לכד . ואם הל במוצאי שבת
 יאמר הבדלה קודם שהייתו . וסימך יקבר"ו :

הנני מוכן ומזומן לקיים מצות כוס ראשון מארבע כוסות לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל :

אם הל בשבת אומרים זה (וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד) ויהי ערב ויהי בוקר

יום הששי . ויכלו השמים והארץ וכל צבאם : ויבל אלהים ביום
השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר
עשה : ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל
מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות :

אם הל בהול מתחילין כאן

על סיון ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי תבואה :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצותיו
 ותתן לנו יהוה אלהינו באהבה (כשנת שבת למנוחה ו) מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון (אח יום השבת הזה
 ו) את יום חג המצות הזה . זמן חרותנו באהבה מקרא קדש וזכר ליציאת מצרים . פי בנו בחרת ואותנו
 קדשת מכל העמים ושבת ומועדי קדשה באהבה וברצון בשמחה ובששון הנחלתנו : ברוך אתה יי מקדש
 השבת ו) ישראל והזמנים :

אם הל במוצאי שבת אומרים זה ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש :

ויקדק ליהנות ממור הנר . שימחם ירו ויפתחם אה"ו לראות בה :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים . בין יום
 השביעי לששת ימי המעשה . בין קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת . ואת יום השביעי מששת ימי
 המעשה קדשת . הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדשתך . ברוך אתה יי המבדיל בין קדש לקדש :
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהתנו וקיימנו והתענו לזמן הזה :

ורחין נוטל ידיו לגוד עכול הכאשון ולא יבדך על הנעילה :

כרפם יקח מהכרפס (מקורין סיערוויל) פחות מנזיות ויטבול כחונן או כני נלח ומבדך בורא פרי האדמה ויכוין לפטור גם כן המור ככרפתו כפה"א :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי האדמה :

ירחין ויבצע מזה שני' ויניח חליה הקטנה במקומה והגדולה יאסין לאפיקומן .

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים .
 כל דבפין וכו' . כל דצריך וכו' . השתא הבא
 וכו' . בכדי לבוא אל ציבור הקדמות הדברים הללו . אשר
 עשה אחת בעל המסדר כפתיחה לסדר הלילה הזה . וגם
 שיה' כל הדברים המאמרים
 בפסקא הזאת משולבות אחת
 אל אחת . נפתח דברינו עפ"י
 מליה המשל . לשר אחד אשר
 ה' לו הרבה אחוזה נחללות
 במקומות טובות ורחוקים
 וה' לו ע"ז בכל מקום פקידים
 וממונים לנהל ולהשגיח בכל
 דבר הדרוש . חמס בעת
 שטלה צלון השג למכור
 חיזה נחלה מנחללותיו . נטוו
 הפקידים מפורש שאין הרשות
 בידם למכור לכל הבא רק להאיש אשר יביא להם רשיון
 מהשר . כי יוכל להניחו לעמוד על המקנה לקנות אחת .
 וכאשר נחודע לאחד ממעירי השר כי רלונו של השר כעת
 למכור נחלה אחת מנחללותיו . נסע אל השר והשתדל
 להשיג ממנו רשיון . ונסע אל הפקיד בשמחה . והראה
 לו הרשיון . והאיך בו לונך ענוו אל הנחטויים . לכחז לו
 שטר מקנה עפ"י חוקי הקיר"ה . ושחק עליו הפקיד
 בצאמרו בן הדבר כי זכית אללו להיות מהקונים שלו . אבל
 חיה דמי שוי' של המכירה . והולאות דמי הפראווע . כי
 לא על מחנת חס ה' כונת השר . רק במכירה . ע"כ
 עליך להשליש מקודם בהקאזנעטיטוואל של הקיר"ה דמי
 שוי' של הנחלה וכל התשלומין הדרוש לעשית הפראווע .
 ותביא לי קוויטונגען מכל . כראוי וכחוק . אח"כ לך אל
 הנחלתריוס לעשות זיאוולענט . ושמה יהי' מבואר מטרת
 רלוך . ועל חיזה מוקם מנחלת השר רלוך לעשות הקני' .
 אזי כשיהי' לך כל הג' דברים . היינו הרשיון . והקוויטונגען .
 והזיאוולענט . אח"כ תוכל צטח להשיג השטר מקנה
 כחפך . ע"כ דברינו עפ"י משל . ונקדים עוד לבאר
 מסורה אחת מן ג"פ דן . וגם את הגוי אשר יעבורו דן
 אנכי (בראשית ע"ו) איך דן דייך למזור (ירמו' ל) דן
 דין עני ואביון (שם כ"ב) . ע"פ מה שפירש"ל (צ"ר פ' מ"ד)
 צביאור ההצטחה שהבטיח הש"י לאחע"ה . וגם את הגוי
 אשר יעבורו וגו' . הרבוי של גס . ואת . אחי לרבות שאר

מלכיות הקדמונים . ולפי"ז יפלא חללינו . אי"כ נודע יאחרו
 פעמי מרכבות ישועתו לבוא עד היום ? חמס כבר ידוע
 מנחמ"ל (ב"ב יור) גדולה לךקה שמקצבת את הגאולה
 שנאמר שמרו משפט ועשו לךקה כי קרובה ישועתי לבוא
 וגו' . וע"כ יוכל היות כי
 חולי לא קיימנו מלות הלךקה
 כחיקונה . ע"כ גם ה"ח אחת
 מהדברים המעכבים את
 הישועה לבוא . וזכה יתפרש
 המסורה הנ"ל , אחר שאח"כ
 וגם את הגוי וגו' דן . אנכי .
 ולפי דר"ל הבטיח לנו הש"י
 בזה את הבטחתו גם לשאר
 מלכיות . אי"כ יקשה נודע
 איך דן דייך למזור , זה עידן
 ועירוס , לזה בא הכחז
 השלישי כמשיב שוכל היות כי יש עיכוב בזה . ע"י
 שהקב"ה דן דין עני ואביון . ויען כי מלות הלךקה
 עדנה לא נעשית כחיקונה . ע"כ נתאחרר ישועתו לבוא :
והנה מלות חכילת הנולה ושאר המלות הבאים עמה
 צלילה הזה כולם רומזים לנו ג"כ תקות ההבטחה
 העתידה להתקיים צ"ב , ועי"כ נקראים צסס עדות
 שהדברים האלו המה עדות לנו על חפצו ורלונו ית' להטיב
 לנו צבא , ורלונו ית' לשמור בריתו עמו חמיד [וכמו
 שנבאר בפסקא לפיכך לחנו וכו' מה שאמר דהמט"ה
 זכר עשה לנפלאותיו וגו' ערך נתן ליראיו יזכור לעולם
 בריתו , שבא לתרץ כופל ליווי צהו"ק הרבה פעמים
 לזכור צמטותיו ענין י"ימ שכל מה שעשה מהם זכרון
 לנפלאותיו , הוא מלך כי חנון ורחום ה' לעובדי יראיו
 המכירים עובדו וחסדו . ועי"ז יהי' ראויס לפניו ית' כי
 יזכור לעולם להם את בריתו עיי"ש] והמה ג"כ עדות
 וראוי' עלינו לפניו ית' צמה שנשמור לקיים את המטות
 האלו מעת לחתנו מנמרים עד היום הזה . וכמזרה עלינו
 צהו"ק ושמתם את המטות וגו' ושמתם את היום הזה
 לדורותיכם מקת עולם . כי הטו ג"כ העם אשר בחר צנו
 מרשע והולחנו מנמרים למען שמו ית' . והטו עתה ג"כ
 מוכשרים וראויס לפניו ית' לקבל הטוב והחסד אשר לנו
 מלפנים עוד לקבל מאת השם הטוב והמרחם על כל .
 [ועי"ן בהג"ה ח' עוד משל נאות אל ציאור דברינו אלה] :

**הא לחמא עניא די אכלו
 אבהתנא בארעא דמצרים . כל**

הגוי מוכן ומוזמן לקיים המצוה לספר ביציאת מצרים
 לשם יהוד קודשא בריך הוא ושבוניתיה על ידי
 החוה שומר ונעלם בשם כל ישראל :

הגוי מוכן ומוזמן לקיים המצוה לספר ביציאת מצרים
 לשם יהוד קודשא בריך הוא ושבוניתיה על ידי
 החוה שומר ונעלם בשם כל ישראל :

הנה"ה א) וקרוב לענין הזה שמעתי משל גאה מפי המ"מ הרב המפורסם מוה' ר"ח רומסקער ז"ל מוויילנא .
 בטהמ"ח

אמנם מאשר נמוך לזה עוד התעוררות רמונים וחמלה הגה הסגולה היותר טובה שיחשורל בנו ג"כ מדת הרחמים נמרוס עלינו להמש הדור וישועתו. לזה וחמלה, כידוע כי כל דרכיו ית' הוא מדה במדה, ולכן כאשר

(בעהמ"ח ס' מורה לרק על חיוב) לרב גאון ולדיק ממדינת רוסיה שהי' לו בת שהגיעה לפרקה. ולא הי' לו בנה להשיאה. ומאשר הי' בוס לסבב ולבקש עזר פה. נסע למול' לאמסטרדם ולפרינקפורט. להשיג מבוקשתו מנדיביו ואדירי נדיבי עמנו. וזל לעיר אמסטרדם צטרב חג השבועות. ויען כי הכרת פניו ענתה צו על גודל חבתו ויראתו. ע"כ נתבקש לבוא על שולחן הרה"ג הד"ק המשורסס מ' ר' עקיבא לעהרן ז"ל. על שני ימי החג. ואך התחילו ליסב על השולחן ליליה הראשונה של החג. פתח הרה"ג ר"ע את פיו בד"ת באיזה קושיא על הרמב"ם. והשיבו הגאון הג"ל להראו מליזה סוגיא בגמרא עפ"י שיטת החוס'. והרה"ג ר"ע ז"ל התאמץ לבטל את דברי הגאון הג"ל. ופלפלו הרבה בדברי חכמה ודעת מענין לענין עד אור הבוקר. ומחזיבת ומתיקת הסידורש חורה שהעלו בדברי שלם. לא טעמו כמעט מאלומה מהסעודה. עד שהלכו להתפלל בהשכמה חפלה שחרית כנהוג בחג השבועות. ובזואם מבית הספלה מלאו השולחן ערוך בכל מיני מגדים. ואך טעמו להיך אחר הקידוש. חזרו לשנן את דברי פלפולס. ונענין לענין עברו שני ימי החג הכל בדברי חורה ופלפול. עד ששכחו כמעט להחשענ מערבות החג ושמתחו. עד אחר שהבדיל הרה"ג ר"ע ז"ל על הכוס במולאי החג. ואז בא אליו הממונה שלו הסוכן בעסקיו והביא לו חכריך המוכתבים שבו לו ציני החג על ידי הפאלט. אשר יבוקרו מנקודת ע"י הרה"ג ר"ע ז"ל. אז בקש הרה"ג ר"ע סליחה מולת הרב הגאון האורח שלו מאפש הפגלו כעה. ובקשו שיבוא אליו לומר אחר חלות היום לטעור אללו סעודת הלהרים. ואחרי אשר העדו לבס לומר שאל הרה"ג ר"ע ז"ל את פי האירח הגאון הג"ל לנלוה לו את מערת נביעתו ורלונו. סיפר לו האורח מכל הקורות אחר עד היום ותכלית נביעתו. ויתן לו הבציר רע"ל נדבה הגונה חמש מאות מארק פרוסיא. ויתן לו האורח הגאון רב הודה על טוב נדבה לבו. וטרס לקחו ממנו צרכת הפרידה, שאל הרה"ג את הגאון האורח אנה מגמת חפלו לנסוע כעה, וישיבהו הגאון האורח לעיר פראנקפורט ויבקש ממנו הרה"ג ר"ע שיביטו לו בגאון למלואות לו חפלו באיזה דבר הדרוש לו בעיר פראנקפורט. ויען אותו הרב צטח לקיים כל משאלות לבבס. והגידו נא לי מה חפליכס לעשות שמה צגינטס. ויאמר לו הרב הנציר ר"ע ז"ל. לא אוכל להגיד לכם עד שתתנו לי ת"כ על ח' העוה"צ שתחלנו נמלואות בקשתי בלא שום נמסור דבר. וישאל אותו האורח הגאון חיך אוכל לתת ת"כ פן יהי' דבר אשר לא אוכל לקיימו. ויען אותו הרב הנציר הלא חכירו אותי כי לא חפיל עליכס חובה בדבר אשר יהי' מהגמגע לקיימו, ומלא הגאון האורח את רלונו. ונחן לו ה"כ שיקיים את בקשתו בלא שום גרעון ומסכור דבר. ויאמר לו הנציר הג"ל זאת היא בקשתי מכס. שתתראו צפראנקפורט עם השר המיליאנער ראטשילד הד"ק. ותספרו לו חיך שתייחס אלל הי' ר"ע לערין בכל ימי החג של שבועות. ופלפלתס הרבה בחי' חורה בחריטות ובקילואת. ומרוב מתיקות ונופש דברי תוה"ק לא טעמנו מאלומה כל ימי החג. ואחר עבור ימי החג נתן לכם נדבתו חמש מאות מארק. ויחר מזה חיך לי מה לדרוש מכס מאלומה. ועתה לבו לדרכסס לקלוס. והנה נתת לי ערובה ע"ז צת"כ על ח' העוה"צ. צטח תקיימו זאת בלא ספק. ואיך לי פנאי יוחר. ובדרך נביעתו עלה בלב הרב הגאון מגור ופחד מההצטמה הזאת כי עלה ברעיונו חמד על הרה"ג ר"ע ז"ל. כי כל הדברים האלה אינם רק להתפאר בהם הרה"ג הג"ל לפני השר הד"ק כי הי' ר"ע הגבו גדול בחורה. וכי היא פוזן גדול בצדקה. כדרך הצבעים המתחפדים בזה צדי שישג ע"ז מלח השר הד"ק הקפה גדולה אשר לא ישמנה אח"כ. והוא יהי' הגור לזה, להיות נעשה סרסור לדבר עבירה. ויתעלב למאוד ויחשוב בלבו אולי כדאי לטעור על הת"כ ע"ז בשקול דעתו עפ"י שיטת הראשונים והאחרונים בזה. עד שנפל ברעיונו תחבולה אחת אשר מלא אותה לנטון לפניו. והוא לקיים את ההיכ ולספר לפני השר הד"ק את כל הדברים צפרט, ולספר לו ג"כ אח"כ מן הת"כ שקח ממנו טרס הודישו דבר הבקשה. ולו לא יחריך רמי' לדו כי הלא השר בעלמו יבין את מרמת הרה"ג ר"ע ז"ל. ויהי צבוא הרב הגאון אל בית השר החיטונה. אחר רוב עמל ויגיעה שעלה לו עד שהניחו לו משרתו ועושי רלונו. וישאל אותו אחר מהעומדים לפניו מה בקשתך. ויען אותו הרב הגה יש לי מה לדבר עם השר בעלמו. ויודישו זאת להשר הישג צמדור פנימה. וילו לתת לו נדבה סך עשרה רוי"כ ולא רלה לקבלס. וילו לתת לו חמשה ועשרים רוי"כ ולל

כאשר יתעורר בנו הרחמים והחמלה על העניים והדלים : על שמחת ימי החג ונקבל על עצמנו להוסיף עצמה להילם מרעיון בכל ימות השנה ולתת להם מחסורם בזה במחשבת הלב והדבור כידוע כי הדבור בזונה פועל הרבה

ולא ראה כי הוא בחמת התאמץ כי חפצו לדבר עם השר בעצמו עד שגיה לתת לו מאה ר"כ ולא ראה לקבל. עד שהשליכו אותו משרתו השר החולה בקולות וזככחות הכה ופלוט. ויתן בקולו קול עוז כי אינו חפץ בשום נדבה רק לדבר עם השר הנדיב בעצמו. ואף אם חטו אחי שבע פעמים ככה. לא חסור מפיה עד אם ראות פני השר. ואז כשמוע השר הצדיק את קולו בזכי הרשע לבוא אליו. וישאלהו מה חפצו לדבר וישער לו האורה הגאון בפרטות מכל הדברים שנקרו ויחזיו בימי חג השבועות צ"ח הרה"ג ר"ע. וכי כ"כ חשקה נפשו של הג' ר"ע להשתעשע עמו בזה הורה עד שלא ערב לו כל מעדני החג. ואח"כ נתן לי נדבתו ההגונה בספ"י ולקח ממני ת"כ על עוה"צ ערס הודיעני את בקשתו. וחלת היא בקשתו לספר לכם ממריפותו וצקיאותו העצומה ולדקות הרה"ג ר"ע ז"ל. וגם מפזרונו הרב עד שנתן לי חמש מאות מארק. והלמנח הת"כ לא הייתי מספר לכם זאת. אך מה יכולתי לעשות כהיום כי לא חרטה להפסיד חמונתי. ועשה כפי צינתכם הרחבה כן תעשו. ויפן הרב את פניו ויבהל ללאת כבורח מן הדליקה כי נפל פחד גדול עליו מסיפורי הדברים האלה לפי רעיון לבו. וירץ אחריו השר הצדיק ויפטר בו. ויאמר לו רבי ומורי סורו נא אלי. ועשו עמי חסד להנפש אללי איזה שעות. והנני מבקש מאתכם מו"ר שליחה ומחילה על מה שחטאו נגדיכם משרתי העומדים לפני כי הכל בשגגה. וצדדו עמו נתן אזה בקול הפעמון למשרתיו לעשות כבוד להרב הגאון ולהביאו אל הודך חדריו פנימה. ויסב עמו אל השולחן לאכול. ויפטר בו השר לספר לו את כל הדברים הראשונים בצריכות יוחר ויט השר אזנו לכל דבריו. כי ה' ערב ותאז לכוונת את כל דברי הספור. ובחוק כך הוליא האורה אמתות נקרב לבו על אשר נפל צרשת מחשבתו של הג' ר"ע לשהרין לפי מחשבתו. וינחם אותו השר הצדיק. ויאמר לו רבי ומורי הסירו נא הדאגה והפחד הזאת מלככם ואל תחטו דופי ח"ו בהגביר הצדיק ר"ע לשהרין ז"ל. הן הוא איש גדול בחורה וירא שמים בחמתו. רק אבחר לכם חוכן הדברים כפי מה שהוא. כי הנה ידוע לכם את אשר צרכני הש"ת בחסדו הגדול צרוב עושר וכבוד אשר גם שרים ורזני ארץ יבואו עמי במחסור. והנני יודע כי לא צמנהו אקח את הכל אתי צקבר גם לא יירד אחרי כבודי. אך השי"ה נתן לי זאת בכדי שאוכל לעשות טוב עם אחרים משו כמאמרז"ל בצבות חן לו משלו שאחה ושלך שלו. והנני חפץ לעשות טוב בחיים עם אנשים המהוננים וראוים. אבל מה אעשה כי מפני גדול ערדתי וקולר דעת. אינני יכול וגם אין לי עת לבקר כל איש הפושט ידו אלי לבקש עזר וחמיכה. ולחקור ולידע מהותו וחכונתו ולשקול נדבתי אליו לפי ערכו ומעלתו. לכן עשיית חוזה עם הרה"ג הצדיק ר"ע לשהרין אשר ברבו ה' בכל. ויש לו לב רחב בחורת ה'. ומוכתר במידות טובות. ואף כי ברבו הש"ת ג"כ בעושר עכ"ז איננו טרוד כ"כ בעסקיו כמותי. הנה הוא יכול לחקור כל איש לפי מעלתו ובינתו בחורה. וגם הוא יבחן תום לבו של כל איש ומלבו. ועשינו סימן זה בימינו כי לפי ערך הנדבה שיתן הוא עלי לתת עשר פעמים כנגד נדבתו. ומאשר ראה ג"כ לבחון אתכם באמונת הלב ויראת ה' הטוהרה. ע"כ מאשר כי קשה הוא הדבר הזה להתראות עמי בקדיש י"ם. ורוב עזר ויגון וינאל האורה עד אשר יראה פני. ע"כ לקח מאתכם ת"כ על עוה"צ לקיים הדבר להתראות עמי. והי' אם תקיימו זאת ג"כ לסבול רוב מכוח ולרות בכדי לשמור חמונה הת"כ. בזאת הצבתו ג"כ כי ירחו יח"ש תקוע וגשרם בלבכם. והנכם אללי כהיום כאורת הגון אשר אותה רתה נפשי להעניק לכם כל הדרוש וחסר לכם. ועתה קבלו ממנו אל"ו ע"ם חמשת אלפים מארק. ועוד יתרה אעשה עמכם כי אהן לכם כל הדרוש לכם על נביחה בכתם כפי הגולה לכבודכם. וישלחו צרוב כבוד ושלוש על מקומו ע"כ דברי המשל. והנמשל הוא כי הבורח יח"ש אשר הוא מקור הטוב, וברח את העולם בחסדו להטיב לברואיו בחר בצביותו, והראשון הי' אהע"ה אשר מאל את לבו נכון לפניו, ועמד בעשר נסיונות ונחשב לו למיאה וכמאל ג' מליאות מאל הקב"ה (צ"ר פ' כ"ע) ויבחר בזרעו אחריו זרע בית ישראל, אחרי אשר בחן וירף אותם צבור הברזל במלרים בכל מיני צירוף וגסיון להיות לו לעם סגולה כיום הזה. ובהגיע עת תור דודים, הוא הלילה הזה, ליל שמורים הוליא את עמו בששון, ואת בחיריו ברנה, למען ישמרו חוקיו וחוריתו יעלרו, ותלק להם כבוד ועוז ללאת ביד רמה, והעניקם בקסף והבז לעשות בזה נקמה משלל עוכריהם ולחליהם. ועכ"ז חופן הגאולה של הלילה הזה

צבולנו. כי כ"ז שלל נהי' על אדמת אבותינו צבחו הגדול ית"ש, להיות ארמנון בית ה' צבוי על תלו חזי כל העובות והללמות המדומניות בצרלות פזורינו לשוח ולהבל חין צם מופיל :

ובזה יחיר לנו דברי בעל המסדר בהתקדמה הזאת. כי הנה הוא פוהח לנו שער החקוה לעינים כלות ומיחלים לחסדו ופוצו זה כמה שנים. לבל נאמר נוהש צלבנו מאורך הזמן וכבוד הגלות. מלקוות עוד לעזרתו לנו ע"ד כבוד שמו ית'. ע"כ יקרא צקול רגש הלב

הרבה על הלב לעומרו ולזכרו צמדות טובות לאט לאט. וכוונה הזאת היא כחולה יען כי הקצ"ה דן דין עמי ואציון וכמש"כ למעלה] ובלא זה לא חופיל חף הקד והזמן. וכמש"כ כי אי רחום ה' וגו' לא יפך (דברים ד') [עיין בהג"ה צ"ו] וכמש"כ לך לפניו יגלו. ויש ע"י הש"ח לדרך פעמו (תהלים פ"ה). ועוד זה שלישיה. כי המצבקה רחמים רריך לפרט צשפתיו ולפרש חפלו ורלוטו. ע"כ רריכו' חנו להזכיר לפניו ית' מפורש רלוטו העיקרית והיסודית להעלותינו צשמחה לארלנו. ולנטוע אותנו

הזה קטנה היא בערכה לעומת הטוב העמיד המקוה, יען לא נקן לה השי"ת רוב כח ועלמה לעשות הטוב עם עם בגולה, להיות השועה נלחית להחלה ולחפארת, חך חת הכל מסר השי"ת אל הגולה העמידה להיות צב"ח, שאז יהי הכל מחוקק צמלכות שדי, ויכירו וידעו כל יושבי הצל כי ה' אי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה, ויראו השי"ת נפלאות הרבה גדולות ונורות, וכמוז"ל צילקוט על פי כינוי לאהך מנח"מ ארחנו נפלאות ארחה לבנים מה מה שלל הרחמי לחבות, צמלרים הוא אומר נרה ההלות עושה פלה, ובאן הוא אומר נפלאות וכו' [עיין מה שכחצנו בהג"ה על פסקה ואלו לא הוליה וכו'] וזה אשר חסרה גולת מלרים לחת, ולהרחות לנו, חבוח הגולה העמידה צרוב כחה ותשלים צשלימות. ולמנה צבדי שידעי חז, מי הוא האיש, אשר הוא מן הזוכים לעמיד לקבל הטוב והתשלוט מכל העבר, יען שעל העת היה חז"ל (שבת קנ"א) והגיעו שנים אשר תאמר חן לי בהם חפך חלו ימות המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה, רק מי שטרח צע"ש יחבל צשבת (ע"ז ג') וכיו"צ אמרו רז"ל (ביבמות כ"ד) חן מקבלין גרים לימות המשיח, ע"כ יתחן לנו עדה בני' ע"ז טימן יוחת לעדות מנאולת מלרים חל בגולה האחרונה, שכל מי שיבוא עם הלות והטימן הזה חל עת ציאת גולה האחרונה, יהיו הדברים חאלו לפניו לעדות ולרחי' כי הכהו האיש היוכל מנלרים וקבל חת התורה, ומוכשר והגון הוא לקבל עוב העמיד, והאות הזה, הנה היא הנולה וכל השייכים עמה מעניני חג ומסיפור י"מ, שהמה עדות לנו כי אהחנו העם הנבחר ללחת מנלרים ולקבל טוב העמיד, וכמאמר החנא בכל דור ודור חייב אדם לרחות ח"ע כאלו הוא יח מנלרים (יעיין צדבריו שס). ומאשר כי ה' גלוי וידוע לפני המקום צ"ה כי יהי קשה עלינו לשמור ולקיים חת העדות הזה, מקולר רוח, המחפה חת האדם לנטות מדרך הישר והלמה, ומפאת ילרו הכטוע צלבו מעת הולדו, ומפאת שארי דברים הנפסידים ונועורים עיני שכלו, ומעבודה קשה מעול השעבוד ועול השרנסה המפריכה לצו וכפשו של אדם, ע"כ הרבה עלינו לחרות הרבה על הדבר הזה כמש"כ צפ' צא, ושמרתם חת המצות וגו' ושמרתם חת היום הזה לדורותיכם חקת עולם, ושמרתם חת הדבר הזה לחק' לך ולצניך עד עולם וגו' ושמרתם חת העבודה הזאת, ושמרת חת החוקה הזאת לנוועדה וגו'. ובפ' ראה שמור חת חודש האביב ועשית פסח וגו' הכל צלשון שמירה. והזהיר אותנו על חכילת חמץ בפסח צעונש כרת [ועונש כרת ג"כ למחלל חת השבת אשר גם הוא זכר לז"מ צלוחות השניות] והכל צעבור אשר ה' גלוי וידוע לפניו, כי מפני הגזירות והשמדות וגודל הצטרכות האדם וחסרונו יהי קשה לפנינו קיום המצות החלה. לכן כאשר נכסה ח"יה לעח קץ לצוח לפנינו עם כל הדברים אשר לוח עלינו צחוס"ק והחמימה צקבלת נעשה עוד קודם לנשמע, יחי צזה עדות לצני' עם קרובו כי עשינו וקימנו חת הכל צמכ"ל, ומרוב לער ויגון בהי' לנו צארלות פזורינו עכ"ז לא טרנו מאחרי ה' ומשפטי התורה. הנה יהי לנו לרחי' כי חנו עם סגולתו אשר צחר צנו מאז לחחנו מנלרים. והננו חוחו העם המוכשרים לקבל היעודים והנחמות שהצטיחו צפ' חבוח וי' האמירך היום הזה להיות לו לעם סגולה וגו' ולחתך עליון וגו' לחלה ולשם ולחפארת. וי' יזכרו צביחת לרקנו צב"ח :

הגה"ה ב' (ישעי' כ"א י"ח) משח דומה אלי קורא משעיר בומר מה מלילה שומר מה מליל. אמר שומר חתא צוקר וגם לילה חס חציעיון צעיו שצבו חחיו. ולהצין כוונת חשוכה השומר על הקריאה הזה. אפ"ל עפ"י דרז"ל צמד"ל פ' ולחתקן אמר ר"ח כו' חף לע"ל חיסם נגל"ין חלל מוחך ה' דברים הללו. מוחך לרה. מוחך חשוכה. ומחך זכות לחבות. ומחך

הלב (לפני קהל המוסבים לפניו) לאמר. הוא לחמא ענייא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. והוא מופת וזכרון על רלונו ית' להטיב עמנו בצמח, כי הלא זאת היא המלה שהיא זכר לחירות אשר נלטונו עליה עוד טרם אלתנו ממלכים [ולכן אמר: די אכלו אבהתנא „עוד“ בארעא דמצרים] וטרם אפס עוד את המלות שלח הספיק בליקס להחמיץ (עיין צביאורינו

בפסקא מלה זו) ליה עלינו קורא הדורות מראש והמגיד מראשית אחרית. כי נקח לנו המלות האלה לסימן ולזכרון, על גאולתנו ועל פדות נפשינו, בזה, ובצא. וכמש"כ בפ' ראה שבעת ימים תחבל מלוח וגו' כי בחפזן ילח מל"מ, למען הזכור את יום אחרך מל"מ כל ימי חייך, להביא לימות המשיח. וכן בספור והגדה יליח מלכים לבנינו הוא גם כן מטעם זה (עיין צביאורינו בפסקא בכל דור ודור) כי ע"ה הרבנות ליוויו עלינו יורה כי רלונו חוק להטיב עמנו. ומלך מה שלחו שומרים לקיים כל המלות האלה כתיקונם, הנהו ג"כ רחי' ועדות נאמנה עלינו כי אלתנו הכנו העם המוכשר והגון לקבל הטוב המקוה, וזכה להיות מן צדקה יעלה רלונו ית' להראות לנו בפועל נפלאות ישועתו. וכאשר זכינו לסדר אחרו מלח ועד הנה כן זכה חי"ש לעשותו. — ולאמר עוד, והוא אשר טונע לעיבוד הגאולה מלך הדקקה לעניים. הנה בעז"ה בכל הפלות ישראל נסדו ע"ו קופה של דקקה, הן התמידיות הנחמיות בכל ימות השנה, והן הזמניות הדרושות לימי החג הזה. וזהו בל דבפין כלל השנה ייתי ויכול מבית התמחוי

**דְּבַפִּין יִיתֵי וַיִּבּוֹל • כָּל דְּצִרְיָךְ יִיתֵי
וַיִּפְסַח • הַשְּׁתָּא הָבָא • לְשָׁנָה הַבָּאָה**

ומקופה של לחם עניים. כל דצריך על ימי חג השסע ייתי ויפסח ויש לנו קוויטונגען ע"ז. ולא אמר כלשון עבר רק כלשון עתיד, כי צריך כל אדם לקבל בלבו קבלה גמורה בעיני דקות הללו לפחות את ידו על להבא עוד יותר ויותר. ולה"כ בא עוד אל ענין הג' לרשום בקשתנו הנחולה והעיקרית לפני ית'. כי כל הטובות שיתן לנו ברוב חסדו לא

נמלא בהם מרגוע ונחת מהם עד העלותנו אל ארצנו. וזהו השתא הבא לשנה הבאה בארעא דישראל ולא להיות נד ומנוטל בארצות אחרות. וכל זה הוא מקביל אל הג' חגאים שהזכרנו במשל הג"ל, ועי"ו זכה ברלות הש"י"ת כי חס השתא עבדי לשנה הבאה זכה להיות בני חורין להודות לו לשנונו על גאולתנו ועל פדות נפשינו:

**הַשְּׁתָּא הָבָא לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל.
הַשְּׁתָּא עַבְדֵי לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין.**

והנה צם' דברי שאלו להגאון מוה"ר"ש נאטעמאסן מלביב ז"ל. פי' כפל הדברים עפ"י פי' הראב"ד שפי' דברי המשנה (בעדיית פ"ב) הוא ה' אומר האב זוכה לכן בניו. בזה. בעשר, בחכמה. ובשנים. ובמספר הדורות לפניו. והוא הק"ץ. חפ"י שאמר הקב"ה לאח"ע"ה ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה הרי הוא אומר ודור רביעי ישובו הנה ע"כ. ופי' הראב"ד שהשני קלין אחת הן דמה שנותן קץ לגלות ושעבוד הוא נותן במספר השנים. אבל מה שנותן זמן לקבל הטובות ויעודי הנחמות במספר הדורות הוא

ומתוך רחמים. ומתוך הקץ. מתוך לרה דכתיב בזה לך הרי לרה. ושבת הרי תשובה. כי אל רחום וגו' הרי רחמים. ולא יבכח את ברית אבותיך הרי זכות אבות. באחרית הימים הרי הקץ עי"ש. וע"כ כאשר חזה ישע"ה הגביר עה"ש המשא הזה של הקריחה שבהם אליו מגלות שעיר המר על כובד הגלות ואיחור הזמן שומר מה מלילה וגו' השיב צ"ס הבוית"ש שהוא שומר ישראל. כי הלא דרוש לזה קיום ארבעה חגאים. ראשית דבר צריך לראות אם אחא בוקר בהכונה הוא על בוקרו של הקץ. וגם לילה שמוך צריך לעבור לרות הרבה המכונה צ"ס לילה. ועוד חגלי ג' הוא צקבה רחמים. וזהו אם חבטיון בעיו והוא הפלה אשר לריכה להיות רחמים ותחמונים לפני המקום צ"ה. וגם שובו אתיו הלא היא השבועה הגמורה. וכשישלמו כל הארבעה הג"ל. אזי ישועהכס קרובה לבוא. ולא הזכיר זכות אבות. הוא עפ"י מלמז"ל (בבב"ה) המה זכות אבות. ונחלקו בזה רש"י והר"ח ז"ל לדעת רש"י ע"י רחמים נחטורר חמיד זכות אבות וכמש"כ שם ברש"י דע"י רחמים הזכרה להם בימי חזאל. ולדעת ר"ח ז"ל חף דזכות אבות המה. ברית אבות לא תמה. ע"ש ואלו דברי אלהים חיים. וככתוב בקרא כי אל רחום וגו' לא ירפך ולא יעזבך צירוף זכות אבות. ולא ישכח ג"כ את ברית אבותיך כפי ר"ח. ובכלל הרחמים נכלל ג"כ זכות אבות ש"יג"ר תמיד עי"ו:

עבדים היינו. מה שאמר עבדים היינו, משמע מנעמס, ולא אמר לקח אחנו לעבדים, וכן מנ"א לפרעה, ולא הכפיק מנ"א במנרים, ונראה ע"ד שהח"ל (כונת פ"א) ושימו עליו שרי מסיס, עליהם לא נאמר, הנה מנ"א רחב"ג אמרו שלמד שהלו לו מלבן לפרעה בלוארו, וכ"א מישראל שאמר אהבתי אתי

אומרים לו כלום אהבתי אתה יתיר מפרעה. ע"כ נראה יאמר עבדים היינו בלוננו הטוב, נחפז נפשינו, כ"א אומר אני מעמי למלך, ולכן אמר לפרעה, ומנ"א במנרים, בלוארו גם שהי' גלוי וידוע להם שאין עבד יוצא ממנרים גם הנה נחמו לעבוד אותם, ויזאמו ה' משם, ביד חזקה בע"כ דישראל, ובכרות נטוי בע"כ דמנרים:

הוא הולך, לפי שהוא יראה את הדור זכאי, ומתחלל עמוסם עד שמגיע לאותו הדור. וכן ה' בשעבוד מלכים ארצי שנגאלו משם בסוף ת' שנים, לא זכו לשבת בארץ עד דורו של יהושע שהוא ה' זכאי לכך כו' וכן לימות המשיח כשיגאל אותם השי"ת לא יכנס עמוסם מיד לארץ. אבל יולך אותם למדבר העמים כנבואה (יחזקאל כ') ע"כ. הם לא כשיהי' הדור הגון ומנוקש אז יכנס עמוסם חיבף. וכיון דיש שני קלין. ה' להפטר משעבוד. ב' לביאת הארץ. ע"כ בזה חנו מוספיקים, הם השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישרלל, או אפי' לא נהי' מנוקשין לכנס לארץ חיבף, עכ"ז נהי' לשנה הבאה בני מורין לפטור מעול השעבוד ע"כ. ועפ"י הכ"ל ישבתי ג"כ הכתוב ליל שמורים הוא לה' וגו' הוא הלילה הזה וגו' לדויותם, אשר על כפל הלסון עמדו כז"ל (בר"ה י"ח) ופי' ר"א ופי"ס כח"א לשיחו ע"כ,

בְּאַרְעַא דְּיִשְׂרָאֵל . הַשְׁתָּא עֲבָדֵי . לְשָׁנָה הַבְּאֵה בְּנֵי חוֹרִין :

מחזירין הקערה. ומוזנין כוס שני. וכאן הבן שואל:

מַה נְשַׁתְּמָה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלַּיְלוֹת . שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹבְדִין חַמּוּץ וּמִצֵּה . הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלֹּ מִצֵּה : שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹבְדִין שְׂאֵר יִרְקוֹת . הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלֹ מְחֹר : שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ מִמְבִּילִין אֶפֶילוּ פֶּעַם אֶחָת . הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פֶּעַמִּים : שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹבְדִין בֵּין יוֹשְׁבֵי וּבֵין מְסֻבִּין . הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלֹנוּ מְסֻבִּין :

יגלה המצות בשעה שאומרים ההגדה

עֲבָדִים הָיִינוּ לְפִרְעָה בְּמִצְרַיִם . וַיִּצְיָאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

ועפ"י הכ"ל יבואר אל נכון דכנון שקיים הקצ"ה את קץ השנים על יערחם משעבוד מלכים בלילה הזה, כן ראה לקיים את הבטחתו השני' לשב אל ארץ אבותינו שהוא עפ"י מוספר הדורות ג"כ בלילה הזה, וכונש"א מוסגרת סוגרה בעמותי פסח, וע"כ אה"כ ויהי' בוקן ח"ל שנה שכלה קץ השנים, ויהי' בעלם היום הזה ילאו כל לבאות ה' מנ"א, כחוצה עליו לקיים לזמן הקץ. ולכן אמר, כי ליל שמורים, הנה" הוא לה' רק לקיים חצי הבטחתו והוא להביאם מנ"א, אבל עכ"ז נשאר עוד חוצה לפניו ית"ש לגמור ולקיים ההבטחה השני' ג"כ בלילה הזה, וע"כ אומר הוא הליילה הזה לה' שמורים לזכור עוד חמונחו לבני' מה שהבטיח לעשות לדורותם, והיה ההבטחה השני' של מוספר הדורות שהוא ע"ד ביאחס לארץ שתתקיים ותגמור ג"כ בלילה הזה:

עֲבָדִים היינו לפרעה במצרים. טרם נבוא לבאר דברי בעל הגויד, נראה להבין דברי חז"ל (בפסחים קט"ו) מחמיל בגנות ומסיים בשבח, מנחי בגנות רב אמר מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו, ושמואל אמר עבדים היינו, ח"ל ר"כ לדור עבדי' עבדא דמפיק ל' מנרי' לחרות, ויהיב ל' כספא ודהבא מנחי צעי למימר ל' ח"ל צעי לחודו' ולשבוחי', פתח ואמר עבדים היינו ע"כ. וכחצו ע"ז להחידנא עבדין כחרווייהו, ובדלחי טעמם דצטיקא הדבר לא פליגי ר"ש אהדדי, דחרווייהו נווד דנגאלוה מלכים ה' לנו ישועה כפולה. א', גאולה גופנית משעבוד ועיניו. ב', פדיון הכפשות שילאנו מוכבלי גילולי מלכים, מקור הטומאה, להתקרב אל עבודתו ית', ונתקדשנו בקדשתו, וע"כ היום הזה הוא שמתה כפולה. והנה השמח בשמחה של איזה הללחה, החפורר בו השמחה ביותר, אחרי היציריו לפניו את קורות הזמן העבר אשר ה' אז הסיר מהטובה אשר הגיע אלי' כעת. ולכן אמר ההגא שטרם יחמיל בשבח הילחה, יזכר ויחמיל בהגות, ממה שהיינו נעדרים מהכונלה ההיא טרם בוא זמן לאחינו ממלרים. וכא"ל מן המכמים ז"ל חפס דבר אחד מהשתי מעלות הכ"ל, היינו לדעת שמואל ז"ל

עבדים היינו, להזכיר העבדות והעניו שהי' לנו מקודם
 ואח"כ הוליאנו ה' מושם. ורב אמר שיש צלמת שמהה
 עקריות והשובה מזה, והיא שמחת הנפש, אשר עד העת
 הזה הינו שקועים בהבלי הגבר של מלרים, וכמש"ל להם
 מרע"ה משכו ידכם מן הע"ז,
 ודרז"ל על פ' גוי מקרב
 גוי, מנה הללו עמ"ז וכו',
 וע"כ אמר דל"ל מתחילה

מִשֵּׁם בְּיַד חֲזָקָה

עו"ז כו' ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו, ובודאי בין למד
 ובין למר לריך להודות ולהלל על שתיים [וכמש"ל בצרכת
 אשר גאלנו, ונודה לך שיר חדש על גאולתינו ועל פדות
 נפשנו אשר משני חלה אהנו נעדרים ג"כ כעת] חלה
 דפליגי בקדימה ואחור, דלעת רב לריך להקדים ולהחמיל
 מהגמול והשבח היותר עיקרי בהישועה הלה, והיא
 שמחת הנפש, ולעת שמואל לריך להקדים ולהחמיל
 מהשמחה הזמנית המורגשת לחושים הגשמיים. — ולהבין
 יותר כונה שמואל בזה שחפס להכריע בדעתו להקדים
 הטפל, ולאחר העיקר, הביאו לנו בעלי הגמ' סיפורי
 הדברים שבערו בין ר"ג לדרו עבדי' אשר ע"ז הכריע
 ר"ג [וכן חפסו הפוסקים] כדעה שמואל להחמיל בהחלה
 עבדים היינו כו' ואח"כ לאמר מתחילה עו"ז וכו' וכן
 רמזו לנו בדבריהם ז"ל פתח ואמר עבדים היינו. —

ומקודם נבאר ההבדל בשמות הנרדפים האלה הנזכר
 בגמ', צעי לאודוי, ולשצומי, וכמש"ל המגיד לפיכך
 אהנו חייבים להודות, ולהלל, שמלת הודאה לפי חרגונו
 בלע"ז הוא דאנקען ומלת הלול בחרגונו בלע"ז הוא
 לויבען והבדל הוראותם הוא על שתי חופנים היינו
 שבאה יבוא איש עמי לבקש עזר ותמיכה מנע"ז עשיר,
 והעשיר יחן לו נדבה עזר לפי שעה, הגה החוצה הוא
 על העני להודות למטיבו אז [דאנקען] על הטובה שעשה
 עמו כהיום, אבל אינו טפל ע"ז לשון הלול ושבח לפארו
 ע"ז. שדבר זה לרחם על דל, לפרות לרעב לחם, ולכסות
 ערום, וכדומה, אם כי היא נקראת בשם לדקה מלד,
 אמנם הוא ג"כ משפט וחיוב מלד, כי החוצה מוטלה על
 כל מי שיכיל לפרנס את חבריו שלא ימוה ברעב חלילה
 (עיין בא"ע פ' לך על פסוק ויחשבה לו לדקה). אמנם אם
 המטיב שם עין השקפתו הטובה עליו, וישם עלות
 בנפשו להושיעו ביצועה עולמית, והמליץ לו חיזה מקור
 לפרנסתו בכדי שלא יהי' דרוש לבקש עזר ותמיכה
 מאחרים עוד, ומכש"כ שבחם ה' צלופן הזה, שמלא
 יתום בשוק, נעזב ומשולה, בער וניק, מכל חכמה

ודעת, והטוב המטיב עמו שגדלו ופרנסו בכל, ולמזן
 ג"כ חבונה ודעת, הגה הטובה הזו היא טובה עולמית,
 ומבלי דבר אשר קדמו, אזי כשיגדל הער ויכיר בהגרה
 אמיתית, את טובת מטיבו ותכונת נפשו של הגומל חסד,
 אזי מלבד ההודאה שממטיב
 להודות לו בפניו, עוד ימלא
 חוצה בנפשו לשבח ולפאר
 בכל מקום צורו, את איש

וּבְיַחְזֵעַ בְּמַוְיָה

נמטיבו בכל המדות הנעלות והיקרות שמלא בהרגשת נפש
 היקרה של האיש הטוב הזה, וע"ז הונח לשון הלול ופאר
 (לויבין בלע"ז) וכן אמר דהע"ה (בר"ה ח' כ"ט) ועשה
 גו' מודים אהנו לך, ומהללים לשם תפארתך, והוא
 מבואר, בינה זאת קורא יקר, ותראה כי דבריו כנים
 המה. — והנה העבד בעת שהוא תח"י אדוני, שתיים
 המה קוראותיו. ח' שאין לו שום קנין לעלמו, וכל מה
 שקנה עבד קנה רבו, והנה הוא רק חתם סבלות עול
 אדוני. ב' שהוא חסור צב"ה ולא יבוא צקהל ה' לכל
 דבר קדושה. והאדון הטוב כאשר ראה בלער עבדו הוליה
 אותו ממוסגרו לחפשי, ונתן לו גע שתדורו, ועשה אותו
 כאחד מאחיו הישראליים, עוד נוסף ע"ז העניק לו צמתת
 ידו הנדיבה כשפא ודהבא, העבד הזה חייב לו שתיים.
 ח' להללו ולשבחו צפי כל על חכונת מדותיו היקרים
 שמלא בנפש אדוני. ב' להודות לו ג"כ ע"ד הטבת
 הנכסים שהטיב עמו, ועל העיקר בהחלה, ועל הטפל
 בסוף, והו"ל לדרו עבדו להשיב לר"ג בזה הסדר צפי
 לשצומי' על מעלת אדוני, ואח"כ לאודוי' עבור הכסף
 וזהו שנתן לו. אמנם מאשר כי העבד ה' עד הגה בחלית
 הספלות וכאבד מומנו הרגש האמיתי בהשקפה הראשונה,
 ע"כ שינה הסדר, ואמר צעי לאודוי' על הכסף והזהב
 שהרגיש זאת מיד, שהי' נעדר מומנו עד היום,
 ואח"כ בהתבוננו ובה אל האמת להרגיש חירות נפשיותו
 ואנושיותו, אמר עוד ולשצומי' לפני כל. מזה למד ר"ג
 (ואחריו נמשכו הפוסקים) מאשר כי הגוף וכל חושיו
 בשפלותם, לא ירגישו בהחלה את השמחה האמיתית,
 מחירות הנפש, ורק בדבר הטוב לגוף ירגישו ויתשעלו
 בראשונה, ע"כ שיטת שמואל היא הנכונה לפחות ראשון
 בעבדים היינו, שזה מרגיש בראשיתו הגוף וכל חושיו,
 ואח"כ כשימטיב דעתו בהמבך הענין מהספור, ויהי' שמח
 בשמחה גופו, ישכיל בדעתו ג"כ לבוא אל בינת המעלה
 השני', שמתחילה עו"ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו
 המקום לעבודתו:

ומערתה נביא להשיב על דברת דוברי כרה על עלט
הסיפור של עבדים היינו, וענין יל"מ בכלל
כי מה כשאר לנו כהיום החושלת מיל"מ ומיד פרעה
אחרי אשר כל שמחתיו היחה כלל עובר, ועבר קלירי כלה קיך
ואנחנו לא נושענו, וכמאמז"ל (במנילה י"ד א') אחתי עבדי
אחשורוש אן. אמנם כשנבאר פ' אחד בזה"ק בסוף פרשת
ענין היליאה ממלכים תראה כי השי"ת הפפץ בגאולהינו
לפה את כל זאת מראש. אך דרכו גבהו, ומחשבותיו
שונות ממחשבותינו כמאה"כ (ישעי"ל כ"ד) כי לא מחשבותיו
מחשבותיכם וגו' כי גבהו שמים מארץ כן גבהו וגו'. ואת
מטרתו מזאת הגאולה אשר הניב לו מראש לא החשיב
בזה המערה, ואך לפי רעיונו ומחשבותיו אשר צטיי
בשר מראה, נדמה לנו כי גאולת מלכים צללה כעת.
והוא משאה"כ ליל שטורים הוא לה' להוליחם מא"מ,
הוא היליאה הזה לה' שמורים לכל בני"י לרפוחם. להצין
כפלת הדברים וצטיי הלשון עפ"י פשוטו. נסביר בדרך
משל לבביר אחד ירא וחרד על דבר ד', שה' לו בן יקיר
מופלג נעלה בכל מקצועות התורה, וכשכגיע הור הבן
לישא חשה, ה' האב משחוקק שימליח לו השי"ת עובר
בנו מחוחן גדול בחורה ויראת ה', בכדי שבנו ויוליא
חלצו יהיו מגודלים עפ"י דרכי התורה והיראה, ויראה
ממנו בניס מצורכים עוסקים בחורה ובמלות, והבן ה'
משחוקק בדרך הבחורים אשר רוח הזמן מרחף עליהם
להשיג חוחן עשיר שיפזר עליו הרבה נוהר ומתן. והנה
השי"ת המליח לפנייה ענין נכבד כפי רצון שניהם, כי
המחות ה' גדול בחורה ויש, ומלא ג"כ בצרכת ד', עד
שהפריז לבנו נדוניא כמה חלפים רוב ומתנות כנהוג —
והנה בעת שמחת הגשוין הרואה את האב והבן שניהם
יחדיו שצעי רצון ועונג בסוד משחקים וממולות, ידמה לו
כי שמחתם שיה בחן הפרש והגדל, אמנם המבין האמיתי
ישביל ויצין כי שמחת כאו"א מהם שונה מחבירו. כי
שמחת הבן הוא נולד העושר והכספים שניתן לו, וידמה
בדעתו כי בלאחז מעתה מעל שולחן אביו, יהי' גביר
עתיר נכסין כאחד מחורי ארץ ושועי". אבל שמחת האב
הוא בדעת אחרת, כי האב כבר מנוסה לראות כי כל
קניני הזמן לא לעולם חוסן, וביותר הדוניא לפי מאמר
העולם, והכל חלוי ברעונו ית'. ואך עיקר שמחתו מבית
המחותן אשר השיג לפי רצונו, ובזה שקטה המיית רוחו,
בידעו כי יבוא אל מקום תורה ויראה, ושמה ישרים
ויגדל וייליח לעולם מעלה מעלה לראות ממנו צד"כ
עוסקים בחורה ומלות ה'. והבחינה בזה על פירוד

דעותיהם יתראה אח"כ כשיה' הבן כמה שנים על
שולחן חותנו, וחותנו השגיח עליו צעניא פקוחא על
תהלכותיו, והשריש בו תורה ויראת שדי, אשר גם כי
יוקין לא יסור ממנה, אבל בין כו"כ הלכו עסקי משחרו
וגדויותו לחורו. והנה הבן יתרגש ויחמרמר על אביו
בהזיווג הזה, ויאמר כי אלמלי החמתן אביו עם אפרתי
ארץ וגבירי" הלך ה' אז נשחרו רב כהיום, ואפי' אם
כלה הדוניא, היו מתנים לו תכף כפלים מבלי להניע
להיות צעולב ויגון. אבל האב יושב וישחק לדברי הבן
של צנו, כי הלא הוא ראה והבחין אל הכל מראש,
ואת מטרתו ומאויי נפשו לראות על בית צנו, הלא כבר
מלא די מהחוחן הלזה, כי במשך שני המצוות כבר הושרש
בבית צנו רוב תורה ויראה, וגם כי יוקין לא יסור ממנה.
והשי"ת החונן ומחן לכל אם יזכה בני ויפק רצון מה',
עוד יעשה חיל בהללחת הערה"ז עכ"ל המשל, ומעשה
כבוא אל הענין. הנה אנחנו עם בני"י בהיותנו תחת סבלות
עול פרעה והמכרים, ה' כל מגמתיו מהי יגיע החור
ללאת משש למירות, וכמש"כ את נאקת בני"י אשר מלרים
מעבדים אוחם וגו', ובצפיתנו לפיו כי אם אך נזכה
ע"י אביו שבשמים, ללאת משש ישע עולמית בקרן בן
שמן, מבלי נעוץ ממנה עוד. אך השקפתו של השי"ת
עלינו לא בן ה', כי ה' גלוי וידוע לפניו מראש את כל
הקורות אותנו, ואת כל חליפות החרו אשר יעברו עוד
על עמו ישראל במשך הזמן, וכונותו העיקרית ה' למהר
ולהוליח אותנו מסומחת מלרים ולהבדילנו מעל החועים,
לזכנו בקבלת תורתו ולהיות עם סגולה וגוי קדוש,
וכמש"כ בהוליאך את העם ממלרים תעבדון את הא' על
ההר הזה, ושם בני ישראל יבונה עד עולם. ובהעניא
לנו השי"ת את תורתו הקדושה אשר היא היווג האמיתי
לנו, והיא גורלנו, וכל המעלות שנתנו חו"ל (יבמות
ס"ג:) צנושא חשה, מלינו ג"כ בזהורה כי הלא התורה
היא משמחת לבו של אדם וכמש"כ פקודי ה' וגו' משמחי
לב, והיא לנו לחומה וכמש"א חני חומה זו תורה, ואין
טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב וגו', ומביאה שלום
שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך, ונאמר את
הברכה אשר תשמעו וגו'. ועוד זכינו ע"י קבלתה למהר
טוב, כי חבל אה"ק נחנה לנו למורשה וכמש"א להמע"ה
ויתן להם חרות גוים ועמל לאומים ירשו בעבור ישמרו
חוקיו וחורותיו ילכו. והנה הרואה אז בליל פסח של מלרים
את השמחה שהי' לישראל, וכן השמחה שהי' כביכול
להקב"ה אז על כבוד קידוש שמו, וכמש"כ יהי כבוד ה'
לעולם

סדר הגדה

אל

לעולם, ישמח ה' במעשיו, ידמה אז כי אין הצדל בין שנמחה ישראל לשמחתו ית', ושמחה שוים על אופן אחד.
 ע"ז אה"כ כי לא כן הדבר וכנראה שמים מארץ, כן ה"י ההבדל בין הקב"ה לישראל בהשקפת הלכות הגאולה הזאת.
 כי בניי היו מיתלים ומלפס את הלילה הזה לשועת ה', ע"כ אה"כ ליל שמורים הוא "מבנלי לה" (כמעט ואזין
 שמר את הדבר שהוא עמין המנהג ויחול) וה"י תקותם אך להולאם מארץ מנרים, כי השבו כי ע"ן
 יו"ה אושרם ותקותם לעשר

גאולה אברחם
ואלו לא הוציא וכו'
 משועבדים היינו כו'.

**ואלו לא הוציא הקדוש ברוך
 הוא את אבותינו במצרים. הרי
 אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים
 היינו לפרעה במצרים.**

ולשרה עולמית כל ימיה
 מננה. אבל לא כן הוא
 מחשבת הקב"ה כי "הוא הלילה
 הזה לה" פי' בהשקפת הקב"ה
 אשר ידע מראשית אחרית
 וכאומרנו למרע"ה אחיה אשר
 אחיה לפי דר"ל, כי עיקר

ולא אמר עבדים היינו, מפני
 שלא ה"י בהגירה של ועבדום רק
 ח' שנים, רק משועבדים בטענת
 שקבלנו על עצמנו העבדות שלו,
 גם שהיו מרים וחודים וטועים,
 לא היינו בני חורין רק משועבדים,
 שלא לזאת מארץ, וסרים
 למשמעתו, ובחורים בדמיהם שלא ברטוינו:

כוונתו ה' שיהיו שמורים לקרובם אל עבודתו ויעשה אותנו לכל
 בניי לדורותם היינו שנקרע בשם בני ישראל וכנ"ל. וצ"ה
 נחקיים בנו מנרתו ית"ש וכמאה"כ ולמי זאת בריתי אותם וגו' רומי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ינוסו מפיד וגו' מעשה
 ועד עולם. ואם אך נזכה לפניו עפ"י כשרון מעשיו, והכשר מדוחיו, ישיב לנו את מלחיו אשר אהב כלה במתנה
 עולמית ברטנו, וברצון יראיו, וברצון כל בית ישראל, ואשר ע"כ החלטה סיפור עבדים היינו אשר זאת היתה
 שמחת בניי בלאתנו ממנרים היא נחשבת כטפלה אל השמחה הרומניות והעיקרית הבאה בספורינו אח"כ
 באומרנו מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו, ועכשיו קרבתו המקום לעבודתו שזהו היתה כוונתו ית' צעת היתה,
 וכעך האמצעי אל התכלית הבא אח"כ וכמו שציארנו למעלה, ועוד נדבר בזה בהמשך דברינו בפסקא ואפי'
 כלנו חכמים וכו' עיי"ש (ועיין בהג"ה ג') :

וארץ לא הוציא הקב"ה את אבותינו במצרים הרי אנו ובנינו וב"ב משועבדים היינו לפרעה במצרים.
 הגה מלכד הרקדוק שטמר עליו בעל מעשה ה' על אשר התחיל בלשון עבדים, וסיים בלשון משועבדים.
 עוד

הג"ה ג') עוד אמרתי ציחור כוונת הכחוד ליל שמורים הוא לה' וגו' עפ"י הסדר לאנשים המקבלים עליהם
 להעביר איש אחר ממקום למקום. יש להם דבר קלוד שמקבלים בעד כל נפש. וכ"ז אם רק צגפו הוא. אבל אם
 יש עמו ג"כ משה חפזין ומפלטין שלו אזי ידרשו מוננו ככפל. לפי רוב הטרחה והטיפול. כי אינו דומה הבא עטון
 לבא ריקן. כן הדבר הזה אללנו עם הסי"ת כביכול. כי העברת הסי"ת את עמו בניי מגלות לגאולה ומאחרות
 פזורינו לגבול הר קדשו הוא ג"כ בדמיון הג"ל. כי הגה לא ינוס ולא יישן שומר ישראל. ועינו פקוחה עלינו לשמור
 אוחנו בכל עת ובכל מקום. עד בוא הזמן הנרלה לפנינו לעבור. אמנט בעוד היוחנו בארץ מנרים לא ה"י עלינו
 עדיין עול החורה והמלות. וכמנ"כ זכרנו את הדגה אשר נאלכ במנרים חגס מן המלות. והיינו חפשי מכל וכגברי
 ערטיילאי. וכמנ"כ ואם עירוס וערי". וזה ה"י ידו נטויה עלינו רק לשמור אוחנו מנחת. והוא מכליון הגופים ח"ו.
 ע"כ עלה לנו הדבר הזה במעט שנים. ובמעט זכות כידוע. לא כן הוא הגאולה העתידה. כי מאלו ללאתנו
 ממנרים עד היום הזה. הגנו מטופלים ומסובלים בחורה ומלות. והקב"ה יערך לשים עיין השגחתו עלינו בשתיים.
 וכמנ"כ ואף גם זאת צהיחס בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם. הוא שמירת הגופים מכליון ח"ו.
 וגם מלהפר צריתי אחס. והוא שמירת האמונה והדת. ע"כ יעלה לנו הגאולה הזה הרבה יותר באורך זמן. ובדבר
 זכות לפניו. יותר מגאולת מנרים. וזהו אומרנו ית' ע"י נביאו נחמן ציחו. ליל שמורים "עתה" הוא לה' אך" להולאם
 "בגפס" מארץ מנרים. אמנט באם יארע עוד הפעם גלות הדומה ללילה באומרנו ית' הוא הלילה הזה לה' אם
 יארע שנית" יעלה זכות היצאה הרבה יותר. וביאר הטעם באשר נעשה ילערך להיות השמירה מעולה יותר. כי
 ית' נחון לשמור את בני ישראל" היינו לשמור את העם והחורה. בכדי שיצאיו בשם בניי לדורותם והבן:

עלמנו, וכמש"א המגיד ויולחנו ה' וגו' לא ע"י מלאך
 וכו' אלא הקב"ה בכבודו ובעלמנו. וביאר פטעמו בדרשת
 הפ' השני שנאמר ועצרתו בא"מ וגו' אני הוא ולא אחר,
 פי' משום דרק אני הוא שיכול לעשות הדבר הזה. ולא
 אחר יכול לעשות כן. — והטעם מה שלא הי' יכולה
 להיות נעמרת גאולה מלרים ע"י שליח, כחבו המפרשים
 בשם האר"י ז"ל דגאולת מלרים היתה גאולה עולמית שלא
 ישתעבדו עוד מלרים בישראל שנית, ואסמכי' חקרא מן
 האמלקות שהי' שפלה והיא ניזונת כעת מממלכות אחרות
 עיי"ש צבור ה' ליראיו. ולפי"ז היתה צריכה להיות מכה
 בזכות ע"י עלמנו כשם שהוא בלתי בעל חלית, כן כל
 פעולתיו נלחיות, ע"כ (ועיין בהג"ה ד'). והנה איש הלבא
 העובד בחיל הקור"ה. אם כי עיקר שני עבודתו של
 לימודו הוא ארבע שנים, עכ"ז עד כלות משך ט"ו שנים
 מיום בואו בלבא נקרא משועבד ללבא וטרם עבד זמן
 הס"ו שנים ויכל להיות קרוח לפעמים על איזה משך לחזור
 על לימודו. ומכש"כ כי תקראנה מלחמה, ואינו נפסדי
 משעבודו רק עד כלות כל הזמן שאז יקבל טעם שחרורו
 (אליסט אלטאווקה) נמשך זמן שיטעבדו ג"כ. וכן הוא
 הדבר הזה כי אלמלי לא הי' גמור היוליה ע"י הקב"ה
 בעלמנו, אף שהיינו יולאים אז ונפטרים מהעבדות והעוני
 של פרעה, עכ"ז לא היחה גאולה שלימה, ועדיין היינו
 נחשבים כמשועבדים וחולי היינו מוגבלים עוד הפעם
 להקרא שם שנית לגמור את חוב השעבוד. וע"כ אמר
 ואלו לא הוליה הקב"ה (כינה לחובו בעל המגיד בשם
 קדוש, לאמר אף שהוא קדוש וטהור עינים מראות צרע
 עכ"ז מחל על כבוד קדושתו ואלמלי לא נגלה עלינו בעלמנו
 להוליה) את אבותינו ממלרים הרי לנו וזנינו וזני
 משועבדים היינו נשארים לפרעה במלרים. ובה יל"פ לשון
 הנכה בעצרתו שאינו אומרים בצרכת אמת ואמונה ערבים
 שאינו מלשון כעם ועברה, כי אם לשון העברה עשה"כ
 ועצרתו בא"מ וגו' [ובמד"ר שמות (פ' י"ד סו' ד')
 ביישיבה דן את דור המבול, שנאמר ה' למבול ישב,
 ובצברה דן את המלרים וכו' שנאמר ועבר ה' ולעת"ל
 יהי' בעמידה שנאמר ועמדו רגליו וגו' ע"ש].
 והכוונה המכה בגפיה עלמנו כל זכורי מלרים ולא ע"י
 שליח כי עיי"ז הוליה את עמו ישראל מחוסם, משעבוד
 מלרים

עוד יקשה לנו שכל כפילת הדברים הוא אך למוחר
 שמכלל הן אחת שומע לאי כי לולא היוליה היינו נשארים
 עדנה עבדים לפרעה. ועוד יש לדקדק על מה שתיאר
 את השי"ה בפעם השנית בחוזר הקב"ה, ואבז נבאר את
 הנסחח מה שאנו אומרים בצרכת אמת ואמונה, המכה
 בעצרתו כל זכורי מלרים ויוליה את עמו ישראל מחוסם
 לחרות עולם. כי מלבד הקושיא שיש בלשון „לחרות
 עולם" אשר לכאורה אכתי עבדי אחזורש אכן, עוד יש
 לדקדק על מה שאמר בלשון עצרתו הלא ידוע פלוגתה
 של ר"א ור"ע אי כל מכה ומכה שהיציא הקב"ה במלרים
 היתה של ארבע מכות או של חמש, דלדעת ר"א האומר
 ארבע נחשבת עברה לראשונה בזמני, ולדעה ר"ע האומר
 חמש נחשבת הרון אפר לראשונה, ועברה לשני בזמני
 וקיי"ל הלכה כר"ע מחזירו, והי' לו לומר המכה בחרון
 אפר כל זכורי מלרים, ולא בעצרתו שהוא טעם יותר
 לדעת ר"א. ומקודם נבאר מה שדרש המגיד לקמן על
 פ' ויולחנו ה' ממלרים לא ע"י מלאך וכו' אלא הקב"ה
 בכבודו ובעלמנו שנאמר ועצרתו בא"מ בלילה הזה אני
 ולא מלאך וכו' אני ה' אני הוא ולא אחר, שבה לחת
 טעם על מה שטעשה השי"ה המכה הזה בכבודו ובעלמנו
 לכנס למלרים בזמקום עומאה ובמקום טינפת. שאף
 שנאמר שהיתה בשביל גודל חבתן של ישראל לפניו
 ית' וכמו שארז"ל (בש"ר פ' ט"ז סו' ה') אמר ר"ם גדולה
 חבתן של ישראל שנגלה הקב"ה בזמקום ע"ז ובמקום
 טינפת ובמקום עומאה בשביל לגואלן. משל לכהן שנפלה
 לו תרומה צבה"ק, אמר מה אעשה לטמא אי"ע אי
 אפשר, ולהניח תרומתי אי אפשר, מוטב לי לטמא אי"ע
 כו' ולא לאבד את תרומתי. כך אמר הקב"ה כו' להניח
 א"א מוטב לירד ולהלילן ע"ש. עכ"ז בעבור גודל כבוד
 קדושתו ית' עדיין יקשה מדוע נשתנה המכה האחרונה
 שלא היתה ג"כ ע"י משה והארן שוחיו של מוקם,
 וכמש"ד רז"ל על פ' וישלח מלאך ויולחנו ממלרים מלאך
 זה משה. ומוכרחין לנו לומר עפ"י דברי המד"ר הג"ל
 שכתב להניח אי אפשר שהכוונה הוא שאף שהשי"ה הוא
 קדוש עכ"ז בשביל שלא היתה הגאולה יכולה להיות ע"י
 שום נבדל זולתו ית"ש, לכן גזרה חכמתו ית' מפלי
 להשגיח על כבוד קדושתו. ולעשות זה הגמר דוקא ע"י

הגה"ה ד) איתא צילקוט ע"פ כינוי לאתך מאימ אראנו נפלאות. אראה לבנים מה שלא הראיתי לאבות,
 במלרים מהו אומר מורא תהלות עושה פלא, ולעת"ל הוא אומר אראנו נפלאות, וכה"א לעושה נפלאות גדולות לבדו
 וגו'

מלכים למרות עולם, מבלי להשתעבד שם שוב עולמית. וזוהי נפרש עוד כונה בהפסוק של ליל שמורים הוא לה' וגו' הוא הלילה הזה וגו' וביאורו ליל שמורים הוא לה' וגו' שהקב"ה בכבודו ובעצמו הי' שומר לעשות גמ' הגאולה להוציאם מארץ מצרים,

וחוד הכחוב ואומר כמתמי' ומדוע הי' הוא הלילה הזה רק לה' עצמו, ולא פעל ועשה גם זאת ע"י שלוחיו, ע"ז מבאר ואומר שהמכוון ממתמי' הי' כדאי שיהי' שמורים לכל בני' לדורותם דורות עולם והוא נכון אח"כ מלאחי

וַאֲפִילוּ בָלְנוּ חֲכָמִים • בָּלְנוּ נְבוֹנִים •
בָּלְנוּ יְקִינִים בָּלְנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה
מִצְוָה עֲלֵנוּ לְסַפֵּר בִּיציאת מצרים.
וְכַר הַמִּרְבֵּה לְסַפֵּר בִּיציאת מצרים.
הָרִי זֶה מִשְׁבֹּת :

ג"כ בהגות הרמ"ש שם שפי' ג"כ לשון בעברתו כמו שפי' : **ואפילו** בלנו חכמים וכו' בלנו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, וכל

המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. הגה מלשון המגיד נראה שבה להטיל החובה מהסיפור של יציאת מצרים חפי' לחכמים ונבונים ויודעי תורה, אשר בהשקפה ראשונה היו יכולים לפעור ח"ע מנמלה הזה, אחרי שהם צעלי בינה ודעת ויודעים את כל, לכן בא להודיענו כי לא קן הוא, וגם עליהם חל חובת המנה הזה, ומצוה כי ראינו הוא מדדברה תורה כנגד החריבעה בניס, וגם להבין ההכח 'צפ' וחתונתן אשר מלאנו אותו, כי מהנבונים ויודעי דבר הוא, צאוננו מה העדות והחוקים והמשפטים וגו' היודע לחת גדר לכל פרטי המנה, ולכנות בשם כפי הראוי לראו"א, עדות לבד, וחוקים לבד, ומשפטים לבד, ועכ"ז צותה עלינו החורה לספר לו כל הענין מראש ועד סוף כמצוה שם צפ' הג"ל. אמנם עדיין יחסר לנו להבין כיוס דבריו בנה שאמר וכל המרבה וכו' הי"ו משובח, מאי מעליהו דהאי מנה יתיר משארי מנות. אמנם אחרי אשר נבין ונחקור בעצמנו של דבר על מה ולמה הטילה התורה

ואפילו בלנו חכמים, בלנו נבונים, בלנו יודעים את התורה. מה שהזכיר תורה רק אל דעת, כי מו"כ פועלים ונזכרים לכל העינים, אבל הדעת אינו רק חכמה כש"כ האל היא הדעת אחי, וכן כי אס וגו' השכל וידוע אחי, וכן ודעת קדושים ממנה, כי אורייסא וקוב"ה חד הוא, לכן אמר

כל מ"ח שאין בו דעת, ודעת מילי דעלמא נקרא בינה, כש"א כל חד שאין בו דעת כו' שחומר כי לא עם בינות הוא ע"כ לא יכחשו שמו"ע וחננו מאחד דעה בהפלה שמו"ע וחננו מאחד דעה בינה והשכל, הסיפור דעה קודם למעלה ההורה היא העולה למעלה וברשם, וכן אמר אחס מוקן לאדם דעת, כי אדם הוא מדריגה עליונה, ולאנוש הוא מדריגה

תחתונה אמר בינה, כי כל העולם נבונים בכור הבינה, ולא בידיעה ברורה, כי כל עניניה הוא בדרך האפשרי ולא במיוס, רק קוב"ה ואורייתא חד הוא, והמה ביחוד ובצירור דרך חיוב, כמו שפירש"י ז"ל וידעו ביחוד ששם הארון וכו' פירש"י ביחוד בצירור, וז"ש וידעתם היום והשבות אל בצרך, ע"ד דינו לזוקק משפט, אס ברור לך הדבר כדור :

בַּצִּדָּה עלינו לספר ביציאת מצרים. והשטע פירשו ז"ל בזהר משל למלך שפל בנו ביד ליסמים ועינו אותו בזון לבס, לאחר ימים היליו מידם בנענים גדולים ולא תתקרה דעתו של המלך בנקמה טעשה עם, והי' מספר כל מיו מהנקמות אשר נקם מהם להניח את דעתו, לכן נזכר חמישים פעמים י"מ בחורה, מפני זה מנה עלינו לספר צי"מ, לא בשביל קודם רוחינו, אלא לעשות ליר ליוארנו לכן חתמו מצויס ועוסיס :

וְכַר הַמִּרְבֵּה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. יתירה היא על כל המנות, שכל המנות יש להם גבול, ועובדים על צ"ח, חוץ מהמרבה לספר צי"מ הי"ו משובח, והביא מעשה ברא" וכו' כו' והיו מספרים צי"מ כל אורה הלילה עד שבאו הלמידים וחמרו רבותינו הביע זמן קריאת שמע של שמריס, גם שח"ח כנגד כולם, מנה בזמנה שאני, עד כאן חשבה לשאלה ראשונה מה פשחה כו' שכל הלילות אנו לוכדן מ"ח כו' כולו מנה. הענין של חמך נבאר בס' הוי"ר שמנה והגית בו יונס ולילה, הוא להשיב שאור וחמן, ע"ד שארז"ל בראחי יפה"ר בראחי תורה

וגו' וכה"ל ברך הי' ה' אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו. וברוך שם כבודו לעולם ועד וימלא כבודו את כל הארץ חמן וחמן, ע"כ. והקושיא מוצא דמאי ואומר האל עיקר ההבדל שלעתיד יהי' נפלאות הרבה נגד העשוי לנו במלכים. ח"כ בהך קרא גופא דחראנו נפלאות סגי. והיטב אשר ביאר בזה הגאון מהר"י חלגאזי בס' שמע יעקב ח"ב בדרוש לשה"ג צפ' לו על חופן הדברים הנחמרים למעלה : שכל מה שנעשה ע"י הקב"ה בעצמו ולא ע"י פעולה צ"ו היא פעולה עלמית וכמס"ב בהחבתו ובחמלתו הוא גאלס. ולא ע"י שליח, אז וינסלם וינשאס כל ימי עולם. לזה ביאר הילקוט כוונת דברי הגביא במס"א חראנו נפלאות. אף שבחינת מעשה הנפלאות יהיו שוין הכל בדרך פלא, אבל במלכים הי' רק פלא אחד לבד על ידו ית'. ומכות הקודמות היו ע"י שלוחי צ"ו. אבל לעת"ל יהיו כל הנפלאות ע"י השי"ת בעצמו כיני היציאה שלנו ממלכים מיום היציאה גופא. ולפי שיקסס מה יתן ומה יוסף לנו אס יהי' ע"י ית' דוקא. יבוא

הבלין, ומזה מורה על שמירת המצות, וכשאז"ל ושמרתם את המצות, ח"ת המצות, אלה המצות, ולכן בכל הלילה הרעות ציד האדם לעסוק בצורה, או בעבודת המצות, והלילה הזה כולו בשמירת המצות סיפור י"ע, וברא"ו מד' חמ"י המשנה ששטקו כל הילול בסיפור י"מ, ובטלו עסק בעבודה של הלכה, ואמרו תלמידיהם הגיע זמן ק"ש של שמירת, ולא אמרו זמן ק"ש ותפלה שאין גייהס רק הגן החמה שבין גאולה לתפלה, ובראה שדווקא זמן ק"ש דוחה סיפור י"מ לפי שיש בה הזכרת י"מ בעונה של שמירת מזמן נן החמה, לא כן תפלה שהי' אפשר שהי' נדחה עד חלות היום, או ד' שעות כהלכתו מפני סיפור י"מ:

התורה'ק מוצה להשיב להבין החכם ג"כ ההחלה סיפור י"מ מראש ועד סוף, אזי יבואר אח"כ כל דברי המגיד אל נכון. והוא עפ"י הירוש' כי כל הכלית יבוא אחר הפעולות המביאים לזהו, אשר המנה המנעים אל החכלית, כמו הבונה בית לדור צו, אם כי הכליתו העיקרית הוא בנין הבית שבו ישחמש לדור צו, עכ"ל פירס החחלה בנינו, הוא מוכרח לתקן האמצעים שינישו אליו, כמו חפירת היסודות והעמדת מכונו, וכן הוא מוכרח לבנות ולהעמיד המדרגות [ריסאאוואנטש בל"ח] ש"ע יוכל לבנות הבנין, חממש האמצעים שונות המה זה מזה, כי לא כל האמצעים

מחויבים להשאר בחוקק קיומם, אחרי גמר החכלית, כי הנה המדרגות יוסרו ויבטלו אחרי גמר הבנין, אבל לא כן הוא היסוד, חף כי הוא ג"כ כערך האמצעי אל החכלית, עכ"ל הוא ישר קיים בחוקפו, כי בלעדו אין הבנין מתקיים. והנה אדונינו דהע"ה אמר [בזהלית קי"ח] זכר עשה לפלאותיו חנון ורחום ה', ערך נתן ליראיו יבאר לעולם בריתו, וביאור דבריו יש לפרש שכל ליישב מה שהקבו רבים, על מה עשה השי"ת ככה להרבות בזכרון י"מ, שחי פעמים בכל יום, והרבה מלות בחורה תלוים בה, כמו אחדות מליאתו ית', ומלות קדושת שמו ית' צפ"אמור וקדשתו בחוד בני' וגו', ושבת, ותפילין, ופדיון הבן, ופטר חמור, וסוכות וליילת וריבית וכו' עד שסופרי הפורות מלאו שפד חמישים פעמים מוכר י"מ בחורה, ונתנו רמז ע"ז ומנושים, פי' חמישים פעמים תנאל, בעלו בני' ממלרים, עד שלכאורה יפלא הדבר הזה, וכי ח"ו ראונו להפאר בזה, הלא ידוע לכל מדת טובו להשפיע בכל יום ובכל עת בלא הפסק וכמש"ח אומרים צמודים ועל נפלאותיו וטובותיו שכל עת וכו' והכל מלד חסדו הפשוט. וע"כ בא דהמנע"ה ליישב זאת כי עשה זאת ג"כ מלד חסדו וטובו רק לחוטאתיו, וכדרך הנכח בכל עירות הגדולות המתחמסמים בהם בחי חסד, כמו בית גמ"ח או הכנסת אורחים, או בית חמחי לעניים, שינתק טבלא על פתח הבית ונרשם עלי' שם הבית חסד מה שהוא, למען ידע האורה או העני אנה לפנות לעזרה, ולא יהי' כעור מוגש קיר, ולא יהי' דרוש לשוטט ולהפש אנה ימלא מקום מחסה, ואוכל להשיב נפשו, כי בהליון הזה יכיר וידע בנקל מקום מטיביו. כן הוא הדבר הזה, כי טובות השי"ת וחסדו על צדוהו, הנה נחויים המנה להם בכל עת ובכל רגע, ובלהי הבגהתו ושפעת חסדו אינם יכולים להקיים חפי' רגע, ובני חכם הקרובים מחומר הטורדים המינד בעיניו חומרם ציניו חי' הכלם, לא ידעו ולא יצונו אל מי לפנות לעזר צעת לר להם. ע"כ הרבה השי"ת לעמו ישראל ליון אוחותיו ומוכתיו שפשה בזהלי חס, למען ידעו דור אחרון, צנים יולדו, כי לא יפנו אל רהבים ושטי כזב, ושימוו צלהים כהלם, ובעת לר להם ישועו אל אל מוליים ממלרים, כי שם הוא המקום אשר ישנו

חגיגה

יבוא הנם מכל מקום שהי'. לזה אמר כי כ"מ רבתי לנו בזה כאומרו לעושה נפלאות גדולות לבדו. כשאין יד צ"ו צלמוע מלחא רבה היא. והוא כי לעולם חסדו. היא השועה עולמית. וכה"ל ברוך ה' וגו' עושה נפלאות לבדו ח"ו וברוך שם כבודו לעולם וגו' עיי"ש. ויש להוסיף בזה דלמה הולך להביא עוד הרחי' השני'. שכל לחת טעם ג"כ על רצוי הנפלאות שהי'. כי הנה השועה שומה לבני משפחתו וקרוביו לבד לא ירבה בהבנות מיני מטעמים כי גם מעט יספיקו דים. ומש"כ העורך משהה לכל העיר. ומכש"כ אם יבואו עוד הרבה קרואים מרחוק. הלא ילטרך להכין ח"ע בהכנה דרבה ולפאר שמחהו בכל מיני פאר ויפיו. כן הדבר הזה כי שמחת גאולת מלרים הי' חך לבני סגולתו הנקראים צ"ו עם קרובו. וכמש"כ ולקחתי אתכם לי לעם וגו' ולכן כל מה שעשה נכלל רק בשם פלא כי הי' מעט הכמות והספיק דים. אבל לעת"ל כשיתקדש שמו בעולם. ובמש"כ ומדעתי לעיני נויס רבים וגו' וכירו וידעו כל יושבי תבל וכו' והי' הי' למלך על כל הארץ. ע"כ בהכרה יהי' נפלאות הרבה לפי כבוד האורחים. ולכן אמר וכה"ל ברוך ה' וגו' עושה נפלאות וגו' לפי שימלא חז כבודו את כל הארץ. לכן יהיו הרבה נפלאות והכל יהי' על ידו לבדו חנון ואמן:

חינה ורחמים, האמיתים, ומושיע אין בלתי, וזהו אומרו
 זכר עשה לגפלאותיו, לא מלד שרלטו להחפאך בהם ח"ו,
 רק למען ידע דור אחרון כי חנון ורחום, הוא, אך ה',
 ואליו ידרשו וישגו מלאים וחספס. ושמה האמר ח"כ כי
 זאת עשה השי"ת רק בדרך ליון [שילט בל"ח] לטובתינו,
 ח"כ מדוע הכבד עלינו השי"ת במלות אשר יעלה עליהם
 הולאה רבה, כמו מלות שבת יום אחד בכל שבוע, וחב
 הפסח, אשר יעלה ג"כ הולאה רבה, וחפלין וקרומה,
 הלא הם רק ליון הוא לנו לזכור מדותיו, ה"י די לפנינו
 מלות ליתם החלוי' ג"כ צ"מ, וההולאה ממנה מוטעת אך
 חיזה קח"פ. ע"ז צא כמשיב, כי הגה ידוע כי בני העיני
 אשר ימנו עליהם חיזה רב וחב"ד הגה יקלבו לו חיזה
 שכירות המידות לכל שבוע, ולא נעלם מעיניהם אז, כי
 משפיות הקלוב לו, לא יהי' לו די סיפוקו על ההולאות
 הגופפות כמו יו"ט, או להשיא בניו ובנותיו, ומאין יקה
 את כל חלה, והדבר מובן ממילא כי בשבוע של יו"ט
 יתקן לו שכירות כפול, או הכנסה אחרת כמו כבוד יו"ט,
 וכן על שאריו צ"ב ימליחו לפניו מקור אחר ע"ז. כן הדבר
 הזה לנו עם חזינו שבשמים, אם כי כל מנותחיו ש"ח
 קלובים לו מר"ה ועד יו"כ (בינה ע"ז) הרי אמרו ע"ז
 מוץ מות' ש"ר"י ש"ח פימת פוחתין, ואם הוסיף מוסיפין לו,
 ובדלוי בעה שיבואו הימים האלה לפני בוראך לחתוך קלבה
 לכל צרי' די מחסורה, לא נעלם מבוראך את החיוב שמיב
 את עש סגולתו בצביות תורתו להוסיף להם די לורך חיובם
 ע"ז, וזהו אומרו כי בעה אשר פדף [לישגא דמוזנין] מן
 ליראיו, העושים חיובו ורלטו, בוודלוי יזכור לעולם את
 אשר ליה וחיוב עליהם, בריחו [ועיין בהגה"ה] ועיין בהרמיה
 פ' אמור. ועוד יל"פ כונה שני' בפסוקים האלו, כי הגה
 מדרך הבונה ציין להעמידו על יסוד חוק, ואז יהי' דבר
 מקיים, ולא כן יהי' באם יעמידו על יסוד חלום ורעוע
 אז לא יהי' לו קיום. כן הוא הדבר הזה בהבדל חוק
 נגד שארי הדתות, כי הגה חוק"ק כוננה עליו זה יותר
 מג' חלפים שנה ב"ה, אשר בתוך הזמן הזה כמה דתות
 שונות חלפו עברו, וכשכה זכרם הלא דבר הוא? והעטס
 לזה באשר כי כל המניח דת הציג עמודי' על יסודות
 חלושות, ובניו רק על הללחת ואשר האומה, שזה הביחס
 ליסוד לנו דת, וע"כ בנפול האומה בהללחתה יתמוטט ג"כ
 הדת עמה, וכמש"כ והי' כי ירעב וההקלף וגו' וחלפו
 ועברו

הגה"ה ה) ובדרז"ל ה"ל שאמרו כל מנותחיו ש"ח קלובין וכו' מוץ מנהולאות שבהות ויו"ט ש"ח פימת פוחתין ואם
 הוסיף מוסיפין לו, אמרתי לפרש עוד כונה צפ' ליל שמורים הוא לה' וגו' עפ"י המשל הידוע מהמ"מ דרובא ז"ל לאב
 עשיר שהשיא בחו, והי' לו בריחוק מקום שני ציט עשיר אחת, אחד עשיר, ואחד עני, וכתב לבנו העשיר שיבוא
 עכצ"ב על יום המיועד לגשוין, וכל מה שירצה בהולאותיו על כבוד החחונה ישלם לו, וגם הזכירו בנכתב ההוא שיקה
 עמו את אחיו העני עכצ"ב, והבן העשיר הוליה הרבה על מיני מעדנים וקנה הרבה צגדים וחכשיעין לו ולכל צ"ב
 בלא קימוץ מאומה, יען כי בטוח אללו האב אשר כחצ לו כי הכל יהי' על חשבונו, אך רגע ערס נסיעתו נזכר ג"כ
 ע"ד בקשת האב וקרא אליו את אחיו העני לנסוע עמו בלוותא חדא עכצ"ב קרוע ובלוי. ויהי' צבואם אל מוקס העועד,
 ויבוא אציהם עם כל המחוחים לקבל אותם, והגה כשהה בליונה את פני האב נגד המחוחים, צראותם את בני העני
 קרוע ופלאי ע"מ טלאי, וההריש האב עד עבוד כל ימי שבעת המשתה, אזי החמיל הבן העשיר להבין ח"ע לנסוע
 לביתו, ובדעתו הי' שהאב יזכיר ח"ע לדרוש ממנו החשבון ולהחזיר לו כל מה שהוליה, ובדלותו כי האב עושה ח"ע
 בלא ידע, החמיל הבן לתובעו עם המכתב שכתב לו, ושחק עליו חזיו, באומרו כי לא לכבודי ולכבוד החחונה עשית
 זאת, רק לכבוד עלמך והגחך הי' כ"ז, כי אלמלי מסת על כבודי שהוא כבוד החחונה, הי' לך להלביש מערומי אחיך
 האביון ג"כ להיות שמו ועוב לצ בשמחת, וע"כ אין לך עלי תביעה מאומה ע"כ. כן הדבר הזה הגה ע"י הגם של יו"ט
 נחקדש הלילה הזה וקבע לחג בשם ליל שמורים, מעת לאהנו מא"מ, וזהו עלינו הש"ת להרצות בהולאות ההג לכבודו
 ולכבוד יו"ט על חשבונו וכשרז"ל לוו עלי ואני פורע (בגמ' סס) אמנס זהו רק כשיהי' ליל שמורים לכל בני ישראל
 יחד כעשיר וראביון, שהעשיר ידחוג על העני בהצערות ימי החג לפי ערך, אבל אם העשיר יעשה לו לבדו ליל שמורים
 והעני עם צ"ב יהי' להם עולב כליל ע"כ, ח"כ זה הלילה חינו נעשה למען כבוד שמו, והאיך יהי' שייכות האולאות
 הלילה על חשבונו יח' ? וזהו אמר הכהוב ליל שמורים הוא לה', למען כבוד שמו, הוקבע עוד מזה הוליות מא"מ,
 אבל אימתי הוא שייך הלילה הזה לה' ? על אחריות חשבונו, כשיהי' ליל שמורים לכל בני ישראל בשנה בלא שום
 הבדל, כנ"ל.

יחי חיזוק והוספת כח לירחי ה' להתחזק בטבורו יחי לבל ישכח צביונו [כל אחד ואחד לפי מדרגתו] לעד, וזהו זכר עשה לנפלאותיו, הוא רק נולד" כי חנוך ורחום ה' ומהו טובו, כי בזה נהן ערך לירחי, אשר ע"ז זכור כאל"ה לעולם צביונו, ובל ימוט לנלח, — והיולח לנו מכל הג"ל כי השי"ת עשה את הענין הזה של סיפור יל"מ אמלעי לתכלית האמיתי הוא קבלת החורה, וכמש"כ (שמות ג') אחרי ששאל מרע"ה את השם, וכי אולי"ה את בל"ג מנזרים, מה יהי' התכלית מזה? השיב לי השי"ה כי תכליתו גדול למאוד, והוא אומרו יחי' בהוי"חך את העם מנזרים, מה תעבדון את ה' על ההר הזה, וכמש"כ וירח ישראל את היד הגדולה וגו' ויראו העם את ה' ויאמינו זה' וכמש"כ עבדו, וכן אמר דהמע"ה פדות שלה לעמו עו"ז וזה לעולם צביונו. והנה בהשקפה הראשונה אם נבנה את האמלעי הזה מיל"מ אל תכלית קבלת תוה"ק כערך ויחס המדרגה אל הבנין, אזי יהי' מקום לחכמים וגבוים ובעלי תורה לפטור ח"ע מהרצות דברים בסיפור יל"מ, כי אחרי אשר כבר השיגו את התכלית הנרצה להם מזה, מה להם להס' להאריך באלו הדברים, יותר הי' ראוי ונכון לבעלי תורה כאלו, שבליל התקדש חג הפסח היו ירכיב לקרר במלות הסיפור, ולהרבות יותר בשמחת התורה, ולחוג בנחמיות וריקודים בהקפות כבשמחת תורה, שהוא הוא עיקר התכלית, ומה להם להרבות בסיפור המדרגה אשר הוא רק האמלעי, לזה בא בעל המניד לבאר לנו כי לא כן הוא הדבר, וכי האמלעי הזה מסיפור יל"מ הוא כערך ויחס היסוד אל הבנין, אשר בלתי אפשרי להיות זה בלא זה, ולכן אפי' בלנו חכמים וכו' כלנו יודעים את התורה עכ"ז מלוא עלינו לספר דוקא ביל"מ, וכל המרבה לספר ביל"מ, ה"ז משובח בכללו, יען כי יראה מזה אשר קננה אלנו יראתו יחי' בתכלית השלימות, ועומדת אלנו על יסוד נכון וחזק בל ימוט לנלח, [ואשר עיי"ז יל"פ טעם רחב"ע וצ"ו שדרשו כל ימי להציל הלילות, לפי שכנו שהתוה"ק חיובה ציוס וליה, כן מלות הזכרת יל"מ אשר היא היסוד של הבנין ג"כ חיובה להזכיר ציוס ובלילה, ומה שקשה ע"ד ב"ז שהקשה לחכמים וכי מנזכרין יל"מ לינות המשיח וכו' הרי לנו מנאמיים שזאת התורה לא תהא מוחלפת וכו' והאיך תחבטל מלות יל"מ לפת"ל לדעתו? זה אינו קשיא כלל אחר שבזמן העתיד יהי' לנו מיסים גלוים כינוי לכתנו מל"מ, ועוד יראו ציט מה שלא ראו אבות, הלא תחקיים התוה"ק על יסוד יותר חזק, בהתגלות כבודו יחי' לעינינו על כל יושבי תבל בעפלאות רבות ויותר גדולות, וח"ו חן בזה שינוי

ועברו המנה גם יחד, לא כן הוא תוה"ק עם האומה זרע אברהם צביונו אשר על דגלה הגנו חוסים עד היום, אשר אף בשפלותו לא נסוג אחור לבנו מהדבקות עם השי"ת וכמש"כ (ישעי' כ"ז) ה' בלר פקדונך וגו' ומזכרים אותו יחי' על הרעה כמו על הטובה וכמש"כ לרה ויגון אמלח, וגם אז צבס ה' אקרא (תהלים קי"ז) והכל מלד הליון והסדר של מלחתי, המעוררים אותנו אל זכר הנהגותיו אשר נהג עמנו בהיותנו עוד בארץ מצרים עלמנו מוספר [וקבלנו עלינו את עול תורה עוד בהיותנו במדבר בארץ חלאבות, אשר היינו נעדרים עדנה מנחלת שדה וכרם, רק חסדי השי"ת ה' מוספה עלינו] ולולא זאת גם הירחי ה' וחושבי שמו ה' מתמוטטים ח"ו בעבודתם להשי"ת מהסחר פנים של השגחתו, ורוב הסדר מהנהגותו יחי' מלדיק ורע לו ורעע וטוב לו, והרבה מחליפות ופגעי הזמן. אמנם אחרי אשר יביט הירח וחרד על דבר ה' ופנה למעלה אל סיפור יל"מ, יפקחו עיניו העוררות, וישמח לבו להתחזק בצביונו אל השי"ת החופץ בהשגחתו עלינו תמיד, יסורו ממנו דלאות לבו ומאוקת נפשו, אחרי כי הכל מוסר ביד ה' ויחפלה אל ה' וירחמנו ומן מאוקותיו ישיעו לא יאחר אף רגע, הן ליחיד צפרט, והן לכלל האומה, כי בעת צוא הזמן לפדותם מביין ענמים צרוננו יחי' לא אחר אף רגע אחת להשיג לנו ישועתו [ובזה בארתי כונת הכי' (ישעי' ס' כ"ב) אזי ה' בעתה אחיטנה שעמדו רז"ל על סתירת הדברים חכ"ד, ודרז"ל ידוע, ולדעתי הכונה שלא נחשב כי ענין מהירת הקץ (שיהי' א"י"ה אם מוכה לפניו] לא יהי' רק באם יהי' עוד זמן הרבה אל זמן הקץ של בעתה אזי יחיש וימהר אותו לנו, אבל אם יהי' הג"מ של מהירת הקץ רק בערך יום או שעה מוקדם, ימחין השי"ת אז רק על הזמן של בעתה, ע"ז הודיע אותו ע"י נביאו כי לא כן יהי' הדבר, וכאז נאמן הוא עלינו יחי' שצאם נהי' ראויים להשיג לנו את גאולתנו אף בשעה הסמוכה אל הזמן של בעתה, יחיש ולא יאחר להמחין, כי קשה לפנינו לערן של ישראל אף רגע, וזהו חני ה' נאמן לקיים הבעתה, אף שיהי' כמעט קט בעתה עכ"ז אחיטנה אם אך יוכשר הדור לזה מבלי שום השתדלות מלדנו מאומה, הן בגוף הגאולה והיולח, והן במהנת הארץ], ולהשפיע עלינו עוד רוב חסדו להעניקו משוב מצרים, ונהן לנו את הארץ עם עמול לאומים צדושה וכמש"כ ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאה, ובזרות חלוצים אשר לא חלצת, כרמים וזתים אשר לא כמעט וגו' (צפ" עקב) ועוד יתרה עשה שמחב את הקץ שנים שטערו במשכוננו לפדותנו קודם הזמן, עיי"ז

שינוי במלות תורתו, והרי היא כמי שלוקח הבגין ומעבירו מיסוד זה, ומעמידו על יסוד כזה במקום אחר היחיד חזק, ועכ"ז השיבו לו החכמים לב"ז שלעשה, (ובדעת החכמים האלו האך ס"ל אט מזכירין יל"מ צלילה או לא

רלו וצלו ג"כ אלל התגלים הכל, לשמוע מהם חזק דברים מחודשים בעיני יל"מ, וכשצאו, אמרו להם, התגלים לתלמידיהם, רבותינו כבר אחרתם הזמן, כי הגיע זמן ק"ש של שחרית, ואם ריתם לשמוע ה' לכם להקדים ח"ע, ואל תחמה על

בַּעֲשֵׂהוּ בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲמִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבֵית בְּרַק וְהָיוּ מְבַרְרִים בִּיציאת מְזַרְיִים כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה יַעַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם רַבּוֹתֵינוּ הַגִּיעַ זְמַן קְרִיאת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית :

כל אותו הלילה. מלת אורו אינו מדוקדק, ואם צא להורות לנו שה' זאה צליל של פסח, ה' ז"ל זאה מקודם, שה' מסובין צבני צרק צליל ש"פ, והיו מספרים צילאת מזרים כל הלילה וכו'. וגל"פ עפי"מ שפי" סוגת הכתובים, והי מקץ ח"ל שנה, והי בעלם היום הזה ילאו וגו' ליל שמורים הוא לה' וגו' הוא הלילה הזה לה' וגו', בהגית הקדמה אחת, דבכ"מ שנכתב צפ" אחד שני פעמים ויהי, שפירושו הוא כמו האומר שאף שה' כן, ולפי הענין והסיבה הזה לא ה' ז"ל כן רק באופן אחר, עכ"ז ה' כן וכן, והארכתו צביאור הפסוקים הנמלאים בתנ"ך שתי או שלוש פעמים והי צפ" אחד, וזכיר פ"ה רק אחד מהם מש"כ (צפ" יתרו) והי ציוס השלישי בהיות הבקר, והי קולות וצרכים וענן כבד על ההר וגו' עפי"מ שרז"ל (בצרכות) הני עניי דלפרא לית צבו ממשא דכתיב וחסדיכם כענן צקר ע"ש, וע"כ אמרו חכמי הטבע שלעולם לא ישמע בצוקר קולות רעניים וצרכים שבאים רק ע"י עננים כבדים, וכ"ז הוא רק עפי" דרכי הטבע הנהוגה מאתו ית' אבל בעת יתן השי"ת את פקודתו להתנהג למעלה מן הטבע, אז יתבטלו כל כללי הטבע, ויכולו להתהוות רעמים וצרכים בעת שאינו זמנם, ולכן בעת נתיחת התורה לישראל, נתבטלו אז כל סדרי הטבע ע"כ אה"כ ראו מה שה' אז חף שיה' ציוס השלישי בהיות הבקר, ולא ה' אז זמן היות רעניים וצרכים ועננים כבדים, עכ"ז והי קולות וצרכים וענן כבד על ההר וגו', ומעשה נשוב אל הענין. הנה

יש פלוגתא בין הראשונים ז"ל עיין בההדרן על הש"ס שהלגתי בסוף החבור) עכ"ל לא יפקר יל"מ ממוקונו ויהי זכר בשתוף כטפל אל העיקר] וזאת למד המגיד מהוה"ק נמנה שמיביה התורה להאב להשיב לבנו החכם ששאלו מה העדות וגו' אשר לזה ה' אלהינו החכם, ושאלת חכם הוא כחצי השובה, שידע שזאת ה' היתה זאת, אך שאלנו לחיות תכלית נלמנו ע"ז,

ולא ה' לריך האב להשיב לו ההשבה, רק מן וילינו ה' לעשות את כל החוקים האלה וגו' לפיכך לנו וגו' ולדקה תהי' לנו כי נשמור וגו' ועכ"ל אותה התורה להתחיל לו מראש, ולהאריך בסיפור מענין עבדים היינו וגו' ויולאנו וגו' ויתן ה' וגו' וזאתו הוליא משם וגו' וילינו וגו' להורות נתן לנו בזה כי הוא כיסוד אל תכלית הבגין, וע"כ כל המורה לספר יהי יזחר חזק ואמין חיות בעבודת השי"ת וראוי לשבח ע"ז :

בַּעֲשֵׂהוּ ברבי אליעזר ורבי יהושע וכו' עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית. הדבר המוב האך לא הרגישו התגלים הקדושים האלו כי אור הצוקר הגיע לזמן ק"ש, וגם כי אין מדריך הכבוד לתלמידים שיזכירו זאת לרבותיהם. ולדעת חפכר לפרש הכונה בהיפק, כי התגלים האלו צהסיצתם ליל של פסח צבני צרק, היו מאריכין בספורי הגם לפי כוחם צדרשות התורה עד שחדרו ונתקצלו כל בני העיר אליהם לשמוע דברי חכמים וחדושים, [ובן קרה כמה פעמים אלל אדמו"מ הרב המאוה"ל הגדיק הנפורסם מו"ה ר' נחום ז"ל על פי מרוב התלבושות האריך בסיפור הגדה נקצלו וצלו רבים לעמוד אחורי החלון לשמוע נועם דבריו ז"ל והתלמידים ערכו כא"ל את הסדר צביתם לקיים המלה עד שתחפטנו בינה, וישנו עד שהקילו משנתם כהרגלם המיד קודם עלות השחר, ושמעו קול המולה בעיר מגודל תורת רבותיהם שהעמיקו לדבר צנפלאות יל"מ, והם

אמר רבי אלעזר בן עזריה, הרי אני כבן שבעים שנה ב' כל ימי חייו הלילות. והביא זאת ג"כ לראי' שמנה הלילה הזה מכל הלילות שכל הלילות אין מחויבים אמתו רק לזכור י"מ כש"כ למען הזכור את יום זאת מל"מ, והלילה הזה כל המרבה בו ה"ז משוכח. ומ"ש ה"ז משוכח, ולא חזר חובה לספר בי"מ כל הלילה, והו' ראי' לדברינו שהוא כנגד קושיא ראשונה הלילה הזה כולו מנה, כמו שזמנה בגילה הראשונה חובה והוא רק כזית מנה הראשון וכל המרבה ה"ז משוכח, כמו כן סיפור י"מ שהיא כנגד שמירת המזוזה חובה הוא לספר קצת כמו שהוא מאודר בהגדה, וכל המרבה ה"ז משוכח :

מסודות כי צעת שתייה מלחמת אשכנז ולפיכך צענת 1870, הנה אחרי שכבשה פאריז הבידה לפני האשכנזים, ונחפשו שיקחו האשכנזים חבל עלזאם לאפרימינגן, וגם סתם הולאות המלחמה, עכ"ז ה' עדיין עוד יוכח ציניהם, שהאשכנזים לא ראו לגמור השלום, כ"ח באופן הזה ששרי חיל הבריט, עם כל הכבא והכבודה שברגליהם יעצרו דרך חילות פאריז בדגליהם בראש הומויות וקול תרופה כדרך המגלחים, ושבי הכרפסום התנגדו לזה בכל עוז, וזלו לחת כסף רב צעד ביטול התנאי הזה, ולא הועילו בזה כי מיו יוכל לרין עם שחקוף מומנו, עד כי הוכרמו למלחמה רגון האשכנזים בהכנעה רבה, ודבר הויכוח הזה מוזן, כי לא על הטהר בעת ה' המו"מ שלהם, כי אט

(צרכות י"ב ב') **אמר רבי אלעזר בן**

עזריה הרי אני כבן שבעים שנה

ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים

בלילות. עד שתדעשה בן זמנא

שנאמר (דברים ט"ז) למען תזכר את יום

צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך

ימי חייך • תימים • כל ימי חייך • תלילות • ותכמים

אוסרים ימי חייך העולם הזה • כל ימי חייך

להביא לימות המשיח :

על הטהיד לבוא, כי אף שהכריע הנלווון כהיום לפני האשכנזים, אומנם מיו יודע אט לא לימים יביאו יתעוררו הכרפסום לנקום נקם ולהדוש המלחמה, ומיו יודע לחיזה לך יכריע הכף אז, ע"כ למען הטיל חימה ומורד בלב הכרפסום, ולהכניע אותם שלא יעלה על לבם מחשבת נקם, התעקשו בכל עוז שימלאו הכרפסום אחרי התנאי, למען יראו כל יושבי פאריז את גאות וגודל מלירם ולוחס כהיום והמנה הוכרמו ליטב דומם, ולקבל מנרות האשכנזים משך הלוק לבא המתנה, לבל הרעיונם בשום דבר, אשר המנראה הזה השאיר מיתתו בארץ לרפה שמור לדורות עולם, וכן הוא בגמסל. הנה השי"ת צעת גמר כריתת צרותו צין הכתרים עם אלה"ה, ה' אז באשון לילה ובחלות, וה' לריך להיות נשלים התנאי של ח' שנה ברנע התיא דרקוק, לקיים מאמר ותח"כ יאלו וגו' בלא שום התמהנות ועיכוב, ומנה עשה השי"ת אף אחרי שלקו בכורי מלרים בנפס, ושלמו במוטב סכר שעבודם, והשיגו השטר שיחרור מפרעה בעלמו, וכמו שאל מרע"ה אמור הכי אחס בני חורין, הכי אחס ברשותכם, עכ"ז ה' הלווי מומנו ית', מבלי ללאת מפחה ביחס עד בוקר, ומבלי עשות שום דבר עוד במלרים, עמדו על משמרתם בל"י אשר המנה לבאות ה' כל חנות לילה השני', בשיר והלל להודות לשם ה', אף כי המלרים אחוזם חיל ורעדה וכחש"כ ותחזק מלרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כלנו מתים, עכ"ז צני"ח אח משמרת ה' שמרו עפ"י לווי של משה, והטעם כי רצה השי"ת לטעוח גאולת ישראל ממצרים חיות עולם מבלי להשתעבד בהם עוד [וכמוצא דברינו צפ' ואלו לא הוציא הקב"ה וכו'] ושפיל בזה חימוחן של ישראל עליהם לדורות עולם. וזהו ביאור הכחוצים הנ"ל, אחרי אומרו ית' ומושב בני"ח אשר ישבו במלרים וגו' סיפד הכ' עוד כונה אחת מנפלאות תמיים דעים, ויהי מקץ ח"ל שנה! אף שנשלמו קץ מהספר השנים של ח"ל שנה ברנע חיות לילה ונפשו משעבודם, עכ"ז לא מיהרו ללאת חיקף, ולהיפך ה' הדבר ויהי רק צעס היום הזה יאלו וגו' מל"מ, מארלס לא נחסו ללאת עד עלס היום, ואח"כ עוד כי החני לילה השני ה' רק ליל שמורים לה' בלא פעולת שום דבר, רק כשומר וממתין על יציאה ישראל מארץ מצרים, וביאר הכחוצ אח"כ טעמו של השימור הזה, ולחיזה חכלית ה' זאת מה' ע"ז אמר הוא הלילה הזה לה' ? משום שרצה לעשות מהלילה הזה שמירה זרזון למלרים על כל בני ישראל לדורות דורות ועלמים, וזהו כונת הנגיד והיו מספרים צי"מ לא מעטם הייתה בלבד רק מכל הענינים שהיו באותו הלילה, ומכל הלילה והאחרי בו לפר גודל הצנחם ודעתם, ע"ד המחנה לאחס מל"מ עוד הבוקר :

חכם מה הוא אומר מה הערות והחוקים וכו' ואף אתה אומר לו בה"פ אין מפטירין וכו'.

ומהר"ף לבאר הטובה מהשפחה שאמר בעל המגיד להשיב לו, ובהשקפה הראשונה ח"ן לה שום שייכות וקשר אל שאלתו, עוד לר"ך להציב למה

נמס המסדר מהשפחה שנתה עליו החוק"ק להשיב לו עבדים היונו וגו' עד כאשר ליונו, אשר ע"כ נמחייבין לנו לקרב אל דברי תשובתו של המגיד, אל דברי השפחה שכתבתי"ק, והיו לחכמים בידנו. ואנכי נבין פשטות הכתובים שכל התורה בהשפחה האב אל בני החכם, ולינו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה וגו' לעוב לו כל הימים וגו' ולדקדק תהי' לנו כי נשמר לעשות וגו' כאשר ליונו, ע"כ.

וכבר עמדו ע"י המופרשים על כמל הפסוקים, כי מה הסיף לנו צפ' ולדקדק תהי' לנו על פי' הקודם לזה ולינו וגו' הלא כוונת שנייה אחד הוא שצ"ח נקיים מלוחיו מזה לשבר טוב מאת ה', ולמרת'י בזה חופים רבים, אשר שנים מהם נבחר בעת לפתוח כי מהנהוג עפ"י חוקי הקיר"ה, צ"ח שיש לאחד ועסקיל על חביו מוכר מאת ר"ב ואין הלוח רוצה לשלם, יגשו אל השופט בערכאות, והשופט יחייבו לשלם ויתן לו ע"ז שטר חדרכתא [חוספאלטינינטס ליטט בל"א] וימסרנו אל שלח השופט [סודעבנטס פריטטאון] והשלח הולך וכותב מה שומלא מומטפלי הלה, ויגביל יום מועד למכירתה, ולחרי המכר יקבל מודמי המכירה סך מאת ר"ב עבור המלוה וגם ערך המגיע לו עבור טריחתו מכל מאת [פריגולטי בל"א]. ויקר נקרתו שגס להפריסמאוו הזה הי' מגיע סך מאת ר"ב מאת עפ"י ועסקיל, ואף כי הוא בעלנו שלח השופט, עכ"ז מלך חוקי הקיר"ה אינו רשאי למעבד דינא לפשטי, ומחויב הוא ג"כ למסור דיני אל השופט, והשופט

חלוי לפתוח עמנו צעה שפלותינו, ולא ידענו אז מהשפחה ונפלאותיו, ולכן אמר ברוך הוא בלשון הכתר ביום נגלה לנו יו המזקה וזדעו הנגלה עלינו לעובד:

חכם מה הוא אומר מה הערות והחוקים וכו'. מה שאמרנו מזה בשאלת החכם מה שאלת החכם מה העדות והמוקים והמשפטים אשר צ"ח ה' אלהינו החכם וכו' שיגלו לנו עמנו

ברוך המקום וכו'. ד' ברכות אלו כנגד הארבעה צדים שנתן והולך, כי החכם מוכיר את קונו, כי הקב"ה מולך את על בלימה, ולכן נקרא מקום שהוא מקומו של עולם, והעולם מחקומו בו, ומשנית עלי' מכל ד' ופינה, ומנין לזון ולפרט מקרני כלמים וכו'. והרשע מודה ג"כ שהעולם ממועד, אבל אינו משים במומו צד', והוא היקף הד"ק שבאמונתו ובמומו יחי' והרשעים יומדוהו לענומה ואומרים שהוא נעלה ונכסר ואין משניו חלילה בשפלים, ואר"י צמדת כשם שקילובו של הקב"ה עולה מן הד"קים כך עולה מן הרשעים, כנגד זה אמר ברוך המקום שקילובו עולה מן הד"קים, שידועים שהוא מקומו ש"ע, ברוך הוא, לפון כסתר, הוא על קילובו ש"ע מן הרשעים, שהם מודים שאלו להשיג עצמותו. ברוך שנתן חזון לעמו ישראל, הוא נגד המה שהולך בחמים, כש"כ חמים סת"י עס ה' אלהיך, להאמין לדרכי בטעמי המצוה ופרטיהם ודקדוקים שקילובו של הקב"ה עולה מן חמים, וז"ל ברוך שנתן חזון לעמו ישראל, ולא לחומה אחת

ברוך המקום • ברוך הוא • ברוך שנתן תורה לעמו ישראל • ברוך הוא • בנגד ארבעה בנים דברה תורה אחרתכם ואחר רשעי ואחרתם • ואחר שאינו יודע לשאול •

חכם מה הוא אומר (דברים ו) מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהינו אתכם ואף אתה אומר לו כהלכות הפסח אין מפטירין אתר הפסח אפיקומן •

שאלו מה כתיב בה, וישראל אמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע, נעשה בתחלה, ואח"כ נשמע עמנו, [אמר המעתיק והוא ע"ד שרז"ל שבת פ"ט, אכן דסניין בתמימותא ח"קיים בן מומת ישיב מחס]. ברוך הוא, כנגד חיו יודע לשאול, כי החס הוא היקף החכם המחכים את רבותיו, ושאינו יודע לשאול רבותיו שותחין עמו לחכמו ולחכבו צמנות, ומשונה מזה זו מכל המצוה שאין מציין להגיד טעמי המצוה לבנים אם חיים שראלין מעמנו, אך צמנות סיפור יל"מ המצוה לפתוח לו, ע"ד שרז"ל בקדושין פ' ד' אמר רבה בר רב הונא זו מעלה יחירה שבין ישראל לגרים, דלא בישראל כתוב צהו והיינו לכם לאלקים והמה יהיו לי לעם, ולא בגרים כתיב כו' והייחס לי לעם, ואנכי אחי' לכם לאלהים ע"ש ולכן המצוה לפתוח למי שא"י לשאול שאלתו והבדת לבקר וגו' ממלך והבדת לבקר אינו מוכרח אולי שאל הבן מה זאת, אפס הוא מוכרח עשפחה דקרא בעבור זה עשה ה' לי ופי' רז"ל בעבור זה, בליחוד להודות נתן בלבביו שנהי' לחמו פותחים למי שאינו יודע לשאול כי בעבור זה עשה ה' לי, ג"כ בציאוי ממוזרים התקרב לנו בחתימה ופתח עמנו גם שלא שאלנו ממנו לעבוד עבודתו, כ"ש ועש' שועתם אל האלהים מן העבודה, אבל לא התפללו אז שיקרב אותם לעבודתו יחי', ופתח הקב"ה עמנו תחילה, כש"א לחי' בישראל כתיב והיייתי לכם וגו' והמה יהיו לי לעם, לכן בסיפור יל"מ המצוה לפתוח למי שא"י לשאול להודיע לרבים המעלה יחירה שיש בין ישראל לגרים, וכנגד זה אמר, ברוך הוא, על התקדמות חלוי לפתוח עמנו צעה שפלותינו, ולא ידענו אז מהשפחה ונפלאותיו, ולכן אמר ברוך הוא בלשון הכתר ביום נגלה לנו יו

המקום וכו'. ד' ברכות אלו כנגד הארבעה צדים שנתן והולך, כי החכם מוכיר את קונו, כי הקב"ה מולך את על בלימה, ולכן נקרא מקום שהוא מקומו של עולם, והעולם מחקומו בו, ומשנית עלי' מכל ד' ופינה, ומנין לזון ולפרט מקרני כלמים וכו'. והרשע מודה ג"כ שהעולם ממועד, אבל אינו משים במומו צד', והוא היקף הד"ק שבאמונתו ובמומו יחי' והרשעים יומדוהו לענומה ואומרים שהוא נעלה ונכסר ואין משניו חלילה בשפלים, ואר"י צמדת כשם שקילובו של הקב"ה עולה מן הד"קים כך עולה מן הרשעים, כנגד זה אמר ברוך המקום שקילובו עולה מן הד"קים, שידועים שהוא מקומו ש"ע, ברוך הוא, לפון כסתר, הוא על קילובו ש"ע מן הרשעים, שהם מודים שאלו להשיג עצמותו. ברוך שנתן חזון לעמו ישראל, הוא נגד המה שהולך בחמים, כש"כ חמים סת"י עס ה' אלהיך, להאמין לדרכי בטעמי המצוה ופרטיהם ודקדוקים שקילובו של הקב"ה עולה מן חמים, וז"ל ברוך שנתן חזון לעמו ישראל, ולא לחומה אחת

שאלו מה כתיב בה, וישראל אמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע, נעשה בתחלה, ואח"כ נשמע עמנו, [אמר המעתיק והוא ע"ד שרז"ל שבת פ"ט, אכן דסניין בתמימותא ח"קיים בן מומת ישיב מחס]. ברוך הוא, כנגד חיו יודע לשאול, כי החס הוא היקף החכם המחכים את רבותיו, ושאינו יודע לשאול רבותיו שותחין עמו לחכמו ולחכבו צמנות, ומשונה מזה זו מכל המצוה שאין מציין להגיד טעמי המצוה לבנים אם חיים שראלין מעמנו, אך צמנות סיפור יל"מ המצוה לפתוח לו, ע"ד שרז"ל בקדושין פ' ד' אמר רבה בר רב הונא זו מעלה יחירה שבין ישראל לגרים, דלא בישראל כתוב צהו והיינו לכם לאלקים והמה יהיו לי לעם, ולא בגרים כתיב כו' והייחס לי לעם, ואנכי אחי' לכם לאלהים ע"ש ולכן המצוה לפתוח למי שא"י לשאול שאלתו והבדת לבקר וגו' ממלך והבדת לבקר אינו מוכרח אולי שאל הבן מה זאת, אפס הוא מוכרח עשפחה דקרא בעבור זה עשה ה' לי ופי' רז"ל בעבור זה, בליחוד להודות נתן בלבביו שנהי' לחמו פותחים למי שאינו יודע לשאול כי בעבור זה עשה ה' לי, ג"כ בציאוי ממוזרים התקרב לנו בחתימה ופתח עמנו גם שלא שאלנו ממנו לעבוד עבודתו, כ"ש ועש' שועתם אל האלהים מן העבודה, אבל לא התפללו אז שיקרב אותם לעבודתו יחי', ופתח הקב"ה עמנו תחילה, כש"א לחי' בישראל כתיב והיייתי לכם וגו' והמה יהיו לי לעם, לכן בסיפור יל"מ המצוה לפתוח למי שא"י לשאול להודיע לרבים המעלה יחירה שיש בין ישראל לגרים, וכנגד זה אמר, ברוך הוא, על התקדמות חלוי לפתוח עמנו צעה שפלותינו, ולא ידענו אז מהשפחה ונפלאותיו, ולכן אמר ברוך הוא בלשון הכתר ביום נגלה לנו יו המזקה וזדעו הנגלה עלינו לעובד:

מותן לו ליטע לתצוב חת החוב מהלוח שלו, ועשה כנימוס הזה שמכר מנכסי הלוה שלו, וקבל הנמלה ר"כ והניח בחיקו שלו, ולקח ג"כ את סך הפריגאניע המגיע לו. ויהי כרחוק הלוה חת זחת, ויתפעל למאוד, ויגש אליו ויאמר לו, הן לא חבוב במשפט עמך, כי מי יוכל לדון עם שתקיף ממנו, אבל הגידה נח לי אי' חומתך וישרת לבדך, חס כי בעת שתלך לגבות חובות של אחריס יגיע לך הפריגאניע בדרך וביושר, יען כי מה לך לפרוח בחנסי לגבות משהו של אחריס, אבל עתה אשר דמי החוב יהי לך לבדך, מדוע חבקש עוד לשלם לך שכר ערחתך, הרחיה ניימך שידרוש המלוה מהלוה שכר טירחתו והלויחו חוזה פעמים לגבות חובו, הלח אך רוב תודה יתן לו, חס ישלם לו חת המגיע ממנו. וישן חלוי השליח של השופט ויאמר, הן לו דקת בדבריך, חס לו אי' ביכולתי לעשות כמנהג הבע"ב ללכת לתצוב חובי ממך ברטון עממי, אבל עתה אחרי רחוקך כי אין צינולחי לגבות כ"א ברשיון השופט ופקודתו, ורחא נח נוסח הליסט הנמטר לי כי השופט

החוקים הידוע לנס, לכן אמר אשר זה החכם לדרוש ולהור עעמיהם. והלחנו לא כן עמנו רק לעשות את כל החוקים, ובמזל לא ממנו כל נדרוש, ובמכוסה ממנו כל נחוק, חף אתה אמור לו כהלכות פסח, פי' כמו שהחכם הקצין עצמו נגד מי שגדול הימנו בחכמה, חף אתה הקצין עצמך למי שקצין ממך בחכמה, ואמור לו כהלכות פסח, והוא חכם ומבין מדעתו, מה תאמרו לו, אין מפטירין אתר הפסח אפיקומן, והוא חוק ולא יעבור בו שכל האדם גם שחלקו בגמ' חד אמר שלא יוציא מחבורה לחבורה, ומ"א שלא יעבור מיני מגדלים אתר הפסח, אבל מה שאומר בו, עדות וחוקים ומשפטים, עדות הוא אחרות הבורא ית', ולא נחליף ולא נמיר בו לעולמים, ומעולם לא נכנסנו לחבורה אחרת, ומיחידים אוחז בקיי פעמים, ואין אמתו מוצאים טעם אתר כ"א מורא, חוק הוא ואין אמתו יודע דבר מהדביקה והערך שיש בו לבדוליו, כי טוב ה' שאנחנו מלאי עון והוא מלא רחמים, כ"ש כי חוק לישאל הוא משפט לאלהי יעקב, ביאורו בעינינו עם ה' הנקרא ישראל הוא חוק בלא טעם, משפט ישר הוא לאלהי יעקב המשנית על השפלים המכונים בשם יעקב, כ"ש מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח, והוא חף אתה אמור לו כהלכות הפסח שיש בו עדות וחוקים ומשפטים :

גוזר ומלוה עלי ככת הניתן לו מהקור"ה ללכת אללך ולגבות החוב, ופקודתו ג"כ שמרה רוחי, ע"כ אינו שייך זה לזה, הן אמת כי דמי החוב שייך לי לטובתי ולהגחתי, אבל יען כי צין כו"כ הגני עושה משמרת פקודתי וכמלוה ועומד אני מהשופט, הגה ע"ז מגיע לי דמי הפריגאניע בדרך ובמשפט, ע"כ. והנה בפי' ואפי' כלנו חכמים וכו' בחרנו הפסוק זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום ה' וגו' עיי"ש, ותמנית דברינו שס כי עיקר זכרון יל"מ עם כל פרטי המצות השייכים לה, המה לציון ולמזכרת לפני יראי ה' ועושי רצונו, למען ידעו ויחבבנו כי אין לבטוח על שום עוזר ותחבולה חנוניות מבלעדי ה', ואין חנון ורחום זולתו. וכי תשאלני ומה יהי' התכלית מהידיעה הזאת, ע"ז נשיב וכאמר כי נזהר יהי' תכלית גדול ומורא, כי עיי"ז נירא את השם החונן ומרחם על בראויו, ונעבדנו בלב שנים לשמור כל מצותיו וחוקיו וכונס"כ ועתה ישראל מה ה' וגו' שואל מעמך, פי' כל מה שה' שואל מעמך לעשות, המכוון ממנו אינו חלל ליראה את ה' וגו' לשמור מצותיו וללכת בדרכיו וכו' והכל הוא לטוב לך, כי חס דקת מה חתן לו או מה מידך יקח (חיוב). ונמלא שכל העינין של מלאת החג והסדר מאכילת פסח ומלח וכו' המה לציון ולמזכרת ממדת טובו וחסדו ית', ובתחבובנו היטיב ע"ז, תהי' עיי"ז יראתו על פנינו לעשות מצותיו, ואח"כ עיי"ז נזהר לרב טוב הלפון לנו בעוה"ב, וגם כל ימי חיינו בעוה"ז. והנה בראשית ההשקפה הי' נראה לגזור ע"פ משפט השכל, כי על עשייתנו את הדברים האלה לציון ולמזכרת לנו, אין לנו לדרוש ולקוות שום שכר עליהם, אחרי אשר פרי הדברים האלה המה כדי שגבור אל תכלית העשי' והיראה מפניו לטוב לנו בזה ובבא, ומה מקום לדרוש מהש"ת עבור הציונים עוד תשלוש שכר ? ע"כ הודיעה לנו התוה"ס, כי באתם לא כן הוא וגם עבור עשיית הדברים האלה לציון נקבל שכר טוב ובדרך, כי הן אמת לו גם לא נלעווט עיי"ז מפי הגבורה על אכילת פסח ומלח וכו' היינו צריכים לעשות זאת מעצמנו לזכרון רחמי וחסדיו בכדי שגבור אל היראה, ומזה אל המעשה, ואז לא הי' מקום לנו לדרוש שום שכר עבור הפסח והמלח, באשר כי עשינו זאת מעצמנו ועל דעצמו, אבל כהיום אחרי אשר נלעווט עיי"ז מפי הגבורה לעשות אלו הסומנים והציונים, ואנחנו פי המלך מלכו של עולם הננו שומרים ומקיימים, לכן מלבד השכר שנקבל עבור פרי התכלית שיצוא מזה, עוד נקבל שכר טוב גם עבור עשייתנו את הדברים האלה, יען הננו עושים אותם מלד הציוני והחוק, ע"כ זהו מלח צפ"ע כיהר המלוח, וכמאמר רמב"ע ראה הקצ"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם חו"מ שנאמר ה' חפץ למוען דקון, לתת לנו שכר הרבה, ע"כ יגדיל תורה ויאדיר, אפי' בדברים שהיינו צריכין לעשות זאת מעצמנו בלתי ציוני ית"ש, ומעתה בדרך נקבל ג"כ שכר עבורם. וזו היא תשובת האב לבנו החכם, על מה ששאל מה העדות וגו' אשר לזה וגו', כי דבר זה הוא ציון וזכרון לידע

כי חנון ורחום הוא, ה', באשר כי עבדים היינו לפרעה במצרים ויולחנו וגו' ויחן ה' וגו' ולאחרי הוליא משם וגו' ופי' ליהוה הש"י עלינו לעשות את כל המקום האלה, כדי שגבול ע"י ליראה את ה', ומן היראה נבוא לירי עשית דלונו, והכל הוא לעובד לנו כל הימים בעוה"ב ולחיותנו ג"כ ע"י כהיום הזה, בעוה"ז. ושמה תאמר בני אחרי אשר עשית כל הדברים האלה הוא לטובותינו, מה מקום לקוות עוד שבר על חילת פסח והמלה וכו', ע"כ הדע בני כי ולדקה [פי' פריגאנט ע"י] ג"כ חה"י לנו, ובזדק נקבל שבר טוב גם עבור זה, יען כי אין לנו עושי זאת מדעת עצמנו, ואך נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה', אך מאשר לנו, וע"כ ישלם עבורם במיטב: ועוד לאלה מילין לבאר פי' שני צפ' ולדקה חה"י לנו וגו' עם מה ששמעתי מספרים שפעם אחת ה' בנדיית בעם ארצות חוזה נסיון ובחיה מחיל לבא הקיר"ה [נאנעוורא בל"ה] ע"י המלך יר"ה בעלמו, וידוע כי בעת כשיעם המלך יעשה אז על דרך נסיעתו שנייה רבה, ונדמנן כי אז בעת ה' המלך בדרכו סמוך למקום הטועד, נסע אז איכר מכפר הסמוך על אם הדרך עם עגלה טעונה אשכולות ענבים, ונשברה העגלה אז בעת ובעונה שה' צריך המלך לעבור דרך שם, והסקי' לאורחא כשנלדא, והמלך ברוב טובו בראותו נרת האיכר ואסוגו חמל עליו, ורמז לשומרי המשטר מצלי לנגע בו, וירד ממרכבתו, וישאל את האיכר מה מעשיהו? וישב לו האיכר כי קרהו אסון בשבירת העגלה, ושומד הוא להקן אוחה בכדי שיוכל לכה"פ לחזור אל ביתו, ולמכור את סחורתו בכמה שיוכל למכרה, ויאמר לו המלך הלא אחרי שתקן את עגלתך, יותר טוב יהי' לפניך שהסע עם הענבים שלך אל מקום הטועד למערי המלחמה, ושמה ימלאו שרים גדולים, הלא חוכל לקבל בעדס מוקח טוב, ויענהו האיכר כי לא יוכל לעשות זאת, ובדברו הוליא אמתה גדולה מלבו, וישאלהו המלך ומי מעבד ע"י מעשות זאת, חולי חוכל להיות לך צעור ע"י ויאמר לו האיכר, כן לדוני, הן אחי הכנתי א"ע ע"י עוד מראשית הקיץ בהחלת ציבור הענבים, ותקותי היחה לראות שבר טוב בעמלי, אמנם יען כי בעת נסיעת המלך השמירה גדולה, אז צריך כח"י מהנסעים להיות צידו תעודה [פ"ה"פ בל"ה] ממקום מגורו על מהותו והנהגתו לידע מי הוא, מן זקן הכפר, ובקושי רוב עמל השגתי גם זאת בהולאה רבה, ועברו עלי חוזה מרשים טרם השגתי, ועשה מלבד הסיבה של שבירת העגלה, חפשי בדיחי והנה הו! גם התעודה הנחונה לי נאדרה

ממני, ולא אוכל מעשה לסנוע למקום הבא, כי אם לשוב על עקבי ולמוכרה צול כמה שאוכל. ויאמר לו המלך, ושחוק קל עבר על שפתי, וינחם אותו ויאמר אל תדאג מזה מאומה כי אחי הנני ממכרי הזקן שבהכפי שלך, ואחן לך מכבד מלואה, כי יחן לך תעודה חדשה מיש משר, ותציא עם סחורתך אל מקום נחמה הלח ותדויו [והאיכר לא הבין כי הוא המלך] ויעש כן האיכר, ובבואו עם המכתב אל זקן הכפר, וירא הזקן את חת"י המלך, וימחר ליתן לו תעודה אחרת כרגע, ויחפעל האיכר ומרוב שמחה להלו פני האיכר וירקוד מרוב הפלא אשר ראה כהיום כי יוכל להעשות תעודה כרגע ובלא שום הולאה, ויתבונן הזקן אל האיכר, כי לא ידע מי הוא האתן מכחו חלוי, ויאמר לו הלא הדע כי הלא זה הוא לדוני המלך בעלמו יר"ה, ועמו דברה. ולשמע הדברים האלה עמד האיכר כאיש נדהם, ויאמר אל הזקן אחרי כי ה' לי הזכי' הגדולה הזאת, ששפל אנשים כמוני ידבר עם המלך, ולהשיג מוננו עוד מכתב בעולם ידו, ע"כ אבקש ממך לעשות לי תעודה הזאת, קבל מוננו התעודה הזאת בחורה, וחשיב לי את כח"י המלך בחורה, ויהי' אלני שמור לאות ולזכרון על הזכי' הגדולה שזכית לראות אור פני המלך ולדבר עמו, אשר הדבר הזה חביב אלני וטוב יותר מכל השכר והריוח שיוכל להיות מן הענבים ע"כ. וכשוב אל הענין כי הנה אף שעלם עשית חוזה מלוא ממונת ה' נמלא בה הסגולה מומלכו של עולם, שטוכל להשיג עבורה, כל הטיבות הן בעיה"ז והן הטוב הלפון לעוה"ב, אבל באמת אחז"ל אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס [ועיין בק"י רות על פי' אשר באה לחסות תחת כנפיו] כי מה לנו להחליף המלוא בחקות השכר, אחרי אשר זכינו לזה שקדשנו במלותיו, ודבר פנים בפנים עם אבותינו בהר סיני, לשמוע בקול דלונו, הנה זהו זכי' גדולה שאין למעלה ממנו, ומה לנו להחליפה על חקות השכר, וכמספ"י הרמב"ם ז"ל שבר מלוא מלוא, ששכר המלוא הוא המלוא בעלמה, שאין למעלה הימנה, ואנשי המעלה ויחידיו עם סגולה עושים פעולה מעשה המלוא רק על הכוונה הזאת. ומעשה נבין פי' הכוונת שפ' הנ"ל, ויוליו ה' אלהינו לעשות את כל החוקים האלה, זהו המ"ע, כן גם ליראה את ה' אלהינו זהו הל"ת, הן המה לנו תעודה נאמנה מאת מלכו ש"ע אשר ע"י נשיג את כל עניני הטוב, הן לעובד לנו כל הימים, הוא עונג של העוה"ב, וכן לחיותנו כהיום הזה להכות מפני' נושנינו בעוה"ז. ואחרי סיום האב את דבריו

אל בני, יאמר לו אצל שמע בני ואורך דעת אל הרעיון היותר חנוני, כי יותר נדקה תהי' לנו, נובלי נחליף את עולט זכות המלוה בעלמה, לעשות בעבור תקות שכר המוצבטה, אך כשמודר לעשות את כל המלוה הזאת כשיזוף לידנו לעשות לא מלך תקות

רשעי מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם. כי הוא אינו מאמין שהקב"ה משגיח נמשלים, כ"ש אליפו החינוני לחיוב (כ"ב) הלוא אלהי גובה שמים וגו' ואמרת מה ידע אל הצעד ערפל ישפוט עינים סהר לו וגו' האורח עולם חשמוד אשר דרכו מפי און וגו' האומרים לאל סור ממנו, ומה יפעל שדי למו, הוא מלא צחיהם טוב ועלם רשעים

רִשְׁעֵי מָה הוּא אֹמֵר. (שמות י"ב) **מָה** השכר, רק ממשד ליונו, כי

היא הזכ"ה הגדולה והטעלה מכל. הרי צארתו שני פרושים המכוונים צפוקים האלו. (א)

רחקס מני. וז"ל רשע מה העבודה הזאת לכם, כ"ש ומה יפעל שדי למו, כי הוא כופר בהשגחה, לכס ולא לו, כ"ש שלום יהי' לי כי בשיריות לבי אלך, והוא דרך

כי עיקר הזכירה והעשי' מכל אלה הענינים שלטויונו בחג הלזה הוא לתועלתונו לא לכבודו ח"ו. צ) נובלי להחליף עלם זכות המלוה בעלמה על שום תקות קבלת השכר, רק בצביל מתיקה ומעם המלוה בעלמה:

מתי און כי הקב"ה מדקדק עם הגדוקים כחוט השערה כ"ש והביצו נשערה מאוד וכן אמר וכירחך עברךך, וארז"ל כל המדקדק ח"ע מלמטה מלדקין עליו מלמעלה, ועפ"י הדברים האלה כמו מהר מן הדרך ואמרו שלום יהי' לכם כי בשיריות לכם הולכים, וזה טענה הנביאים מדוע דרך רשעים זלחה. ולפי שהזיף ח"ע מן הכלל כפר בעיקר, זהו כלל גדול בחורה, כי כאשר יקום איש

וְהָיָה איחא צפסחים (ק"ט) צגמרח על הא דתנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, מאי אפיקומן

אמר רב שלא יעקרו ומחבורה לחבורה [פי' רש"י הטעם משום שאין האוכל אוכל בשני מקומות] ושמואל אמר כגון חרדיליא לי וגוזליא לחבא [ופירש"י נשום שלא יבטל טעם הפסח צמיני מתיקה, אפי' צמקונו הרשאון] והנה חס לו הי' ח"ו כונת הצוית"ם, שחיה' מלאת הפסח משום פרוסם כבודו לבד, ח"כ מדוע מנע אותנו השי"ה את חרילתו בשתי מקומות, הלך הי' הפרסום יותר ויותר צאם הי' האוכל אוכלו בכל פינות העיר, כי אז הי' קול כבודו ית' הולך צשוקים וצמחצות, חמוס יען כי צלמנת עקרו של דבר הוא לתועלתונו צדדי שנתצוקן את טובו וחסדו, ויושרם צלבנו זכרונו ונבוא עי"ן אל היראה מפניו, וחח"כ אל המעשה, לזה עוצו יותר לאוכלו על מקום אחד כי עי"ן יחיישב דעתונו יותר, וכמש"ה צירושלמי (צרכות פ"ב) חסור לקבל עול מ"ש כשהוא מהלך, וזהו לפי פי' של רב צנוסנה הכ"ל עפ"י פי' הראשון שפי' למעלה צפי' וילונו וגו'. ושמואל שפירש שלא יוכלו חח"כ מיני מתיקה לצטל טעמו של פסח זהו לפי"מ שפי' פי' שני צפסוק ודקה תהי' וגו' שאין לאדם לבקש שום טעם והנחת הקות שכר ממלאת הפסח רק שיאחר אללו טעם הפסח מהנחת קיום מלוה בעלמה, ולא נהי' גרועים ח"ו צדעתונו מדעת האיכר שזכרנו למעלה צההסבר. והנה איחא צסוף נדה פלוגתא דריו"ח ור"ל אי הלכה אחד עשר, אי הלכות י"א, ומאן דחגי הלכות, פי' שיש צזה שני אופני הלכות, לא י"א צעי שימוד, ולא הוא נעשה שימוד לעשיירי. ומעטת יוצן החשובה של המגיד ואף אתה אמור לו, צאך לו ואנדר לו עיינין מהפסוקים של החורה המכרים צהחשובה, בהלכות הפסח, פי' כשני השיטות של רז"ל אשר פי' צמשנה לדון מפטירין אחר הפסח אפיקומן, והוא דעת רב, ודעת שמואל, אשר שני ההלכות של רז"ל שפי' צמשנה הכ"ל המה מכוונים אל פי' שני ההצובים הכ"ל כפי' שני האופנים שכתבו למעלה, [וצברכת אשר גאלנו נבאר עוד צזה, ויצואר שם ג"כ טעם ההצדל של צן החכס לצן הרשע ע"ש]:

רשעי מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם. כי הוא אינו מאמין שהקב"ה משגיח נמשלים, כ"ש אליפו החינוני לחיוב (כ"ב) הלוא אלהי גובה שמים וגו' ואמרת מה ידע אל הצעד ערפל ישפוט עינים סהר לו וגו' האורח עולם חשמוד אשר דרכו מפי און וגו' האומרים לאל סור ממנו, ומה יפעל שדי למו, הוא מלא צחיהם טוב ועלם רשעים

רִשְׁעֵי מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם, לבם ולא לו כו'. כבר העירו המפרשים מדוע חפסם צעל המגיד את הבן הרשע צדקדוק אומרם לכם, יותר מן הבן החכס שאומר אתכם, וגם לנוה לא דייק צו ג"כ אתכם

ולא לו? והנראה לי צזה שלא על דבר דקדוק לשון לכם" צלבד, כינה אותו צשם רשע, כי עוד העמיק והצין בלשון הכתוב צחורה צשנויים המנאליס צו משארי הבנים, כי על צן רשע וכטיל הכתוב מדבר, והוא צשנדקדק לשון הכתוב צחורה שאלל צן החכס אמרה חורה דבריו בלשון שאלה כי ישאלך כנך וגו' וכן צצן החס כהוב, והי' כי ישאלך כנך וגו', ופה כתוב לשון חמירה, והי' כי יאמרו אליכם צביכס מה העבודה הזאת לכם וגו', ועוד שנינו לשון שאלל שאלת החכס והחס כתוב "לאמר" שהכוונה צזה השיצני דבר, וע"כ כתוב חח"כ אלל החכס ואמרת לכנך, והלל החס כחיצ ואמרת אליו, וכאן כחיצ ואמרתם, ולא אליהם, משום זה הויחא המגיד את משפטו כי צצן רשע הכי' מדבר. כי הנה שואלי דבר שחיס המה, יש שואל אשר אינו מלגלג ח"ו על

על דברי החורה ומותו ומאמין באמונה שלימה כי דברי
 ח' חיים המה הנמשכים לנו ע"י מרע"ה מפיו, אך הנסו רוצה
 להשכיל ולהבין הטעם והרמז על מה אדני המלוכה הוטבעו
 כדי שתישיבו הדברים על לבו ורוצה לטמוע תשובה
 חכמים ומכל מי שילמדו
 דעת חזונו, הנה זה יקרא
 בשם שאלת אמיתי, אשר הוא
 שואל בענין, ומחויבים אנו
 להשיב אליו תשובה נמוה
 ולהסבירו היטב טעם הגלוי
 והמבואר עפ"י שכל האנושי
 לפי רנוני המקראות ודרז"ל,
 וע"כ התשובה מתיחסת אליו
 שהמשיב משיבו תשובה כהלכה

**וְלִפִּי שְׂהוּצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַבֶּלֶל
 בְּפֶרַךְ בְּעֵקֶר וְאִף אֶתָּה הִקְהֵה אֶת
 שִׁנּוֹ וְאָמַר לוֹ (שם י"ג ט') בְּעֵבֹר זֶה
 עֲשֵׂה יְהוָה לִי בְּצַאתִי מִמִּצְרַיִם לִי
 וְלֹא לֹא אֱלוֹ הָיָה שֵׁם לֹא הָיָה נִגְאָל:**

אחד מן הכלל ורצח נפש רעהו לא ימלט רשע את בעליו, ויסגירה
 ה' ביד מנקשי נפשו וזולתי הגרחה. כן הוא האיש העורש מן
 הגבור, ויבזה דברי חכמים וחידושה, הוא כופר בעיקר האמונה
 ולא יאבה ה' סלות לו. אף אמה הקהה את שיניו וכו' פי' על
 הקהה את שיניו הוא, ע"ד שאמר רמ"י הנביא ע"ה חבות חכלו צומר
 ושיני צנים תקהינה. ביאורו
 שהערעונו על מדותיו של הקב"ה,
 כי אמרו לפי שכלם שהבחינה
 של אדם להיות טוב או רע, נעשה
 טבע בלב בניו, ולפי"ז אמרו המשל
 כמו בחדש שאוכל פירות חמונים,
 אם יאבה אח"כ לאכול פירות
 מחוקקים, לא יאכל כי תקהה שיניו,
 ואח"כ לאכול בהם, כן אמרו לפי
 דרכם, חבות חכלו פגה זה חנה
 דה"ל בבחירתו, ואח"כ נעשה
 טבע בלב הצנים, להיות נטיהם
 אל הרעה, ומדוע יעשו, אבל משפטי ה' דקרו איש בחמתו וימת.
 כן אמה בשבועותך להרשע הקהה שיניו, הלעיטהו לרשע וימות
 שלא תענה לו, כ"ש אל הען כסיל כאלתו, וכן אל חוכה לן וגו'
 מכיון ששמוע דברי קמורין לא יוכל לשמוע אל האמת:

הנכנסת אל ארון השמוע. אבל הכסיל והרשע גם
 כי יקרה כי גם הוא ישאל הדבר הזה כמו שאלת החכם,
 אבל דברי שאלתו לא יתכנו לקרוחם בשם שאלה כי הוא
 אינו רוצה בתשובה, יען כי הוא חכם בעיניו, ורק יראה
 לפספס ולהרבות להג ודברי און על כל דבר קדש שצחורה,
 וכמש"כ (משלי י"ח ב') לא יחסוך כסיל בתשובה, כי אם בהתגלות לבו,
 ובזו, לזה לא יתכן לכנות בשם שאלה, רק אמירת דברים בעלמא,
 אחרי מהאמין דדברי החורה ומותו, דברי כסל ומרמה כאלה רק בשם
 להשיב אמרים ושום תשובה וכמש"כ (במשלי כ"ג ט') באזני כסיל אל
 לדברו מאהך בצדק ומרפה דהבו מעמד, וכמש"כ בעל המגיד הקהה את
 שיניו ואמור לו וכו' לי ולא לו כי —
 אבל עכ"ז השמוע דברי מינות וכפירה כאלה הנה הוא עלמנו אינו
 בטוח כי לא פעלו דברים אלה על לבו מאומה, נובלי הדבק
 בלבו שום שמץ פיגול דברי מינות וכפירה אשר ילאו מפי הרשע,
 וכן הארס של הבליעל הכופר בעיקר הזה בהמשך הזמן אח"כ יוכל לעורר בלבו מהשצות און
 ועמל, ע"כ כדרי שיה' צטוח וסמוך לבו שלא ירא מזה, לריק
 הוא לנקות ולהגשיל ולהכשיר א"ע שלא ישאר ח"ו שום שמץ
 ודבר מה, וחומ"י אחרי שמועו דברי בעל כאלה, מחויב
 לאמר אל לבו ולעלמו [ויהי] זאת לו לסגולה כסוגלת
 הקארואצאל המכחיד את הבאצצילין למי שנגנב
 ציות חולה המתדבקה ר"ל] הנה הוא רשע בעונו ימות, אבל
 אהנו עם סגולתו הנחמימיס בחורו, הנו מחמימיס
 באמונה שלימה כי זבח פסח הוא לה' אשר פסח וגו' ואז יהי
 צטוח כי אחרי אמירת דברים אלו יבטלו אללו כל דברי
 בלע ובהג שדבר הרשע אליו, ולא יעלו על לבו לנחז ועפ"כ
 אמרה החורה רק ואמרחה, פי' לעלמיכס זבח פסח
 הוא וגו' אבל לו לא תאמרו מאומה כנ"ל:

אחד מן הכלל ורצח נפש רעהו לא ימלט רשע את בעליו, ויסגירה
 ה' ביד מנקשי נפשו וזולתי הגרחה. כן הוא האיש העורש מן
 הגבור, ויבזה דברי חכמים וחידושה, הוא כופר בעיקר האמונה
 ולא יאבה ה' סלות לו. אף אמה הקהה את שיניו וכו' פי' על
 הקהה את שיניו הוא, ע"ד שאמר רמ"י הנביא ע"ה חבות חכלו צומר
 ושיני צנים תקהינה. ביאורו
 שהערעונו על מדותיו של הקב"ה,
 כי אמרו לפי שכלם שהבחינה
 של אדם להיות טוב או רע, נעשה
 טבע בלב בניו, ולפי"ז אמרו המשל
 כמו בחדש שאוכל פירות חמונים,
 אם יאבה אח"כ לאכול פירות
 מחוקקים, לא יאכל כי תקהה שיניו,
 ואח"כ לאכול בהם, כן אמרו לפי
 דרכם, חבות חכלו פגה זה חנה
 דה"ל בבחירתו, ואח"כ נעשה
 טבע בלב הצנים, להיות נטיהם
 אל הרעה, ומדוע יעשו, אבל משפטי ה' דקרו איש בחמתו וימת.
 כן אמה בשבועותך להרשע הקהה שיניו, הלעיטהו לרשע וימות
 שלא תענה לו, כ"ש אל הען כסיל כאלתו, וכן אל חוכה לן וגו'
 מכיון ששמוע דברי קמורין לא יוכל לשמוע אל האמת:

אופן ב' עפ"י"ז שאמרו בש"ר פ' י"ח כ"י צ' ד"ה ויהי' בחצי הלילה, הו"ד חזות לילה חקוס
 להודות לך על משפטי דקדך, חזות לילה חקוס להודות לך על המשפטים שפעית
 בצמרים ולנו עשית דקדך. האף, אלא כיון שאמר משה ומה כל
 בכור, החמילו מהם ירחים, ויש מהם שלא היו מותרין ומי שהי' מותר
 הי' מוליד בכורו אלא ישראל ואמר לו בבקשה מותר שול את זה וילין עמך,
 כיון שהגיע חצי הלילה הרג הקב"ה כל הבכורות, ואותם שהיו
 נחונים בצמרים של ישראל הי' הקב"ה פושע בין ישראל ובין המצרים
 והי' נוסל נשותו של מצרי ומינה נשמתו של ישראל, והי' היהודי
 מהעורר ומוליד את המצרי מת בין כל א"ת, שנאמר ופסחתי עליכם
 ולא יהי' בכם מגף, התחילו ישראל אמרים חזות לילה חקוס להודות לך,
 לכך נאמר על משפטי דקדך עכ"ל. ובכדי להבין עומק עונתם
 צמח שהביאו את הכ' של חזות לילה חקוס וגו' לדרוש אותו על ליל
 י"מ והוא סיפור עוד בדבריהם לשאלו האף

האיך ? ולספר מהטמנת צכורי מלרים צבית ישראל, נראה
 לפרש שדקדקו חז"ל על התחלת הענין בלשון ויהי שליט
 אלא לרה, ומהו הרה שהכה ה' כל צבור בארץ מלרים
 והרי זה אינו לרה, והלוחי שהיו מתים בולם. ע"כ אמר
 כי יש עוד דקדוק צפ' הנות לילה וגו' על משפטיו לרקך,
 דהא משפט ולדקה חרי מילי נינו, אשר ע"כ שניהם
 יתייבשו באופן אחד. אחרי שיפרש הכ' דתלים דקאי על
 הנות ליל של מלרים שאז נתודע להם ידיעה חדשה אשר
 לא ידעו זאת טרם הנות לילה, ומה נודע להם, שאם
 שכל מה שפשה הקב"ה עם המלרים ה' במשפט, אבל
 מה שנילוו ישראל בגנון והילול קמח והמליט, לא ה' אלא
 צתורת לדקה וחמד, וע"כ ה' זאת וי ישראל לכך
 נאמר ויהי צחתי הלילה שה' וי ושאל הנד"ר האיך ?
 מאין נודע להם זאת, לזה הביא סיפור המעשה שמהו
 כל הצכורים שהיו בארץ מלרים, חף מהטמנות צבתי ישראל
 ונבאר דבריו ביתר ביאור. דהנה ההבדל בין המקבל
 מהנחת פרס וחמד נחצירו, לבין המקבל צתורת גמול
 ושכר, חף ממלך אחד יש מעלה על המקבל חמד מאת
 איש חמדו שלא ינווט לעולם, כ"ז שיש יכולת ציד מטיבו
 להטיב עממו, וכמו שפי' הראשונים ז"ל על נאמריו עד
 הנה עזרתי רחמיך, ומה שלא עזבונו הוא רק מלך חמדך,
 ע"כ אנו בטוחים כי ללכת אל חטטנו. לא כן הבא צתורת
 גמול ושכר כי אם יעבור הגבול המגיע לו, יופסק
 ויתבטל. אמנם מלך אחר יש מעלה על הבא צתור גמול
 ושכר נגד הבא לבקש צתור לדקה וחמד, כי המקבל
 גמולו, יבוא לקבל צורע, ובלא צושה, משא"כ המקבל
 צתור לדקה הנס הוא לו צושה וחרפה וכמש"כ לך ה'
 הדקדק, אזי יש לנו צשה הפנים, ומדת הקב"ה עמנו
 צחסד כפול, כי הנה באמת כל מה שנקבל מאתו ית' הוא
 רק נדבה וחמד וכמו שדרז"ל ע"פ מי הקדימני ואשלים
 עכ"ז כשנצוה לקבל מומנו את החמד יאר פניו אחרו צכרי
 שלא נחביים להם אותם צתורת גמול וכמש"כ דהנע"ה
 ולך ה' באמת רק החמד, עכ"ז צעת כי אהה השלם
 לאיש, הנך משלם לו, כמעשהו, כאלו יש צידו שכר
 מעשה. וכן יתפרש הכתוב ואני בחמדך בטחתי, יען כי
 הנני בטוח בטוב מדת חמדך ע"כ יגל לצי צישועתך,
 כי אינו פוסק לעולם. ועכ"ז חשירה עוד לה' יען כי
 צעת נחנחך אלי חסביר פניך כאלו גמל עלי כי הננו
 מוקבלים צתור גמול מצלי להצביע צזה והסן. ואשר
 ע"כ דרכי לפרש הפסוקים שאנו מלרים צפסוקי דזמרה
 וכרות עמו הצריות וגו' וחקם את דברך כי לדיק אתה

והקושי מצוחר על חומרו כי לדיק אתה ומה תואר
 הוא לפני הקב"ה ? והלא אל חמונה וחין עול הוא והאיך
 יתכן שלא יקיים השי"ת ח"ו את דברו, ואמר אח"כ ותרע
 את עני חבותינו צמלרים ואת זעקתם שמעת על ים סוף
 וחזר למלרים ואמר ותחן אותות ומופתים צמלרים וגו'
 והיס צקעת לפניהם וגו' והכל שלא כסדר הענין וכך
 הול"ל ותרע את עני חבותינו צמלרים ותחן אותות
 ומופתים צמלרים צפרעה וגו' ואת זעקתם שמעת על
 ים סוף והיס צקעת לפניהם וגו'. ולדברינו הול"ל כונה
 חחרת יש צפסוקים האלו חס כי באמת לא היו ישראל
 צעת ההיא דחיון לגאולה לא מלך זמן הקץ כי עדיין לא
 שלמו חס' שנים, ולא מלך כשרון מעשיהם וכמש"כ משרע"ה
 וכי חוליה את בני מומלרים ודרז"ל צחיה זכות, והכל
 ה' מלך חמדו וטובו ית' עמנו, ולא ה' מניע לנו ג"כ
 ללכת צרכוש גדול עפ"י הדין. אמנם צאשר ההגותו ית'
 עם עמו צעת עשית להם לדקתו וטובו להגיד להם כי
 צמשפט וגמול יגיע להם זאת, ע"כ חשב להם את הקץ
 יען כי עינו והכבירו עלינו עולם יותר מלחי אשר צזה
 נחשב להשלמת הזמן וכמש"כ ראה רחיתי את עני עמי
 אשר צמלרים לפדותם עבור העמו וכ"כ ויחמן העם
 וישמעו כי פקד ה' וגו' וכי ראה את עמים ע"כ האמינו
 לדברי משה. וע"ד אשר לא ה' עדינה זכאין הנה צזה
 לירק השי"ת את העמיד לאמר אח"כ כשיצאו צים וכמו
 שדרז"ל צש"ר פ"א ט"ו ל"ו ע"פ וירא ה' את צב"י וידע
 אלהים, חר"ל וכי וידע אלהים, ידע שהן עתידין לומר
 זה אלי ואנוהו ע"ש, אשר הכל לירק ויהודיע להם ע"י מרע"ה
 כי יעשה עמהם צעבור החיוב וגמול לא מלך חמדו.
 וע"כ אמר דבר נא באזני העם וישאלו וגו' חף כי למשה
 הודיע דרכיו שרק בחמדו יעשה עמהם עכ"ז צקם ממונו
 שלצנ"י יאמר שאלו מומלרים כלי כסף וכלי זהב שלא יאמר
 יאמר חוהו לדיק ועצודם וענו אותם קיים ואח"כ יאלו
 צרכוש גדול לא קיים בהם שלא יהי' לו טענה עפ"י
 דין. וע"כ אמר הכי וכרות עמו הצריות וגו' לתת לזרעו
 ומקיש זרעו לו כשהיו לדיקים, ועכ"ז תקמ"ה את
 דצריך לא מלך כי חסיד אהה, והנך רוצה ללכת ידי
 זרעו, רק יען כי לדיק אהה, והנך רוצה ללכת ידי
 שורת הדין. לזה אמר ע"כ צרפת כל חופני הצדדין
 לזכותם צמשפט, ותרע את עני חבותינו צמלרים את העמו
 שעשו להם, ואת זעקתם אשר יאמרו על ים. זה אלי
 ואנוהו" ששמעת" מראש, ועל סמך זה נחת אותות
 ומופתים צמלרים וגו', וגם את היס צקעת עוד לפניהם

גדול ה' להם בעת הטיח, ומהו הני יען כי ה' הכניח
 כבוד חף הנמצא בביחו של ישראל, אם אך הוא בחץ
 מלרים. והה"ד הוא דכתיב חנות לילה חקום להודות לא
 כנו שחשבתי קודם חנות שעשיה משפט עמנו, כי ה'
 טעות מעיקרה. אלא על המשפטים שעשית למלרים כי הנה
 היו חייבין העונש צדין אבל מה שעשית לנו הוא רק בגור
 לדקה וחסד וד"ק :

ומערתה נשוב אל דברי הרשע הכתוב צפ' משכו וגו',
 וז"ל התורה שם אחרי אונרו סדר עשות
 הפסח ושנרתם את הדבר הזה לחק לך ולבנך עד עולם
 וה' כי תבואו אל הארץ אשר יהן ה' לכם וגו' ושנרתם את
 העבודה הזאת, וה' כי יאמרו אליכם צניכם מה העבודה
 הזאת לכם, ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על
 בני צ"י וגו' ואת בתינו הליל וגו' ומשם הולך בעל
 המגיד את משפטו כי על בן נומר לולדו הכתוב מדבר,
 כי לבו הולך אחרי הסוררים אשר יחשבו לפרוק מעליהם
 עול מעשה המצות ואומרים כי די יהי לפניכם להיות
 יהודי רק במחשבה, ורחמנא לבא צפי וכל מצות התורה
 במעשה לא ניהנה רק לאנשי פשוטים מהמון העם אבל
 לה לפי אנשים בעלי לונה כמותם היודעים חכמת מה,
 וכלבבם יחשבו כי המה חכמים יותר משלמה המע"ה
 ויפירו חוק התורה בפומבי ועוד יתקלסו בהם אשר כן
 עשו. ובפרט צעניי הקרבנות אשר צוה"ז אפסו בלין
 מוצה ומקדש, יוכיחו מזה ויאמרו כי חף צוה"ז אין
 הכרה וחיוב בהקרבתם כי אם להמון העם וגבי השכל
 ונפלו ברשה הכפירה לכפור בעיקר אחד מעקרי אמונתו
 והוא אני מאמין באמונה שלימה שהצויות"ש גומל טוב
 לשומרי מצותיו ומעניש לעוברי מצותיו, ובפירוש ח"כ כי
 דבר ה' צוה, ואת מצותו הפך הכרת הכרת הנפש הטיח
 עונה בה (פ' שלח) הרי מפורש הכתוב אומר כי המפיר
 מצות ה' ובוזה דבר ד' הוא זכרת [ובשבועות י"ג זה הפורק
 עול (ופירש"י כופר בעיקר) והמגלה פנים בתורה וכו']
 ורק בזמן שאין בהמ"ק קיים הטיב הש"ת חסדו עמנו כי
 אז נשלמה פנים ששהותנו וכאלו הקרבנו אהם על מנונו,
 וע"כ ח"כ ושנרתם את הדבר הזה" שיהי אמירת הפסח
 חשוב ומקובל לרצון לפני ה' לחק לך ולבנך עד עולם.
 אמנם כי תבואו אל הארץ וגו' ושנרתם את העבודה הזאת
 דווקא בפועל, וע"ז ישיבו הבנים וירגזו ויאמרו מה
 העבודה הזאת לכם, אחרי כי כבר יש די לירא את ה'
 כלבב כלבד, ומה לורך עוד אל העבודה, לבן כסיל
 הזה יש תשובה כלדו לרכריך שאף מי שאינו מקיים בפועל
 מצותיו

ויעברו וגו', ועפ"י כל העברים האלו שדבר מרע"ה
 עמוס משבו צפ"י מראש עד חנות לילה ש"פ צמלרים כי
 בזכותם והשלמת ה' שנים הם יולאין. והנה צעת שיהי'
 משהה שמוח נשואין לאחד שבמשפחה, הנה אם יודמן
 אלל אחד מהממוחנים הקרובים אל החתן חיזה אורה בלתי
 קרוח, אזי ביכולת אחי החתן או דודו ליקח האורה עמו
 אל בית המשחה, חף כי לא מהקרובים הוא, עכ"ז
 המתוחן האמיתי יקח אורו על אחריותו בלא שום שאלה
 מהחתן ע"ז. אבל לא כן הדבר בלשם שיודמן חיזה אורה
 אל בית אחד מהקרובים אשר לא מהקרובים ומהממוחנים
 הוא, אזי חין ביכולתו ליקח האורה עמו על אחריותו
 יען כי גם הוא בעלמו חינו ג"כ מהקרובים העיקרים
 שבהשמה ודי להפקיע ח"ע, ולא להביא אחרים עמו,
 כמחז"ל וקל נוסבין אורה מבנים אורה. והנה מחז"ל על
 מה שאמס"כ ואחס לא תלכו איש מפסח ביתו עד בקר
 (צ"ק ס') הני ר"י כיון שניתן רשות למשחית חינו מבחין
 צין לדיק לרשע, ואמנם י"ל עוד טעם אחר צוה עפ"י
 שארז"ל שכל מי שניול בזכות אחרים חינו רשאי לראות
 במפלתן של רשעים, ויען כי לוט לא יילל כ"ח בזכות של
 אחרים ע"כ נאמר לו אל תבט אחריו עיי"ש, וכאשר לא
 נולו ישראל בזכות ע"כ הוזהרו מללאת חוק לפתח בתיכם
 שלא יראו במפלתן של מלרים. והנה קודם חנות לילה
 משבו ישראל כי בזכות עלמם הם יולאים, וח"כ היו
 רשאים לראות במפלתן של מלרים, אמנם מה שהוזהרו
 מללאת חוק סברו כדעת ר' יוסף שכיון שהמכה תהי' ע"י
 המשחיתים, ולא ע"י הקב"ה בעלמו, ומכיון שיתן רשות
 למשחית חינו מבחין צין לדיק לרשע, וכיון שהשמה
 וההללה הוא בזכותו, ע"כ היו יכולין לקבל את בני המלרים
 בצחיתן להלילם על אחריותם כיון שהמה בעלי השמחה
 באמת. אבל אחר חנות לילה ערבה שמחתם בראותם
 המחזה הזה ונהפך להם השמחה מהול בחוגה, יען כי
 ראו את צפור המלרי הטמון בבית ישראל נופל מה ולא
 הועילה זכותו להליל המלרי נודע להם יען כי גם המה
 באו בחור לדקה וחסד ודים להפקיע ח"ע, והי' הבחנה
 רבה ויחיה צין לדיק לרשע, לפי שהקב"ה בעלמו עבר
 לנגוף בבתי ישראל, והי' נוטל נשמתו של מלרי וננייה
 של ישראל, וע"כ לא הי' טעם שנהרו מללאת איש מפסח
 ביתו, מלד שהמשחית חינו מבחין לבד, רק עיקר הטעם
 הי' משום שכל מי שניול בזכות אחרים חינו רשאי לראות
 ג"כ במפלתן של רשעים (ועיין מה שכתבתי צפ' פסח
 שהי' אבותיו אוכלין וכו' עוד צוה). וע"כ לער יי

מלכותו והוא מהיראים את דבר ה' בלבבם הוא נקרא יהודי
 לאומי, ח"כ מדוע נקרא ה' את בן המלכי הממון בציון
 ישראל הלא גם הוא ה' מהיראים את דבר ה', וכמשה"כ
 במד"ר הג"ל ומי שהוא מתירא, מוליד את בנו בכורו
 אלל ישראל וכו' ומדוע לא

תם מה הוא אומר מה זאת. החם הוא מהלכי תמימי דרך,
 כ"ש החלק לפני והי' חמים, וכ"ש להמע"ה פתחו לי
 שערי צדק אבוא גם אודה יי, והשיבו רוח"ק זה השער לה'
 צדיקים יבואו בו, שער הרשעון. אורך כי עניתי והיה לי לישועה,
 ע"ד כי חמם אדם תודך שארית המות פתגור, פי' רבינו יונה ז"ל

תָּם מָה הוּא אֹמֵר • מָה זֹאת (שם)
 פ' י"ד. וְאִמְרַתְּ אֵלָיו בְּחֹק יְדֵי הַזְּצִי אֲמִנִי
יְהִי מְמַצְרִים מִבֵּית עֵבְרִים ;
וְשִׂאִינוּ יוֹדַע לְשִׂאוֹל אֵת פְּתִיחַ לוֹ.
שֵׁנֵי אֲמִר (שמות י"ג ח') וְתִגְדְּתָ לְבִנְךָ בַּיּוֹם
הַהוּא לֵאמֹר בְּעֵבֶר זֶה עָשָׂה יְהוָה
לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם ;

מכנס בכלל ישראל להיות ניגול
 מנוכת בכורו, חם לא כי
 לא בנחשבה בלבד הנן נקרא
 ישראל, כי חם בעשות מלכותו
 כמאמרו, ויטן פי לא מיגול
 ונכנס בצרות ה', הוצר
 צווי השם כל עיל וכל בן
 כבר לא יחל בו ע"כ נוקף
 כשאר המלכים בהקורות
 השני' שנעשה אז צנזריים,
 ע"י הקב"ה צלמו, כי הקורות
 הראשונה צעת אשר עבר

כי, במקום, כאשר, כי חמם
 חם שהקב"ה מעניש גבר על
 תעויו, והוא מודה להקב"ה, אז
 שארית חמה תתגור, אז הרבה
 להשיב אפו, ושארית חמה יתגור
 ולא יעזבם להוריד על האדם,
 כמו משיחור בצמרון, וזהו והי'
 לי לישועה בהודאה על היסורים
 היחה לי לישועה. שער השני,
 הוא חזן מאסו הבונים היחה לראש
 פנה. ביאורו כי לא מתחבוא
 מחשבותיכם, כ"ש מי האמין
 לשמועויו וזרוע ה' על מי נגלה
 וגו' לא תואר לו ולא הדך לו וגו'
 נבזה וחלל אישים וגו' וחינו בעל

הש"ת לנגוף במלכים ה' להפדים ולהבדיל בין בתי ישראל
 לבתי מלכים ע"י אות הפתח ואח"כ גם את בתינו הגיל, פי'
 הפרים והבדיל בחוך בתי ישראל עליוס בין מלכי ישראל,
 לשון הגיל בזה הוא כלשון ויכל א' את מוקנה חביכם שפירושו
 לשון הפרשה, והבדלה -- וזהו כוונת המגיד שבראה מהמשך
 לשון הפרשה שמלת לכם, יורה זדון רשעת לבו שהוא רק
 לכם ולא לו, כי הוא יחסק להיות רק ירח במחשבה.
 ולפי שהוליא ח"ע מן הכלל, לפרוש ח"ע ממשעה הכלל,
 הדכו כבר צטיקר מתקרי יסודות הדח מלהאמין כ"ל.
 וע"כ הקסה את שינו ואמור לו, רק בעצור זה שעשיתי
 וקיימתי המוצית בפועל עשה ה' לי בלחאי ממלכים, לי
 ולא לו, חלו ה' עס והי' מחספק מבלי לעשות הפסח
 בפועל רק במחשבה לבד, גם הוא לא ה' גנאל, והי'
 ניקף במגפז מלכים כשאריו בכוריהם אשר היו לפנים אז
 בציון ישראל בלא שום הבדל :

זרה, ח"כ זרוע ה' על מי נגלה, חבל חמס חזן מאסו
 הבונים היחה לראש פינה, כ"ש הנה ישיכל עבדי ירום וכשא
 ונבה מאור. שער השלישי הוא, מאת ה' היחה זאת הוא נפלות
 בעיניו, להאמין בצורה שהיא מן השמים, וכל פדעי' ודקדוקי,
 והיא למעלה משכלו, וזריכין לעשות כל החוקים גם שלא נבין
 טעמייהם, וזהו מאת ה' היחה זאת, שהחורה נקראת זאת,
 וכל יום צריך האדם שיהי' בעיניו חדשים, כ"ש היום על
 לבדך, ולכן אמר כפלות בעיניו, כי פלא יקרא דבר חדש
 שלא ה' בעולם, כ"ש והי' כי יפלא בעיני שארית העם גם
 בעיני יפלא, ופי' אבא מלמי הגאון זלל"ה פי' גם חכמי
 לא עשיתי נפלות כאלה בעולמי, וזה גם בעיני יפלא. וזהו
 שאלת החם מה זאת, מעניני ההשגחה, שהקב"ה מנהיג עמו כל
 הימים למעלה מן העבע, ונחן לנו את החורה שהיא למעלה מן
 השכל, ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו וגו' וזהו מה ששאל חמ"ה
 במה אדע כי אירשנה, ונראה שהי' שאלתו במה אדע כי אירשנה
 לאחוז עולם, כ"ש ומ"ע פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד
 לעמו לתת להם חלק גוים, שאם יאמרו אר"ע לישראל ליסורים
 אחס שבשחם ארץ ז' עמיים, הם אומרים להם כל הארץ של
 הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ירשה בעיניו ברטונו נתנה

להם, וברטונו נעלה מהם ונתנה לנו, וזה הי' טענת ח"א ע"ה
 ונתנה לחומה אחת, והשיבו בכות הקרבנות חירשנה לעולם
 ולא נתן בלב פרעה לשלח אותם מיד, להורות נתן בלבביו, כי
 אהנו עמו ונאן מרעיו מראה לו ידו החוקה למעלה מן הטבע,
 כדי לתת לנו החורה מן השמים למעלה מן השכל, להנחיל לנו את
 הארץ לעולמי עולמים מה שלמעלה מן הזמן :
וְשִׂאִינוּ יוֹדַע לְשִׂאוֹל אֵת פְּתִיחַ לוֹ.
 כמו ויבד משה את דביו העם אל ה', הוא דבר חידוש, כל אשר דבר ה'
 נעשה, ולא שאלו מה חביב ב',
 וכן הגדפי היום לה' א' וגו' ארמי חובד חבי כמו שביארנו במק"א,
 והחידות הוא הנפלות חדשות אשר לא ספרו לנו אבותינו, בעבור
 שאנחנו כאלמים אשר לא יפתחו פיהם, ומקבלים הכל כאשר ניונו ה',
 לכן עשה ה' עמנו נפלות גדולות ונוראות וחדשות,
 אשר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום :

לשון הפדעה, והבדלה -- וזהו כוונת המגיד שבראה מהמשך
 לשון הפרשה שמלת לכם, יורה זדון רשעת לבו שהוא רק
 לכם ולא לו, כי הוא יחסק להיות רק ירח במחשבה.
 ולפי שהוליא ח"ע מן הכלל, לפרוש ח"ע ממשעה הכלל,
 הדכו כבר צטיקר מתקרי יסודות הדח מלהאמין כ"ל.
 וע"כ הקסה את שינו ואמור לו, רק בעצור זה שעשיתי
 וקיימתי המוצית בפועל עשה ה' לי בלחאי ממלכים, לי
 ולא לו, חלו ה' עס והי' מחספק מבלי לעשות הפסח
 בפועל רק במחשבה לבד, גם הוא לא ה' גנאל, והי'
 ניקף במגפז מלכים כשאריו בכוריהם אשר היו לפנים אז
 בציון ישראל בלא שום הבדל :

יְבוּל מְרֵאשׁ חֲדָשׁ תִּלְמוּד לְמוֹר בְּיוֹם הַחַוָּא בּוֹ יְבוּל
 מִבְּעוֹד יוֹם ת"ל בְּעֵבוֹר זֶה בּוֹ . הַדְּבָרִים הַאֵלֶּה
 לְרִיבּוֹן בְּיָאוֹר אַחֲרֵי אֲשֶׁר מִקְרָא מֵאֵל דְּבַר הַכְּחוּב בְּיוֹם
 הַחַוָּא , וּבְעֵבוֹר זֶה , דִּקְאֲרֵי לֵי מֵאִי קִאֲרֵי לֵי לְהַטְלוֹת
 עַל דְּעַתּוֹ יְכוּל מֵר"ח , יְכוּל
 מִזְנַב"י בַּעֲת שְׂכַחַב מִסְּפֻרָּה
 בְּעֵבוֹר זֶה , אֵשׁ לֹא שְׂמֵאֲמֵר
 דּוֹרְלֵי ה' יוֹדַע דְּעִיקָר כּוֹנֵן
 הַתּוֹרָה לְחַיִּב בְּסִפּוֹר יִל"מ
 בְּלִילָה הַזֶּה , וְרַק סִפּוֹר ה'י
 עַל אִיזָה אֶוֹפֵן נַעֲשֵׂה הַגַּם
 יַעַן שֵׁשׁ לִפְרַשׁוֹ בְּג' אֶוֹפִינֵס
 כְּמוֹ שְׂבֹאֲר לְהַלֵּן . וְאֵשׁ
 שְׂהִי עַל א' מִשְׁתִּי הַאֶוֹפִינֵס
 הַרְחָשׁוּמִס ה'י מִקּוֹס לְמוֹר
 שְׂמֵאוֹה וְחֻבְסָה לְהַחֲחִיל בְּדַבְרֵי הַסִּפּוֹר שֶׁל יִל"מ מִקּוֹדֵס ,
 לֹאֵה בַּח בְּעַל הַמִּגִּיד לְבַטֵּל אֶת רַעְיוֹן שְׂתֵי הָאֶוֹפִינֵס הָרִאשׁוֹנִים
 וְלִבְאֵר שְׂרַק עַל אֶוֹפֵן הַשְּׁלִישִׁי נַעֲשֵׂה הַגַּם , וְע"כ אִין חַיּוֹב
 לְהַחֲרִיךְ וְלְסַפֵּר בִּיל"מ רַק בְּלִילָה הַזֶּה וְלֹא מִקּוֹדֵס . וְנִבְאֵר
 דְּבָרֵינוּ בְּחוּס' בְּיָאוֹר בְּהַקְדָּם [וְעִין בְּרֵאשִׁית פ' מִקָּץ שְׂפִי בְּאוֹפֵן
 אַחַר] דְּרִז"ל (בְּצַרְכוֹת מ"ח) אָבִי וְרַבָּא הוּי יַתְּבִי קַמִּי דְרַבָּה
 אִיל לַמִּי מִבְּרַבִּין , אַמְרוּ לִי לְרַחֲמֵנָה , וְרַחֲמֵנָה הִיכִי יַתְּבִי ,
 רַבָּא אַחֲוִי לְסַמְי טַלְלָה , אָבִי נִפִּיק לְבַרָּא , וְאַחֲוִי כַּלְפִי
 שְׂמִיחַ אַמְרֵי רַבָּה תַרְוִיבוּ גַבְרֵי רַבְרַבִּי הוּיַחוּ וכו' ע"ש ,

יְבוּל מְרֵאשׁ חֲדָשׁ תִּלְמוּד לְמוֹר
בְּיוֹם הַחַוָּא אִי בְּיוֹם הַחַוָּא יְכוּל
מִבְּעוֹד יוֹם • תִּלְמוּד לְמוֹר בְּעֵבוֹר
זֶה • בְּעֵבוֹר זֶה לֹא אָמַרְתִּי
אֶלָּא בְּשַׂעֲהָ שְׂיַישׁ מִצָּה וּמְרוֹר
מְנַתִּים לְפָנֶיהָ :

יְבוּל מְרֵאשׁ חֲדָשׁ תִּלְמוּד לְמוֹר בְּיוֹם הַחַוָּא . וְנִרְאֵה שְׂכ"י
 יֵאמֵר לְשִׂאִי לְשִׂאוֹל , כִּיּוֹן שְׂאִין בּוֹ דַּעַת לְשִׂאוֹל אֵשׁ סַחַח
 לוֹ , וְהַמְמוֹר לוֹ כֹּל הַעֵינָן , כִּי אֵלֶּל חֲכַם לְמַמְד מִן לְחַכֵּם וַיַּחֲסֵם
 עוֹד , לֹא כֵן לְשִׂאִי לְשִׂאוֹל הַסַּפֵּר לוֹ אֵשׁ כֹּל מֵאֲמַר יְכוּל מֵר"ח וכו'
 וְגַם מֵאֲמַר מִתְחִילָה עוֹבְדֵי ע"י הוּי אֲבוּתֵינוּ וכו' עַד סוֹף הַדְּבָרָה
 לְפִיקָךְ וכו' , יְכוּל מֵר"ח וכו'
 בְּיָאוֹר לְפִי שְׂהַמְלִירִים ה'י עוֹבְדִים
 לְמוֹל עֵלָּה שְׂהוּא מוֹשֵׁל בְּחוֹדֵם
 נִיסָן , לְכֵן זֹה הַקְּב"ה וַיִּקְחוּ לְהַסֵּת
 אִיזָה שֶׁה לְבִית אֲבוֹתָם , לְהוֹרֹת שְׂאִין
 כַּח בְּיַדֵי הַמַּלְאָךְ , אֵלָּא כַּח וּנְעֻבָּה
 מִן בְּהַס לְהוֹיֹת מוֹשֵׁלִים בְּקַרְנֵי
 הַכֶּלֶב , כִּי כֹל אֲשֶׁר חָסֵן ה' עֲשֵׂה
 בְּשָׂמִים וּבְחַרְץ , וְלִכֵּן אַמְרֵי יְכוּל
 מֵר"ח הַמְּנַוֵּה לְסַפֵּר יִל"מ כִּי כֹל חוֹקֵף
 וְעוֹן וְהַטְלוֹמוֹת הַמַּלְאָךְ בְּחַמְלִילוֹ ,
 כ"ס וְאִוְסְבִיו כֹּלְאֵת הַשְּׂמַשׁ בְּגִבּוֹרָתוֹ ,
 ת"ל בְּיוֹם הַחַוָּא , אִי בְּיוֹם הַחַוָּא

יְכוּל מִבְּעוֹנֵי , בְּזִמְנֵן שְׂמִיעַת הַסַּחַח כִּי אִזּוּ נַעֲשֵׂה ק"פ לְהַגִּיד
 כִּי אִזּוּ פִּסְחָה ה' עַל בְּתוּי בְּנִי , וְהַגִּין עֲלֵיהֶם , בְּנַגּוֹן
 וְהַמְלִיע , ת"ל בְּעֵבוֹר זֶה לֹא אַמְרֵינוּ אֵלָּא בְּשַׂעֲהָ שֵׁשׁ מֵאֵה
 וּמְרוֹר מוֹנַתִּים לְפִנֶּיךָ , כִּי הַהִבְדֵּל בֵּין זֶה לְזֹאת הוּא , כִּי זֹאת
 נִאֲמַר עַל זִמְנֵן הַעֲבֵר , כְּמוֹ וְאוֹלֵס בְּעֵבוֹר זֹאת הַעֲמַדְתִּיךָ לְשַׁמֵּן
 חֲסַפֵּר שְׂמִי , כִּי לֹלֵא זֹאת כְּבַר ה' נִבְאֵר מִן הַעוֹלָם . וְזֶה נִאֲמַר עַל
 זִמְנֵן הַסוּה , כְּמוֹ זֶה הוּיֹם עֲשֵׂה ה' נְגִילָה וְנַשְׂמַחָה בּוֹ , וְכַאֲשֶׁר אַמְרֵי
 בְּעֵבוֹר זֶה עֲשֵׂה ה' לִי , בְּיָאוֹר בְּעֵבוֹר דְּבָרִים מוֹנַתִּים לְפִנֶּיךָ ,
 יוֹדַע וְלֹהוֹדִיעַ גְּבוּרַת ה' אֲשֶׁר עֲשֵׂה עִמָּנוּ , וּבְעֵבוֹר זֶה זֹה ה' אֲחִינוּ
 לֹאֲכוֹל מֵאֵה וּמְרוֹר כְּמוֹ שְׂמַסְפֵּר הַוּוֹלָךְ מִתְחִילָה וכו' :

וְל"ב בְּמָה נִחְלָקוּ רַבָּא וְאַחֲוִי זֶה . וְגַל"פ לְפִי שֵׁיט' אֶוֹפִינֵס בְּהַשְׁגַּחְחוֹ עַל בְּרִוְאֵיו , לְהַלִּיל אֶת הָאֲדָם שְׂנוֹלֵד בְּמוֹל רַע .
 א' שִׁיקָה וַיִּסֵּר אֶת הָאֲדָם מִמְּקוֹס מֵלֵב מַזְלוֹ , וְכַמְלִילָת חוֹזֵל דְּבִישׁ לֵי בַּחַח לְזִיּוֹל לְנַחַח אַחֲרֵיתָהּ , וַיֵּשׁ בְּזַה
 ג"כ חֲלוּקָה גַבְי' שְׂהַקְבָּה יַחְלִיק וַיִּמִּיר מֵלֵב הַמַּזְל מִמְּקוֹס הָאֲדָם , וְכּוֹמו שְׂהִי בְּאַחַע"ה שְׂאוֹל (בְּשַׂבָּת קנ"ו) מֵאִי
 דַּעֲתִיךָ דְקִאִי לְדַק בְּצַחַרָּה אַהֲדַרְנָה לֵי בְּמַעֲרַב , שְׂב' חִילוּקִים הָאֵלּוּ הַכֹּל אֶוֹפֵן אַחַד שְׂהִי מוֹשֵׁב הָאֲדָם רַחוּק
 מִמְּקוֹס מֵלֵב הַמַּזְל . וַיֵּשׁ אַמְנַס אֶוֹפֵן ב' הַגְּדוֹל הַיִּמְנֵן בְּמַעֲלַת הַהַשְׁגַּחָה , שְׂהַמְזוֹלֹת וְהַאֲנַשִּׁים עַל מְקוֹמָם יַעֲמָדוּ ,
 בְּלֹא שְׂמִי וְחֲלוּף מִקּוֹס הַמַּלְאָכִים , וְעַכ"ז טַה לְדִיקִים יְבוּרָךְ וְהַמַּזְל בְּעַלְמוֹ יִשְׁנִיֹּה הַשִּׁית עֲלֵיו מַרְעַתָּה לְכוֹבְסָה , וְזִהוּ גַם
 גְּדוֹל רַק אֵל יִחִידִי הַדּוֹר וּבְגַלְחוֹ . וְזִהוּ שְׂשֵׂאל אֶוֹחַס רַבָּה , וְרַחֲמֵנָה הִיכִי יַתְּבִי , בְּאִיזָה אֶוֹפֵן יַתֵּן הַשִּׁית אֶת עֵין הַשְּׂגַחְחוֹ
 אֵל יִרְאוּ בַּעֲתָה כִּיגוֹר הַמַּזְל אֵל הַלְלַתָּה הָאֲדָם , רַבָּא אַחֲוִי לְסַמְי טַלְלָה , שְׂהַכָּה עַל מְקוֹמָנוּ וּמַלְכוּוֹ יִשִּׁיג מִנְאוּי
 נַפְשׁוֹ , בְּרַלְוֹת הַשִּׁית אֶת דְּרָבוֹ , גַּם אִוִּיבּוֹ וְהַמַּזְל בְּכַלְלוֹ יִשְׁלוּם אַחֲוֹ , וְהוּא ע"ל הָאוֹפֵן הַשְּׂנִי שְׂכַחַבְנוּ לְמַעֲלָה .
 וְאַבִּי נִפִּיק לְבַרָּא וְאַחֲוִי כַּלְפִי שְׂמִיחַ , כִּי לֹאֵו כ"א זֹכֵה לְהַעֲשׂוֹת גַּסִּים גְּדוֹלִים כְּאוֹפֵן הַב' , רַק נִפִּיק לְבַרָּא וְאַחֲוִי
 כַּלְפִי שְׂמִיחַ שְׂהוּא עַל אֶוֹפֵן הַח' מַהֲכ"ל , הִיַּינוּ שִׂעֲתוּקֵי הָאֲדָם אֶת מוֹשְׁבּוֹ , וְכּוֹמו שְׂהוּא נִפִּיק לְבַרָּא , וְאַחֲוִי כַּלְפִי
 שְׂמִיחַ שְׂבָאוֹפֵן הַזֶּה נַכְלָל גַּם שִׂעֲתוּק לֹר אֶת הַמַּזְל מִמְּקוֹס מַלְכוּוֹ בְּשָׂמִים , וְהוּא בְּיָאוֹר נִכּוֹן דְּרִז"ל . וְנַעֲשֵׂה גַסְבִּיר
 אֶת דְּבָרֵינוּ בְּדַךְךָ מַשֵּׁל , מַהֲיָדוּעַ כִּי בְּמַלְחָמָה שְׂהִיה לְבַח רּוֹסִיחַ עִם הַתּוֹרִיקִים בְּמִדְיַת בּוֹלְגֵאֲרִיחַ , נַחְבַּלְר הַשֵּׁג הַמְּסוֹרָסִם
 בְּגִבּוֹרָתוֹ אֲסַמְחָן פֶּאֶשָׁח בְּעִיר פֶּלְטוֹנָה וַיִּשְׂבַּח בַּה לְמַאוֹד כִּידוּעַ , וַיְהִי הוּיֹם , וּבַשּׂוֹרָה הַיְבִיעָה ע"י הַטַּעֲלַעְגֵרְאֵף כִּי
 הוֹבְקָעָה פֶּלְטוֹנָה לְפָנֵי חֵיל רּוֹסִיחַ וְאַסְמְחָן הַגְּבוּר נִלְקַח בְּשִׂבִי , וַיִּקַּס אַחַד וַיֵּאמֵר כִּי לֹא יוֹכֵל לְחַת אַמְוֵן בְּפִרְטֵי
 הַשְּׂמוּעָה הַזֹּאת , יַעַן כִּי אֲסַמְחָן הוּא גְבוּר נַעֲלָה , וּפֶלְטוֹנָה הִיא בְּצוּרָה לְמַאוֹד , וְלִנְלַח אֶת אֲסַמְחָן הַגְּבוּר בְּפֶלְטוֹנָה
 שְׂהִיהָ יַחֲדוֹ לֹא יוֹכֵל לְהוֹיֹת , אֵשׁ לֹא שְׂהִי בְּאוֹפֵן כּוֹה שְׂהַעֲרִימוֹ עֲלֵיו בְּחַחְבּוּלֹת לְהַעֲתִיק אֶחָוֵן מִמְּקוֹמוֹ וְלְהַרְחִיקָו
 מִפֶּלְטוֹנָה

מפלטנו, ונשאב בלמוד פס חילו על ערבות מישור, אזי יכלו ליקח חותו בשבי, ונשארה פלטנוהו בלא חסמאן אזי יכלו ג"כ לבקוע חלי, ונשאב להמתין על ידיעה ברורה שיבוא הטעלענראף מתר, והנה בצורה יותר ברורה, כי הוצקעה פלטנוהו וחסמאן ה"י צחוכה, ויען האחד ויאמר גם היום לא יחנני לבי להאמין בגבורת הנאמן כ"כ, כי חלי ה"י בחופן כזה, שמחלה פגע כדור בלב חסמאן ונפל מת, ונמס לז כל שרי הצבא בגפול גבורה, ע"ז הוצקעה העיר, ויחכו על יום השלישי והנה בלא הצורה ביתר ביאור כי חסמאן לקוח בשבי חיים, ובסיומו בחוק המבצר, אזי הודו כולם בגבורת הנאמן הזה. וכן הוא הנמשל

מתחילה עוברי ע"ז היו אבותינו, ועבשיו קרבנו המקום לעבודתו. מ"ש קרבנו ולא אמר ככחוב ולקחתי אחס לי לעם, להודיע לנו שאין הידיעה מוכרחה שבמורה, אלא מטייעו בכל מיני התקרבות, כמאמר ז"ל הבה לעבר מטייעין לחנו, ונגלל בזה מה שעבר הסיוגות על האצות, ומה שאירע לבנים ממכירת יוסף עד י"מ,

מתחלה עוברי כוכבים היו
אבותינו ועבשו קרבנו המקום
לעבודתו: שנאמר (יהושע כ"ז ב') ויאמר
יהושע אל כל העם כה אמר יהוה
אלהי ישראל בעבר הנהר ישבו
אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם
ואבי נחור ויעברו אלהים אחרים:
ואקח את אביכם את אברהם
בעבר הנהר ואולך אותו בקל ארץ

וכל הניסים והנפלאות שעשה לנו בק"ס והטו והבאר, עד בקרבנו לפני הר סיני, ונמנו לנו את התורה, והכניסנו לא"י ובהנה לנו את ציה הצמורה לעבוד עבודתו: בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, נחמ אבי אברהם וכו' ואקח את אביכם את אברהם וכו' [שמעתי מפי הרב המובהק החכם המפורסם גדול מ' יעקב ז"ל מווילנא שה"מ"מ בדובנא אבותיכם מעולם הוא שפת יתר, וכן מ"ש ב"פ את, ואקח את אביכם, את אברהם, ופי' ע"י שאר"ל חין קוראין אבות אלה לב' אברהם יתק ויעקב, וז"ל בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, קודם

הנה חרץ מנאים היתה בצורה לפני בניי מצד עלמה, אשר חין עבד יכול לנחם נמנה, מנאשר היתה מלאה כשפים, ועוד חוקף ה"י ע"ז מאשר עומדת ונמנאלת היא תחת מול טלה אשר הוא השר טלה שעמד בחוקפו ונדלו להרע ולהציר לישראל, וה"י נקום לחשוב ולחמרי כי הנס עשה השי"ת על חופן זה כי השי"ת החליף והמיר מצב המולות מקודם שנעתק מול טלה חחלה ממקומו, על מול שור שבמדבר, ונשארה מנאים בלא חוקפו של השר טלה, וע"כ עשה מה שעשה, ואם בחופן כזה נעשה הנס בעת התמורה ה"יח התחילה להעשות מוזן המולד הוא ר"ח ניסן, וע"כ נטעך להתחיל בספורי הנס מר"ח, ע"ז חמר בעל המניד ח"ל ביום ההוא, שבא להורות כי לא כן ה"י והמולות נשחרו על מקומם, ועכ"ז נעשה כל הנסים האלו. ואמר עוד כי

שחר הקב"ה באלעט"ם ובזרעו ה' גם חרם נקרא אבינו שה"י אבי אברהם ואבי נחור, וכוון שבחר באברהם ופסל את נחור, נטעל ג"כ חרם להקרא אב, ואין קורין אבות אלה לב'. וז"ל ואקח את אביכם פי' בחרתי את אביכם לא את תרח אלה את אברהם, שפטים ישק לדבריו שבחמים. ויותר נראה לתר מלת מעולם ע"ד מי יתן עורר מעמא לא אחד, שמפרש והלך כמה כדכורין וכמה סיבות סיבב הקב"ה, שזרעו של אברהם יקבול את התורה, כי ג' חלקי עולם הם. עולם, שנה, נפש, ומפרש המקום, העולם ה"י חרץ עממה וז"ל בעבר הנהר ישבו אבותיכם. הזמן, ה"י זמן מרובה, וז"ל מעולם. הנפש, מבטן מי יאל אהע"ם חרם אבי אברהם ואבי נחור, ויעבדו אלהים אחרים, קא"ו על חרם ועל נחור, רק אברהם בחר לו לעבד ה' המיוחד, וכנגד טלוש אלו עשה הקב"ה טלושה מיני התקרבות, ובמאלי דסייס פתח, נגד המקום חמר ואקח את אביכם המיוחד לכם ולא לנחור, והוא את אברהם, מעבר הנהר ממקום

חס כל זה ויכל להשוב האומר כי חלי ה"י ע"י מופלת השר מקודם וכמשרדו"ל ע"פ יפקוד ה' על צבא המרום במרום וגו' וחל"כ עשה במנאים כרוננו, ואם בחופן כזה בע"כ ה"י מפלחו צעת ששחטו ישראל את פסחיהם אחר חלות בין הערבים, ע"ז נחבטל כה וחיות השר והמול של מנאים מלמעלה וע"כ יחמיל מצעוד יום, לזה חמר שאינו כן. ונקדים לשון הכתובים וירא ישראל את מנאים מת על שפת הים, וירא ישראל את היר הגדולה אשר עשה ה' במנאים וגו' אשר מצוהר הקושיא במה שאמר אשר עשה ה' במנאים, הלא עתה על הים הגנוז? ועפ"י דבריו יבוא אל נכון שבכ"י חסבו מקודם ג"כ שהמית השי"ת את השר מקודם במנאים, ועשה חל"כ מה שעשה, חמנם כאשר ראו חל"כ כי השר של מנאים קיים וכמשרדו"ל והנה מנאים נוסע אחריהם, שהוא השר טלהם, ואימתי ראוהו מופל מת? הלא עתה על שפת הים, ומזה ראו בניי והבינו, את היר הגדולה אשר עשה ה' קודם לזה במנאים. וע"כ ח"ל בצעור זה, יען כי ה"י השר עדיין קיים צעת המכות ועל מכונו, ועכ"ז עשה ה' בזה שפטים וע"כ לא ה"י גם גאלותינו רק בזכות הדברים המונחים לפניך: וגם

וְגַם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי וגו' לבאר מלת וגם יש לפרש עפ"י רז"ל בשיר השירים רבה על פ' עת הזמיר הגיע, הגיע זמנם של מלכים שזמרו וכו' וכנראה מזה שבסדרים אשר סייעו למחר גאולתן של ישראל ה"י עוד סיוע בשביל רשתתן של מלכים שהרעו לנו יותר מלח' מלח' וכנש"כ הרחב"ד, ובשביל רשתתן של מלכים נחטלו בני' בחשיבותם נגד רשעה המלכים וכמו שפי' הצ"ח ק' את הפ' רק באבותיך חשק'ה' ללחבה אוהבם ויבחר בזרעם אחריהם כגם מכל העמים וגו'. כי יש חשיבות עליו, ויש חשיבות מולד זולתו, כמו שהאריכו בזה המפרשים, והנה אבותינו מוגלים ה"י בהם חשיבות עליו מולד מטעמים הטובים וכש"כ כי ידעתיו למען אשר יגוה וגו', ע"י ח"כ רק באבותיך חשק'ה' ללחבה אוהבם אהבה עלמית, אבל מה שבחר הש"ת אח"כ בזרעם אחריהם להיות לו לעם סגולה, הוא רק מולד חשיבותם יותר מכל העמים וכנמד"ר פ' בחורה להיות לו לעם סגולה מכל העמים. וזה ויבחר

בָּרְךְ שׁוֹמֵר תְּבַטְחֶתוֹ לְיִשְׂרָאֵל
בְּרוּךְ הוּא * שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
הַשֵּׁב אֶת תְּקִין לַעֲשׂוֹת בְּמַה שֶׁאִמַּר
לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים
שֶׁאִמַּר (בראשית ט"ו י"ג) **וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם**
יֵדַע תְּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה יִרְעָךָ בְּאֶרֶץ
לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע
מֵאוֹת שָׁנָה : **וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר**
יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי וְאַחֲרָי כִּן יִצְאוּ
בְּרַכּוֹשׁ גָּדוֹל :

בזרעם אחריהם כגם, הוא רק מכל העמים, ולכן אמר הכתוב מולד גרם הקץ של ת' שנים, או שקושי השעבוד יסלים הזמן, עוד נוסף ע"י אעשה, כי גם את הגוי אשר יעבודו עמיהם דן אנכי חשבות במדה שכלי, עפ"י פחיתות ושפלות הגוי יתעלו זרעך להגאל וללחץ ברכוש גדול. ובזה יל"פ עוד כוונה בפ' ליל שמורים הוא לה' וגו' הוא הלילה הזה לה', כי הנה במלכים עדיין לא היו מוכשרין לגאולה מולד עממם רק מולד רוע חשפי מלכים, וזהו ליל שמורים הוא לה'

הקץ לעשות כמש"ל לא"ה, הוא ע"ד שפי' הקדמונים ומושב בני' אשר ישבו במצרים, והעתיקו ע' זקנים בהוספת ונשאר ארצות, ובארו לנו קדמונינו ז"ל שלא הוסיפו הלילה הוא אחד מדעתם, אלא הוא מבוחר במאמר הקב"ה לאשע"ה ידוע מדע כי גר יח' זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אוהבם ח' שנה, ביאורו כי העבודה והשעבוד יהי' רק ר"י שנים, ועם ק"ן שנים שיהי' גרים בארץ לא להם

טמא, ואלוך אושו בכל ארץ כענון שיקלבו כל הקדושות שהם עמיהם קדושות הננוים במס' כלים פ"א, וכנגד זה כתובה בעשר כסיונות : וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק. וקשה לשמע שהכל מהורם מ"ה וארבה את זרעו, וח"כ ואתן לו את יצחק, כי לא הי' ללחבה כ"ה יצחק וישמעאל, ולא כוונה הכל גם על בני קטורה, הלא הנה עליו אמר לידת יצחק, וכש"כ ויוסף אברהם וכו'. ונראה ואלהה על בני' הנקראים זרע אברהם אוהבי, והנם ככוננו המים לרוב, ואתן לו את יצחק, דרך מתנה ולא דרך הטבע, כי שרה אוננו עיקר מעשרין לא הי' לה, וכן ואתן ליצחק את יעקב וכו' כי רבקה ג"כ עקרה היתה, ואתן לעשו את הר' שעיר לרשע אושו. ונראה כי גם בזאת נגד עלינו חסדו יח', כיון שאמר ללחבה ידוע הדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם, כגם למה בלב האבות, אולי יהיו גרים בארץ שמיר, אשר חרף שפיו על יעקב וכינו, ולא היתה ח"ו שרד ופליט, אמנם יעקב ובניו ירדו מצרים, וזהו שאר"ל ראו הי' יעקב חבינו לידת בששאלות של ברזל וכו' ביאורו שלא יעלה בהר שמיר, כ"ש נסעה ונלכה וגו' עד אשר אבוא אל אדוני שעידי, ובחמלתו ירדו מצרימה שהיא מצרימה לא"י שר הראשון של שבעים שנים קרוב לשכינה, ולא תחת עשו שעליו נאמר הנה קטן נחמד בניים, בזוי אתה מאוד, שאין להם לא כבוד ולא לשון :

בָּנֵינוּ * **וְאַרְבֵּה אֶת זְרַעו וְאֶתְּנֶנּוּ לְךָ אֶת יִצְחָק** * **וְאֶתְּנֶנּוּ לְיַעֲקֹב אֶת הַר שְׁעִיר לְרִשְׁתָּה אוֹתוֹ** * **וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם** ;
בְּרוּךְ שׁוֹמֵר תְּבַטְחֶתוֹ לְיִשְׂרָאֵל
בְּרוּךְ הוּא * שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
הַשֵּׁב אֶת תְּקִין לַעֲשׂוֹת בְּמַה שֶׁאִמַּר
לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים
שֶׁאִמַּר (בראשית ט"ו י"ג) **וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם**
יֵדַע תְּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה יִרְעָךָ בְּאֶרֶץ
לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע
מֵאוֹת שָׁנָה : **וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר**
יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי וְאַחֲרָי כִּן יִצְאוּ
בְּרַכּוֹשׁ גָּדוֹל :

ברוך שומר תבטחתו לישראל ברוך הוא, ביאורו מש"ל ב"פ ברוך, ע"י שנה' ושי' ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד, ה', הוא עממותו שאינו ידוע אפי' למלאכים, וביום ההוא ידעו כולם למגדולם ועד קצנם ידעם ברורה וזהו אחד, כמו שביארו לעיל. ושמו אחד, הוא שמו שזכר ע"י גבורותיו ונפלאותיו ונוראותיו מפעולותיו, שיהיו כולם מברכים הטוב והמטיב, כמו שאר"ל בפסחים, שמאלה הארץ דעה ארץ מעשיו על לעוב או למוטב אחד, וידעו ידעם ברורה ארץ מברכין על הטוב מעין וכו' ועל הדעה מעין כו', וכנגד ב' בחינות הלו אמר ברוך שומר הבטחתו לישראל הוא שמו אלהי ישראל, ברוך הוא נאמר על עממותו, וביאור מל' ברוך ידוע שהיא בריכה ממים שאין להם סוף, כ"ש כי עמך מקור חיים שאין לו סוף : שהקב"ה חשב את

להם מזמן צריח בין הצחיים שגלו האבות בארץ פלשטים ובארץ מנרים בין הכל ה' ח' שנים, וזה שהוספו ובשאר ארצות, וזאת שז"ל שהקב"ה חשב את הקץ לעשות כמה שאמר כו' כי במאמר שנה' לא"ל בין הבשרים חינו מבואר כמה שנים יהיו צריכות בארץ לא להם, וכמה יהיו בעצרות ושענוה, והקב"ה חשב לעובתיו שהגירות יהי' ק"ץ שנים :

והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד

יכסה הנאות ויקח הכוס בידו ויאחזו עד מצילנו מידם

והיא שעמדה לאבותינו ולנו

שלא אחד בלבד עמד עלינו

לבנותינו * אלא שבכל דור ודור

עומדים עלינו לבנותינו * והקדושי

ברוך הוא מצילנו מידם :

בלבד וכו' להבין המשך הדברים אל הקודם מש"ל שהקב"ה חשב את הקץ לעשות כמה שאמר לא"ל בצריח בין הבשרים כו' גראה לפרש. כי הנה במנרים היו לריבין להיות כל הח' שנים ואז היה ממויב הקב"ה לקיים את הבטחתו

שאמר בצריח בין הבשרים ואח"כ יאלו צרכוש גדול, אבל כשיאלו ק"ץ שנים לפני זוגס לא ה' מגיע להם הבטחת הרכוש [וכמו דלמרינן (בציה כ' ע"א) אבל חי חומר לינסב והבו ל' חי נסיב שקיל חי לא נסיב לא שקיל ע"ש] והרבה טעמים נחמרו בהשלמת הקץ ואחד מהם דעת הזר והמד"ר שהמלאכים השליחו את הקץ וכמש"כ יאלו כל לבחות ה' מוח"מ, חילו מלאכי השרת, [פיין בהג"ה א'] [וצזה פי' מנאמיה"כ (תהלים כ"ח) ה' יתן חומר המבשרות לבח רב, מלאכי לבחות יודון יודון ונות בית תחלק שלל ע"כ. כי הקסה על מה שגזר השי"ת באונייתו לאצרהס, כמש"כ ויאמר לאצרהס וגוי ארבע מנחות שנה, יהי' ימי לבחם בארץ לא להם, ואנה נתקיינו? ואמר כמש"כ מלאכי לבחות יודון יודון, המה סייעו לבני ישראל להשלים את הקץ. חמנס ע"א

למעלה צריך שומר הבטחתו לישראל, ולא אמר שומר על משקל גאל ישראל לשון עבר כמו כל הודעות, רק בלישנא דרחמי אומר בלשון הוה גואל ישראל, ובכן בהודעה אמר שומר לשון הוה, לכן אמר והיא שעמדה, פי' בהבטחה שהבטיח הקב"ה לא"ל עמדה לאבותינו ולנו בכל דור ודור שעומדים עלינו לבלוחינו והקב"ה מצילנו מידם. ומ"ש עומדים עלינו, ולא אמר מבקשים לבלוחינו, כי ההבדל בין עמדה לביצה, כי עמידה שאין בה סמיכה אין בה כלום ולא תאקיימה, לא כן יביצה, כ"ש והנה ה' נצב עליו, להורות שלא יפחד וידאג משליכות המרצות שיעלו שרי חו"ס, שלא יכלו את ישראל בשעבוד מלכיות, עם שראה מלכות הרביעית עולה ואינה יורדת, חמנס ראה והנה ה' נצב עליו להצילנו מידם, וכן אמר יוסף בעלותו והנה קמה אלומתי וגם נצבה שמורה על קיום החלות, וכן אמר חבקוק הנביא על משמרת אעמודה ואחזיבה יומם ולילה בלי הפסק, ולעתיד נאמר יחזיבו מלכי ארץ על ה' ועל משיחו וגו' הרועס בשבט צדל ככלי יורר תנסם, כי לא יגלו מידם רק א' צעיר ושנים במשפחה, יהי' הנשאר וגו' אבל בכל דור ודור רק עומדים עלינו לבלוחינו והקב"ה מצילנו מידם איש לא נעדר :

בא

הג"ה א ובבלמדנו פ' משניות של צעורה מאמרות הא הא חומר לפוס לערף אגרא, חמרה לפרש בפ' ליל שמורים הוא לה' וגו' הוא הלילה הזה לה' וגו', וגם לכרש הכ' (ישעי' כ"א י"א) משא דומה חלי קורה משעיר שומר מה מלילה, שומר מה מליל, ומלבד שרריך להבין כפל הדברים, עוד יש לדקדק על שינוי השון שמהלכה חמר לילה בהא בצופה, ואח"כ ליל צלה הא בצוף, עוד לריך להבין תשובת השומר אחת בוקר וגם לילה וגו' מהו כונה התשובה על השאלה. ואמרתו בדרך משל לאיש קבלן (פארראטטיק בל"א) שקבל עליו לעשות מוסלת הברזל מפה עד בעסאראביש שהיא בקצה גבול רוסיה לעשותה ולגומרה במשך ד' שנים, בעד סך מ"כ, ונחן ערבון ע"ז, ובהגיע חור שנה ומחלה באמלע המלאכה החשוררה אז מלחמת צולגריא, והאלו צו לחמר ולהחיש גומר המשלה, כי נחולה היא להמלחמה, מה עשה העמיד פועלים הרבה, וגם עשה ציוס וצלילה וער"ל ה' כבד עליו לגמור הדבר, עד שנשלחו לו מטעם הממשלה יר"ה שני קארפוסין אנשי לבא הקיר"ה שסייעו חוהו בהמלאכה לגמור המוסלה בצלות שהי שנים, וחי' מלא שמהח מזה, אך צבואו לקבל תשלום המוסלה עשו לו חשבון כמה עולה שכר עבודת איש לבא ליום, וניכו לו זאת נמשכון החשלומוין, ובחיזה שנים אח"ל קבל עליו הקבלן הזה

בא כמחמיו א"כ למה לקחו ישראל שלל מזרים, אחרי זבחות יודון יודון וזאת בית המה בניי מחלק שללן. ישראל בעמם לא שלמו הנחם, וזכו חומרו הנח מלאכי ועוד טעם שני כי כן גזרה נודת טובו ית' שחשב חן הק"ן

הזה קבולת שנית לעשות מסלה שנית מצפנים המדינה עד קלה גבול לפון, ונחשד כי המלאכה הזו כבירה היא הן הזמן מהגמר עד עשר שנים, והנה הזמן כבר כלה, והקבלן לא קיים את תנאו, ומחשד כי הנמשלה חסה עליו יען ראהה את גודל קושי עבודתו, עשו עמו חסד מצלי לעונשו בקנס הערבון שנתן לו, ומיחן לו ארכא עוד על משך שתי שנים, וגם עבר עליו זה הזמן ולא נגלה את חובתו, והאריכו לו עוד שלוש שנים, והנה הקבלן הזה הולך ומהפלה, שיתוי החסד שעושים עמו כהיום, ומנה שהטיבו לו בפעם הראשון, כי בפעם הראשון סייעו אותו מהממשלה יר"ה לגמור המלאכה, וכהיום אין לו מהממשלה שום סיוע, רק חסד הארכת הזמן. והטיבו לו אחד מנידיו מה תחפלה ע"ז הלא טעם השתנות הדבר הוא מובן מאליו, כי בפעם הראשון ה' אורך הממשלה, וכי נחוצה לה היתה המסלה אל המלחמה, ע"כ היתה מוכרחה לסייע אותך בסיוע שלה עם אנשי זבחה, משא"כ במסלה הזו לסיביריא, אין לה שום מגור ופחד מלחמה, ע"כ עליך מוטל החובה לגמור הדבר עד חומה בלא שום עזר וסיוע ממנה, ולעומת זה תהי' זחה נחמך בעיניך, כי בפעם הא' מצד העזר והסיוע שלה עשו לך נסיון גדול משכר הרחוי לך לקבל, אבל במלאכתך כהיום חס הגמור כבוחך לבד בלא שום סיוע הלא ישלמו לך את כל הסכום הנגיע לך בעד המלאכה במלואה בלא שום גירעון עכ"ל המשל. והנה ידוע מאמנו'ל (ברכות ה') ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולם לא ניתנו בלא שום גירעון ע"י יסורין, ומתנת א"י היא אחת מהן, אשר הגלות והעוני היא הנמשלה לבוא על ידה אל מקום כחלתינו, והנה המדובר הראשון היה להקב"ה עם אבינו אלה"ם לקבל עליו ועל זרעו את משא עול הגלות, וכמ"ל ידוע הדע כי גר יהי' וגו' וענו אותם ה' שנה ואח"כ וגו' ודור רביעי ישובו הנה, וכאשר נכנסנו למצרים לישא עול השעבוד בכדי לבוא אל מערתינו, הנה באנו לע זמן העבודה מיהר הקב"ה על הקץ, כי כבר הגיע קול החוריה להחודע ולהגלות בעולם, וכמס"א למרע"ה בהולחך את העם ממצרים תעבדון את הא' על החר הזה, ולא יכלו להתממה, כי ע"ז זה היינו נכנסים ח"ו בניי שטרי סומחה, ע"כ הכביר הש"י את עולם עלינו בכדי שבי"ו יגמר הדבר חס מהר, ולפי דעת עוד מפרשים הנה רצוי העם ה' משלים לזה, וי"א לילות השלימו, וכ"ז לא הועילה להם עד שהקב"ה צרוב רחמיו שלה מלאכיו בחוד מצרים לסייעם בזה לגמור השעבוד וכמ"ל למעלה עפ"י המד"ד והזוהר ע"פ ילאו כל זבחות ה' מח"נ, המה מלאכי השרת:

ועתה

כהיום אשר גלינו מארצנו שנית לארץ לפון, וזה יהי' המסלה לנו לבוא שנית ע"ז אל תכלית הנרצה למקום מלחתינו, אשר הוא קשה לנו בצפלים, מואורך הזמן, וגודל השעבוד, וכפי הנראה עבר זמן המוגבל זה כמה פעמים, וכמ"ל עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו, רק חסדי הש"י חופפה עלינו מצלי לענשנו ע"ז, עד שנסבול ונשוב לפניו בתשובה שלימה בלא שום סיוע, וזכה יתבאר הפ' שבחורה על מכונו, ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה, ואח"כ ליישב השאלה האידך יאמר שבי' ח"ל שנה אחרי שלא שלמו רק רד"ו במצרים, ע"ז הודיע לנו תשובתו ית' ע"ז ואמר שהוא מטעם ויהי בעלם היום הזה ילאו כל זבחות ה' מח"נ, והכונה שהמלאכים השלימו את חשבון הקץ, וע"כ הודיע אותנו הכחז חח"כ ואמר כי כנאקרה הזה לא יקרה שוב מעתה בעתיד שהקב"ה יסייע את ישראל בעבודתם, והטעם של החסד שטעה הש"י עמו אז, הוא רק מפני שילוי שמורים הוא היום"ם לה' למחר להזיחם מארץ מצרים, ע"כ ה' שוקד בטובתם להחיש גאולתם ע"י סיוע ועזר למהר קבלת החוריה, ולהאיר חרץ מאפילה. אבל מעתה הוא הלילה הזה לה' חס יקרה זאת עוד הפעם גלות הדומה ללילה לא יבוא ע"ז שום עזר וסיוע מומנו ית', רק שמורים יהי' לכל בניי, עלמם" לדורותם למלאות זמן החשבון עד חומה. וע"ז מתחזון הנביא ישע"י ונשא הנשאל הזה, בשם ה', כי יבוא קובלנא תמיד לפני הש"י אשר הוא שומר ישראל, וכמ"ל הנה לא יום ולא ישן שומר ישראל, מגלות שפיר הנמר והגמור לחמר, מה נשתנה דברי הכ' ליל שמורים בלא ה"א אשר הוא מורה על גלות מצרים העבר, לאומרו ית' הוא הלילה הזה, לילה זב"ה"ל לבסוף הרומו על גלות שפיר האחרון שאין לנו שום סיוע ממונו ית', וזהו הבונה חמר הקב"ה אלי קורא משפיר שומר אחיה השומר לחמר לנו ההבדל מה מלילה? שומר, מה מלילה? מה בין גלות הזה שחמר בלשון לילה לבין הגלות של מצרים הנחמר בלשון ליל, וע"ז היתה תשובתו ית' למה לא הבינו מעלמיכם, כי בפעם הראשון ה' העולם חסוך בלא אור החוריה והי' דרוש ונחזן לי זמן הגאולה להשישה

הק"ץ שנים החמרים לטובת יולאי מלרים, בחשבון הזמן כדרי לקיים כמה שאמר וכו' בדקדוק חף הבטחת וחל"כ יאלו ברכוש גדול, ומה שיחסר ישלמו בגלויות אחרים וכמשדר"ל על פ' אהי' אשר אהי' [ע"ן צה"ה צ"ן] וחס כדרי לקיים כמה שאמר וכו' בדקדוק חף הבטחת וחל"כ יאלו ברכוש גדול, ומה שיחסר ישלמו בגלויות אחרים

אל

להחשה, ע"כ נכנסתי להיות בעזרכם, אבל עתה שכבר האיר אור תורתו בעולם, ועכ"ז נפלת בגלות שנית הדומה ללילה, הנה מלך תורתי אין לי להחיש, כי כבר זאת בריתי אשר נתתי לכם לא ימוש מפיק וכו' מנחתה ועד עולם, ואין הדבר נחוץ לי, רק אחס בעלמניכם הנכם מוכרחים למלאוה הזמן עד תומה, וגם צטברת מעשיכם וצחצוה כנ"ל, וזהו אמר שומר, הנה מלדי כבר אחס צוקר, זהו אור התורה, ועכ"ז נהי' גם לילה שנית, ע"כ אין לי על מה להחיש ולמהר, רק אם הצטיון צעיו שובו אחיו, אחס בעלמניכם, אז יהי' זמן הצחצוה בעזרת השי"ת. ולזה יהי' לנו דברי ההגח בסיים דברי המשנה להנחומין, על גדול כובד הגלות ואורך הזמן כי אין לנו להצטער הרבה ע"ז, כי אז צלחתנו מוגמרים מלך סיוע המלאכים וקוצר הזמן לא ניתן לנו כל הטובות שהצטענו לנו, אבל לעתיד כשנמזור ומלאח את כל תנאי השעבוד עד תומה, לעמת זה יהי' הסכר המקוה ג"כ גדול בערכו כנאמר בן הא הא לפוס צטרא אגרא בלא שום גירעון מאומה:

הג"ה ב וצוה יל"פ עוד כוונה צפ" ליל שמורים הוא לה' וגו' עפ"י דמיון ללוה הבא לגמור עם המלוה ע"ד חובו בפחות, והלוה ממהר לגמור הדבר בחושבו כי ע"ז יפטור חוהו המלוה מכל וכל, שהי' ניתן המותר למחילה, אבל המלוה לא בן דעתו כי יגמור עמו רק מבלי לנגוש חוהו כהיום עוד, אבל הנשאר יהי' שומר להצוה חוהו ממנו לעת המוכשר לזה, כן הוא ביאור הכתוב כי ליל שמורים יהי' מבני' אל ה' בלילה הזה הוא חף חס יזר להוציאה מא"מ, צוה יזכור להפטר מן החוב מכל וכל, כי לא שמעו נפשי מרע"ה רק הלשון אהי' שלחתי אליכם פטח אחת אהי'. אבל לא כן הי' דעת הקב"ה אל הלילה הזה, והוא חוננו הוא הלילה הזה לה' עפ"י כוונתו, כי את הנשאר מגלות הזה יהי' שומר עוד לכל בני' לשלק זחת לדורות:

ובאופן

אחר יל"פ לדמיון הרופא הבא לבקר את החולה, והחולה מתחנן אלנו מגדל הכאב שיכיר ממנו הנחלה תיכף ע"י החבולות ממניס ורפואות חריפים, והרופא חס כי יבין שיש ציכולתו לפשות לו רטנו, עכ"ז יבין ג"כ שהרפואה הנוסרית נגד חקי ועצב הרפואה יהי' זאת להחולה לחסרון, כי המחלה הנשאר חללו חיזה שרשים מסיבת המחלה, ולעיתים רחוקים, לא יהי' לו ממנו מרגוע ונופש כי תסוב חליו המחלה שנית ויהי' מדרש לרפואתו חמיד, אבל חס ינהל את רפואת מחלתו בהדרגה מעט מעט עפ"י חקי וסדרי הרפואה, או צהנשך הזמן ישוב לחוהו מבלי השאיר משרשי המחלה מאומה, לא ישנע אל צקשת החולה. חמוס חס החולה יפזר בהרפואה הרבה [ומאשר אין צלפסרו לכבול הצער והכאב] שלא ישגיח אל חכלית הדבר, רק יראה לפשות חיזה חלמשים שיכיר המחלה תיכף חיש מחר, והרופא ימלא רצון החולה, ויעשה לו חיזה החבולות אשר יצטל ויכור מוחולה תיכף לגור הכאב, אזי יתן לו החולה תיכף רב הודה, בשמחה וגיל, על כי יחיה לו רוחה, ומיהה נפשו צגללו. הנה הרופא יחמר אז אל החולה, הן חמה כי לך עשיתי טובה כהיום צלפסר חוקל וסר הכאב מורך, אבל לי הכנת רוב עמל ויגיעה, כי מנחתה לא יהי' לי מורך מרגוע ונופש, כי הדפוק על דלתותי יום יום, כי אהי' מוכרה לשגיח עליך חמיד. כן הוא הנמשל, חס לו לא שנוע השי"ת אל צקשת בני' מגודל הלחץ של מלרים, והי' מנחין לכלת הזוהמא של נחס צהזמן של ח' שנים, אז הי' פסקה הזוהמה מכל וכל כנצוחר צמפרשים, ולא היו צריכין להצגלגל ולהיות צמירוק וצירוך של גלויות אחרים, משח"כ כעת אשר ע"י קושי השעבוד ונלקת בני' ששנוע השי"ת עשה רעוים והוציאה לפני הזמן, ולא נהצטל מרס חוב השעבוד בשלימות, ומוכרחין חנו להשלים בגלויות אחרים, ע"ז מוכרה השי"ת להיות עתה עימו פקוה עליהם חמיד לשומרם מכל צר ופגע רע, וזהו חוננו יהי' ליל שמורים (לשון יחול והחמתה) הי' מבני' אל ה', חף להוציאה מא"מ, להקל מעליהם הלחץ והכובד מבלי להשגיח אל הזמן, ע"כ הוא הלילה הזה יהי' לה', חס כי אז הי' הועלת לבני', אבל עדיין נשאר לפני ית' מהלילה הזה צביכול רוב עזרה ועמל, כי יהי' מוכרה ע"ז לפקוד חוהס חמיד, ולהיות שומר עליהם לכל בני' לדורות דורות עולם. ולכן אמר חמיד יען כי חשב את הקץ לעשות כמה שאמר וכו' מבלי להמתין על מנך הזמן, ע"כ היא שעמדה לצבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד עלינו וכו' אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו וכו'. והקב"ה מליילנו מידם, והוא שומרנו ומליילנו חמיד.

צא ולמד מה בקש לבן הארמי ליעקב אבינו בו שנאמר ארמי אבד אבי וגו'. בכדי להצין

הקדש דברי המגיד בהבילו סיפור מעשה לבן אשר הקדימה ג"כ ההורה אל סיפור ודנישה ענין יל"ט, והשיכות שיש

בין שניהם, נבחר חיזה כתובים בזה"ק שצ"פ וישלה

בנוה שנתן יעקב ארבע"ש צפי מולכיו עשו דברו, וז"ל

כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה,

ויהי לי שור וחמור וגו' ואשלמה להגיד לאדוני למלאו חן

בטייך ע"כ. אשר עמדו ע"ז המפרשים ז"ל מהו ההועלה

בהודעת דברים אלו אל עשו אחיו עם לבן גרתי וגו'

ויהי לי שור וחמור וגו' והאך יפעלו הדברים האלה

מוציאת חן בטיי עשו אחיו, ובארתו עפ"י משל לחז עשיר

שה"י לו שני שנים, ואחד מהם ה' עוכרה להרחיק גדוד

מארץ מולדתו למדינה אחרת, באופן אשר לא ה' ראוי

לחזור לארץ מוגרי אביו טולמיות, וכמות עליהם אביהם

נפלה להם בעצבון נחלה גדולה, ועוד מעלטלין וחפלים יקרים,

והיכף במוחו הודיע הבן שבסם לאחיו שבחול"ז מפטירת

אביהם בכדי שיאמר גם הוא אחרי קדים בכל יום, ועי"ן קוה ג"כ

האח הרחוק לקבל בכל יום ידיעה ברורה מכוסה הירוסה העולה על חלקו, ויקבל זאת בכסף

מוזמן, והנה עבד זמן רב ועדיין אין קול ואין כסף, ואף מכתב

מאחיו לא הביג בין זה, וימלא עליו הלאה הרחוק כעם

וחמה ע"ז, אמנם מה ה' ביכולת לעשות? ואחרי עבד

משך עשרה שנים קבל הלאה הרחוק מכתב מאחיו

מכתב מלא ההללות ע"ד חימור ידיעהו אליו ע"ד העצבון

צא ולמד מה בקש לבן הארמי כו'. ביאורו אל יוקשה בענין כי לא נמקיים

חשבון ת' שנים, היכן ה' הניכות של האמת לכן אמר

לא ולמד מה ביקש לבן כו' ואין לך גירות גדול מזה כ"ש יעקב עם

לבן גרתי כו', וכן ארבע"ה אמר גי והושב ארבע עמכס,

וכן ליתקח נאמר גור בחרן הזאת: ארמי אבד אבי, ולא הזכיר

אמו רק בשם הארמי, ע"ז שצ"ל ארבעה הקב"ה מתחת

עליהם שבאדם, ואילו הם, כשדים ישמעאלים, יג"ר, וגלות

כשדים הם ארמים והוא גוי לא ה', ה' במספר העמים ע' חומה

חון מארס וישמעאלים, כי ע' חומה הם מניחות העולם,

שמחנהגים עפ"י ע' שרים, ולכן חר"י לעולם אל יחפלה חסם

בשמן הארמי לפי שאין מה"ש נמקין ללשון

ארמי, שהוא חון מסוד מניחות, ולכן בקש לעקור את

הכל, שהוא יעקב שה' מוציא שבחנות

אברהם ברכו בכל ויתקח מכל, ויעקב כל: וא"ר אונן

אבי, פועל עומד, ולא האביו פועל יוצא,

כי לא יצא מחשבחו לפועל, ולכן אמר אונן שהוא שם

החומר שעדיין לא יצא לפועל בחמלת ה' עליו, ומ"ש

לא ולמד, ביאורו דבר הלמד מענינו, שכל דור ודור

לפי כוחו, כך סובל יסורים מהעומדים עליהם, ולכן אמר לא

ולמד, יקב שה' מוציא שבחנות, והי' מעטו שלימה

למספר ישראל שנים עשר שהם כוללים נגד כל גבולות עמים, כ"ש

יצא גבולות עמים למספר ב"י, עמד עליו לבן הארמי ובקש לעקור

הכל. אמנם בדורות הבאים אחריו שהיו רבי הלכות ואינם נדיקים

כ"כ, לא בקש פרעה אל ל"רוב את הזכרים, כמש"ל במד"ר

ובשוח"ט, ה' נדיק יבחן, משל לבעל הקקקים, ולבעל הפרות,

על שכחה יפה מניח כל המשא, ולא על שכחה רע, וז"ל בדרך

שומר הבטחתו לישראל שהבטיח לה"א ולאחרי כן יצאו וגו' ואלו

הי' פרעה גורר גם על הנקיבות, הי' ח"ו בטל ואח"כ יצאו, וזה לא

ולמד שהכל בהשגחה עין של מעלה:

יניח הכוס מידי ויחזור ויגלה המלה

צא ולמד מה בקש לבן הארמי ליעשות ליעקב אבינו שפירעה לא יגיד אלא על הזכרים. ולבן בקש לעקור את הכל. שניאמר. דברים כ"ו ח' ארמי אבד אבי. ויגיד מצרימה ויגיד שם בבתתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצים ורב.

פרכסתו, ונהה עשיתו סלקתו מהס סך שני חלשים רוב עבוד השש"ח שמגיע מאצטו ז"ל. ושמו האמר מי יודע שהשש"ח שסלקתו הנה מחוב חביו חלוי הנה חובות שמגיע ממנו, ע"כ הגני סורבם את השש"ח הקרועים צמכתיו הזה חליך, ותחלה ותכיר את חתי חביו הנמוח ז"ל, למען יאמנו דברי חליך,

והגני מוקוה כי מלבד שיסור ממחשבות לבד את התרעומות שהי' בלבד עלי, עוד הגני מקוה להשיג ממך תשובות חן גדול ט"ז, וען כי זה הוא ג"כ טובתך, באשר כי בזה פטרתי חלק מהסכום של החוב המוטל על שנינו לפיכך, עכ"ל המשל. והמשל הוא כי הנה אברהם חש"ה השיג מלאת השש"ח בעת ב"ית בין השתרים מחנת ח"י להחיל אותה ירושה לבניו החיו, חונס לע"ע כיתן שטר להאמרי קנין פירות עד חוס ח' שנה, וכמו"ש ודור רביעי ישבו הנה כי לא שלם עון האמרי עד הנה, כן הוטל חובה עלינו על חוננו במה אדע לסיות עד ת' שנה בגירות ועבדות ועגו. והנה באשר כי אחרי מות אברהם חש"ה, הי' שייך הנהגה

יורד מצרימה אנוס על פי הרבור. כ"ט חכמי ארז עמד מצרימה, וחכמי חש"ך גם עלה, ונזכיר ב"ט חכמי, לפי שהגל יש בין מלח חכמי למלח ח"י, חכמי הוא ברעון הפשוט כ"ט חכמי הי' אשר הוצאתיך ממצ"מ, כי מעלה יתירה בישראל יוחר מן הגרים, ואלו בישראל כתיב והייתי להם לאלהים, והי' יהוה לי לעם, ובגרים כתיב מי הוא זה עבד את לבו לנפש חלי נלוס ה' והיו לי לעם וחמי חתי' להם לאלהים, בישראל הקב"ה החחיל

תחילה ברעונו הפשוט, והייתי להם לאלהים, בלא התעוררה שלהם לנטה, וכן אמר אם לא בחינה שפוכה אמלך עליכם, ואין חלוי ברעונו רק ברעונו הפשוט, ולכן דר"ז נוערין מיה"ט מנין דכתיב חכמי חנה נפשי כחבית יהבית, ולמה לא דרשו נוערין על מלה בראשית שהיא התחלה החורה, ונראה שלהורות נתן בלבנו שגלת חכמי מורה על הכרחי בעבור אהבה, אלא נפשי ברעוני הטוב. ומלת ח"י מורה על שכר הוא בעבור אמונה שהנעתי, וכן היא הנדה לקיים אמונתו, ואם הי' ירדת יעקב למצרים לךך מקרה בעבור ח"יה סיבה כמו בביצת יוסף, אם לא הי' אברהם מנושר במחלה כי גר יהי' זרעך וגו', וכן אם לא הי' הנלח יוסף ע"י הודעה החוס ע"י גבריאל, והמלאך, ושלמדו שבעים לשון, הי' החולק יכול לומר

הזה ליעקב ועשו בני יתכן חביביו, ושניהם היו נחויבים לפרוע שטר הגירות והעבדות והעניו הג"ל, ויען כי עשו היה זה כמה שנים בהר שער, הלח הי' יכול לחשוב מחשבות און על יעקב אחיו כי הנהו סמוך על שולחן חביו, ויהנה יושבע כעת נפשי הח"ך מצלי חת חלק מחומה לחיו נהירושה הש"יכה לשניהם, ע"כ אחרי כלות משך עשרים שנה, שלה מכתבו הראשון אל עשו אחיו להסיר ממנו התרעומות ולהודיעו כי לע"ע לא נהנה נהירושה שלהם מחומה, והרצה במשך העברים שנה פטר על חשבון שני הגרות והעבדות סך עשרים שנה גרות ועבדות ועגו אלל לבן, וזהו עס לבן גרתי וגו' עבדתך וגו' בשתי צוהיך וגו' בלאךך וגו' את עניי ואת יגיע כפי' וגו'. ושמוח האמר מי יודע כי הי' זה לפרעון על החוב של בנה אדע, חלוי הי' זאת לניכון בעבור חטא אחר, לזה הגני נוהג לך סימן יאות ע"ז כי בהשש"ח של זקנינו כתוב בו ההחיינה, וחח"כ יאלו ברעונו גדול [אשר לא ננאל כחגוי הזה בריות הבאות מנסבות עוונה אחרי] ואם כי עבור מנך כ' שנים גירות ועבדות חן מגיע להיות רכוש גדול, חונס לפי ערך הי' לי ג"כ חח"כ שור וחמוד וגו', אשר זהו סימן מוצהק, כי הגירות הי' עבור החוב של בנה אדע. ע"כ חשמה כעת להגיד זאת לחדוי וחחשבה למנח חן בעיניך, כי הלח החוב הזה מוטל על שנינו לסלק, וחכמי פטרתי עבורך ג"כ ח"יה סכום שנים, ויען כי הי' הגירות והעבדות והעניו של יעקב חביו אלל לבן התחלה לגירות של מלרים, ע"כ בפי צכורים התחילה החוה"ק סיפור של יצ"מ מן חרמי אבד חבי וגו' ועד"ז התחיל ג"כ הנגיד את דרשת סיפורו ג"כ מלבן:

יורד מצרימה אנוס עפ"י הרבור. הנה ע"ז לא הביא המגיד שום דרשה מנהכתיב, רק דרך פירוש בעלמח, ומני לא ידע שכן גרזה חכמהו ית'. ונל"ט הטונה עפ"י"מ שכתב הפ"ד בדרוש ח' מתלוות הראשונים באבות העולם משעה שנימול חש"ה וזרעו אחיו עד מ"ח חס יאלו מכלל בני נח חף להקל או לה, ומביא רח"י שילאו מכלל בן נח לרין ישראל מכה דלוחח (צ"ב"צ ל"ט) הלך זה לארצה ולרחה קנה דברי ר"ח פי' מט דר"ח דכתיב קום התהלך זה לארצה ולרחה וגו' ואין ספק שמדין חוקה נעשו זה, והרמב"ם פי' דאין העובד סוככים קונה בחוקה ובע"כ שמדין ישראל נעשו זה עכ"ל. ולענ"ד דבריו תמוהים, דלו יהא חף חס נאמר כשיטת הסוכרין שהי' להם דין ישראל חף קודם מ"ח הלא זהו דוקא אחרי שקבל עליו מלוח מילה ולא מקודם, והכתוב הג"ל נאמר לאברהם אחרי הפרד לוט מנעמו קודם שנימול. ואלו בודאי הי' לו עדיין דין צ"ג והאין קנה בחוקה. ובע"כ לריך לומר דאף דאין לב"כ דין חוקה עכ"ז היכא שהחנה עמו שיקנה בחוקה שפיר קנה, [וכמו להמרינן (בקדושין כו) אי בעינא בכספא

שה' הגלות והגאולה במקרה, באיבה שאת החיים ליוסף, אלו אחד שראינו שהודיע הקב"ה לאברהם החלם, קודם שנולד יצחק, ראינו שה' הירידה למצרים, אנוס על פי הדבור, והדבור ה' ברצונו השפוט, וכן הגאולה הכל ברצונו השפוט, ובי קטרנו עליהם ואמרנו הללו עפ"ו, והללו עפ"ו, לא הועילו בקצונם, כי ארצה שאינה תלו' בדבר אינה בטילה לנוש, והוא הדבר שהוא בעולם אנו בעל לעולם, ומשכ"ל בשביל משקל שני סלעים מלה וכו' הגלגל הדבר ויכרו אבותינו למצרים, הוא סיבה מן המסובב, והמבשר יוסף בתלמונו שהי' בן, שאמר והנה קמה אלומתי וגם נכבד, קמה אלומתי שנעשה מלך, וגם נכבד במצב קיים, שלא יכלו ישראל לגלות ממצרים עד שיקיימו את שבועתי ליקח את עצמות יוסף עמם, ולהחזירו למקום שמשם נגזרו,

ולכן אמר אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גם עי'ם, להורו שהירידה והעלי' היחה בעולם ברצונו השפוט, ולא במקרה, ולכן הזכיר מלת אנכי, אצל הירידה והעלי' והוא מה שרצו רז"ל להורו לנו, מ"ם אנוס על פי הדבור :

וַיָּרֶד שֵׁם מִלְכָּם שְׁלֹא יֶרֶד וְכוּ' שְׁנָאמְרוּ לְגוֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנֹו וְגו' כ"ס יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה ושמתי בשלום אל בית אבי והי' ה' לי לאלהים, כי כל הדבר בחו"ל דומה כמו שאין לו אלוה, וזו העטם ששלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו לכפרה פניו במנוחה שישוב בשלום אל בית אביו ולא במלחמה שיגבר על עשו, כי אולי יצטרך ללבוז לאמר כתי ועולם ידו עשה לי את החיל הזה, וכן לא יאלו ממצרים עד ששלח פרעה את העט בשלום אל בית אביהם שבשמים, וכ"ס גם אתה חתן בירמי וזכרים ועולות להקריב לאביהם שבשמים, ולבבו של פרעה לא בן ידמה שנאמר והי' כי הקראנה מלחמה וגו' ועל מן הארץ, והמנוח של חפזון הוא לא מפני אומץ של מצרים כי אם להחיות הילובן אל בית אביהם, כ"ס כי לא בחפזון תאלו ובמנוחה לא תלכוון, כי הולך לפניהם ה' ומאחפיהם אלהי ישראל, * ופי' מרי אבא הגאון זל"ליה, כי מרוחת האדם בדרך הוא מפני צ' דברים שונים. מפני חפזו וגודל השוקוה להגיש אל מחוז חפזו, או בעבור רדיפת אויבו ומבקש רעתו, הא' נקרא חפזון שנחפו לרדנו, הב' נקרא מנוסה, וההגבל ביניהם להכיר אם הוא חפזון, או מנוסה, בזאת יבאן, אם הוא נחפו בחטילה

חקה, הי בעינא בשערה חקה, וכן בצבורות י"ד הב"ע שקבל עליו לדון בדני ישראל ע"ס, ועיין במ"מ ס' קל"ח ובקול"ח ס' ועש"י דבורו גמר ומקנה. ומצד זה י"ל דחף שהי' לו עדין דין צ"ל אך עש"י הסגנות דבירו של הקב"ה שיקנה שפיר קני, וב"ס בש"ך ה"ק י' הדיבא דהוי קנין בעלמא, לזה מושיל הדבור לעשותו כקנין חף בנזקוס דלא הוי קנין, אבל בדבר שאינו קנין חין מושיל תנאו הדבור לעשותו קנין. וזהו כונת רז"ל שהציאו רח"י לדעת ר"ח דהלך הוי קנין לישראל מזהו מושיל דבורו של הקב"ה לאחש"ה לעשותו לקנין צב"ל דלח"ה מה מושיל הדבור [ובזה יובן לשון המד"ר צפ" שלח וז"ל משל למלך שהי' לו אוהב והתנה עמו וכו' שבוכה החנה עמו חין לו הכנה ולדברינו אחי שפיר ודוק]. ומנחה נפין הספקא הזה, דהנה הש"ת אמר לאברהם כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם וגו' והנה אם לא הייתה ח"י מוחזקה לנו מנחותינו היו יכולים להיות בארץ כנען ושפיר מקרי ארץ לא להם דעדיין לא הוחזקה להם, ולא היו לריבין לרדה מצרימה, משח"כ כשנמנר עתה קנין הארץ לאברהם עפ"י דבורו של הקב"ה עמו שיקנה בהלך מנעט חזקה, ח"כ נעשה בזה ארץ שלהם, לא היו יכולים להיות שם, רק לרדה מצרימה בהכרח. וזהו וירד מצרימה דוקא, ולא לקיים הגזירה בח"י עצמה, הי' אנוס לזה, עפ"י הכרח הדבור וכדברינו הג"ל :

הַדְּבֹרִי וַיָּרֶד שֵׁם מִלְכָּם שְׁלֹא יֶרֶד לְהִשְׁתַּקֵּעַ אֵלָּא לְגוֹר יָשֵׁם שְׁנָאמְרוּ (בראשית מ"ד ז') וַיֹּאמְרוּ אֵל פְּרַעֲהַ לְגוֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנֹו כִּי אֵין מִרְעָה לְצִאֵן אֲשֶׁר לְעִבְדֶיךָ כִּי כָבֵד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יָשְׁבוּ נָא עִבְדֶיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁוֹן

והוא הדבר שהוא בעולם אנו בעל לעולם, ומשכ"ל בשביל משקל שני סלעים מלה וכו' הגלגל הדבר ויכרו אבותינו למצרים, הוא סיבה מן המסובב, והמבשר יוסף בתלמונו שהי' בן, שאמר והנה קמה אלומתי וגם נכבד, קמה אלומתי שנעשה מלך, וגם נכבד במצב קיים, שלא יכלו ישראל לגלות ממצרים עד שיקיימו את שבועתי ליקח את עצמות יוסף עמם, ולהחזירו למקום שמשם נגזרו,

ולכן אמר אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גם עי'ם, להורו שהירידה והעלי' היחה בעולם ברצונו השפוט, ולא במקרה, ולכן הזכיר מלת אנכי, אצל הירידה והעלי' והוא מה שרצו רז"ל להורו לנו, מ"ם אנוס על פי הדבור :

וַיָּרֶד שֵׁם מִלְכָּם שְׁלֹא יֶרֶד וְכוּ' שְׁנָאמְרוּ לְגוֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנֹו וְגו' כ"ס יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה ושמתי בשלום אל בית אבי והי' ה' לי לאלהים, כי כל הדבר בחו"ל דומה כמו שאין לו אלוה, וזו העטם ששלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו לכפרה פניו במנוחה שישוב בשלום אל בית אביו ולא במלחמה שיגבר על עשו, כי אולי יצטרך ללבוז לאמר כתי ועולם ידו עשה לי את החיל הזה, וכן לא יאלו ממצרים עד ששלח פרעה את העט בשלום אל בית אביהם שבשמים, וכ"ס גם אתה חתן בירמי וזכרים ועולות להקריב לאביהם שבשמים, ולבבו של פרעה לא בן ידמה שנאמר והי' כי הקראנה מלחמה וגו' ועל מן הארץ, והמנוח של חפזון הוא לא מפני אומץ של מצרים כי אם להחיות הילובן אל בית אביהם, כ"ס כי לא בחפזון תאלו ובמנוחה לא תלכוון, כי הולך לפניהם ה' ומאחפיהם אלהי ישראל, * ופי' מרי אבא הגאון זל"ליה, כי מרוחת האדם בדרך הוא מפני צ' דברים שונים. מפני חפזו וגודל השוקוה להגיש אל מחוז חפזו, או בעבור רדיפת אויבו ומבקש רעתו, הא' נקרא חפזון שנחפו לרדנו, הב' נקרא מנוסה, וההגבל ביניהם להכיר אם הוא חפזון, או מנוסה, בזאת יבאן, אם הוא נחפו בחטילה

(* הערה ולדעתי יש לפרש עוד כונה נאותה צפ" הג"ל, כי הנביא הזהיר אותנו מצלי להעלות על רעיונינו ומחשבות לבדנו את משתי אלה, כי היו ימים לישראל אשר בעת זר להם בצרכות פזורים, שמו עזות לנו, לאזז בחפזה קודם זמנם, בדמיונם כי עי"ז פטרו ח"ע מצרותיהם, ויקדימו את זמן סקן, ולא הועילו מאומה בזה, כי חין חכמה ואין הבורה ואין ענה נגד ה', והצרות עוד הקדימו אל'ע וזכו כנידס מלפניהם בצורחתו ית"ם, ומעשה דבני אפרים ויביתו שיחשזו ללאת ממצרים קודם זמנם והקנוס בני גת, וכיונה שברח מלפני ה', ומה עליהם לו שהגלוהו אל חוף היס די.ו. עוד פעם שנית בזה דור מחזקמים, שחשבו להקל מעליהם בובד השעבוד כמה שיפדוקו עול הדת מעליהם ויסוגו אחר מלאכי ה', ואומותו, להמצולל בזה העמים שיבואו שמה, וכמעשה שה' צונו יחזקאל שבאו לפני עשרה בנ"א ואמרו לו עבד שמכרו רבו ואשה גרשה בעלה כלום יש לזה ע"ז כלום, וענה להם הנביא משי ה', והעולה על רוחכם הי' לא התי' אשר אתם אומרים נהי' כגויים וכמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן מי אחי נאום ה' אם לא ביד חזקה ובחמישה שפוכה אמנך עליכם, כנגד שתי אלה אמר יעשי' הנביא ע"ה"ם, כי החשבולות והענות האלו לא יועילו ולא יזילו כי תוהו והבל העט, וכמו האסיר שהולך שמוי בלויח אחי הצבא מלכינו ומלאחינו, שאינו יכול להיות נחפו לברוח מ'פניו, וגם לא לסוג אחר ולנום מאחוריו, כי שומרינו מאחוריו ויכוה מפוח חזרי ענין בהזין שבידס, (ועד"ז יבואר תחומ מליצ"ה הב' בתהלים (קל"ח) אחר וקדם נרמתי ומשמ)

בחמילת יציאתו, הוא צעבור חזרתו וכלום נפשו לבוא למחוז חפצו, כי בתחלה הזמון יותר, וכאשר רואה שאינו רחוק מבית אביו אינו נחשו כ"כ. והייתה חיו בתחום היציאה, כי אז הוא נחבא לבכות בלי ידיעת האויבים, ובסליכה מדאגה בדבר, אולי ודע הדבר מתחיל לנוה ולהמלט על נפשו, ולכן אמר אל ה' אלהי חסון, והאל הליכה מנוסה, ותמן עמם לדבריו, ולא למה חספיו לבוא לה'ק לראות פני אלהים, כי ה' הולך לפניכם ג"כ בדרך חסון מראות אלהים, ולמה תנוסו מפני פחד אויב ואורב בדרך, הלא מחסיפכם אלהי ישראל! ההולך לשמרכם בדרך שלא יבוא אויב מאחריכם כמו דן שהי' מוסף לכל המחנות, כשמוזר מאחוריהם, וחספיו לא ישרלו במצרים ה' שלא עלו עוד מראות אלהים עד שכחו ליי"ם ואמרו זה אלי ואנוהו היינו נחפזים אליו בדרך, אלהי חבי, שהי' מוסף כל המחנות

בַּמָּוֶתִי מֵעַם כְּמֹה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו' כ"ב)
בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יִרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיִם וְעַתָּה שְׁמֹךְ יְהוָה אֶלְהֶיךָ כְּבֹאֲבְרֵי הַשָּׁמַיִם לְרוּב: וַיְהִי שֵׁם לְגֹיִי מְלֶמֶד שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל מִצְיָנִים שֵׁם גְּדוֹל עֲצוּם כְּמֹה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות א' י"ז) וַיְבַרְךְ יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:

מלת לרוב הוא מיותר, משמעות דקלה מעט שיש צ' ציטוט, ככוכבים, ודימה אותם ככוכבים לנתינת חמת והוא צעני הרבוי לבד, ובאמת לעיני הרבוי כעשר הארץ גדולה בעתה יותר, וגדלה שמה לרוב אין כוונתו על הרבוי רק על הגדלות באיכות, כמו על כל רב ציוו, ורבי המלך, והרבה כיוצא כמו שהקב"ה מונה מספר לכוכבים לכולם שנות יקרה, ופי' אצא מורי הגאון זלל"ה שעיני קריאת השמות חיים ששמות הפרטים, אלא שמות של גדולה, זה ממונה על החיים, וזה ממונה על הבנים, וזה על העושר, וזה על החכמה, וזה על האון, ואין לר' כל עשב ועשב שיש לו כוכב למעלה שמכה אותו ואומר גדל, ועיני הסבלה הוא המשמלה ופרשו מזיו אורו עליו, כן הקב"ה בזמן שישראל עושו ראונו של מקום, יש לכל דניק ממשלה מיוחדת כ"ס ותגזר אומר ויקס לך, וכן אמרו מי מוטל בי דניק מוטל ביראת

אלי, וארוממונה, כי הרוממות הוא דבר שלמעלה ממוק האנושי ושכל העצמי שידעו בעצמם שאלו היו עובדי ע"ז, ואלו היו עובדי ע"ז, וניאלו מיד פרעה ושם מאות רכב בצור איש לא עזר, וזהו ושבחי בשלום אל בית חבי, ולכן אמר ואנוהו אעשה לו נוח, ואל יקשה בעיניך מאמר שלא ירד להשתקע אלא לגור, מה יקשה חלוי אם הי' רצונו להשתקע או לגור כיון שהי' אלוה על פי הדבור, שרמזו לנו המקום שרצונו בצורה הארך הי' אלוהי' על פי הדבור, והוא מ"ם אכני ארד עמך מזרימה ואכני אעלך גם עלה, והוא"ל לא הי' חירידה עפי' הדבור להשתקע שם כיון שהבטיח לו ואכני אעלך גם עלה:

אלהים, וכל אחד לפי המנהג שחבר בה מאוד, יש בידו לבעל גזירה אחת עדה כמדת מצותיו, וזהו ככוכבי השמים לרוב, הוא לעיני הממשלה, וז"ל אכני אעלך מן מצרים לא"י שהיא גבוה מכל הארצות, גם עלה הוא על"י אחרת על צבא המרום בצרום, הקב"ה ופמליא של מעלה נזר גזירה והלדיק מבעלה:

בַּמָּוֶתִי מֵעַם כְּמֹה שֶׁנֶּאֱמַר בשבעים נפש וגו' וערוה שמך דה' אלהיך ככוכבי השמים לרוב. אם שהביא סיפא דקרא ועמה שמך וגו' הראי' שהי' נתי מעט נאמר ברישא דקרא בשבעים נפש וגו' ונראה שהביא הסיפא להמשיך הענין של מעלה, שאמר שהי' אלוה עפי' הדבור, שנאמר אכני ארד עמך מזרימה ואכני אעלך גם עלה, בא לפרש הרבוי של גם עלה וכפל הלשון, לכן הביא סיפא דקרא ועמה שמך ה' אלהיך ככוכבי השמים לרוב,

וַיְבַרְךְ יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ במה שנאמר ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאוד. פרו שלא הי' בהם עקר, וישרצו שכל אחת ילדה פשה בפרט אחד, וירבו, שנחגדלו כולם כ"ס רבחה גוי' (יחזקאל י"ח) אשר טפחתי וביביתי (איכה ב'), ויעצמו, כי דרך האשה המרבה בנים המה חלשים, ועין ה' אל יראיו והשגחתו הוא נוקן כח ועוז ועזומות לכח"ה מהם, והכל הי' במאד

ותחת עלי כפכה, פליחה דעת ממני וגו' שניאר בזה גדול השגחתו של ית"ש על האדם בכללו ובפרט, שלא יוכל האדם לעשות מאומה ושום דבר בלתי רצונו ית' ובחש"כ מה' מצעדי גבר כוונתו וגו' ובדמיון התחום הנשמר ע"י אל"ה הסובבים אותו מלפניו ומאחוריו, ועכ"ז ה' א' אחוז ג"כ בידיו מבני לוימו, השומרים אותו, הלא ישאל אותם מה לכם עוד לתפוס אותי בידכם, אחרי כי נמנעה ממני הבריתה מכם, מאד השמירה הגדולה אשר הגני מנוקף מכל הגדלים, כן העשיל אדונינו דעה"ל את חוק השגחתו ית' על האדם בכל! פרחיו, מצלי שיוכל להגלל מגזירת רצונו ית'. וזוהו אחר. וקדם, הלא צרתי מלשון וצרת הכסף בידך לשון גזירה וקשירה, שהגני מאור בידך בכלל, ולא די לפניך זאת, כי אם גם שחה עלי כפנה! כשמירה על שמירה, דבר זה הוא, פליחה דעת ממני נשגדה לא אובל לה, כי אנה אלך מרוחק! ואנה מעניך אבנח, אם אסך שמים שם אמה וגו' אשך כנפי שחר אשכנה בחצרותי ים, גם שם ידך החתי ומתחזי (ימין) וע"כ אה"כ הברו נפשו כלי ה', כי חששתי מעשיכם לפני ה', וברית לא חופר, ומתעטעס כי לא בתשנין, כבני אפרים תללו, והעטעס כי הולך לפניכם ה', אשר הוא אלהי כל הארץ, ויקדמו הברות לבוא שמה, וגם ע"ד האופן השני, במנוסה לאחריכם מאחרי ה' לא הלכנו במקומות שאחת שם, יען כי מאספכם מאחריכם הולך אלהי ישראל, והוא הואיל אחכם לעשות לו לעם, וע"כ ביד חזקה ובחומה שפוכה ימליך עליכם שלא בצינוק, בגזיאל זאב מרגילות.

במלך מאוד למעלה מן הטבע מעלה מעלה, לכן אמר ועזוב כמנ"כ
 וב"י וגו' ספי' בהשגחה העליונה, ולא במרצון העבדי:
 ורב כמנ"ש רבבה בצמח השדה נתתיך וגו'. כל לשון
 ורב שנאמר כאן אין בראונו כמו לרוב שנאמר כבודי השמים
 לרוב, שש בראונו בממשלה וסוף
 כוונתו בריבוי כ"ש רבבה כמנח
 הסדה נהיך, כש"ל יהא רעוא
 דהרוע ולא תחזד כמו נחם הסדה
 וגד"ס הרבה משובש אחד, והרבי
 בענין כמות, והגדלי בחיבה,
 והצלי בעדי עדים, ודנ"ל ח"ס
 בעדי עדים, אלא בעדי עדרים.
 ונראה כיוונתם ש"ל לומר
 בהכשטין מוקטנין כיון שנאמר
 ואח עירוב וערי', ומכשטין על
 גוף ערוס אינן להכשט, לכן
 אמרו ח"ס בעדי עדים, אלא
 כאשר תאמר שהי מהלכין עדרים
 עדרים, אין לך קישטין נאים
 מנחם, ואם עירוב וערי', עירוב
 הוא צבדים טעולאים, וערי'
 הוא ערוס בלא לבוש, בעלי כסוי
 ערוה, והנמשל הוא ערוס מנחם
 שהן לבושין, וערי' צמדוה עונות
 שכן ערוה האדם ופתיחותו:
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 הבה נתחבמה לו
 פן ירבה וגו'. קשה לשמוע בפי'
 הזה לא כשמע שום רעה, אם
 מ"ם ונוסף גם הוא על שואינו
 ולחם בני, ארדבה נתן להם הוי
 רחם שהמה גבורים לחיי מלחמה,
 ויחיסו על שואיהם. אם מה
 שאמר וישמו עליו שרי מסים,
 זאת דרש על וישמו כמה שנאמר
 וישמו עליו שרי מסים וגו'.
 ונראה שדרש מ"ם וירעו אחנו

הול"ל וירעו לנו, ומפרש ע"ד שאמר ויראו אחנו מרחוק ויהכללו
 אחנו להמיתו, וסוכיב ב"פ מלח, אהבו, כיון שא' ויראו אחנו

מרחוק, מצי הול"ל ויהכללו אחנו, והוא ע"ד שארז"ל אדם כי ימות
 באהל, אין ד"ת מחקימין אלא בני שממיה ענמו עליו, יש במאמר
 הזה שני הדגשים. א' מלח ענמו הוא שש יחד, והול"ל בני
 שממיה עליו. שנית, מהי יחייבים החורה בידו כיון שממיה ענמו

עליו, ונראה שכונתם במלח ענמו, עונם תאזרו, אם השקו
 לכבוד או לתאוה יתירה, או ארז מדה מנוגה אשר מונע אחו
 מלהשיג ולקנות חליות כוונתו, וכל ימיו הוא עשוק, וכל מחשבותיו
 ערודין, צוה הענין עריך לבטל ולהמית אחו ההוא, אז יחייבים

האחור בידו, ע"ד שאמר (במד"ר פ' ד"ל ואין שלטון ביום
 המות, כשעשה זמרי אחו הממשש מה כתיב גם ויבא אחר איש
 ישראל אל הקבה, והיכן הי' משה, ופנחה הי' מדבר לפני משה,

לכן אמרו וירעו אחנו המצרים
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ
 וירעו אחנו המצרים כמנ"כ

הנעים , וישתעבדו העניים בגופם , וזהו שדרשו ויענוו כוונתו על העניים יעבדו בסבל כצחפותיהם :

וירגו עלינו עבודה קשה . כמש"ל ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך . ה"ל צא ללמד ומנחם למד , שלא

בנים לנקום אמתו מנבקים אם כבנים רחמינו כרחם אב על בנים , וגם החסד והרחמים קט למטה רשע להעניש את חויבנו המנבקים רחמינו , וז"ל מה יקר חסדך אלהים , שהחסד לאברהם נהפך לחי"ה למדה"ד לנקום על עלייתם , וזהו ה' אלהי אבותינו , שם מלא

רחמים על בניהם , זכר חסדי אבות , ומביא גואל לבני זניהם , ומעניש לנריהם , וזהו שרמזו בפי' ותעל שועה אל האלהים לנקום מאויביהם ולזכור חסדי אבות לבני זניהם , למען שמו הנקרא ה' אלהי אבותינו , ולכן הזכיר ב"ש מן העבודה שנקתם ה' בעבור שני דברים אמתם מן העבודה להעמיד להם רוח והנלה , וגם לנקוט גוי חויביו :

וישמע ה' קולנו כמש"ל וישמע אלהים את באקתם וגו' . נראה ביאורו שרמזו כבשו את כעסו מעלינו , כי כאשר שמע אלהים מה"ד את נאקתם , הוא הקול אשר זעק לבס אל ה' מנדול הלחץ אשר מלא חוסם , ויזכור אלהים מדה"ד , ונבש לפני מדה"ר , ויזכור את בריטו וגו' כי מדת אברהם ה' כלו חסד , ומדת יעקב נטה יוסר לחסד לרחם גם את אשר חינו כדאי , והפכו את מדת יחזק לנקום מן חויביהם :

וירא את ענינו זו פרישות דרך ארץ . כמש"ל

וירא וגו' וידע אלהים . לא ידענו מתיך למדו כי זכו פרישות העצוב , ואין הרחמים אליו מנד לא יספק ולא ישחיתך , ופרעה איך לא ידעתי את ה' , פי' אין הש"ת פועל מנד הרחמים , והנה יבראל חיוס ראוים גאולה , ח"כ לא אשלח אותם , וז"ל יגס את ישראל לא אשלח , מה כפיון במלת גם , ונראה מה ה' אפי' הם ידעתי את ה' שהיה פועל ע"ש הרחמים עליהם חפסי' שאינם ראוים , כמו בן יחי' ע"ש הרחמים עלי' ולא יעניש אותי , וז"ל

ידענו ביאור מלת בפרך , ולמד ממשנה הורה כחלמך והינו עלינו עבודה קשה שמשבר את הנוף וציעה אל ה' אלהי אבותינו כמש"ל ויהי' בימים הרבים ההם וגו' . כצחק זה לא נאמר כלל שצחקו אל ה' אלהי אבותיהם , ולא זכר רק שם אלהים , ונראה שהוא ע"ד נאמר השי"ת למשה שיאמר להם ה' אלהי אבותיכם שלחתי אליכם את משה רחמי חפצתי , ונאמר ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני' , אמר כי ישראל האנוניו כי השי"ת בעל הרחמים כמו שזכר שם הויה , היך סבת חכמי פרעה אשר אמרו שאין השי"ת פועל ע"ש הרחמים , לטענתו ה' , כי הרחמים והחולה הוא בין העצבון חינו בעל ית' , גם החולה מפני כי החמלה היא השמחה המבשט כ"ש לא החמול ולא חכסה עליו , ח"כ אין החמלה והרחם ראוים לו ית' , אבל ישראל האנוניו , כי פקד ה' שהוא מנד הרחמים על בני' , לפי שהרחמים אליו מנד עזמותו אשר מבשט הטוב להטיב , ואין הרחמים אליו מנד העצבון , כ"ש כי ול רחום וגו' לא יספק ולא ישחיתך , ופרעה איך לא ידעתי את ה' , פי' אין הש"ת פועל מנד הרחמים , והנה יבראל חיוס ראוים גאולה , ח"כ לא אשלח אותם , וז"ל יגס את ישראל לא אשלח , מה כפיון במלת גם , ונראה מה ה' אפי' הם ידעתי את ה' שהיה פועל ע"ש הרחמים עליהם חפסי' שאינם ראוים , כמו בן יחי' ע"ש הרחמים עלי' ולא יעניש אותי , וז"ל

את פתם ואת רעמם : וירגו עלינו

עבודה קשה כמה שנאמר (שם י"ז)

ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך :

(דברים כ"ו ז) **ונצעק אל יהוה אלהי**

אבותינו וישמע יהוה את קלנו וירא

את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו :

ונצעק אל יהוה אלהי אבותינו כמה

שנאמת ויהי בימים הרבים ההם

וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל

מן העבודה ויעקו ופתעל שועתם אל

האלהים מן העבודה : וישמע יהוה

את קלנו כמה שנאמר (שם ז' כ"ד)

וישמע אלהים את נאקתם ויזכר

אלהים את בריתו את אברהם את

יעקב ואת יעקב :

וירא את ענינו זו פרישות דרך

ארץ כמה שנאמר (שם כ"ה) **וירא אלהים**

את בני ישראל וידע אלהים :

ואת עמלנו יאלו הבנים כמה

שנאמר (שמות א' כ"ב) **פל הבן היולד**

היארה תשליכהו וכל הבת תחיון :

משה ואהרן אל פרעה כה אמר ה' אלהי ישראל שלח את עמי שהשחתי מיוחדת עליהם בימוד , כ"ש בני בכורי ישראל , כמשמח ישראל חלק אלה ומעל , אבל לחו"ה שאין נפשם אלא כח והסנה מ"ח הגלגלים לא ישעל בעת רק מנד הרין , כ"ש זכות ומישרו לפני כאלו שהם כמליה על מעלה גרמים השמימיים , חסד ורחמים לפני כבודו שהחמו נקראים

ואין עמלנו אלו הבנים . כמ"ש כל הבן היולד היאורה תשליכהו וגו' . הוא נמשך למאמר הקודם כי ראה ה' את עמי שזנו לפרוש חוסם שלא להוליד , וחל"כ כאשר ראה שלא הועיל עשהו , כ"ש וכאשר יענו אותו כן ירבה וגו' התחם עוד להשליך

סדר הגדה

לפסליך אל היאר כל הבן היולד אחרי שעמלו בקצת גידולם, ראה
 ה' כי שוא עמלו בוניו בו, וכמעטל הניזרה ע"י מנעה"ס :
וְאֵת לַחֲצִינוּ זֶה הִדְחַק כְּשִׁנְיָ וְגַם רֵאִיתִי אֶת הַלְחֵץ אֲשֶׁר
מַצְרִים לֹחֲצִים אוֹתָם . נראה שדרשו מכפל מילות ,

דהל"ל, וגם ראינו אשר מצרים
 לוחצים אותם, הוא ע"ד שפי'
 קדמוניו, ויעש להם צדים,
 שהוציב מצרי אחד בין שני ישראלים
 לכפור ילידם, והיו מצרים
 דוחקים אותם בשנאהם יותר
 מפעמה, וזהו הוספת מלת, גם,
 שהמזר וגם ראינו את הלחץ אשר
 מצרים לוחצים אותם יותר מפעמה,
 וההבדל בין לחץ דוחק ראה
 בביאורי מרי אבא הגאון ז"ל"ה :
וְיֹוצִיאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם לֹא
עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְכוּ' .
 אלא הקב"ה בבבורו ובעצמו.
 חשב בלן ג' הוצרים של שלוחים,
 מלאך, ספק, ושליח, וג' הוצרים
 של הקב"ה, וכבודו ועצמו,
 מפני שחלקי העולם הן שלשה,
 שמים, וארץ, והאדם הממוצע,
 נשמו ונשמתו מן שמים, וגופו
 מן הארץ, ויש לו להקב"ה ג' עיני
 שלוחים, מלאכים בשמים, ושליח
 נשלח לארץ, כ"ש השולח אמרתו
 ארץ עד מהרה ירון דברו, וכ"ל
 ישלח דברו ויפסאם, ושדף נשלח
 באויר יסוד האש סמוך לגלגל
 הירח, אבל ביל"מ נגלה בעצום
 בשלש חוצרות שלו, כבודו הוא
 בארץ, כ"ש מלא כל הארץ כבודו,
 וכן השמים מסבכים כבודו הנראה
 בארץ ומלוואה, ובעצמו נגלה
 על ישראל, כ"ש על הים זה אלי
 ואמרו בידיעה צבונה הרבו
 באצבעם וראה שפחה על הים מה
 בלא ראה יחזקאל בן בוזי, ומכה
 בטובות הני ע"י הולך הקב"ה
 כמ"ס חני הוא שהבחנו במצרים
 בין עישה של כבוד וכו' וע"ז
 כתיב עינו של בלעם מי מנה וגו'
 ומכפר את רובע ישראל, וע"ז
 נקרא הקב"ה שהוא קדוש ונבדל

וְאֵת לַחֲצִינוּ זֶה הִדְחַק בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר
(ש' ג' ט') וְגַם רֵאִיתִי אֶת הַלְחֵץ אֲשֶׁר
מַצְרִים לֹחֲצִים אוֹתָם :

(דברים כ"ז ח') **וְיֹוצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם**
בְּיַד תְּחִקָּה וּבְיָרֵעַ נְמוּיָה וּבְמִרְאֵי גִדְל
וּבְאֵתוֹת וּבְמִפְתֵּי תִים : וְיֹוצִיאֵנוּ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם * לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל
יְדֵי שָׂרָף וְלֹא עַל יְדֵי שְׂלִיחַ אֶלֶּא
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבְדּוֹ וּבְעֲצָמוּ *
שֶׁנֶּאֱמַר (שמות י"ב י"ב) **וְעַבְרָתִי בְּאֶרֶץ**
מִצְרַיִם פְּלִילֵת הָיְתָה וְהַיְתִיתִי כָּל בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד בְּהֵמָה
וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׂפָמִים
אֲנִי יְהוָה * וְעַבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם *
אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ * וְהַיְתִיתִי כָּל בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם * אֲנִי וְלֹא שָׂרָף * וּבְכָל
אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׂפָמִים (אֲנִי
יְהוָה) אֲנִי וְלֹא הַשְּׂלִיחַ * אֲנִי יְהוָה *
אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר :

בְּיַד תְּחִקָּה זֶה הַדְּבָר * בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר
(שמות ט"ג) הִנֵּה יַד יְהוָה הַיּוֹיָה בְּמִקְנֶךָ

שהם הכפיים, כמו שידוע מחלקי המזגים, שהלכנה היסך בטבעה
 מן האדומה, העלולה מן הלכנה, והיריונות מן האדומה, והכל בידי
 שמים, כי הטבע הוא ג"כ נגד הכל, כמו שראינו בטבע המים
 הוא זריחות, כ"ש פחה כמים אל הוור, ויתחם הלכנה אל טבע
 המים, וטבע הדם היא כבידה כשלים ויהרן מן המים, וזממה
 בא

למעלה משכילנו, וח"ש ועברתי בא"מ, אני ולא מלאך, הממונה
 על א"מ, והכיתו כל בכור חני ולא שרף, הם השוכנים באויר
 המצוטטים בארץ, אבל אולם יודעים עיפה של בכור, ובכל אלהי
 מצרים אעשה שפמים, חני ולם השלח על אליהם אז מהרה
 ידון דברו, כי אני ה' אני הוא הטוחן כחי וגבורה בהם להיות מושלים

בא האדומה בזריזות עמוס, ולכן בידו לשנות הכל כפי רצונו, כש"א ומסדר את הכוכבים צדקיע כרצונו, כגמ"ל ונתתי מופתים בשמים ובארץ, דם הוא שינוי המים לדם, ואש הוא שינוי הטבע שהי' אש מתלקחת בתוך הצדד כי האש לבדו אינו מופת, ומופת עשן, הוא מופת ביסוד האויר, שדרך היותו לגרש את העשן להיות מעט עקלקלות, והמופת בשינוי הטבע הוא שמומר ועולה בדקל: **דבר** אחר ביד חזקה שתיים כו' אלו עשר מכות כו'. וזרחה לפרש פרטן, הוא ע"ד שבארנו למעלה, כי הסבדל שני יד חזקה לזרוע נטויה הוא,

כי יד חזקה הוא דבר הנעשה בצח אחת וקול יתכן להשיבון, וזרוע נטויה יתכן להשיבון ישוב ידו בשובס מדרכס הרעה, לכן דרש ביד חזקה שהים, הם שמים הראשונים. דם, ואפרדעים, שמעשו ביד חזקה, ולא יתמו להשיבון, עד שהוכרחו לחפור מים סביבות היאור לשחוח:

ובזרוע נטויה שתיים. אלו כינים ערוב, מפני שנמכת אפרדעים ביקש פרעה מנשה והאבן, העתירו אל ה' בעדי ויזכרו וגו' והאמר ויזכרו וגו' ותבאש הארץ, ולא סר רשע המכה, ובכינים נאמר ויאמרו המרטומים אל פרעה חזבט וגו' אז סר יד ה' מהם ולא בקש את מש"א, ובערוב נאמר ויעש ה' כן ויבוא ערוב וגו' ובכל ח"מ השחח הארץ מפני הערוב, ולא נאמר שחח הארץ לשון עבר, מפני שהי' זרוע נטויה אולי ישבו מדרכט ומעלילותם:

ובזרוע נטויה שתיים. אלו כינים ערוב, מפני שנמכת אפרדעים ביקש פרעה מנשה והאבן, העתירו אל ה' בעדי ויזכרו וגו' והאמר ויזכרו וגו' ותבאש הארץ, ולא סר רשע המכה, ובכינים נאמר ויאמרו המרטומים אל פרעה חזבט וגו' אז סר יד ה' מהם ולא בקש את מש"א, ובערוב נאמר ויעש ה' כן ויבוא ערוב וגו' ובכל ח"מ השחח הארץ מפני הערוב, ולא נאמר שחח הארץ לשון עבר, מפני שהי' זרוע נטויה אולי ישבו מדרכט ומעלילותם:

תשפוך כהבוס לתוך כלי ג' פעמים בשעה שתאמר ג' דברים הללו: **דם ואש ותמרות עשן:**

דבר אחר ביד חזקה שתיים. ובזרוע נטויה שתיים. **ובמורא גדול שתיים.** ובאותות שתיים. **אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים.** ואלו הן:

מכות צד וזרעה, כמו שבארנו למעלה, שהאותות הוא הכליה למה שבאים האותות להראות שאין אליהם זולתו, ומשדל כל מערכת השמים כרצונו, במכת צד נאמר ואלס בעבור זאת העמדהיך בעבור הראוהך את כוחי ולמען ספר שמי בכל הארץ, וכן למען הדע כי לה' הארץ, ובזרעה הודו עבדי כעס, כ"ס ויאמרו עבדי פרעה אלו וגו' שלח את האנשים וגו':

ובמופתים שתיים. אלו חשך ומוכת בצורות, כי שמונה מכות הראשונות הם כלס דברים נמצאים בארץ, רק שבאים ממוקס למקום, ושתי מכות אלו היו דברים חדשים, בחשך נאמר ולא כמו איש מהחיות וגו', גם צליה ליום איש בחשך, ובמזגים לא יכלו גם ביום לקום מפני החשך, ובמכת בצורות נאמר אשר כמורה לא נהייה וגו' וזכר דבר ש"ל שינוי הטבע מופתים גדולים ונוראים:

צפרדעי

לפרט הכחוב וילעק משה אל ה' ע"ד הצפרדעים אשר שם לפרעה - אשר יש לדקדק מדוע נשתנה המכה זו שכתב זה לשון לעקה, ועוד כיום דברי הכחוב ע"ד הצפרדעים אשר שם לפרעה אינו מובן הלא לא לפרעה בלבד היחה המכה זו כי אם לכל מזרים. והגב נבאר דר"ל (בש"ר פ"ו סי' ז') ע"פ ועלו ובאו צביחך, אמר

על קדושת השם יהי צביחך לבד, והוא נכון: **ערוב** הנה דהמע"ה אמר בתהלותיו (ק"ה) אמר ויבוא ערוב, כמים בכל גבולם, היפך הסדר מהכחוב בהורה שהי' כמים ואח"כ ערוב. וכל"פ עפ"י משל לגביר גדול שעשה מנשתה נשואין לבחו ומאשר כי לא הי' לו מקום להכיל את כל הקרואים ביום אחד, לקרוביו ומיודעיו, גם להפועלים והמשרתים אשר אחו במסחרו, על כן חלק המנשתה לעשותה בשני ימים, שהי' יום א' לקרוביו ומיודעיו ויום ב' לפועליו ומשרתיו. והנה הי' חללו איש אחד מקרוביו, אשר הי' גם כן משרת חללו במסחרו, בא ביום א' אל המנשתה בחור קרוב ובה ג"כ שנית ביום ב' אל בית המנשתה בחור משרת ועוזר במסחר הגביר, והכירו השוער של בית המנשתה ושאלו הלא כבר היית התנוול ? והשיבו החמול באחי בחור קרוב והיום הנני בא בחור משרת כשאר הי' משרתים, וכשאל ע"י הגביר האיד להסנהג עמו, והשיב לאמר לו כי איננו עושה סעודה שתי פעמים עבור איש אחד, ואם כי הי' לו הצרירה לבחור באיזה יום שירצה חל אחרי שבחר לו יום החמול אינו ראוי לבוא היום שנית, [וכמילאת דין חז"ל בעירובין מ"ה מי שיצן בדרך ולא ידע שחשכה לו וכו' אין לו אלא ארבע אמות, רי"ה אומר לאיזה רוח שירצה ילך, ומודה ר' יהודה שאם צירר לו שאינו יכול לחזור בו ע"ש]. וכן הי' הדבר במכה ערוב אשר נקבלו ובאו בו כל מיני צרואים שבעולם כמבואר במד"ר, הנה ראו לפרדע וכינים לבוא שנית במזמרים תחת שם ערוב, אמנם מאשר הי' כבר לפרדע וכינים בזמנם הקודם, לא הי' ראשון העשה לבוא שנית, ועכ"ז מאשר לא ר"ה השי"ת שיבי' לפרעה ריוח מן המכות, וכמשנ"ל בצפרדעים וימחו הצפרדעים וגו' והבאשם הארץ, ובארבעה לא נשאר ארבעה אחד וגו' אף המלומים פרחו, ומחוק הטבע שכינים הנה במליחות חמיד לפי גבול הטבע, הנה מעתה אם לא הי' ראשון להיות בעת המכה של ערוב מהם כלל, הרי הי' אז לפרעה ריוח בהמכה הריא שלא הי' כמים לפי גבול הטבע, ע"כ הי' כינים ג"כ אז אף לא יוחר מכפי גבול וגדר הטבע. והנה הטבע חכמה בשם גבול וכמשארז"ל במד"ר על פסוק בוקר ויודע ה' את אשר לו וגו' גבולות חלק הקב"ה בעולמו יכולים אחס לערב יום ולילה וכו' ואור להשך עיי"ש, וזהו ביאור הכחוב אמר ויבוא ערוב, ועכ"ז לא חסרו בהם כינים אף הי' רק בכל גבולם התמיד ולא יוחר :

תשפורך מן הכוס לכלי בכל תיבה דם צפרדע. כנינים. ערוב. דבַר. שחין.

ר' יהודה צ"ר שלום המעולות שבהן יהי' צביחך וכו' עיי"ש, והוא חמוה החיך טפל לשון מעולות בצרדעים שהי' זה מעולה מזה. ולישב כ"ז נראה לי עפ"י הידוע כי כ"ז שיתראה היחה פעולה עובה מהאיו מלווה ועושה יתעורר עיי"ז קטרוג גדול למעלה על ישראל ע"ד התרשלותם במלות ה', וכמו שגלינו במישע מוך מואב שהעלה את בנו לעולה ויהי קלף גדול מזה על ישראל. והנה לפ"מ שכתב הפר"ד בטענת השר של מזרים על שבדו ישראל ע"ז במזרים, שהשיב לו השי"ת שוטה שבעולם שמה אתה דן שוגג כמזיד ואנכי כראון, פי' שהי' מנחמה חונם, וקודם מ"ה לא הי' עדנה עליהם החיוב למסור ח"ע על קדושת שמו יח', ע"כ היו פטורין מזה ע"ש. לכן בעת הזה שמסרו עצמן הצפרדעים על קדושת השם אף שלא היו מלווין וכמו שארז"ל (בפסחים כ"ג) הן המה היו מעוררים אז קטרוג גדול על ישראל למעלה שהי' להם ג"כ למסור את נפשם על קידוש שמו יח' אף שלא היו מלווין. וכפי הנראה מסידור לשון הכחוב בחורה, הנה לא היו הצפרדעים האלו הנרמזים בלשון ובחטורך ובמשארוהיך רק צבית פרעה לבד, דאל"כ הול"ל בזה"ל ובאו צביחך ובחדר משכבך ועל מעהך ובחטורך ובמשארוהיך, וצבית שבדך ובעמך. אמנם שינחה החורה ליתוב בלשון הזה ובאו צביחך וגו' ועל מעהך, וכזה הי' ג"כ צבית שבדך ובעמך, אבל אללך יהי' עוד דבר פלא, ובחטורך ובמשארוהיך שהראה איד שימסרו הצפרדעים ח"ע על קדוש השם. והנה צעת שבה זמן דבורו של משרע"ה שיסורו הצפרדעים ממוזרים הנה הקטיגור של ישראל לא רצה להניח שיסורו הצפרדעים מצבית פרעה, כי רצה לעכבם למען יעורר בהם חמיד את קטרוגו ויהי' לאות לבני מרי. וע"כ הוכרח מרע"ה לעטוף הרבה בחפלה עיי"ז אל ה', והוא ע"ד הצפרדעים אשר בשם ה' רק לפרעה בלבד. וכזה יובן כונת רז"ל צדרשת ועלו ובאו צביתך, המעולות שבהם אשר ימסרו את עצמם

ארבעה

כעובי דינר , וגם סוף ראיחס ממה שאמרו שנית שגאל' וכו' חושך שיש בו ממשות , כ"ל צוה ע"י הגדה המסורה לנו בתוס"ק ללמוד שחוס מן המפורש במקום אחר , כי הנה חשך הזה לא ה' חשך העצמי הבא מלד העדר האור רק ה' בריאה ממשות , והרא"י כי ה' משמש ג"כ ביום , וצעת ובעונה ההיא ה' ג"כ אור לכב"י במושבתם , ואם

בָּרַד . אֲרָבָה . חֲשָׁךְ . מִבֵּית בְּבוֹרֹת :

נראה לידע קצת ממהותו ואיכותו , מאלו ראינו אורו ג"כ בעת מנחן תוס"ק שה' אז ג"כ חשך כזה , וכש"כ צפ' ואחזקו ויהי בשמעכם את הקול מנחך החשך , ויהי אז בעת הבקר וההר ה' בוער באש , ועכ"ל ה' חשך ג"כ ושמה מלינו לורחו יותר מפורש , שהוא משולש , חשך , ענן , וערפל , והן הגנה הב' מהירות אשר נכנס בהם מרע"ה שנאמר ומשה נגש אל הערפל וגו' לפנים משלוש מחילות . אבל בהמכה שהיתה במצרים , לא הזכיר הכתוב ממנה רק שם חושך לבד , ולא ה' שם השנים האחרים שהוא ענן , וערפל , ומיהדות כי הגמרה היא לא שלטה במצרים כי אם ששה ימים , והשלים הקב"ה את היום החשך , בעת קריעת י"ם , שאז ה' ג"כ חשך למצרים , ואור לישראל , אז נתן הקב"ה חוקף יותר אל החשך להיות נמצא חללה ג"כ כח הענן , וכמש"כ ויהי הענן והחשך וגו' והמכה הזאת בעלם תומחה , יתן אותה הש"ת לעמ"ל , וכמש"כ כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאמים וגו' ובהזכירו שתי הקלות מובן מאליו כי יבוא ג"כ הענן בתוכה , כפי מה שהוא לורת המכה בשלימותה . והנה המכות שלקו המצרים במצרים ה' באצבע וכמש"כ אצבע אלהים היא , ואמר המגיד כמה לקו באצבע עשר מכות , ואם ה' המכה של חשך ג"כ באצבע שלם , ה' להם ללקות ג"כ בענן וערפל , אבל מנאשר לא ה' רק חשך בלבד , בע"כ ז"ל שלט על כל כח האצבע , רק מליצת שליט האצבע , ועיין בפלתי א"י מ"ג שהביא ראי' אשר מרת עובי דינר הוא כשליש אצבע עיי"ש . ומעשה יבואו דברי חז"ל אל נכון , כי מתחלה דקדקו לפרש לשון "וימש" שהוראתו שה' חשך שיש בו ממשות , לא כחשך הבא בעצמו מלד העדר האור , אח"כ שאלו כמה ה' עובי של אותו החשך , אם ה' בכל הג' חלקים הנמצאים בו , או לא , ע"ז אמרו לדייק מלשון חשך שהזכיר הכתוב המכה ההיא צפ"ס חשך לבד , להורות בא שרק חשך שיש ממשות בלבד ה' ובלא ענן וערפל שעמו , ודו"ק כי הוא פתח להבין דרו"ל כזה :

אֲרָבָה הטורס חלע כי אצדה מלרים [צפ' צל] . מדרכ' חוקרי הטבע הרוצים לגלות מסתרי הטבע ופנטומי' , הנה יעמדו ח"ע חמוד במקום סכנה ככדי לחשוף ולגלות ידיעות חדשות ולגלות , והנה חוקר אחד אשר ראה לחקור אחר סיבת הרעש ורעידת הארץ , נסע למדינה בוייץ ואיטליא וישכור לו מנעון צבית גדול בעל שבע קומות

ובאחד ממרחפי המלון הניג שמה את כלי תכונתו להרגיש ולהודע על ידיהם תכונת הרעש וסיבתו . והנה כאשר קרב העת של הרעש לבוא , ע"י סימונים הידועים לבעלי התכונה ההיא , הסעוררו אללו רבשי גיל וחדוה באשר כי עי"ז ישיג מאווי נפשו והזוקתו , וכערך ע"ו מיוטוין נתן הרעש אותותיו כי צוה יבוא בקרוב , כפל אימה ופחד על כל יושבי העיר והחלו לצרוח מהעיר , וילעקו אל החוקר שימחר גם הוא ללאת ולצרוח מפני הסכנה , וישיב להם כי עדיין לא השיג את הידיעות הנחולות לו לידע , ויהי כי הגיע קרוב אל עת בוא הרעש כערך רק רבעים אחדים , ויבטלו עליו למום חיש מהר להליל את נפשו , והוא באחת כי עדיין אינו יודע מה שרואה לדעת , אזי נחתו עליו בקולס הוי סכל ופתי ! מהר חושה כרבע אל חצמווד , ואם תרצה להיות יודע באמת , אותה תשיג אחרי שיהפך עליך החומה , ובין המתיים יה' חלקך , אז תהי' היודע ומכיר אין זה אלא טפשות . וכן ה' הדבר הזה , הנה פרעה חטא בלשון תשובתו הרלושונה אל משרע"ה בחומרו לא ידעתי את ה' וגו' ע"ז צאו המכות נוחת הש"ת ללמד תועים צינה , באומרו ית' באה חדע כי אני ה' וגו' למען חדע וגו' ונאשר ראו עבדי פרעה כהיום כי עדיין הנהו מהעקש כנגדם מצלי לשלח את ישראל , יען כי עדיין אינו יודע צבירור הדבר לאיחיו כי יש ה' ועוד נעט וכלחה עליהם הרעה , התחננו אליו לשלח , ויכתפק ח"ע בהידיעות שגודע לו עד היום ולהודות כי הנו יודע מעתה , כי אם יתעקש עוד ולהמתין עד ששיג עוד ידיעות להיות יודע צבור אזי יהי' כבר אצדה מלרים . והנה הטורס חדע , עד שהשיג בלבד להיות מכיר ויודע , זה יהי' אחרי שכבר תהי' אצדה מלרים אצידה גמורה , ע"כ בין תבין את אשר לפניך לעשות גמר וקץ לכל חלה :

חשך

איהא צמד"ר וימש חשך , חשך שיש בו ממשות , למדונו רבותינו כמה ה' עובי של אותו חשך כעובי דינר ה' שנאמר וימש חשך חשך שיש בו ממשות ע"ש . להבין דברי חכמים וחיזוחם ע"ד שטורס בדקדוק

משלחת כו', אלף חרון אפו וגו' אינם משלחת מלאכי רעים, והמה
 מרות רעות באלם שברא הקב"ה לעוונות בו, במחלה כאשר אנו
 עושה רש"מ, באים עליו בני חם שאינם מובטחין ראונו מפני
 ראונו, כשנז"ל בעל רעוק מפני ראונו כדי שיבטל ראונו אחרים
 מפני רעוק, ואלח"כ כאשר עושה

עצירה בפועל ידו, באים עליו
 ב"ה שעובדים על ראונו, הראשונה
 יקרא חרון אפו, והשנית יקרא
 עברה, ה"ג כאשר ממוקם קדוש

יהלכון, ויבחנו מכל דבר שבקדושה
 ואינם ממנין לדבר מזה, אם
 מן בו יגורשו, ולא נכנס חסלמו

ועסקו למכון שבתו אל השמים,
 וזה יקרא זעם כזרבונו מתרבה,
 ואלח"כ נעשה נר ליראי ה' ולחשני

שמו ומוציא דבתו רעה עליהם,
 ונגד זה נעשים רבים מלמעלה ואין
 לו מקום לפנות, ואלח"כ כאשר

אינו יכול לנוד בפועל ידו,
 נעשה חברה לפועלי און למד,
 להחיש מעשיהם על ידו להרע אל

הכרדים אל דברי ה', ולעומת
 זה נתיחדו לו משלחת מלאכי
 רעים המיוחדים לו לבדו. ור"ל אר"ע

פליגי בזה ר"ל לא חשב חרון אפו,
 כי חרון אפו שפשה על שאינם
 עושין רש"מ, ובמה שהזירו עליהם
 עבדו על ראונו, וגם אם לא
 הזירו לא היו עושים ראונו,
 ור"ע חשיב לפסים כי בדבר אשר
 הזירו לא קימו ראונו, ועבדו על
 ראונו ית' :

ר"ב יתורה היה נותן בהם סימנים . לנ"ך עד"ש ב'ח'ח'ב,
 נראה כוונתו שנה לפרש דברי הח"ק, ביד חזקה שמים,
 ובזרוע נטויה שמים, ופי' יותר שפכה כוונת ה' ג"כ ביד חזקה,
 כי היר ים זו חבטתה חלקים, האצבעות והכף ושני אצבעים בזרוע,
 וג' הראשונים נקראו יד חזקה,

רק חבט הממוצר להכתף נקרא
 זרוע, לכן נמן סימן לנ"ך, ג'
 אלו היו ביד חזקה, עד"ש הוא
 ג' האמצעים, שהוא ח' מירו

הטויו, ושמים שהי' בהן גילוי
 שכינה חשיב לאחד, כי ידו הנטויה
 נחמד ג"כ לנשל על גילוי שכינה :

באחת שמים, ובמזופתים
 שמים. נמן בהם סי' באלח"כ כי
 אומות ומופסים קרובים אלו
 לאלו כמו שביארנו :

ר"ב יוסי הגלילי אומר מנין
 אתה אומר וכו' . נראה
 שרש"מ דקדק אלל המרענונים נאמר

חבטת אלהים מדה"ד, ובקי"ם
 היר הגדולה, היא מדה חברה,
 ונאמר אשר עשה ה' מדה"ר,
 וחז"ל מרובה מדה טובה ממדה

עורענות לכן הביא סיפא דקרא
 ויראו העם את ה' ויאמינו וגו'
 זו היא מדה טובה :

ר"ב אליעזר אומר מנין
 שכל מכה ומכה וכו'
 היתה של ארבע מכות שנאמר
 ישלח בם וגו', וחשב משלחת
 מלאכי רעים ג"כ לאחת, להכרזם
 שאינו נחשב לכלל שכל אלו הי'

רבי יהודה היה גותן ביהם סימנים :

תשפוך מן הכוס ג"פ

דצ"ד . עד"ש . באח"ב :

רבי יוסי הגלילי אומר מנין אתה

אומר שרקו המצרים במצרים עשר

מכות ועל תים לקו חמשים מכות .

במצרים מה הוא אומר . ויאמרו

החרטמם אל פרעה אצבע אלהים

היא . ועל תים מה הוא אומר (שמות

י"ד ל"ח) וירא ישראל את היר הגדולה

אשר עשה יי במצרים ויראו העם

את יי ויאמינו ביי ובמשה עבדו :

כמה לקו באצבע עשר מכות .

אומר מעתה במצרים לקו עשר

מכות ועל תים לקו חמשים מכות :

רבי אליעזר אומר . מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך

הוא על המצרים במצרים היתה של ארבע מכות שנאמר (ההלים ע"ח

מ"ט) ישלח בם חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים . עברה

אחת וזעם שמים וצרה שלש משלחת מלאכי רעים ארבע . אומר

מעתה במצרים לקו ארבעים מכות ועל תים לקו מאתיים מכות :

רבי עקיבא אומר מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך

הוא על המצרים במצרים היתה של חמש מכות . שנאמר ישלח

בם חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים . חרון אפו

אחת . עברה שמים . וזעם שלש וצרה ארבע . משלחת מלאכי רעים

במה מעלות טובות למקום עלינו. ולא אמר כמה ברכות והודאות להקב"ה, וכמה שהיה ע"ד שאר"ל ישראל אינם יכולין לקבל רוב טובה, לכן הדריך הקב"ה אותנו משל המלך אל ראש ההללחה באמרות ודברות טובות, ושאל כמה מעלות טובות? וחשב ע"ו מעלות שנגדן אמר דוד ע"ו שיר המעלות: **אלו הוציאנו כמזצרים וכו'.**

במה מעלות טובות למקום עלינו, אלו הוציאנו ממצרים וכו'. להבין כוונתו בדרך כלל, יל"פ עפ"י דברי החבר שהשיב להכחזר כי יסוד אמנותו בהש"ת הוא מלך הנפלאות שהראה לנו צי"מ, ועל הים, והוליך

אותנו צמדבר, וסיפק לרכיבו וכו' ושאלו הכוזר למה לא האמר בשביל שברא יש מאין כל הבריאה, והשיבו כי לא רבים יחכמו זאת, עי"ש, וזה יש לבאר דברי הגד"ר על פ' חגי' ה' וגו' אשר הולחתיך וגו' ה"ד פתח דבחד יאיר מביין פתאים ע"כ. וביאורו שהוקשה להם קושיית הכוזר למה לא אמר אשר בראתי כי ע"כ אמר אשר הולחתיך וגו' שזה יותר ברור להבין ולהשכיל ג"כ הפתים וד"ק, והנה מדרך

הרב האמיתי השוקד על תועלת תלמידו, ורצה להשכילו שיושרש בקריבו כל מה שלמד ממנו, שיתן לו סימנים וזיונים המעוררים אותו על זכירת הדבר, ובאם שלא יספיקו לו דים, יראה להעיר אותו בכמה פרטים ואופנים שונים בכדי שיהי' כל הדברים מרותם על לבו ושמורים לנצח. וכן הדבר הזה ברמות ה' את דרכיו ללמד אותנו דעת והשכלה אמיתית, ע"כ מרוב אהבתו אותנו העיר אותנו בכמה מופתים שונים בכדי שיהי' חקוע בלבנו אהבתו ויראתו, מצלי לשכוח לסור מכל מלואיו וחוקיו, אבל באמת אם לא הי' לפנינו ממנו ית' רק הערה אחת, ממופת אחד הי' מספיק דים, וחשב את כל אחת מהנה שהזכיר שהי' די לפנינו לזכור בזה את פעולותיו נצח, וכאשר אמר אלו וכו' דינו, ועכ"ז הקב"ה צרוב חסדו הרבה עלינו מעשיו ורוב נפלאותיו פן ח"ו נשכחם במוטוט, ועוד יתרה עשה לנו פן ח"ו

לכנות לנו את בית הבחירה לכפר את כל עונותינו: **אלו הוציאנו ממצרים ב' עד ולא נתן לנו את ממונם דינו.** לפי פ' המפדשים בפסקא הזה, ר"ך לבאר איך הי' די לנו באם ח"ו לא קיים הצטחתו, וכיו"צ הקשו המפדשים ז"ל על מאמרים ז"ל [בברכות ח'] דבר נח בלחצי העם אמרי דבי ר' ינאי ח"ו נח חלל לשון בקשה כו' כדי שלא יאמר אותו לדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם, האיך טפל לומר שאלמלי לא יטעון ארעה"ש שלא יקיים השם את הצטחתו, ואמרתי בזה דדצי ר' ינאי לשיטתייהו אזלי, וע"כ הוכרחו לפרש ולדרוש שלא הי' מוגיע להם הכרוב עפ"י דין, ורק הקב"ה ראה לקיים הצטחתו עפ"י גך החסד לפנים משה"ד, והוא שהם דרשו (שם ל"ב) ודי זהב, מאי ודי זהב אמרי דבי ר' ינאי בשביל כסף זהב שהשפעה להם צמורים עד שאמרו די עשו לבעל, ע"כ. והנה נתנו חן באם שיגיע לאחד מחבירו איזה סך מעות, ובצוה זמן הפרעון שלק הלוה להמלוה את החוב, והמלוה עשה מהן ע"ז, הלא לא נוכל להאשים את הלוה בזה כי הוא הי' גורם למכשול הזה, יען כי הי' מחויב לפרועו מלד הדין, ולא הי' צירו לעכבם מליתן לו, משא"כ

תמיש. אמור מעתה במצרים לקו תמישים מכות ועל הים לקו תמישים ומאתים מכות: **במה מעלות טובות למקום עלינו: אלו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפמים דינו: אלו עשה בהם שפמים.** שהיו השפמים בשמים ובחרן, כ"ש ונחתי מופתים בשמים ובחרן דם ואם וגו', ולעומת זה אמר דוד שיר המעלות אשר עיני אל הרים וגו' עזרי מעם ה' עושה שמו"ל, כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובחרן, אל יתן למוצ רגליך וגו' הנה לא ימוס ולא יען שומר ישראל, במכת דבר לא מה מבני' עד אחד, וכן במכת ערוב ודם, וכן במכת חשך ולכל בני' הי' אור במוטבות, וכן במכת בכורות:

אלו עשה באלהיהם וכו' והוא ששידד מערכת השמים מל הא' שהוא טלה שר של מזרים, שהוא במזר ח"י, ולכן שני אלו החכמות ברעמם על ישראל, והשיגו אותם בין המזרים, פרעה והמן, פרעה במל טלה שהוא בודש האביב ראשון לחודש השנה, והמן הסיל פור על חודש אדר בודש אחרון של השנה, כי ח"י באמצע ובדבר העגול ב' הקצוות הם המזרים, והקב"ה הוריד חמסם על קדקדם והשפיל ב' המלות האלו, ועמד רוח והללה ליהודה מן המזרים, ומשאר ח"י שהוא אמצעית בין צבל ומזרים, תח"י הקב"ה והמחיל אותם לישראל, ולעומת זה אמר דוד שמחתי באומרים לי בית ה' נגך וגו' ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל להודות לשם ה':

עכ"ז נעבור בשגגה על אחת ממוטותיו הגדולים, ראה **אלו הוציאנו ממצרים ב' עד ולא נתן לנו את ממונם דינו.** לפי פ' המפדשים בפסקא הזה, ר"ך לבאר איך הי' די לנו באם ח"ו לא קיים הצטחתו, וכיו"צ הקשו המפדשים ז"ל על מאמרים ז"ל [בברכות ח'] דבר נח בלחצי העם אמרי דבי ר' ינאי ח"ו נח חלל לשון בקשה כו' כדי שלא יאמר אותו לדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם, האיך טפל לומר שאלמלי לא יטעון ארעה"ש שלא יקיים השם את הצטחתו, ואמרתי בזה דדצי ר' ינאי לשיטתייהו אזלי, וע"כ הוכרחו לפרש ולדרוש שלא הי' מוגיע להם הכרוב עפ"י דין, ורק הקב"ה ראה לקיים הצטחתו עפ"י גך החסד לפנים משה"ד, והוא שהם דרשו (שם ל"ב) ודי זהב, מאי ודי זהב אמרי דבי ר' ינאי בשביל כסף זהב שהשפעה להם צמורים עד שאמרו די עשו לבעל, ע"כ. והנה נתנו חן באם שיגיע לאחד מחבירו איזה סך מעות, ובצוה זמן הפרעון שלק הלוה להמלוה את החוב, והמלוה עשה מהן ע"ז, הלא לא נוכל להאשים את הלוה בזה כי הוא הי' גורם למכשול הזה, יען כי הי' מחויב לפרועו מלד הדין, ולא הי' צירו לעכבם מליתן לו, משא"כ

עכ"ז נעבור בשגגה על אחת ממוטותיו הגדולים, ראה **אלו הוציאנו ממצרים ב' עד ולא נתן לנו את ממונם דינו.** לפי פ' המפדשים בפסקא הזה, ר"ך לבאר איך הי' די לנו באם ח"ו לא קיים הצטחתו, וכיו"צ הקשו המפדשים ז"ל על מאמרים ז"ל [בברכות ח'] דבר נח בלחצי העם אמרי דבי ר' ינאי ח"ו נח חלל לשון בקשה כו' כדי שלא יאמר אותו לדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם, האיך טפל לומר שאלמלי לא יטעון ארעה"ש שלא יקיים השם את הצטחתו, ואמרתי בזה דדצי ר' ינאי לשיטתייהו אזלי, וע"כ הוכרחו לפרש ולדרוש שלא הי' מוגיע להם הכרוב עפ"י דין, ורק הקב"ה ראה לקיים הצטחתו עפ"י גך החסד לפנים משה"ד, והוא שהם דרשו (שם ל"ב) ודי זהב, מאי ודי זהב אמרי דבי ר' ינאי בשביל כסף זהב שהשפעה להם צמורים עד שאמרו די עשו לבעל, ע"כ. והנה נתנו חן באם שיגיע לאחד מחבירו איזה סך מעות, ובצוה זמן הפרעון שלק הלוה להמלוה את החוב, והמלוה עשה מהן ע"ז, הלא לא נוכל להאשים את הלוה בזה כי הוא הי' גורם למכשול הזה, יען כי הי' מחויב לפרועו מלד הדין, ולא הי' צירו לעכבם מליתן לו, משא"כ

סדר הגדה

משח"כ בלם נתן לאחד מנהגו, והמקבל הלך ועשה מהן ע"י, חזי י"ל כי הנותן גרם לו המכשול הזה, כי אלמלא לא נתן לו, לא היה לו ממה לעשות. וע"כ אם לו היה סברת רי"ג כי היה מניע לישראל הרכוש של מזריים ברין, חזי לא היה מקום להתגלות על מטעה העגל, כלל, מושח"כ עכשיו בצאונרו שלא היה מוגיע להם עפ"י דין, רק ע"י בקשה כדי שלא יאמר אוחז לדיק וכו' פ"כ שפיר אמרו דבי ר' ינאי חמ"כ כי היה מזה התגלות להקל בעוגש חטא העגל, ולבאר דעת דבי ר' ינאי יותר [ומ"כ חמ"כ שהעירו בזה ג"כ המפרשים הספרדים] עפ"י

שידוע מחלוקת ר' יאשי' ורי"ג, אי וא"ו להוסיף ולחבר הענין בא, או וא"ו לחלק הוא, וקיי"ל כרי"ג לחלק ל"ט קרא, ח"כ עפ"י שורת הדין היה יכול הקב"ה לפסור ח"ע במה שקיים דן אנכי לבד, דאו או קאמר, לכן אמר דהגני רולא לקיים לפנים משהו"ד כדי שלא יאמר אוחז לדיק וכו', דאם חפכה דעת ר' יוני דואו של ואח"כ ילאו וגו' לחלק הוא, ח"כ למה קיימת הגזירה של ועבדום ועינו אוחס שתיסם יחד, ולא קיימת גזרתן בלחד מהם לבד, (והעניו הוא פרישת ד"א כמשי"א המגיד) וזהו יהי' טענתו של אברהם ועבדום ועינו אוחס קים בהם בשתיים יחד, ואח"כ ילאו ברכוש גדול לא קיים בהם עם נקמת דן אנכי ביחד, רק ילא לחלק בזה, [ומה שכינה ותיאר את אברהם חע"ה פה בחומר לדיק י"ל עפ"י דאיתא במד"ר פ' וירא ע"פ כי ידעתי למען אשר יהיה וגו' ושמו דרך ה' לעשות דקדק ומשפט וגו' שהי' אברהם מכנים אורחים, בחר

דאכלו ושתי אמר להון ברכו וכו' ע"ש. והנה מה שסיפרו בערכו, כי נוי יתאכזר לנטע מעוצר אורח שתיחו בדרך, אפטר לפרש עפ"י פלוגתא רי"ג ורי"ה בצרכות מ"ח בזה דואכלת ושבעת ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתי, ולמד מזה הגאון בעהמ"ח ס' יראש, דמי שלמא באכילתו לשחות מחויב לשחות כדי לקיים מלות ברהמ"ו מהי"ת (הובא ברהמ"ח א"ח ס' קל"ז) וכיון שרצה חלע"ה לחייבם בחיוב גמור של ברהמ"ו מהי"ת ע"כ לא הניחם ללכת מאחו בלא שתי בכדי לקיים על שניהם יחד, והי' בזה דקדק בחסלה ואח"כ משפט. וע"כ אמר כדי שלא יאמר אוחז לדיק שרצה לקיים דקדק וגושפט, עפ"י התורה בשניהם יחד, למען הביא ה' על אברהם את [כל] אשר דבר עליו לנקום ממזריים, ולהעניקם ברכוש, וזהו כונת דהמטע"ה [בזה"ל ס"ב] אהה דבר אלהים. פי' שהי' יכול לפטור ח"ע בלחת מהנה, ועכ"ז אח"כ שחיס זו שמעתי שקיים שניהם יחד דן אנכי עם הבטחה ואח"כ ילאו ברכוש גדול, ומהו טעמו של דבר? ע"י אמר כי בלחת העוה הוא הדין היה לאלהים לפטור ח"ע בלחת נוכח, אבל עכ"י לך ה' החסד, לעשוה לנו בתיסם, יען כי אהה חשלם לחיש, זה אברהם. במעשהו כמו שהחמיר ע"ע לעשות, ובמדה גאדס מודד מודדן לו בן]. ובזה יל"פ הכתוב (בזה"ל ס"ב) ויך פל

אלו הורג את בבוריהם וכו'. נראה כי מכת בכורות היא מעין שהיו גדולי הבית וכל זרכי הבית וכל עבודתה אשר ענדו בהם בישראל היו עפ"י פקודתה והם היו אלוים בדבר, והם היוו עליהם, וכנגד זה אמר דוד שיר למעלות אליך נשאתי את עיני וגו' הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם שהם משועבדים בידם, דנח שבטה לה נפשינו הלעג השלטים שבו ומתליפין עבודה כשיר לאשים וכו' וכדי ביזיון וקפץ:

את בבוריהם דינו: אלו חרג את בבוריהם ולא נתן לנו את ממונם דינו: אלו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את הים דינו: אלו קרע לנו את הים ולא העבירנו בתוכו בתרבה דינו: אלו העבירנו בתוכו בתרבה ולא שקע צרינו בתוכו

אך נתן לנו את ממונם וכו'. גם הארבעים שנה שהיו במדבר לא חסר להם דבר, הריק להם מן מן השמים, ובאר על מרים, ושמלותיהם לא בלחה, והעילים חסם, אולם ביות מזריים וביזת הים עמדה להם בעת נרחס לדורות, כ"ש כפר נפש אית עשרו שנתו מלכי ישראל שזוד לשיק ולזרה, וכנגד זה אמר דוד המטע"ה שיר המעלות לדוד לוי ה' וגו' שהי' לנו צדקם עלינו אדם, בצוך ה' שלא נחננו טרף לשיניסם, ואכלו ממונם ולא כילו את בני ישראל:

אלו קרע לנו את הים כו'. את רודפיסם ואת שואליהם בהסומוה טבע, ולא נותר בהם עד אחד, למען לא ילמדו את בני מונעשיהם הצרות ומעלילות הנשחחות, וכנגד זה אמר שיר המעלות הבנומים ביה וגו' כי לא יוח שבס הרשע וגו' למען לא ישלחו הדיוקים בעולתה יריהם, ולא ילמדו מונעשיהם:

אלו העבירנו בתוכו בהרבה וכו'. להורות לנו כי כל יוכל להתריב מי הים בלילה אחת, כי שם נאמר אז יסיר וגו' ויאמרו לאמר, לדורות, וגשומת זה אמר דוד המטע"ה שיר המעלות בשב ה' את שיבת ציון וגו' אז ימלא שחוק פיני וגו', כ"ש ביוט ההוא יושב השיר הזה כליל החקיקת חג. ואמר טובה ה' וגו' הורעיס בדמעה, כי ארץ הגנב היא, ואין מנוחה יבולה, בדנה יקאורו שיחמללו ההסומוה כשאר"ל בצ"מ כולהו שני יסורי דרכי לא אפטרק עלמא למיטרא דאמר רבה בר רב שילא קשה יומא דמערי כיומא דדינא וכו' ח"ה"ה כי עקרי פוגלל ממשרי היו קיימת בירא מלא מיא עכ"ל:

הוא קמן בצרכו, כי נוי יתאכזר לנטע מעוצר אורח שתיחו בדרך, אפטר לפרש עפ"י פלוגתא רי"ג ורי"ה בצרכות מ"ח בזה דואכלת ושבעת ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתי, ולמד מזה הגאון בעהמ"ח ס' יראש, דמי שלמא באכילתו לשחות מחויב לשחות כדי לקיים מלות ברהמ"ו מהי"ת (הובא ברהמ"ח א"ח ס' קל"ז) וכיון שרצה חלע"ה לחייבם בחיוב גמור של ברהמ"ו מהי"ת ע"כ לא הניחם ללכת מאחו בלא שתי בכדי לקיים על שניהם יחד, והי' בזה דקדק בחסלה ואח"כ משפט. וע"כ אמר כדי שלא יאמר אוחז לדיק שרצה לקיים דקדק וגושפט, עפ"י התורה בשניהם יחד, למען הביא ה' על אברהם את [כל] אשר דבר עליו לנקום ממזריים, ולהעניקם ברכוש, וזהו כונת דהמטע"ה [בזה"ל ס"ב] אהה דבר אלהים. פי' שהי' יכול לפטור ח"ע בלחת מהנה, ועכ"ז אח"כ שחיס זו שמעתי שקיים שניהם יחד דן אנכי עם הבטחה ואח"כ ילאו ברכוש גדול, ומהו טעמו של דבר? ע"י אמר כי בלחת העוה הוא הדין היה לאלהים לפטור ח"ע בלחת נוכח, אבל עכ"י לך ה' החסד, לעשוה לנו בתיסם, יען כי אהה חשלם לחיש, זה אברהם. במעשהו כמו שהחמיר ע"ע לעשות, ובמדה גאדס מודד מודדן לו בן]. ובזה יל"פ הכתוב (בזה"ל ס"ב) ויך פל

אֵלֶיךָ שֶׁקָּע צָרִינוּ בְּחֻבּוֹ וְכוּ'. כִּי צָדַר אֲשֶׁר זָדוּ שֶׁהִשְׁלִיכוּ יְלֵדֶיךָ בַּיָּם, וּבִקְבֻעוֹ לָרִיוּ בַּיָּם, לַעֲמֹת זֶה אֲמַר שְׁלֵמָה שִׂיר הַמַּעֲלֹת לְשֵׁלֶמָה אִם ה' לֹא יִבְנֶה בַּיִת שׁוֹף עֲמָלוֹ בְּזִוְיֹו בּוֹ, מְלִילֵי מַזְרִים עֲמָלוֹ בַּהֵם הַזֹּבָחִים לְגִדְלָם וְחֹמֶ"כַּ שֶׁקָּעוּ כֹּלֵם בַּיָּם, וְאֲמַר הִנֵּה נִחַלְתָּ ה' בַּיָּם, הֵם בְּנֵי" שֶׁנִּלְוּ גַם שֶׁשָׁלְכוּ בִּילְדוּחָם:

צְבֹר צֹאנִים וְגו' וְיִזְלֹאִים [ג"כ] בְּכֶסֶף זָהָב, לַפְּטִים מוֹשֵׁה"ד, ע"ז חֹן בְּשִׁבְעֵיזוֹ כּוֹשֵׁל אֲחֶ"כַּ מִנְמַעְשָׁה הַעֲבָל. וְהִנֵּה מִנֵּה שֶׁעֲשָׂה אֲחֶ"כַּ גַּם בְּאַלְוֵיהֶם שְׁפָטִים, יֵשׁ לְרַמּוֹז אֶת צִלְשׁוֹן הַהֶבְטָחָה בְּאֲמוּנָתוֹ ית' אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דְקָאִי עַל הַע"ז אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ הַמְזַלְרִים לָהֶם, וְכֵן מִכַּת צְבוּרֵיהֶם לְרַמּוֹז בֹּזֵה דְכָל עֲבוֹדָתָם לְהַע"ז ה' ע"י מַעֲשֵׂה הַצְּבוּרִים. וְיֵלֶ"פ כּוֹנֵה שְׁנֵי צִלְשׁוֹן אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דְקָאִי עַל הַעֲבוּדִים, וְכָל זֶה ה' מְחַוֵּיב הַקָּב"ה לְקַיֵּם צֹאֵם הַיָּיִנוּ וְיִזְלֹאִים מִשֵּׁם בְּהַשְׁלָמַת הַזֹּמֶן, אֲזַנּוּס יַעֲן יִלְחֲמוּ מִמְזַלְרִים קוֹדֵם הַשְׁלָמַת הַזֹּמֶן, אֲשֶׁר ע"ז לְחַנּוּךְ כִּי צִד מִזְכָּה הוֹלִיֵאֵךְ וְגו' לְפִי"ז עַפ"י שׁוֹרֵת הַדִּין ה' יִכּוֹל הַשִּׁי"ה לְפַטּוֹר אֲשֶׁר מִכָּל וְכָל, אֲזַנּוּס הַקָּב"ה עֲשֵׂה כַּמֵּה כְּרֻכִים וְלִירְקָ חֲשֻׁבוֹת רַבִּים וְקִיִּים הַבְּטָחוֹ עַפ"י

דִּינֵנו: אֵלֶיךָ שֶׁקָּע צָרִינוּ בְּחֻבּוֹ וְלֹא סִפֵּק צָרְבָנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה דִּינֵנו: אֵלֶיךָ סִפֵּק צָרְבָנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא הֵאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן דִּינֵנו: אֵלֶיךָ הֵאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת דִּינֵנו: אֵלֶיךָ נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת וְלֹא קָרַבְנוּ לְפָנֵי הַר סִינֵי דִינֵנו: אֵלֶיךָ קָרַבְנוּ לְפָנֵי הַר סִינֵי וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה דִּינֵנו:

לְמַעַן עֲמוּתָם וְלִנְכוּסָם הֵלְכוּ בְּדָרֶךְ ה', וְלִמְעַן תְּהִי יִרְאָתוֹ עַל פְּתִיחַם כָּל הַיּוֹנִים וְיִקְבְּעוּ הַרְחֵמוֹ בְּלִבָּם, וְכַנְגַד זֶה אֲמַר דוֹד שִׂיר הַמַּעֲלֹת אֲשֶׁרֵי כָל יִרְאָה ה' הַהוֹלֵךְ בְּצִרְכָיו, כ"ש הֵלְכוּ בְּדָרֶךְ ה', יִגִּיעַ כְּפִיד כִּי חֲאֲכַל, וְלֹא אֲמַר כִּי חֲאֲכַל יִגִּיעַ כְּפִיד, וְרַחֵם בִּיאֲחוֹרֵי שְׁלֵכַתְחִילָה לֹא הִי' יִגִּיעַ כְּפִיד רַק לְהַסְפֵּקָתָה הַחֲתִילָה וְלֹא עַל הַמּוֹתְרוֹת, וְכֵן ה' בְּמַדְבַר סוֹפֵק רַק לִכְרִיחַ, כ"ש וְיִוָּדוּ בְּעוֹמֵר וְלֹא הַעֲדִיף הַמַּרְבֵּבָה וְהַמְמַעִיט לֹא הַחֲסִיר, וְכֵן כָּל הַמּוֹמֵר נִחְמָד עֲלֵיהֶם אֲשֶׁךְ וְגו' בְּנִיךְ כְּשִׁחִילֵי זַחִים סִבִּיב וְגו' כִּי שָׁמָּה יִשְׁבוּ יְחַד אֲבוֹת וּבְנֵיהֶם:

כָּל הַכוֹנוֹת שְׁמוּכָל לְפָרֵשׁ בְּאֲמִירָתוֹ לְאֲבָרָהָם אַע"ה, לָזֶה אֲמַר הַמְּבַיֵּד אֵילֹו הוֹלִיֵאֵנוּ מִמְזַלְרִים קוֹדֵם הַזֹּמֶן שׁוֹרֵב ג"כ הַסֵּד, וְלֹא עֲשָׂה בַּהֵם שְׁפָטִים דִּינֵנו, לְפִי שְׁה"י יִכּוֹל לְפַטּוֹר אֲשֶׁר כִּי עֲדִיין לֹא נִשְׁלַם הַזֹּמֶן, אֵילֹו עֲשָׂה בַּהֵם שְׁפָטִים וְלֹא עֲשָׂה בְּאַלְוֵיהֶם, וּלְפָרֵשׁ כּוֹנֵה רֶחֶשׁוֹנֵה צִלְשׁוֹן אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ שְׁקָאִי עַל הַע"ז דִּינֵנו. אֵילֹו עֲשָׂה כו' וְלֹא הִרְגֵּ אֶת צְבוּרֵיהֶם שׁוֹרֵב כּוֹנֵה שְׁנֵי צְפ" אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ שְׁקָאִי עַל הַעֲבוּדִים דִּינֵנו, אֵילֹו הִרְגֵּ אֶת צְבוּרֵיהֶם וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם וְהִי יִכּוֹל לְפַטּוֹר אֲשֶׁר כְּרִיו"ג דּוֹאוּ לְהִלָּק הוּא דִּינֵנו, רַק הַשִּׁי"ת בְּהַסְדּוֹ רָצָה לְקַיֵּם כְּכָל אֲשֶׁר יֵלֵךְ מִמֶּנּוּ, וְרַמּוֹז עוֹד צְדָבְרִיו, וְאִפ"י מִה שְׁה"י עַל תְּנַח"י וְלֹא נִחְקִיִּים, דֵּהֵינּוּ קוֹדֵם הַשְׁלָמַת הַזֹּמֶן:

אֵלֶיךָ שֶׁקָּע צָרִינוּ בְּחֻבּוֹ וְלֹא סִפֵּק צָרְבָנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה דִּינֵנו: אֵלֶיךָ סִפֵּק צָרְבָנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא הֵאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן דִּינֵנו: אֵלֶיךָ הֵאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת דִּינֵנו: אֵלֶיךָ נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת וְלֹא קָרַבְנוּ לְפָנֵי הַר סִינֵי דִינֵנו: אֵלֶיךָ קָרַבְנוּ לְפָנֵי הַר סִינֵי וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה דִּינֵנו:

אֲרִיזֵל (שְׁמוֹת רַבֵּעַ פ' ל"ה) רָאוּ כִּי ה' יָקָן לִכְסֵ אֶת הַשָּׁמַיִם, לֹא הִי' צ"ל לָהֶם אֲלֵם דַּעַן, מִהוּ רָאוּ, אֲלֵם כִּךְ אִי"ל הַקָּב"ה אֵם יִגְדּוּ אִו"ה וְיִאֲמָרוּ לִכְסֵ לְמַה אֲהֵם עוֹשִׂים אֵם הַשָּׁמַיִם בְּיוֹם הַיּוֹם, אִל"ל רָאוּ שֶׁאֵין הַמֶּן יוֹרֵד בְּשַׁבָּת וְכוּ', וְכַנְגַד זֶה אֲמַר דוֹד שִׂיר הַמַּעֲלֹת רַבֵּחַ לְרִיוּי מְנַעֲרֵי, מַפְטִי מִה יוֹלֵךְ לְלוֹבֵב מַפְטִי שֶׁשֹּׁמֵר אֶת הַשָּׁבָת, רַבֵּחַ וְגו' גַּם לֹא יִכְלוּ לוֹ, שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל צוֹלְבֵינֵן אֶת צוֹלְבֵיהֶם, ה' צִדִּיק קוֹיֵן עֲבוֹת רַשְׁעִים לְלוֹבֵב אֶת בְּנֵי", וְהַכָּל הוּא בְּחִינַת מֶן, כ"ש קָדְשׁוֹ בְּמֶן וּבְרַכּוֹ בְּמֶן שְׁה"י הַבְּרַכָּה וְהַקְּדוּשָׁה שׁוֹרֵה בְּמֶן כֵּן הוּא בְּיוֹם הַשָּׁבָת לְדוּרוֹת:

אֵלֶיךָ נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת וְכוּ'. אֲרִיזֵל כָּל הַשּׁוֹמֵר שַׁבַּת כְּהַלְכָתוֹ אִפ"י עוֹבֵד ע"ז כְּדוֹר אֲנוֹס מוֹחֲלִין לוֹ שֶׁנִּחְמָד אֲשֶׁרֵי אֲנוֹס יַעֲשֵׂה זֹאת וְגו' שׁוֹמֵר שַׁבַּת מוֹחֲלֵנוּ אִל"ם מוֹחֲלֵנוּ אֲלֵם מוֹחֵל לוֹ, כַּנְגַד זֶה אֲמַר דוֹד שִׂיר הַמַּעֲלֹת מִמְעַמְקִים קָרְאִירְךָ ה', שַׁע"ז בְּעוֹמֵקֵי דְלִבָּא חֲלִילֵי, לְמַעַן תְּפֹסֵם יִכְרַחֵל בְּלִבָּם, אֵם עוֹנוֹת תִּשְׁמָר יֵה וְגו' כִּי עַמְךָ ה' הַסְלִיחָה כֹּאֲשֶׁר הַבְּטָחָה כָּל שׁוֹמֵר שַׁבַּת מוֹחֲלֵנוּ, וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְרִית שַׁבַּת מִכָּל עוֹנוֹתָיו, וְאֲלַמְּנֵי שְׁמֵרוֹ יִשְׂרָאֵל שַׁבַּת אִל מִיד גּוֹחֲלִין, הֵם נְקִיִּים מִכְּשַׁע רַב:

אֵלֶיךָ קָרַבְנוּ לְפָנֵי הַר סִינֵי וְכוּ'. ע"ד שְׁהַר"ל יִשְׂרָאֵל שְׁעַמְדוֹ עַל הַר סִינֵי סִפְקָה זֹהֲמַמֵּן, עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים שֶׁלֵּם עַמְדוֹ וְכוּ' וְהוֹהֵמָא הִיא הַפּוֹעֵלָה בְּאֵדָם מִדַּת הַגְּאוֹל וְהַסְרֹון הַבְּטָחוֹן, וְלַעֲמוּמָה זֶה אֲמַר דוֹד שִׂיר הַמַּעֲלֹת ה' לֹא נִבְּה לְבִי וְגו' אֵם לֹא שׁוֹיְחֵי וְדוּמַמְהֵי נַפְשֵׁי וְגו':

אֵלֶיךָ קָרַבְנוּ לְפָנֵי הַר סִינֵי וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה דִּינֵנו. הַקָּבֹה הַמְּפָרְשִׁים כִּי מִה ה' הַפּוֹעֵלָה בְּקִרְבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינֵי בְּזוֹלַת קִבְלַת הַחֹרֶה. וְאֲזַנְחֵי לְבַחַר עַפ"י"מ שְׁבִאֲרֵחֵי בְּמִקְ"א דְבְרֵי רַחֲב"ע רָצָה הַקָּב"ה לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל לְפִיכֶךְ הַרְבֵּה לָהֶם הוֹרֵה וּמְלוֹת וְכוּ' יְגִדֵּל תּוֹרָה וְיִחַדְרֵי, שְׁכוֹנָתוֹ לְחַרְץ קוֹשִׁית ב' יִחַק הַנוּבְחָה בְּרַש"י צַפ" בְּרַחֲשִׁית שֶׁלֵּם ה' לְרִיד לְהַתְחִיל הַחֹרֶה אֲלֵם מִהַחֲדָשׁ הוּא לִכְסֵ שְׁה"י מוֹבֹאֵר כִּיֹּן דַּעִירָךְ חֲבִלִית הַחֹרֶה לְקַיֵּם מִלְּוָחֵי בְּעֵשֶׂה וּל"ת ע"כ הִיֵּה לְרִיד לְהַתְחִיל רַק מִהַחֲדָשׁ הוּא לִכְסֵ, וְלַמָּה הַלְרִיחָה הַחֹרֶה צְסִיפּוֹרִי מִמֵּה שְׁה"י בְּרַחֲשׁוֹנֵה מִיּוֹם צְרִיחָה חֲדָה עֲלֵי חַרְץ, וְסִיפּוֹרֵי מַעֲשֵׂה לְבוֹת וְקוֹרוֹתֵיהֶם שְׁה"י הוּא רַק לִימוּד צַעֲלֵמָא הַנִּקְרָא תּוֹרָה. אֲזַנּוּס לְפִי הַאֲמַת רָצָה

רעה הקב"ה להישייר ממנגלי האדם במדותיו, לקרבו אל המעלות ולהרחיקו מן הפמיתיות, וכמו שכונה מדרשו ית' לעשות במלותי הוא עולמו מה שכיון לעשות בסיפורי אשר המה צבט, חורה, יכונה, ושיהם המה שוים במעלהם שהמה נישנו מרועה אחד לזכך ולרף את ישראל.

אלו נתן לנו את התורה וכו'. ואמר כי מניין תאם חרה שבהדרין יושבין בלשכה הגיזם ומשם יוצא הוראה לכל העולם, וע"ז אמר דוד שיר המנוחות זכור ה' לדוד את כל עמו וגו' הנה שמעוהו באפרתה מנאניה וגו' קומה ה' למנוחתך אתה וארון עורך, כי קוב"ה וזכוריהת חד :

**אלו נתן לנו את התורה ולא
הכניסנו לארץ ישראל דינו : אלו
הכניסנו לארץ ישראל ולא בנה
לנו את בית הבחירה דינו :**

אלו הכניסנו לארץ ישראל וכו'. ונטעו אוחזו בגבולות, ובכר נחלתו כל ישראל יחד, וע"ז אמר דוד הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד וגו', כי שם אה ה' את הברכת חיים עד העולם :

**על אחת כמה וכמה מוצה
בפניה ומכפלת למקום עלינו .
שהוציאנו ממצרים . ועשה בהם
שפטים . ועשה באלהיהם . והרב**

בנה לנו את בית הבחירה . כנגד זה אמר דוד שיר המעלות הנה ברכו את ה' וגו' שאלו ידיים קדש וברכו את ה' הוא בקדש פנימה שהיו אומרים בכל יום על על ברכת וזהלה, ברוך ה' מעולם ועד עולם, אמן :

**את בכוריהם . ונתן לנו את ממונם . וקרע לנו את היים .
והעבירנו בתוכו בחרבה . ושקע צרינו בתוכו . וספך
צרבנו במדבר ארבעים שנה . והאכילנו את המן .
ונתן לנו את השבת . וקרבנו לפני הר סיני . ונתן**

ז"ל פ' וירא על פ' מי צבט ירח ה' זה לצברה, שומע בקול עבדו בשמיע הקב"ה בקולו של עבדו וכו' עיי"ש, ואכ"מ להאריך ולצאר איך שיש למצוא בכל פרט מספורי ההורה מדות ועלות ויקרות. וראיהו בם' אחד שפי' ע"ד לחות מהמז"ל יפה שיהחן של עבדי צהי אצות מחוריהן של צנים, והוא שלפי השקפה ראשונה יחשב הסיפור הזה רק כשיחה בעלמא ושלח ללרך, האמס אם ישכיל האדם ויציט שצין שכלו יחזוקן כי כל הדברים האלה מרע"ה ארון הנביאים כחצון משי הגבורה, וימלא פנינים הרבה בכל חיבה ודקדוקי דברי' [ואהו כונה הכי' צה' מ"ה] כל כבודה בת מלך פנימה, הוא על סודות החורה, וגם, ממשצרות זהב לבושה הוא הנגלה. וכפנימיוחה, כך לבושה החלון עמוק עמוק מי ימלאנה וכמו שפי' המורה ז"ל על פ' הפוחי זהב במשכיות כהף וגו', ולא ההא חורה שלימה שלנו כשיחה צלה' בלכה [וזהו מלינת אמרס ז"ל יפה שיהחן של עבדי צהי אצות ששיחה יפה היא! אבל דבר זה תליא מהורהם של צנים האריך ילמדו ויצינו אוהה, אם יכחלו צה בעומק הלצ, ומחשבות מציין, או לא, וע"כ אמר רחב"ע כי אל יקבה בעיניך קושיית ר' יחאן ז"ל, והלדרבה יען כי רעה הקב"ה לזכות ולרף את לבות בני' בהכשר מדותיהם, לפיכך הרבה להם חורה קודם למלות שגאמר ה' חפץ למטן דקון של האדם שיהנה בלדק וצמישור על פני הכל, ע"כ הגדיל חורה, וילדיר צה כח עס כגלתו. וצנה יצולר לנו ג"כ דברי הרע"ב צפי' לניש אצות על אז"ל משה קבל חורה מוכיני, ז"ל אומר אני לפי שמשכחא זו אינה מיוסדת על שום מלוח כו' חלא כולה מוסרים ומדות, וחכמי הא"ה ג"כ חצרו ספרים צדרכי המוסר כו' לפיכך הקדים התנא ואמר כו' לומר לך שהמדות והמוסרים שצו המס' לא צדו אחס חז"ל מלבס חלא חף אלו נאמרו מסיני ע"ש, ויקשה האריך רמז לנו רצינו הקדוש ע"ז? ולרצרינו ככלל זאת צנולח חורה" להודיענו שכל המוסרים והמדות שנגאלאו במס' זו כולם ינאלאו ע"י המעייין החלמתי בכל הרחבת סיפורי הענינים המוכינים צבט חורה, וזהו משה קבל חורה ג"כ מסיני, וזהו כוונת המגיד אלו קרבנו לפני הר סיני, וכו' מלמד אוהנו רק מלות לצד את זה הטשו ואת זה לא הטשו, כמו ספר מנין המרות, ולא העטיף חוחס צמבצלות

רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל הָיָה אוֹמֵר כֹּל שְׁלֵא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים כּו'.
 מֵה שֶׁסִּידֵר דְּבָרֵי ר"ג כֵּאן, וְהוּ' מִקוּמוֹ אֲחֵר מִשְׁנֵה אֲחֵר
 וְהִנֵּי הָרִי אֲנִי כִּבְּן שְׁעָרִים שְׁנֵה וְכו', וְרָאָה מִפְּנֵי שֶׁאֲמַר עַל
 הָאֵחָ כֹּמֶה וְכֹמֶה טוֹבָה כְּפֹלֶה כּו' לְפִי' אֲלֹמֵי שִׁירָה פִּינוּ כִּים וְכו'
 אִין אֲנוּ מִסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת כּו' וְהִסֵּה יוֹכֵל לֹמַר, לֵךְ דוּמִי' מֵהָלָה,
 יוּ מִי יִמְלַל גְּבוּרֹת ה', לִכְּן סִידֵר
 כֵּאן דְּבָרֵי ר"ג שֶׁכֵּל מִי שֶׁלֵּא אֲמַר
 שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֲלוּ בְּפִסְחָה לֹא יֵאָחַד
 יְדֵי מוֹבָחָו, וְכֵל הַמַּבְרָכָה לְסַפֵּר
 בִּי"מ הוּ' מִשּׁוּבָח :

במשבצות זהב ה' מספיק דים להעמיד את ישראל במהותם
 חף חם לא נתן לנו את התורה דיינו, וכמה מעלות למקום
 כהיום שקרצנו לפני הר סיני, ונתן לנו את התורה לגדול
 חבתו לוחנו יח"ש :

**לָנוּ אֵת הַתּוֹרָה. וְהַגְּבִיטְנוּ לְאָרְצֵי
 יִשְׂרָאֵל וּבָנָה לָנוּ אֵת בֵּית הַבְּחִירָה.
 רַבְּכֶם עַל פֶּלַע עֲזוֹנוֹתֵינוּ :**

פסח שהיו אבותינו
 אוכלין בזמן שבית
 המקדש קים וכו' ע"ש שפטה
 הקב"ה על בתי אבותינו
 במצרים כו'. וכל לבאר יותר
 ענין הנכח עפ"י הודעת
 הכתובים שבתה"ק, הגאונים
 צ"י משכו וז"ל ולקחתם אגודת
 אוזב וגו' ואחס לא תלכו איש
 נפתח ביחו עד בוקר, [ואחז"ל
 צ"ק ס' כיון שניתן רשות
 למשחית אינו מובחין בין לדיק
 לרשע] ועבר ה' וגו' וראה את
 הדם וגו' ופסח ה' על הפסח
 ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם
 לנגוף ע"כ. והנה ראשית דבר
 הקשו המפרשים ז"ל, כיון
 שאז"ל שהנכח זו היתה ע"י
 הקב"ה בכבודו ובעלמו,
 וכנש"ל הגניד חני ה' חני
 הוא ולא אחר, ח"כ המשחיתים
 הגה אך למוטר, ומדוע

עד כאן אומרים בשבת הגדול
**רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל הָיָה אוֹמֵר פֶּלַע שְׁלֵא אָמַר שְׁלֹשָׁה
 דְּבָרִים אֲלוּ בְּפִסְחָה לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ וְאֵלוּ הֵן פִּסְחָה
 מִצָּה וּמְרֹר :**

הסחכל בתצטול של הזרוע :
**פֶּסַח שְׁהָיוּ אָבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזִמְן שְׁבִית
 הַמִּקְדָּשׁ קִים עַל שׁוּם מָה. עַל שׁוּם שְׁפִסְחָה הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ
 הוּא עַל בְּתֵי אָבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם שְׁנֵאָמַר (שְׁמוֹת כ"ג כ"ו)
 וְאִמְרָתֶם וּבַח פֶּסַח הוּא לִי אֲשֶׁר פִּסְחָה עַל בְּתֵי
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֵת מִצְרַיִם וְאֵת בְּתֵינִי
 הַצִּיל וַיִּבְקֹד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ :**

ההירה התורה ואחס לא תלכו וגו' כיון שניתן רשות למשחית כו'. עוד קשה יהור הלבוז אחרי באמר ופסח ה' על הפסח,
 שהמבוז הוא שילג ויפסח עליכם, למה חזר ואמר ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף שהוא מובח מאלו,
 ומהו לשון על הפסח על הבית הול"ל, וכנש"כ ח"כ אשר פסח על בתי בני וגו'. וטרם נבאר פרטי הענין, נבוא
 ליישב הקושיא הראשונה שהזכרנו למעלה דוודאי היו שם ג"כ משחיתים, בעת עבדו לנגוף את מצרים, וכנש"כ
 ישלח בם חרון אפו עברה וזעם וראה משלחת מלאכי רעים, כי מפי עליון לא תלך הרעות ואמרז"ל וד' הכה כל
 בעור וגו' הוא וכו'. וההסבר בזה כמלך צו"ד ששולח שרי לבלו עם חנ"ח למלחמה, הנה נקרא לנחון המלחמה
 על שם השר המפקד על הכבא, וכמו שאמרנו כי השר שקאבעלאו נלח את פלעוונא, הנה בפתח פעלו זאת חנשי
 לבלו, חבל יען כי הוא ה' המפקח והמפקד ע"כ נקרא על שמו, וכמו כן חם המלך בעלמו יאסור המלחמה יקרא
 זאת ע"ש המלך. והנה כל ה' מכות הראשונות שנתן הש"ח במצרים ה' ע"י שלוחי מו"ח שלוחי המנוקים ה'
 נקרא על שם, וכנשארז"ל על פסוק וישלח מלאך ויולינו מוצרים וגו' מלאך זה משה, מוש"כ במכה זו אמר הש"ח חני
 יולא בתוך מצרים, כביכול חני בעלמו יאסור המלחמה הזה עם מצרים (ועיין צביאורינו בפסקא ואלו לא הוליא הקב"ה)
 וע"ז כוונת רז"ל חני ולא מלאך, חבל הכל פעלו המשחיתים שעבדו עמו. ונעשה נסביר הדבר עפ"י מעשה שהי'
 בעיר בוקארעשט שנחודע לשרי המכס מהגבול כי בכל התנויות שבעיר הג"ל נמלא סחורה הרבה שלא שלמו ה"כס
 מהם, ושלחו משם פקיד אחד עם מאה שוטרים לעשות צקורת ע"ז, ונחודע לבעלי התנויות כי הפקיד הוא נקבל
 שוחד, וגמרו עמו בחזה סכום שוחד, ואח"כ הודיעו לו האמת כי בכל התנויות נמלא סחורה אסורה ומה תעשה
 לטובתינו, ויאמר להם הנה מחר יבגרו כל התנויות על מסגר, והשוטרים יסוצבו וימלאו את כל חוצות העיר,

והכני יודע כי צנת בהלה כזאת ישאו המשרחות שבחנניות את
 הסחורה החזק כנפי בגדיהם להטמינם, והשומרים שלי אשר יהיו
 מפורדים בחולות העיר המה מצויים ומכירים בפני כל איש למי
 שיש תח"י סחורה אסורה ואם הפלו צדיהם לא לזבל להאילנס,

מצה זו בו' . שלא הספיק צדיקם בו' שנאמר ויאשו את הענק
 וגו' כי לא חמץ כי גרשו ממצרים ולא יכלו וגו' לא נאמר
 צפ' הזה מפורש שנגלה עליהם מנ"ה הקב"ה וגאלם, ונראה שהוא
 מיוחד הקרא, כיון שנאמר כי לא חמץ, כי גרשו ממצרים, למה
 נאמר ולא יכלו להחממה, ומזה למדו שנגלה עליהם מנ"ה הקב"ה

ונחשבור נשמתם וגודל השוקקם
 לרוב אחריו עד שלא יכלו להחממה
 בעבור החלום על פכין קטנים,
 ועזבו הכל בשביל אהבת המקום
 צ"ה, ואפי' גדה לדרך לא עשו
 לעצמם, והלכו אחריו במדבר בארץ
 לא זרועה מנוול בעמוסם שאלו
 גילוי השכינה :

הגדה הפרוסה . אשר איננה מכוסה
 להראותה להמסובין ואמור :

**מצה זו שאנו אוכלין על שום
 מה. על שום שלא הספיק בציקם
 של אבותינו להתמיין עד שנגלה**

**עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם.
 שנאמר (שמות י"ב ל"ט) ויאפו את הבצק אשר הוציאו
 ממצרים עגות מצות כי לא חמץ פי גורשו ממצרים
 ולא יכלו להתחממה וגם צדה לא עשו להם :**

ושמה ג"כ אעשה כן, וצנה תגלו, ט"כ לשון הנשל . כן הוא בנמשל . כי כאשר עלה צדונו ית' לבער רשעי
 מצרים הנה נמלא צישראל אז ג"כ בעלי עובדי ע"ז, והיו נחפשים ח"ו בעונם בעת צואו ית' עם המשחיתים לחבל
 בצורי מצרים, והנה גמר הש"ה עם ישראל ע"י מרט"ה למשוך את ידיהם מע"ז וליקח לאלן לעשות הפסח, ולקיים
 מקודם מלות מילה, ועל כן לזה עליהם הש"ה כי צנת שתי"ה הבהלה והלעקה גדולה שבמצרים, הנה מטבע
 האדם להבהל וללאת חולה ולרחות מה נעשה שם . ומאשר כי חולות מצרים יהי' מלא מן המשחיתים אשר יעברו בכל
 העיר, והמה מכירים בנלח האדם ובהכרת פניו כי אדם אין לדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, וכל הנופל
 צדיהם אינו מנחין בין לדיק שאינו גמור לרשע, ע"כ לזה עליהם שלא ילאו איש מפחת ביתו עד צוקר וימלאו טולס
 בצחים אשר המה שם, ולעשות סימן וזאת על הצחים אשר שם צנ"י אשר גמור עממה להאילנס, ועבר ה'
 בעלמו לגנוף את מצרים ע"י המשחיתים, ורצה את הדם וגו' ופסח ה' על הפתח, ולשון ופסח הנאמר כאן אינו
 קפילה ודילוג, אלא לשון פסיעה מלשון פושטים, פושעים, ואח"כ"ע נוחלפות . כביכול יעמוד השם על פתחי צנ"י,
 ועי"ז לא יתן את המשחית לבוא אל צחיקם לנגוף, כי יבגור ה' בצדקם . ואח"כ"ג מלאחי ראי' לפירושי מודברי
 המד"ר שמהו ע"פ ויהי ברזי הלילה, זשה"ב אורכה נגינתי כלילה וגו' ומהו ופסח ה' על הפתח, כביכול עמד לו
 על הפתח וכו' עמד על הפתח ודחה המשחית מליכנס ע"ש ותבין כי דברינו נכונים בעזה"ש :

במצה זו שאנו אוכלין על שום מה, ע"ש שלא הספיק בציקם של אבותינו להתמיין עד שנגלה עליהם
 בו' . המפרשים הקשו ע"ז כי אין זה טעם המורה לפי שהמורה הואת נלטינו עלי' מראש צעוד היהנו במצרים
 טרם בוא המכה והחפזון, כ"ש ואכלו את הבשר צליה הזה ללי אש ומלוח וגו' . ונראה לבאר הדבר בדרך הסבר,
 לאיש שהי' הולך במחלת הלז, ולזה עליו הרופא מומחה ליקח חיזה סמי רפואה, ולהשמר ממאכלים רעועים
 ויפקד נפשו בצער ללי ויין וכדומה, והבטיחו כי יהי' לו רפואה, אכן לזה עליו כי ישמור את הפתקא מהסממנים
 כי אף כשיהי' צריא אינו צטוח שלא ישוב אליו מקרה המחלה שנית, ע"כ פן יפול במחלה שנית, לא יטרך לשחול ולבוא
 אליו שנית, כי אם יקח הסממנים ויחנהג הכל עפ"י סדר הזה וכב ורפא לו . והנה החולה הנ"ל הלך עפ"י מלוח
 הרופא עליו אל בית הרקק, ועשו לו הסממנים, ונשא אותם בידו, וישאלהו אחד ממכיריו הלא תגידי לי מה אלה לך ?
 הלא השמע חשבתי כי הנה חולה גדול וליוה עליו הרופא מומחה לעשות כן, והנה החולה עשה ככל אשר והרפואה
 הועילו לו באופן היותר נעלה . ויהי צמשך שנים רבות חזר עליו החולי וילך בלא שאלת הרופא ויעשה הסממנים
 שנית, הנה כשיפגענו איש שנית ושאלו מה אלה לך ? אזי תשמע ממנו לשון תשובתו, יען כי הנה יודע היעו
 שהסממנים

מָרָר ע"ש שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים כו' ונראה שהמטרה להזכירם בפה, ולא הספיק באכילתם לבד, משני שהמצרים האלו ה' הבנה לקבל החורה, כ"ש באצות כך היא דרכה י"ח פה במלת האכל, והוא לחם עוני, והיא נער תחיל, לכך אנו אוחזין מרור ע"ש שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, ונאמר לקבל החורה מן השמים, לכן החיוב להזכיר זאת בפיו, למען לא נשכח דרכי החורה: **בְּכָל דוֹר ודוֹר חַיִּיב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ בְּאֵלֵי הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם**. ע"מ לקבל החורה, וי"ש אלא אף אוחזי גאל עממה שנאמר כו' כ"ש כי את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה, קבלנו עלינו ועל זרעינו עד עולם:

שהסממנים האלה המה רפואה בדוקה למחלת חולשת הלב, כי כבר הייתה פ"ח חולה מסוכן ובאמצעות אלה הרפואות נתרפאתי, ע"כ הנני לוקחם כהיום שנית. וחליפת לבון תשובתו הלא מוכן מאליו, כי בפעם הראשון אשר עדיין לא ראה פעולת הסממנים ותועלתם רק לקחה עפ"י אמונת אומן שיש לו בהרפואה המובהק, ע"כ השיב כי הגם עושה רק עפ"י מלוח הרפוא עליו, אבל כהיום אחר אשר נתברר לו בדוק ומנוסה כי המה רפואה בדוקה למחלתו, ע"כ ח"ל לומר כי עושה זאת מלך אז ארת הרפוא, אך מאשר ראה בעלמו הנסיון כי היא רפואה בדוקה מלא, ע"כ עושה אותה שנית כי היא תשובה כוללת יותר — והממשל הוא. הגם בהיותנו במחלת

הגבה המרורים. להראותם לאחרים. **מָרָר זֶה שְׂאֵנוֹ אֲזַכְרֶיךָ עַל שׁוֹמֵם מָה. עַל שׁוֹמֵם שְׂמָרְרוּ הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם שְׂנַאֲמַר** (שמות ח' י"ד) **וַיִּמְרְרוּ אֶת תַּיְהִיָּהם בְּעַבְדוּתָהּ קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבָנִים וּבְכָל עַבְדוּתָהּ בְּשִׂדָה אֶת כָּל עַבְדוּתָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרָךְ: בְּכָל דוֹר ודוֹר חַיִּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ בְּאֵלֵי הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם שְׂנַאֲמַר** (שמות י"ג ח')

גלות מצרים, ה' עיקר ישועותינו חלוי, כי הקב"ה ימנהר ויחיש את גאולתנו עוד קודם הזמן, כי לא יכלנו להסתממה עוד וכמש"כ המפרשים, ובאשר כי כל פעולתו של הקב"ה עמו המה מדה ע"כ ה' דרוש לנו לעורר את רגלנו ית' למנהר את גאולתנו והיינו מחויבים להשתלל במטרה אשר יהי' זה פעולתנו ג"כ במדת הזריות לשנוי ית' [וכמש"כ צברכה י"ט ח"ך לא אשר פנים לישראל כו' אני לדודי כן דודי לי, ה' לך על יד ימניך שהלל סוצב הולך כחמעת היר] ואין לנו מלוח הצריך אליו זריות הרבה כמו עשיית המלות וגם על אכילתם נלעוו אז לאכול בחפזון, וכבר כ' המפרשים כי כפי ערך קדושת המאכל והכנה, כן חשית קנין נעוה באוכלה, ובזה יובנו דברי המכילתא ושמתח את המלות ח"ה המלות אלה המלות, מלוח הבאה לידך אל תחזינה ע"כ, פי' כי בהכנת ועשיית קיום המלוח אז כמאמרה, הפעיל עליך קנין הזריות, כי בקיומה, אז כל מלוח הבאה לידך ח"כ אל תחזינה, ועי"ז נחשורר עלינו מדתו ית"ש לעשה את הכן חיש מנהר, עד כי לא הספיק בליקס של אבותינו להחמיץ, וכי גרשו ממצרים וגו'. ובאשר נשאלו אז גמ"י צעת עשית כל המלות האלה במצרים ה' התשובה כי כן לוח עליהם משה מפי הגבורה, וכש"כ וילכו ויעשו כמ"י כאשר לוח ה' וגו' כן עשו באמונת אומן, ונלעונו ע"ז מראש לשמור את הדבר הזה לדורות עולם, כי יהי' הדבר הזה נחוצ לעשות עוד שנית וכאומרו חיה אשר חיה וכאשר נחולה לנו כעת הסבילה הזה שנית, הלא מנחה כאשר ישאל השואל מלוח זו שאנו אוחזין על שום מה? הלא התשובה כהיום הזה היא יותר כוללת מאשר ראונו כי בדוק ומנוסה הרפואה הזאת לנו, וראי' גדולה הוא מאשר ראונו כי הישועה נעשתה חיש מנהר עד שלא הספיק בליקס של אבותינו להחמיץ, ע"כ הגנו מקיימים אותה כהיום לתקות גאולתנו שתהי' עי"ז צב"ח — ואם תשאלני ח"כ מדוע יתאחר הקץ זה זמן רב, אחרי אשר מלוח ועד היום הגנו שומרים קיום מלוח זו, ומדוע אחרו פעמי מרכבות ישועותינו לבוא, ע"ז אשיבך כי לא לקוחה הרפואה לבד הוא העיקר, כי את אחרי אשר תפעול פעולתה בפעם הלוקחה, ותעשה בנו קנין נעוה להזדרז במלות ה' כראונו ית', וכמו שפי' במק"א דברי רז"ל (בשבת קט"ו) אלמני שמרו ישראל שחי שבתות מיד היו נגאלין, ועיין מה שבארתי בפ' שמניי בפ' זה הדבר אשר לוח ה' העשו הגדפס צמני צמ' קול אומר קרה החדשים:

בְּכָל דוֹר ודוֹר חַיִּיב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ בְּאֵלֵי הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם וכו'. איתא בזהר ע"פ אז ישיר משה וגו' (כ"ד ע"א דפוס ווילנא) ועל זאת תנין משה זמין למימר שיתחל לזמנא דלתי בנין דכתיב כימי לחתך מא"מ אראנו נפלאות, אראך מצעי' לי' אלא אראנו ממש למאן דחמא בקדמייתא יחמו לי' חנינות, ודא הוא אראנו

לראונו כו' עיי"ש, ע"כ חייבו אותנו חז"ל שחייב כ"ל לראות ח"ע כאלו הוא ילא מנצרים, ובשביל זה נזכה לראות נחמה שנית (עיי'ן שביאורינו על פסקא דא לחזא מענין השייך לזה) :

לֹא אֵת אֲבוֹתֵינוּ בִלְבָד גַּאֵל הִקְבִּי"ה כּו' שְׁנֵאמַר וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשֶׁמֶשׁ וְגו'. הִנֵּה מִה שֶׁבִעַל הַמְּנִיד כִּפְלֵי אֵת הַרְעוּיִן הַזֶּה בְּמִלּוּה שְׂמוֹת, וְכֵל פֶּעַם הִבִּיא רַח"י לְדַבְּרוֹ מִפְּסוּק אַחַר, דְּבָרָיו חָלוּ טוֹבְעִים מִדְּרָז"ל צִפְסָמִים שֶׁהִתְנַחַח בְּמַשְׁנֵה אֲמֵר הַמְּאֻמֵּר הָא' כֵּל דוֹר כּו' שְׁנֵאמַר וְהַגְּדַת לְבַנְךָ וְגו' וּבְגִמְרָה שֶׁסְּוֹסָף רַבָּה וְאֲמַר וְרָדִיךְ שִׁיאֲמַר וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשֶׁם וְגו' שֶׁהוּא הַמְּאֻמֵּר הַב'. וְלִכְאוּרֵה יֵם לְהַקְשׁוֹת מִנִּי"ל לְרַבָּא לְהוֹסִיף מִה שֶׁלֹּא הוֹצִיר בְּמַשְׁנֵה, וְטַעַם הַהוֹסְפָה לֹא יִדְעוּ מִה הוּא, וְהַגִּיל בָּזָה כִּי הִנֵּה כְּשֶׁנִּשְׁקָף עַל הַעֲנַיִן מִי"מ שְׁתִּים הִנֵּה הִיוּ חוֹטְעוֹתָיו. (א) בִּיזְיָאֵה עֲלֵמָה מְנוּרָרִים

הַהוּא לֵאמֹר בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצִאתִי מִמִּצְרַיִם. לֹא אֵת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבְד נִאֵל הַקְּדוֹשׁ פְּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵי אֲפִי אֹתָנוּ נִאֵל עִמָּהֶם. שְׁנֵאמַר (דְּבָרִים ו' כ"ג) וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשֶׁם לְמַעַן הִבִּיא אֹתָנוּ לְרֵתֶת לָנוּ אֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבוֹתֵינוּ :

כסה המלות וקח הכוס בידך ותאמר בקול רם ובשמחה עולמה :

לְפִיכֶן אֲנַחְנוּ חַיִּיבִים לְהוֹדוֹת לְחֵלֶל לְשִׁבְחָה לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדְרֵךְ

כראשית סרים למשמעתו של עבדי ה', ועי"ו נאמר בהלל המנוי נאלח ישראל מנצרים וכו' היחה יהודה לקדשו, שיקראו עם קדוש,

לפיכך אנהנו חייבים להודות כו'. משב כאן עשרה מני הלויים, העשירי הוא לעתיד, ונאמר לפניו שיר חזק הלויים. (א) להודות, הוא מוזמר הודו לה' כי טוב, ומשב שם כ"ו כי לעולם חסדו. (ב) ולהלל, הוא הלל המנוי הללוייה הללו עבדי ה' וכו' הלל הוא בכל חלקי שיפור קומה, עולם שנה נפש. יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם, הוא בשנה הזמניות, ממוצת שמש עד מוצאו מהולל שם ה', הוא בעולם ממוצת ועד מערב, רם על כל גוים ה', הוא בנפש. (ג) לשבח, הוא שאמר מי כה' אלהינו המעבדי וכו' כי שבה הוא בשלימות, כמו משבחה שאין ימים, לא כמות הקב"ה מדה ב"ו, כי רם ה' ושלל יראה, וז"ש המשפילי לראות בשמים ובארץ: (ד) לפאר. תפארת הוא שגם ביד עבדיו עושי רעיו לעשות הטבע, ולכן נקראו תפילין פאר, ע"ש וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויכח ממך, ואמר ר"ח אלו תפילין שבראש, ונקראו פאר שיהיו כל האמות חלין ורננין מפני משרתי עושי רעיו, וז"ש בזקע ים לפני משה וזהו תפארתו, שיהי מעשי

משעבוד לגאולה, (ב) שזכינו על ידה ביאת הארץ, כמשאז"ל חיי כחנה עי"ו יסורין, וכמש"כ וארד להלילו מיד מלכים ולהעלותו מן הארץ הריח אל ארץ וכו', והי' בהגות שטיקד הסיפור הוא מיל"מ עלמה, ח"כ זה אינו שייך רק לדור שהי' בזמן הבית כשהיינו שרויין על ארמיתנו, משא"כ בזמן הגלות לא שייך זה כי מלאי כ"מ לנו עכשיו בזה, וכמילת חז"ל אבתי עבדי המשורש אפי, משא"כ באלו האמר באופן הב' כי עיקר הספור של יל"מ הוא מנוה שזכינו ע"י היסורים של האלה לביאת הארץ, ח"כ לנו החייב יותר בזה לספר מיל"מ לחועלתינו, שעיי"ו נקוה גם עתה ע"י בזה"כ, ובין בזמן חורבנו, וברא"י כי פסוק של והגדת לבנך וכו' משרשם הוא שהוא על דור שהי' בזמן הבית, וכמש"כ בראש הפרשה והי' כי יביאך וכו' אל הארץ וכו'. אכן הפסוק השני שהביא המניד שהוא ואתנו הוליה משם וכו' הכתוב הלל שאלת בן המבט, לא דברה תורה בבחי הארץ, ואדרבה יש מחר לאח"כ, וכונתו על הדורות שיהיו בזמן הגלות, שזה מורה ג"כ לשון הכתוב למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ, לשון עתיד, וכמו שזכינו אז עיי"ו, כן נזכה עיי"ו להבא, וזכה מדווק לשון התנחל בכל דור ודור כו' וע"כ הוסיף רבא ואמר שמזה מוכח שרדיך לומר ג"כ פסוק ואתנו הוליה משם וכו' — ובדברינו יחודך דעה הכמב"ס שכתב פ"ו מה' חו"מ, וכן במוסח ההגדה שלו, הך דבכל דור ודור וכו' ולא הביא הפסוק של והגדת וכו' רק הכתוב של ואתנו הוליה משם וכו' ממש דהרמב"ם בזה"כ מייירי וע"כ שייך יותר לאמר הכ' של ואתנו הוליה משם וכו' וכדעת רבא, וכמו שביארנו למעלה :

לפיכך אנהנו חייבים להודות וכו' ונאמר לפניו שיר חדשה הללויה, לבאר המשכת הדברים אל הענין בלפניו בלשון לפיכך, נראה עפ"י חז"ל שביארנו כי הוצרכו להודות וכו' ונאמר לפניו שיר חדשה הללויה, לבאר המשכת הדברים אל הענין לנכד ולרדף אותנו ע"י מירוק יסורים, לקבל את הטוב לנו מאלה ה"ה, וכמש"ל המניד כמה מעלות טובות למקום עלינו כו' שהולחנו מנצרים כו' ונתן לנו את החורה, והכניסנו לא", ובנה לנו את בית הבחירה, עיי"ו החמק במוחניו

בטמנונו בו ית' כשנשיב אליו בלב שלם ברעון, או ע"י כפי' ושמעוד (עיין בהג"ה א') להגאל שנית צ"צ, ושוסיף ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו [למי שמשים עלמו כשירים ולא בגובה ונחון חוץ] ולהגחילם כל טוב, ע"ז המשיך הדברים ואמר לפיכך וכו' וכמו שנבאר. דהנה דהמע"ה אמר, זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום ה', מרף נתן ליראיו יזכר לעולם בריתו, (עיין בהג"ה ב') וערס נצול לביאור הפסוקים נבאר ג"כ ה' בישע"י חסדי ד' אזכיר תהלות ד' כעל כל אשר גמלנו ה', ורב טוב לבית ישראל אשר גמלם כרחמי וכרוב חסדיו, עפ"י שפי' בת הקודמין זוכה תודה יבדלני, ושם דרך ארלנו בישע אלהים, עפ"י שמתחבנו לישע הקושיא המפורסמת שהזכרנו למעלה בפ' ואפילו כלנו חכמים וכו' עי"ש על מה עשה ה' ככה להזכיר וללוות אותנו הרבה בהפלגה על זכר יצינו עד חמשים פעמים שח"ו לא לכבודו עשה זאת, ומלבד מה שכתבנו בזה למעלה, עוד מוסיף בזה לאמר שבה רק לעורר אותנו בזה להכיר טובו וחסדו ית' עלינו,

ככדי שמכא להשיג ממנו עוד ישועות רבות וטובות, כי מדרך הטוב להטיב תמיד לזולתו, ורצונו להשפיע חסדו תמיד, אבל בתנאי כשיהי' המקבל מכיר טובת מטיבו ומודה אותו על טובותיו, כי עי"ז יעורר רעון המשפיע להוסיף לו חסדו ועובדו, כי יראה כי הגון הוא ומוכשר לקבל ממנו טובות, אבל באם ייהי' המקבל טובת טובת מטיבו, ומכש"כ באם שיהי' עוד כפוי טובה ח"ו, אזי יסתום עי"ז ליטורי השפעת מטיבו, באשר יראה כי אין לו על מי להריק שפעת טובו וחסדו, ומכש"כ אל מקור העליון שהוא הבו"ה שרצונו להשפיע חסדו וטובו לעמו, הנה הסגלי הזה צחיב לווקא כשנכיר טובו, וטובה לשמו ע"ז, שאל"כ התבטל ותפסוק ליטור השפעתו עלינו. וזהו ביאור הכ' זוכה תודה — על הנם שפיעתי לו הנה בזה ודאי — יבדלני, אבל לא התורה והכבוד שיתן לי הוא עיקר רצוני כ"ל זאת חפלי במה ששם עי"ז דרך סלולה להריק עליו שפעת חסדי תמיד, שארלנו בישע אלהים וע"כ במה שרצבה להללו ולשבחו ולטעות זכר לנפלאותיו מאז

הג"ה א') ובוזה חמרתו לפרש המסורה וישי ג"ם בחורה, ויעשו בניי את הפסח במועדו, תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה, וכל חכם לב בכס יבואו ויעשו את כל אשר לזה ה', ע"כ. עפ"י האמור למעלה לדעת ר"ל דוקא את ישראל עושין תשובה מעלמם גמלין, ולדעת ר' יהושע את אין ישראל עושין תשובה מפעול עליהם מלך קשה ומחזירם למוטב ע"ש, והנה האב הרודה את בנו להטות למוסר אזו, הנה יוכיחנו מקודם לשמוע ולקבל את דברי הוכחתו, ויהי' כחכם הרואה את הנולד מראש, פי אם לא יפעלו דבריו אלנו, אזי יבדד עולו עליו ויכנו בשבט עוז, עד שיכריחנו לזה. כן אהנו עם בניי עם אבינו ית', אשר כאב המייסר את בנו כן יסרנו תמיד, ובטוב חסדו יגמלנו מראש וכש"כ כי ה' מציחך אל ארץ טובה וגו' מתחילה, ואח"כ אמר וה' את שכה תשכה וגו' העידותי בכס היום כי אבד האבדון, [וכמו שפי' הכתב סופר קשר הפסוקים שבפי' נביים, וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה, הנסחרות לה' וגו'. שהנה שני קאין יש לנו על ציאת הגואל, ח) שהוא צעתה מכל עין נסחר רק לפניו גלוי וידוע, וכמו שדרז"ל ע"פ כי יום נקם בלבי, אבל יש עוד אופן ב) והוא אחישה, אשר כל יומא זמני' וכשרז"ל היום את צקולו תשמעו. והנה ארז"ל כיום הזה, מה היום מאפיל ומאיר, כן אפלת הגלות חבית אור אח"כ, והנה השואל ישאל ע"ז שאלת מתי? ע"ז אמר הנסחרות של צעתה נעלם מכל ורק מבור לה' אליהו, אבל הקץ של אחישה הגולה לנו ולבנינו הוא לעשות את כל דברי התורה הזאת]. וזהו כוונת המסורה שהקב"ה יבקש מאתנו ויעשו בניי את הפסח במועדו שאנחנו נעשה את הפסח (שהוא מורה על ביני הצית) לעשות במועדו, שאם לא תרלו לעשות זאת מרצונכם, אזי אחי' מוכרת של ברעוני לכפות אתכם ע"ז ואז בודלי תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ע"י מלך קשה, הוכרחו לפעית הדבר הזה, וע"כ מה לכם להמתין על כובד השעבוד הלא טוב יותר להיות כחכם הרואה את הנולד וזהו וכל חכם לב בכס, יבואו ויעשו את כל אשר לזה ה' והאטרו מכוזד השעבוד:

הג"ה ב') עוד חמרתו לפרש בזה כונה ד' עפ"י שדרז"ל קשה מזומותיו ש"ה בקריעת י"ם, כי השי"ת השאיר לנו עוד שריד לפליטה מעין הכס של קריעת י"ם לזכרון עולם, שכמו שקי"ם היתה ישועה מאחו בלא סיוע ועזר מאתנו כלל, כן הכנת פרנסתו ליראיו הוא ג"כ בלא עזר העבט, וזהו הסבדל בין ברכתו של יעקב לברכתו של עשו, כי ליעקב אמר שטל השמים יגרום להיות לו משמני ארץ, אבל לעשו אמר בהיפך, את ית' לך משמני הארץ בטבט יותן לך ג"כ טל השמים, וזהו אומרו מרף נתן בזה ליראיו שאין להם סיוע מהעבט, הנה בזה יורה כי הקב"ה יזכר בריתו לעולם:

מאז, נזכה עי"ז לקבל ממנו חסדים הרבה כדלוננו ית' חנויד להטיב לנו [וכמו שאמרתי לפרש הפ' לה' הישועה על עמך ברכתיך סלה, שהוא כמו חשה אשר יש לה בן יקיר וחביב לה, הלא השמע ממנה שכל עת אשר תרלה לאמת את דברי' הזכיר את שם בנה לברכה, כמו ארחה בנחמת בני או בהללחת בני חס לא כדברי כן הוא, וכן הוא תפלת השי"ת וברכתו על עט סגולתו תמיד לקבל נחת נוחה, וכשחז"ל צברכות ז' מאז מללי יה"ר שיכבשו רחמי את כעסי וכו' ואכנס עם בני לפני משוה"ד כ"ז הוא חפלו וברכתו תמיד, וזהו לה', הישועה על עמך, לראות עליהם, זהו ברכתך סלה] וזהו פי' הכתובים הכל' זכר עשה לנפלאותיו, הוא ג"כ מלד, שהגון ורחום ה' ומכו הטובה נזה כי ערף נתן בזה ליראיו שעי"ז יזכור לנו לעולם ברית נפלאותיו לעשות חסדיו עמנו תמיד, וזהו מה שאמר חסדיו ה'

ושירי קדש, ישראל ממשלותיו שנתן להם הממשלה, עד שהים ראה אותם ויגוס, הירדן יסוב לאחור: ה) לרומם, לשון התרוממות הוא כאשר מכניע אדם ח"ע ומשליך כפשו מנגד בעבור כבוד ה' נקרא רוממות אל, והוא מ"ם לא לנו ה' לא לנו וגו' על חסדך ועל אמתך, ואמר ב"ב לא לנו נגד חסדך ואמתך: ו) להדר, הוא לבשר טיב גדולת ה' כ"ש ברוב עם הדת מלך, ברבנות אלפי ישראל, ועי"ז בקש דוד ה' זכרנו יצרך וגו' יוסף ה' עליכם עליכם ועל בניכם, ואמר ראוני בצרכס, כי לה' הישועה כאשר על עמך ברכתך סלה שמהללים אותו ברוב עם, וז"ל ברובים אתם לה' עושה שמים וארץ, כי השמים שמים לה' ואיום בעלי בחירה, אבל הארץ נתן לבני האדם, וכאשר ירבו וישרצו צלי' יחרכה ויתגדל ויתקדש שמו ית': ז) ולברך, הוא מ"ם אשיב לה' וגו' כוס ישועות אשא ובסם ה' אקרא, ואמרו מריך לבך כו' כסם שמברכין על הטובה כ"ש צרה ויגון אמנא ובסם ה' אקרא, כוס ישועות אשא ובסם ה' אקרא, ואמר הודו לה' כי טוב וגו' יאמר נא ישראל, יאמרו נא

לְבַרְךָ לְעֵלָה וְלִמְלַם לְמִי שַׁעֲשֵׂה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנְּסִים הָאֵלֵינוּ. הוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוֹת לַחַרּוֹת. מִיּוֹגוֹ לְשִׁמְחָה. וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב. וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל. וּמִשְׁעָבוֹד לְגִאֲוֵלָה. וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה תִּלְלוּיָהּ: תִּלְלוּיָהּ תִּלְלוּ עַבְדֵי יי תִּלְלוּ אֶת שֵׁם יי: יְהִי שֵׁם יי מְבֹרָךְ מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מְבֹרָךְ שְׁמִשׁ עַד מְבוֹאֵז מְהַלָּל שֵׁם יי: רָם עַל פֶּד גִּזְוִים יי עַל

בית אהרן, יאמרו נא יראי ה', נראה ביאורו שנמשך למאמר הללו את ה' כל גוים וגו' להם אמר הודו לה' כי טוב וגו' שמשיע להם צעוה"ז טובות רבות, ואמר הביטו אליו בעיני פקוחה שהוא משגיח על השפלים ויחר, וישראל יבואו ויעידו, וז"ל יאמר נא יאמרו נא בית אהרן כהן ה' וישראל כל הגוים יאמרו נא יראי ה', והוא חלק ונחלה בח"י, ה' הוא חלקם ונחלתם, כי לעולם נראה ביאורו שהוא מין שבת ועילוי ברכי ה', שכל דרכיו משפט, והכל לטובתם של בני אדם, ועי"ז אמר מן המצר קראתי יי ענני במרחב יי, ופי' רז"ל (צירושלמי ובמד' שח"ט) שהרחיב לו הקב"ה בריות יוחר משה"י קודם הרה, אז"ל מן המצר, מדבר במצרים, וימרו את מייסה וגו' ענני במרחב יי, כגפי יונה נחפה בכסף, דבר אחר מדבר בדוד, בשעה שירד דוד לאחיו והניחוהו אחיו וכל ישראל, באותו שעה גשח דוד עיניו למרום ואמר שיר למעלות אשא עיני אל ההרים, השיבתו רוק' ואומרת לו אל יתן למוע רגליך וגו', במרחב שהרחיב לו הקב"ה שחזרו אחריו כל ישראל ובאו עד עמנה פלשתיים וכו' עכ"ל. וזהו העילוי על כל הברואים, ולכן טוב לחכות צ"ה מבעות בח"ס, כ"ש רכור המור דודי לי, אשפי" שמי"ר ומימר לי, מ"ם הוא דודי לי הכל לטובתי: ט) ולקלם, הוא מן שבת שהיא קלקס לכל האומות, ולעומת זה אמר בהל המורי כל גוים סבנוני בשם ה' כי אנוילם, עי"ז אלה ברבב ואלה כסואים, ואמננו בשם ה' ח' נזכיר, המה כדעו ונפלו, והמה מחזקקים עוד כמ"ם סבוני גס סבנוני, ג"כ בשם ה' כי אנוילם, דמה דחיתני לנפול, וה' עזרתי, קול רנה וישועה, רנה הוא באבוד רשעים וכו', וישועה לישראל, וקאמר לפניו שיר חדש הללויה, הוא מה שחקנו רז"ל בסוף הלל, יהלוד ה' כל מעשיך, לא כשיטה שאמרו צעוה"ז שלח אמן' רק לישראל ונביאיהן לבד, אלא כל מעשיו וחסדיו עושי ראונו, וכל בית ישראל יודו ויברכו וכו'.

נתן בזה ליראיו שעי"ז יזכור לנו לעולם ברית נפלאותיו לעשות חסדיו עמנו תמיד, וזהו מה שאמר חסדיו ה'

בית אהרן, יאמרו נא יראי ה', נראה ביאורו שנמשך למאמר הללו את ה' כל גוים וגו' להם אמר הודו לה' כי טוב וגו' שמשיע להם צעוה"ז טובות רבות, ואמר הביטו אליו בעיני פקוחה שהוא משגיח על השפלים ויחר, וישראל יבואו ויעידו, וז"ל יאמר נא יאמרו נא בית אהרן כהן ה' וישראל כל הגוים יאמרו נא יראי ה', והוא חלק ונחלה בח"י, ה' הוא חלקם ונחלתם, כי לעולם נראה ביאורו שהוא מין שבת ועילוי ברכי ה', שכל דרכיו משפט, והכל לטובתם של בני אדם, ועי"ז אמר מן המצר קראתי יי ענני במרחב יי, ופי' רז"ל (צירושלמי ובמד' שח"ט) שהרחיב לו הקב"ה בריות יוחר משה"י קודם הרה, אז"ל מן המצר, מדבר במצרים, וימרו את מייסה וגו' ענני במרחב יי, כגפי יונה נחפה בכסף, דבר אחר מדבר בדוד, בשעה שירד דוד לאחיו והניחוהו אחיו וכל ישראל, באותו שעה גשח דוד עיניו למרום ואמר שיר למעלות אשא עיני אל ההרים, השיבתו רוק' ואומרת לו אל יתן למוע רגליך וגו', במרחב שהרחיב לו הקב"ה שחזרו אחריו כל ישראל ובאו עד עמנה פלשתיים וכו' עכ"ל. וזהו העילוי על כל הברואים, ולכן טוב לחכות צ"ה מבעות בח"ס, כ"ש רכור המור דודי לי, אשפי" שמי"ר ומימר לי, מ"ם הוא דודי לי הכל לטובתי: ט) ולקלם, הוא מן שבת שהיא קלקס לכל האומות, ולעומת זה אמר בהל המורי כל גוים סבנוני בשם ה' כי אנוילם, עי"ז אלה ברבב ואלה כסואים, ואמננו בשם ה' ח' נזכיר, המה כדעו ונפלו, והמה מחזקקים עוד כמ"ם סבוני גס סבנוני, ג"כ בשם ה' כי אנוילם, דמה דחיתני לנפול, וה' עזרתי, קול רנה וישועה, רנה הוא באבוד רשעים וכו', וישועה לישראל, וקאמר לפניו שיר חדש הללויה, הוא מה שחקנו רז"ל בסוף הלל, יהלוד ה' כל מעשיך, לא כשיטה שאמרו צעוה"ז שלח אמן' רק לישראל ונביאיהן לבד, אלא כל מעשיו וחסדיו עושי ראונו, וכל בית ישראל יודו ויברכו וכו'.

לְמִי שַׁעֲשֵׂה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ בִל הַיְמִיִּים הָאֵלֶּה. וְחַבַּב חֲמֵשֶׁה דְבָרִים שׁוֹמֵם, כַּגַּד חֲמֵשֶׁה נִפְלְאוֹת שַׁחַב, בִּיד חֲזָקָה, בְּצִרּוֹעַ עֲנׁוּי', בְּמוֹרָא גְדוֹל, בְּאִתּוֹ, וּבְמוֹפְתִים, וּכ"א שְׁתִּים, כ"ם ד"ח בִּיד חֲזָקָה שְׁתִּים וכו' נגד זה מייבין אמתנו לומר עשרה מיני קילוסים, ואמר הוי"אם מעבדות לחירות, והוא ביד חזקה, כ"ם כי בחזוק יד הוליאך ה' ממצרים מבית עבדים. ונגד זרוע ענוי', שראו כל עבדי פרעה כי יד ה' טובה עלינו, כ"ם הטנס חדע כי אברה מלרים, בעבור ישראל בנו בכורו, ותחת אשר אמרו המצרים תלילה אבדו תקותינו ובעלה סכונו שהיזרו עלינו, ואין מנול כל רד"ו שנה, וכאשר הודו המצרים כי אבינו שבשמים ירחם עלינו כאב על בן, אז הוציאנו מאפליה לאורה, ולכל צלי' ה' אור במושבותם, ראו ושמחו. ונגד ובמורא גדול, זה גילוי טכניה, שלא היחה נלה על ישראל השקראת השכינה מפני עצונם ויגונם, שאין השכינה שורה לא מחוץ לעבותו וגו' ולכן הוציאם מיוגון לשמחה,

בית אהרן, יאמרו נא יראי ה', נראה ביאורו שנמשך למאמר הללו את ה' כל גוים וגו' להם אמר הודו לה' כי טוב וגו' שמשיע להם צעוה"ז טובות רבות, ואמר הביטו אליו בעיני פקוחה שהוא משגיח על השפלים ויחר, וישראל יבואו ויעידו, וז"ל יאמר נא יאמרו נא בית אהרן כהן ה' וישראל כל הגוים יאמרו נא יראי ה', והוא חלק ונחלה בח"י, ה' הוא חלקם ונחלתם, כי לעולם נראה ביאורו שהוא מין שבת ועילוי ברכי ה', שכל דרכיו משפט, והכל לטובתם של בני אדם, ועי"ז אמר מן המצר קראתי יי ענני במרחב יי, ופי' רז"ל (צירושלמי ובמד' שח"ט) שהרחיב לו הקב"ה בריות יוחר משה"י קודם הרה, אז"ל מן המצר, מדבר במצרים, וימרו את מייסה וגו' ענני במרחב יי, כגפי יונה נחפה בכסף, דבר אחר מדבר בדוד, בשעה שירד דוד לאחיו והניחוהו אחיו וכל ישראל, באותו שעה גשח דוד עיניו למרום ואמר שיר למעלות אשא עיני אל ההרים, השיבתו רוק' ואומרת לו אל יתן למוע רגליך וגו', במרחב שהרחיב לו הקב"ה שחזרו אחריו כל ישראל ובאו עד עמנה פלשתיים וכו' עכ"ל. וזהו העילוי על כל הברואים, ולכן טוב לחכות צ"ה מבעות בח"ס, כ"ש רכור המור דודי לי, אשפי" שמי"ר ומימר לי, מ"ם הוא דודי לי הכל לטובתי: ט) ולקלם, הוא מן שבת שהיא קלקס לכל האומות, ולעומת זה אמר בהל המורי כל גוים סבנוני בשם ה' כי אנוילם, עי"ז אלה ברבב ואלה כסואים, ואמננו בשם ה' ח' נזכיר, המה כדעו ונפלו, והמה מחזקקים עוד כמ"ם סבוני גס סבנוני, ג"כ בשם ה' כי אנוילם, דמה דחיתני לנפול, וה' עזרתי, קול רנה וישועה, רנה הוא באבוד רשעים וכו', וישועה לישראל, וקאמר לפניו שיר חדש הללויה, הוא מה שחקנו רז"ל בסוף הלל, יהלוד ה' כל מעשיך, לא כשיטה שאמרו צעוה"ז שלח אמן' רק לישראל ונביאיהן לבד, אלא כל מעשיו וחסדיו עושי ראונו, וכל בית ישראל יודו ויברכו וכו'.

וזה זכו לגילוי שכינה. ונגד גאולת זה המטה, אשר הגיד להט
עם כלו המכות, שיבואו על המצרים כשארז"ל שהי' כמוב שנות
המכות על המטה וכאשר בא משה אל ישראל עם המטה נהסך
אבל ליו"ט, ומ"ש ליו"ט, ולא אמר לששון, כ"ש במגלת אסתר,
כי במצרים נעשה ע"י מרע"ה שעליו אה"כ וחרף אותו כי טוב
שממלא כל הכיח אורה שנאמר

הנה מה שחייב ולזה אוחנו להזכיר ההלות ה'
הנה הוא רב חסד וגדול יותר מעל כל אשר נגנלו
ה', כי מזה נראה בעליל כי עוד רב טוב לשון
לביח ישראל אשר גמלם כרחמיו וכרוב חסדיו, כי לולא
זאת לא הי' מרובה לזות
אוחנו בהכרת תורתו וסיפורי
נפלאותיו. וימנעו בלחם
דברי המגיד על הסדר אחר
שסיים בהפסקא הקודמת
המגלות הזה יהיה טובה והועלת
להטוב המקוה בלחם נשמור
לזכור גדלו וטובו עלינו,

**הַשְּׁמוֹת בְּבוּרוֹ : מִי בֵּי אֶלְהֵינוּ
הַמְּגִבֵּיהִי לְשֵׁבֶת : הַמְּשִׁפִּילִי לְרֵאוֹת
בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ : מְקִימֵי מַעְפָּר דָּל
מֵאֲשֵׁפֶת יָרִים אֲבִיוֹן : לְהוֹשִׁיבֵי עֵם**

ויבא אליהם את האור כי טוב,
וזכו ישראל לאורה, וזכו לטובה.
ונגד בנפסחים, אמר משעבוד
לגאולה כמארז"ל ניום שהתחילו
המכות והמפוסחים במצרים הפכה
המעבוד והי' אז החלחלה דגאולה:
חם וגשלם

ע"כ חנך לסיכך אהנו הייבים להודות ולהלל כו' ונאמר לפניו שיחה חדשה הללויה (ועיין בהג"ה ג') :
אשר

הג"ה ג') ובלמדנו ביום א' ש"פ לעת ערב פ"ח דרש"ש אמרתי לפד"ם הכ' ליל שמורים הוא לה' וגו' הוא הלילה הזה
לה' וגו' עפ"י המשנה הג"ל עם מנה שראיתי דבר נחמד להגאון מלכ"ס ז"ל בס' ארץ חמדה פ' בא, על פלוגתא דר"א
ור"י אי בהשתי עתידין להגאל, או בניסן תהי' הגאולה, שארז"ל זכו יגאלו בניסן לא זכו יגאלו בהשתי, וביאר טעם הדבר עפ"י
משל לישראל שהושבר אלל ככרי על משך שתי שנים, וידוע כי ישראל מניסן שמוסיהם ללכנה ואו"ה לחמה היתירה כ"ח
יוס לשנה, וכשהגיע כלות השתי שנים טען המשרת אחר שאני ישראל לפי חשבוני כבר כלו שנות עבודתי, והא"י
שוטן שארץ להיות אללו לפי חשבוני עוד כ"ב ימים ובא הדבר לפני השופט, ויאל ממנו שהדבר תלוי לפי מה שהתנהג
הישראל בימי עבודתו על משמרתו, אם שמר שבת, ולא חלל תורת ישראל, יאל לפי חשבון מנין שנות ישראל, אבל
אם לא שמר תורת ישראל אלל אדוניו וכא"י התנהג אללו יאל אחרי חשבון שנות הנכרי. וארז"ל בא' בניסן רה"ש
למלכיס, ובא' בתשרי ג"כ רה"ש לשנים ולמלכיס, ומשני ר"ח כאן למלכי ישראל מניסן וכאן למלכי עובדי כוכבים
מושתי. והנה קץ שס ד' לחושך כמה שנים נהי' בגלות ובהגיע תור השנה האחרונה יאמרו האומות כי לפי חשבונם
יכלה קץ השנים בתשרי, וישראל יאבו ללכת מניסן הקודם, לפי חשבון ישראל, ע"כ אמר אם יזכו יאלו בניסן, ואם
לא יזכו ויתערבו בגוים לטעות כמעשיהם יתאחרו עוד עד תשרי שאח"כ ע"כ. — וזהו כוונת הכתוב ליל שמורים הוא
לה' מאל שהוליאם מאל"מ, אבל עכ"ז על להבא הדבר תלוי בספק אם בניסן, או בתשרי, ואיננו אוכל להבטיחם
נאמנה שיהי' הוא הלילה הזה לה' שנית, אם יהי' שמורים לכל בני" דייקא שהתנהגו כדה הישראלי, אזי תהי' הגאולה
האחרונה לדורותיכם ג"כ בלילה הזה בניסן. [ושמעתי ג"כ דבר נחמד מכל" מו"ח הרב המאוה"ג הלדיק המפורסם
מוה"ר ר' נחום זלנה"ה ביאור הכתוב הנה חנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יוס ה' הגדול והנורא, עפ"י
פלוגתא ר"ח ור"י"ה אי בניסן או בתשרי עתידין להגאל, והנה בעשירי לניסן הוא יוס הגדול, אשר ע"כ נקרא שבת
הגדול, ועשירי בתשרי הוא יוס הנורא, חננס בין כו"כ יבוא אל"י מקודם לבשר, ולכן אמר הנה חנכי שולח
לכם את אליהו הנביא לפני בוא יוס ה', באיזה אופן שיהי' או הגדול בניסן, או הנורא בתשרי, ודפ"ח ח:] :

ובפלוגתא דר"ח ור"י אמרתי לפרש כונת הפייטן צפ' שקלים עד אשא ראש כמו מראש להקדים לקדוש.
עד במאזני לך יכריעני לךך נורא וקדוש. דהנה לדעת ר"י האומר שבניסן עתידין להגאל, פ"ה המפרשים שהולך
לשיטתו שכובר בחלק שבין עושין השובה או לא, יהיו נגאלין, וע"כ לשיטתו תהי' בניסן כמו שהי' במצרים אשר שס
ג"כ הי' עובדים ע"ז כמאל"כ גוי מקדש גוי ועכ"ז ברטונו ית' לקדש שמו בעולם, עשה חדש ניסן לראש, ופתח
בו פתח של גאולה, כן יתן ראש לניסן הבא לגאול את עמו ישראל, שיחקדש ע"ז שמו בעולם. אבל לר"ח לשיטתו
שכובר שדוקא אם ישראל יעשו השובה אז יהיו נגאלין, לכן כשהי' חשתי שהוא מול מואזנים ויעשו השובה באלו
הימים הרטוים לזה, אזי יכריעו לדקותינו לפניו ית' ביום הנורא שהוא יוס"כ ובסיוע עלמו של יוס יכשר ויגאל. והנה
הפייטן חינו פוסק להכריע איך שיהי', ובפרט כמה שהוא הלכתא למשיחא, לכן אחרי אמרו מקודם בקשתו אל נא
לעולם

אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים וכו', עד סוף הברכה. להבין נוסח הברכה, מנאחי מוקור ע"ז בזה"ק, אשר ע"כ היא סיוס החשובה של האב לבנו החכם, אשר פתח בראשונה באומרו עבדים היינו לפרעה במצרים, וסייס בהברכה הזאת כמו הסייס שנמלא ע"ז בזה"ק בפ' היל'. ואמרתי להלגי פה מה שאמרתי קבל עם ביום אחרון של פסח אחר חפלת המנחה לפנות ערב, ופתחתי במליצה המשל כי מנצינו כהיום נמשל, כמו שהי' לפניס ביריד זעלוחא אשר הי' מהירידיס הגדוליס שבדופיא, וכל הסותריס היו מוכיסיס ח"ע בהקנה דרבה בחיזה שבועות מקודס בסחורה הרבה, ואס לא הספיקו בזמנון שלהס, היו משתדליס להשיג הלוחוס והקפוח ככל הדרוש על ימי השוק הזה, ובהגיע מועד השוק נסע אז הסומר עם אשתו ופניו שיעזרו המה לחוה ג"כ על משימרת העסק להועיל לו ולעזרו למדוד ולסקול ולמנות בכל דבר הנדרש, כל ימות השוק, וכהנה חף כי החובה מועלת על האב מנל החורה ומנל נימוס הדרכ ארץ ללמד את בנו ההלכות הנסחור והנהגת העסק ולהודיעו בכל פרטיו,

עכ"ז באמלע זמן העסק אין בחפסרס למנלח להס זמן פטוי להחצוין על מנל העסק

גְּדִיבִים עִם גְּדִיבֵי עַמּוֹ : מוֹשִׁיבֵי עֶקְרַת הַבַּיִת אִם הַבְּנִים שְׂמֹחֵה הַלְלוּנָה :

(תהלים קי"ד) **בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בַּיַּת יַעֲקֹב בְּעַם לַעֲזוֹ : הִיְתָה יְהוּדָה לְקַדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמִּשְׁלוֹתָיו : הַיָּם רָאָה וַיִּנָּס תִּירְדוּן יִסֹּב לְאַחֲרָיו : הַהָרִים רָקְדוּ בְּאֵלִים גְּבֻעוֹת פִּבְנֵי צֹאן : מַה לָּךְ הַיָּם פִּי תַנְיִס תִּירְדוּן תִּסֹּב לְאַחֲרָיו : הַהָרִים תִּרְקְדוּ בְּאֵי לִים גְּבֻעוֹת פִּבְנֵי צֹאן : מַלְפָּנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ מַלְפָּנֵי אֲרֻת יַעֲקֹב : הַהַפְּכֵי הַצִּוּר אַגַּם מַיִם חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנו מַיִם :**

לוחו הכוס בידו עד גאל ישראל ואומר בשמחה עלומה : **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם וְהַגִּיעֵנוּ הַלְלוּהָ הַיּוֹה לְאֶכֶל**

החג הזה, כי היינו ערודים לדנה לבוח אל גמר העסק והעבודה, אכן עתה בכלות המועד, והשמח יבוא ויפנה, ואך

לעולם תוערך וכו' רון שיר ושגה, נזכה לרנן על חוקף תהלות תפארתו, ומתי יהי' זאה ? לא נודע עדנה, או שיהי' עד אשא ראש בניסן, כמו מראש שאה"כ החדש הזה לכס ראש, למען להקדים לקדוש, או שיהי' כרעה ר"א עד במאזני לך שהוא בתשרי יכריעני ללך אשר הוא אז נורא וקדוש :

ולבחרתו ביום צ' כאשר למדנו פ' שני דר"ה אמרתי עוד כונה בפ' ליל שמורים וגו' עפי"מ שאמרנו שם מעשה שבאו שנים וכו' וקבלן ר"ג וכו' ור' יהושע הסכים לדברי ר"ד בן הרבינס, שלח לו ר"ג גזרתי עליך שבחוא אללי במקלך ובחמרניך בזה"כ שחל להיות בשבועך, הלך ומלאו ר"ע מיצר ח"ל יש לי ללמד שכל מה שפעשה ר"ג עשוי שנאמר

העסק, ומכש"כ צעת שיצוה עליו חציו להביא חיזה סמורה לפני הקונה, והוא יעמוד אז בשאלתו להגיד לו למה חנו עושים זאת? ולא ירף ממנו עד שישיב לו את השוואה, הלא אז יתן האב עליו בקולו קול עז, מלא כעס וחימה, האם עתה הוא העת לשאול שאלות בעת אשר הקונים עומדים לפופים, ודורשים למלואת להם דרישתם, אין זה כי אם רעיון לפרוק מעליך העורה והמשא בראש לא לשיבך ע"כ יוסף להכהו מכוח חדרי בטן, ברואוהו כי הגהו רוצה רק לפרוק העול מעליו. כן הוא הנמשל בזה ברואוהו בעל המגיד את העת של בן השואל, אשר בער"פ ובזמן הסדר

ואך מטעם אשר נוכל לקיים חיזה מלואה, כאיסור חכילת חזון, ומניעת מלאכה, ע"כ עתה הוא העת המוכשרת להחזיקו על העבר ולראות מה גשאר לנו פרי תועלת על להבא מנהימים הקדושים העברו, אשר בזה נל"פ ההבדל שבין החכם להרשע אשר להחכם אזה להשיב כהלכה ולכן הרשע אזה להקרות את שניו, ובהשקפה ראשונה נראה כי שאלת שניהם אחת היא, ואזה מלא בעל המגיד חלק ביניהם בלשון שאלתם לפי מלואת נקומם בתוה"ק. אמנם לך נא קורא יקר אל המשל שהלגנו למועלה והחזיקו בו, כי הבן החכם ישכיל פיהו, ובימי השוק והעבודה יחזק, ואף כי יהי לו חיזה עניים בזה לפלא לפי עין שכלו, עכ"ל יינטע את עלמו מלשאל, מבלי לבטל את ימי הפדיון אף רגע וישמור לעשות ככל אשר יורה עליו חציו, חיש מהר, למדוד ולשקול, ולהביא סמורה מן המרחק או האור, בידעו היטב כי לא עתה הוא הזמן לחקור ולשאל ורק ימחין על עת המוכשר יותר לזה, והוא כאלו יראה כי ימי השוק קרבו לחוף, ויבאו ימי המנוחה, אז יבוא אל חציו לשאל אותו על הדברים אשר היו עוד הגה לפלא אליו, לדרוש מומנו פשר דבר, להעמידו על מחשבות, והחובה אז על חציו למדוד ולהורות לו חוקי הנסחור כמו שאר"ל (בקדושין ל"א) ע"פ ראה חיים עם אשה אשר אהבת וגו' ע"ס. משא"כ כשיבוא הבן אל האב בלמנט

בן מצה ומרור. כן יי אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום שמחים בבנינו עירך וששים בעבודתך. ונאכל שם מן תזבחים ומן הפסחים (בכו"פ) מן הפסחים ומן תזבחים) אשר יגיע דמם על קיר

ישחוק וישנטע בקול חציו לעשות כל דבר, בלי שום המרות פיו לקיים ככל המלוה, ומהר אחר כלות ימי החיוב יבוא אל חציו לשאל שאלתו, לכן כינוהו המגיד בחולת חכם, וכלשון הכתוב, כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר היה וגו' עליו ואתה התורה לשאל כענין להשיב כהלכה, למען ישכיל וידע מכל דבר הדרוש לו לידע. וכן בשאלת החם בפי' בל, אם כי לא חכם הוא בהראשון כאשר כי דברי שאלתו סתומה ואינו יודע להבדיל ולפרש שרשי שמות כל חלקי המלוה בפרטותי עכ"ל גם הוא שואל בהתמיהותו כנכון וכראוי, כי כתוב בענינו והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת, לכן ואתה התורה להשיבו בחוק יד הוליאנו ה'

הנאמר אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם וגו' ובגמ' אחס חפי' שוגגין אחס חפי' מוידין וכו' לומר לך יפחה בדורו כשמואל בדורו וכו' עיי"ש, ובגמ' וכו' ז"ל יפיון מנהאי קרא דכתיב וידבר משה את מועדי ה' אל בני מועדי ה' לריבין קדוש ז"ר, ואין שבת בראשית לריבין קדוש ז"ר ע"ש, ננונינו למידין דקביעת ה"ח והמועדות היא מוסרה לבני ישראל שהוא ז"ל שבכל דור ודור שיהי', ובהשקפה ראשונה יפלא הדבר שהמועד הראשון שעשיתו במצרים לא נמחר לב"ד, ורק הוקבע עפ"י מלואתו ית"ש באומרו החדש הזה לכם, כזה ראה וקדש, כנראה שבאותו הפעם הראה אותה הקב"ה למשה ואמר לו לקדש, אמנם העטם פשוט שבאותו הפעם ה' בקביעה המועד תלוי ג"כ זמן לאתנו ממלרים ע"י מוכח בכורות, וזה לא ה"י יכול לכוין רק הקב"ה בלבד, אבל מאותו הזמן והאלה שחיתו תלוי שום גאולה בו, הגה נמסרה הקביעות ממועדי ה' לכל בני ישראל, שבכל דור ע"י ה"ד שיהי' בימיו, וזהו פי' הכתוב עתה הפעם ליל שמורים הוא לה', שהקב"ה קבע אותנו בלילה, ומטעם שהי' תלוי בה ג"כ עשית הנס של להוליאם מל"מ, אבל מכתן ולהבא לימתי יהי' הלילה הזה לה', אינו תלוי בו ית', רק הוא שמורים לכל בני ישראל לדורתם אל השופט אשר יהי' בימים ההם :

ה' מומרים. אמנם לא כן מלא המגיד את שאלתו של בן
 הרשע כי בא צעת עיקר העבודה והמעשה, והטורח
 והעמל, ולדוגמא בער"פ בירושלים צעת אשר ילווה מהאב
 לפשוט את הפסח וללווה ולהכין המנות וכו' או לאכול
 מרור צליה, כלשון הכהוב מה העבודה הזאת — אשר
 צרור מללו כי הוא בא לפני אביו בשאלתו צעת העבודה
 ולא ירף ממנו כ"א שישיב לו אביו אז את השוכחו, על
 העבודה הזאת המוטלת לפניו, מזה נראה צרור כי מחשבות
 רשע בלבו, וכי יראה להוציא ח"פ מן הכלל, אם לא
 ימלא טעם תשובתו וכן לפניו, ע"כ לזה עליו המגיד
 להקרות את שמו [ועיין מה שכחצנו למעלה בפסקא של
 הרשע בזה] וכנן הוא. — והנה מהנהוג אצל חז"ה סוחרים
 אשר מסחרם במינים שונים כמו שניט, וברזל, ובשמים,
 ולוקער, ונפט, הנה כל דמי הפדיון יתן בתיבה אחת הכל
 בערוז, ויש חז"ה מהם אשר התיבה הזו מובדלת במחילות
 להניח דמי הפדיון מכל מין ומין לבדנה, בכדי שיוכל לידע
 הריזח שהי' לו מכל מין לבד, ולמשל אם יעלה לו הריזח
 של מיני שניט בערך 10 פרי', ומיני ברזל 6 פרי' ומיני
 בשמים 8 פרי' ומלוקער ונפט 1 פרי' וכדומה, הלא
 אז יתפלא הבן ויאמר אל אביו אם כי במיני שניט
 וברזל ובשמים התבוננתי לראות כי ישאו ריזח ופירות,
 אמנם מה לך אביו אצל מסחר הלוקער והנפט אשר
 איך רואה מהם ריזח שכן נגד העמל והטורח הגדול
 שהי' לו מהם. אז ישיבו האב בנחה, ראה נא בני
 ושמע לדברי אביך וחאלפך בינה, הלא הדע כי העסק
 הזה הוא לנו ירושה וחוקה מאבותינו, ונקני סיפר לי
 הרבה פעמים, כי מרס העלות המסחר הזה על רעיוני
 הי' בשפל המלך מורה למאוד, וכבו עליו העושים בו,
 והי' לו ג"כ צנין מפורר, אשר הי' ג"כ ממושקן ביד
 נושו. והי' מתהלך קודר בלחץ ויגון, עד כי נתן הי'
 בלבו להחעסק במסחר הזה, והללית השי"ת את דרכו
 ביריד אחד להרויח בזה הרבה, עד כי ילא מתח"י נושו
 לחפשי, וגם נעזר עי"ז בעזרתו ית' לפדות את ביתו
 מידי זרים אשר שלטו בו, ובא אל המנוחה ואל הנחלה,
 וע"כ החיוב עלינו מלד משפט הדעת והשכל מצני לעוזב
 את המסחר הזה אשר נושענו על ידו. ומה שתשאלני
 בני ע"ד מסחר הלוקער והנפט, אל יהי' זה בעיניך
 לפלא, כי בלעדי המינים האלו אי אפשר להקרא בשם
 סוחר, וכחוץ הוא להרונועל, כי אם יבוא אלי קונה עם
 רשימתו ולא ישיג אלי המינים האלו, אזי ילך ריקן ממני
 וילך אל מקום אחר לקנות, כי המה מינים הדרשים

בכל רשימה, וא"ל להקרא בשם סוחר בלעדי שני מינים
 האלו, ועוד הדע בני כי לא כמחשבתך אשר מהמינים
 הללו אין בהם ריזח תמיד, כי הנה יקרה לפעמים צעת
 עליה השער עליהם, אז נוכל ג"כ להחטלות מהם,
 בריזח גדול אשר נזכור אותם לטוב כל ימי חלדנו — כן
 הדבר הזה בהמשל, הנה הבן המכס הבדיל כל מנה
 ומנה מחלקי מנות חג הפסח לבדנה, וכינה שמות לכל
 חי"א עדות, חוקים, ומשפטים, שישיב לו אביו הטעם
 על כל חי"א, והחטלת היולא לנו מהם, ובדלתי על החלק
 אשר גדר אותם הבן בשם חוקים יתפעל הבן ביושר באשר
 כי אין לשכלו שום מבוז בהם וטעמם כמיום ומכוסה לפי
 דעת האדם, ומה לורך לנו בהם, עי"ז אותה התוס"ק
 את האב להשיב לבנו כמה שנאמר ואמרת לבנך, כי זאת
 ספרו לנו אבותינו ולא נכחד מאתך שום דבר, כי עבדים
 היינו לפרעה בגלגלים אשר היו לוחטים אותנו למאוד, ועל
 נחלתינו אשר היא ירושה לנו מאבותינו עמד ג"כ החוב
 הזה מעבדות ועינוי אשר לא יכולנו עי"ז לבוא אל מנתחתינו
 ויעזרנו השי"ת למען קדושת שמו, להעיר אותנו בהמלות
 האלה בחג הפסח הזה, עם המלות והעדות והמשפטים
 וכו' האלה ליקישי עי"ז תשועת עולמים, ויולחנו הי' וגו'
 ביד חזקה וגו' ויתן הי' אותות וגו' לעינינו ואתנו הוליא
 משם וגו' כאשר יאלנו משעבוד לגאולה עי"ז זכינו ג"כ
 לתה לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו, וע"כ החובה
 עלינו לשמור ולקיים את הדבר הזה ועל צנינו לעולם.
 ואת אשר יקשה אלך בני למה נטשונו עוד לעשות את
 כל החוקים האלה. אשר המה נעלים משכלנו, ואין לנו
 בהם שום השגה. הגך לריך בני לידע, כי זהו העיקר
 והיסוד מכל דברי החורה, אשר עי"ז נוכל להקרא בשם
 יראי הי' ועושי רצונו ית', כי מהעדות והמשפטים אשר
 השכל ישג טעמם ומשפטם לא נוכל להקרא בשם יראי
 הי' כי הגנו עושים זאת מלד משפט השכל, אבל כשנקיים
 את חוקי הי', מזה נראה בעליל כי יראי הי' הגנו וכל
 מעשיתו הוא אך מלד יראה גזירתו ית', וזהו אומרנו ויולחנו
 הי' לעשות את כל החוקים האלה! הוא אך להורות מזה
 על כל מעשיתו שאינם רק ליראה את הי', אשר זהו עיקר
 גדול בעבודתנו לפניו ית', וגם מהם נוכל להחטלות
 ברב טוב האופן אשר יהי' לטוב לנו כל הימים בעוה"ב,
 שכולו ארוך, וגם לחיותנו מהם בעוה"ז אשר אנחנו
 עומדים עליה כהיום הזה:

ומערתה

נשוב אל ענין המשל הנה כשמוע הבן את
 דברי אביו ובהודעו מכל הדרוש לידע בטיב
 המסחר

המסמור, הגה רצה להפרד מנחת אביו, קראו אביו ויאמר לו, צא נא אלי בני יקירי, כי הגה את עיקר התכלית מכל המסמור לא השמעתך עדנה, וחסר לך עדנה הידיעה האמיתית הנחוצה לך עוד לדעתה, כי העיר הזאת אשר בה הוקבעה יריד הזה, שייכה אל שר וארון אחד מפורסם, אשר הוא צנה אוחה מחדש, ומוגמת מפלו להנהיג בה מקום מסמור ומרכולת לכל צחי שער, לעשות לה שם על פני חבל, וכרוזא קרח בחיל, כל מי אשר ירצה ויגדיל בה רוב מסחר וקנין יפיק רצון מנמו, ותן וחסד ימליאו מוטוב עבור זה, בהכנתן לו מקום יוד ועוד כמה הגמות טובות על להבא וגם כח ועזר במנוון מאלו להרחיב עיניו את המסמור בעסקים שונים עוד. וע"כ בני יקירי עליך לדעת כי לא על הריוח אשר יעלה לי כהיום שמת ימגמתי וחפתי בהעסק הזה כענה, כי אם למלוא חן צעיני השך לעשות כל אשר יהי לפני כ"ר ביותר, בכדי שאפיק רצון מנמו ואמלא חן צעיניו לכל יעצני, ותן לי עזר ועלמה צעירו, בכדי שאוכל להרבות כח וחיל על ימים הבאים, להרבות במסחרים גדולים צעירו לפניו תמיד, כי הרבה ירירם קבועים לו בשנה, וזכו טוב יותר לפני מכל הרומים שהיו לי כהיום במסמור העבר הזה. והגמסל מוכן שאף שיבארה התוה"ק חשובה האב לבנו, כי כל הדברים האלה מועיני החג ומלותיו היו רק לתועלתו מהעבר ורוב טוב האופן לנו צ"י בזה ובבא, אונם עכ"ז לא נעלם מאתנו ומאמר חנטיגוס א"ש סוכו אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס אלא וכו' שלא ע"מ לקבל פרס כ"א לעשות כ"ר לולריו במעשה ידיו, בכדי שזכה לחיים ארוכים כהיום הזה להיות עוסקים בחורה ובמע"ט לחיים הבאים, כל ימי חלדיו, וזהו עיקר מגמת לבנו, אשר צלדק הגנו מחויבים לשוט כל מחשבותינו בזה, וכפי המפרשים שכתב מלוא — יהי אללנו שזכה לעשות עוד מלוא. וזה ככלל במאמ"כ [שכ"ו] הוא דברי האב אל בנו] ולדקה חתי לנו, לאמר, אף כי הזכרתי לך מהשכר הטוב בעוה"צ ובעוה"ז עבור כל מה שעשינו במלות של החג הזה עכ"ז תדע בני, כי ולדקה יותר יהי נחשב לנו מלואו ית' כי יבטיחו השי"ה בזה, אשר נזכה לחיים, ונשמור לעשות את כל הנלוה הזה שיבואו ציננים הבאים לקראתנו, להיות קשורים באהבה ויראתו תמיד, וזה יהי קורת רוח לפנינו יותר מהשכר המקום. וזהו בקשתינו בצרכה זו, אשר גאלנו וכו' והגענו הלילה הזה, אל הנלות האלה לאכול בו מלוא ומרור. ע"ז נבקש מלואו ית"ש, בקשה אחת הטובה לנו יותר מכל הבטחת השכר,

אשר יגיענו וכו' למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, אשר צהם נעבוד את השי"ה עוד יותר, ואל יעצמו ואל יטמנו. וידוע מה שכתב הרב הגאון מו"ה ר' יצחק ז"ל בספרו יע"ד, אשר עיקר מקום עבודתנו הוא בזה"ק וכמש"כ הרמב"ן כי המלות הוא משפט אלהי הארץ, ולכן ארז"ל (ברכות ל') ה"י עומד בחפלה בחו"ל יכוין את לבו כנגד א"י וכנגד ירושלים והמקדש, וכן הוא צענין מלות הלקדק כי טוב לפניו יותר שכוין צנה נהינתו להעני כאלו עומדים שניהם יחד בצעה"צ עם העני סמוך למקום המקדש, כי היה הארץ אשר ה' דורש אוחה תמיד עיני ה' בה, ולא בחו"ל אשר היא בהסתר פנים מהשגחתו צפרסום עלי"ש ע"ש [ובזה פ"י הכתוב לך לפני יהודך כי נשתדל בצדקתיו כאלו לפניו יהודך כאלו עשינו שנה אזי וישם לדרך פעמיו, פעמי מרכבות ישועתו, ובאופן הלוא הוא הלקדק המקרבת את הגאולה], ולכן אה"כ כי נדרש לנו לבקש מלואו ית"ש שזכה כי נשמור לעשות בעתיד את כל הנלות שגיגע לידנו לקיים אוחה לפני ה' אלהינו בהר הקדש צירושים ולא בחו"ל, [וזהו מכוון אל מה שכתבנו בפסקא לא את אבותינו שהפרשה הזאת מדברת בהיותנו בזה"ז בחו"ל עי"ש] וזהו מכוון אל נוסח הצרכה, כן יגיענו ה' כו' למועדים כו' הבאים כו' שנה' או שנתים צענין עירך וששים בעבודתך שמה. — והנה כל מלות עבודה הקרבנות לא נוכל לקיים כהיום כמלוא עלינו בפועל ממש, רק ונשלמה פרים שפתינו, והגנו עושים רק דוגמא וזכר לפסח ומגיגה הבאה עמו, אבל כשזכה לביאת משיחתו וישועת ישראל אז תחפוץ וצחי לך, אז יעלו על מזבחך פרים, ולא לבקש תחנונים מלפניו שיחשב לנו כאלו הקרבנו וכו'. ולכן אנו מבקשים בקשתינו כי נזכה עי"ז למועדים וכו' שמתים צענין עירך וכו' ומאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם, באמת, על קיר מזבחך לרצון, כאשר ליונו, ולא כאשר נעשה היום רק לסי' וזכר מומעשי החג. וכל הנוסח מהצרכה הוא נוסח מהפסוק האחרון שמהשחובה שמש"ב האב לבנו החכם, אשר החמיל אומרנו אליו עבדים היינו לפרעה וגו' ויוציאונו וגו' ותן ה' וגו' ויציטנו ה' וגו' ויהי לנו כל הימים ולחיותנו כהיום הזה, אבל העיקר מכל אשר ולדקה חתי לנו מלואו ית' [עוד יותר מהבטחת השכר שיהי עי"ז] כי נזכה מלואו ית', לשמור את כל המלות הזאת, הנחוצה בספר החורה, ונעשה אוחה לפני ה' בהיותנו בזה"ק אשר עיניו בה תמיד ונקיים אוחה בפועל ממש, כאשר לנו, ולא רק בזכר בעלמא, ואז נודה לך שיר חדש (כמבואר להלן) על שתי

שמי אלה על גאולתנו מצרות השעבוד הגופני, ועל פדות נפשינו בצרמיות. כן יזכו ה' לרחות צב"א :

ונודה לך שיר חדש וכו' [עיין חו"ס' פסחים ק"ו ע"ב ד"ה וגאמר לפניו שירה חדשה] וצלמדינו

בפסח תרג"ח פ"ג דגדה ובלאו למאמז"ל איש מוציע תחלה יולדת נקיבה, ואשה מזרעת תחלה יולדת זכר, ביארנו ה"ל ליל שמורים הוא לה' וגו' עפ"י דברי המכילתא

המובא בחו"ס' שם כל השירות לשון נקיבה, כמו שהנקבה יש לה לער לידה, אף כל הנשים יש אחריהם לער, ודלעתיד שיר חדש לשון זכר, שאין אחרינו לער, וכן יסד הסייטן בזולת אי פתרום קודם עזרה, שירות אלה לשון שירה מיוסדים, כי השועהם יכולה לבוא לרות ומפסדים, חוקף שיר אחרון בזכרים לא יולדים, שירו לה' שיר חדש תהלתו בקהל חסידים ע"ש. וידוע כי הנה נמשלו ישראל אל הש"י"ה כח"ש ואשה בצמיגת משפיע ומוטפטע, ומאשר

כל הגאולות שהיו לישראל עד היום, ה"י באתערוחא דלעילא מלדו ית' אף שלא היו רחיים לכך, וה"י איש זה הקצ"ה (כמ"ש ה' איש מלחמה) מנשפיע ומעורר, ע"כ ה"י הגאולה בערך גאולת נקבה, משא"כ לעת"ל כשנה"י זכאים בצדקת מפשיטו ותה"י

הכנסת ישראל משפעת תחלה באתערוחא דלחחא, חזי ית' שיר זכר על הגאולה האמרונה שתה"י בדמיון זכר שאינו מוליד. והנה התו"ט כ' בפ"ג

דברכות דלילה הוא לשון זכר צב"א ה"א נקבה חבל ליל הוא לשון נקבה. וע"כ אמר הכחוש זאת הפעם, ליל שמורים הוא לה', לפי שהקצ"ה ה"י ממתין ומנפסה אל הלילה זה להוציאם מא"מ ע"כ היתה הגאולה בצמיגת נקבה, חבל אימתי תזכו שיה"י הוא הלילה הוא לה', שיה"י גאולה שלימה בדמיון גאולת זכר, ח"ש יה"י שמורים לזה מאת כל צב"א לדורות, שהתעוררות והשמור יה"י מלדנו :

**מִזְבַּחַךְ לְרִצּוֹן. וְנוֹדָה לְךָ שִׁיר חֲדָשׁ
עַל גְּאֻלְתֵּנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ :
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ**

הנני רוצה לקיים מצות בוס שני מארבע בוסות לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה ע"י ההוא פמיר ונעלם בשם כל ישראל :

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶה הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן : ושתין בהסיבת שמאל

רחצה ומגלין הקערה. טעל הידים ומברך ענ"י :

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶה הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל גְּמִילַת יְדֵים :

מוציא יקח המצות כפדר שהיחוס הפרוסה בין שמי השלמות ויחזו שלשם בידו שיה"י לחם משנה, ופרוסה משום לחם עוני ויבכך :

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶה הָעוֹלָם תְּמוּצִיא לָחֶם מִן הָאָרֶץ :

מצה ויקח הפרוסה בין שמי השלמות ויבכך עליה על אכילת מנה ויאכל מן שניהם כיתם ביחד :

הנני מוכן ומוזמן לקיים מצות אכילת מצה לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה על ידי ההוא פמיר ונעלם בשם כל ישראל :

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶה הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מִצָּה :

ובולע גם שניהם הפרוסה והשלמה

מרור קח מרור מרוסק שיעורו חני בינה ושקעה בצמרוסם ואמור :

הנני מוכן ומוזמן לקיים מצות אכילת מרור לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה על ידי ההוא פמיר ונעלם בשם כל ישראל :

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶה הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מְרֹר :

כורך קח ב' חמיכות מנה וביניהם מרור מרוסק שקעו בצמרוסם (ואכול בהסיבס, הגאון עב"ן) ואמור :

זָכַר לְמִקְדָּשׁ פְּהֻלָּל. בְּן עֶשְׂרֵה הַלֵּל. בְּזִמְן שְׁבִיט הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם הָיָה בּוֹרֵךְ

מצה ומרור ואוכל בַּיְחָד לְקָיָם מֵה שְׁנֵי אֲמֹר עַל מִצְוֹת וּמְרֹרִים יֵאָכְלָהוּ :

גבורות אל

זכר למקדש כהלל, כן עשה הלל בזמן שבחמ"ק וכו'. יש למרש ולתח טעם לשבח על מה שזכה הלל בחלקו היה קיים היה כורך מצה ומרור ואוכל ביחד להמליח זה הדין, שהוא עפ"י מדחו ושיטחו, צכהגת

אומרו. צרות! לצבי הרחיבו, ושמו תאמר אלי, ח"כ הוא, כי הגני מפרנסך דברים שהמה לפניך הרחבת הלב, מדוע תלעק מרה, ותכבה על קשי יומך, ע"ז חשיבך כי הגה העשירים המבלים ימיהם בבענוגים הרבה יותר מדאי, וההולאה רבה לעומת ההכנסה, יפלו ח"כ ע"י במלוקה רבה, וכיס הוגם יהי ריקן ויפלו חמה מלוקה ומשא חובות ונשים רבים, הגה כן רבו עלי הצרות הרבה למאוד יותר מדאי (אף כי המה רחבות באמה) עד שצב ע"י לדי ביטול תורה, וביטול חפלה, וביטול עבודה, עד שמ" וצבי ביתי לית אלם עבד, וריקן לביתי חיזיל, ע"ד ודאי קא צניא, וזהו ממלוקותי הושיעני והגה חרז"ל צמד"ר פ' ראה אמר ר' אלעזר משאמר הקב"ה דבר זה (פ' ראה חגי נותן לפניכם היום ברכה וקלה) בסיני, שוב מפי עליון לא חלל הרעות והטוב חלל הרעה באה מאליה על עושי הרעה והטובה על עושי הטובה ע"כ. וביארתי דבריהם ז"ל שבאו ליישב קושיה המפרשים שהקשו דחיבות ברכה וקלה הראשונים הוא מיותר אחרי שאמר ח"כ את הברכה אשר תשמעו וגו' והקלה את לא תשמעו וגו' וכך הי' ל"ל, ראה חגי נותן לפניכם היום את הברכה וגו' והקלה וגו'. ומצד הדבר דמיון לצייר ואומן במלכת הפאטאגראשיע שבא חלוי איש אחד לעשות תמונתו אלנו, וישב האיש על הכסא נגד המאשינע של בעל הפאטאגראשיע, ועשה תעויה משונה ועקם את פניו, וילא ח"כ ללמת תמונתו משונה וכזה, ויתמרמר האיש על האומן בחלונה רבה לאמר מדוע ככה עשית להצות את ללם דמות חביתי לעין כל, ויענהו האומן עלי חין לך להתרעם מאומה, כי הכלי שלי המתוקן ממני, הגה היא יש צדחה להוציא ולתח לפני כל, כל חופני התמונות, נאות ומגומות, אך הכל חלוי בהכנת האנשים היושבים למולה, כי לוא ישרת את פניך וכוננתה את מפשך, חזי היתה מראה לך פנים שוחקות וגאות, אך אחרי אשר ישבת לנגדה צפנים מכווערות, שחחה ג"כ את ללמן, בנעשה טלמן שגרמת לך. כן הענין הזה בצעולותיו יח"ש צעולם השפל, כי הגה חין דבר רע יורד מן השמים, וכמות פעולותיו ורלוטו יח" הגה הוא בגדר חיולי, הסובל וכולל בחוכו רעות וגם טובות, והכל חלוי לפי הכנת המקבלים ממנו את השפעת רלוטו הפשוט בתכלית הפשיטות לפי מעשיהם, חזי יתפרדו ויתחלקו לאור פעולותיו יח", חם לברכה הוא, או תהסך להיות לקללה. וחוה אזי יח", ראה והחבונן בן אדם כי חין לך להתרעם עלי מעשה מאומה, כי מה שאחגי נותן לפניכם היום

הגורל יח"ש עם צרואו, וחסדו יח' עליהם תמיד. כי מה המפרשים פי' הא דאיתא (ברכות ס' ע"ח) מעשה נהלל הוקן שהי' צא בדרך ושמע קול לוחה בעיר ואמר מובטחני שאין זה בחוך ביתי ועה"ל משמעה רעה לא ילא, נכון לבו בטוח בה' ע"כ. דמדה אחרת היתה לו לקבל את כל הבא עליו בשמחה, כנחום איש גס זו, ואמר כל מאי דעביד רחמנא לטוב עבד, והפעיל עוד על בני ביתו להרגילם ג"כ במדה הזו, ולא יאורו ממנה כל ימיהם, וכמשה"ל התנא חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, ואמרין בגמ' לקבלינהו בשמחה, אשר ע"י היה בטוח כי חין זה בחוך ביתו, כי לוא קרה זאת בביתו בודאי היו מקבלין זאת בשמחה. ושמעתי מאבא מורי ז"ל כיסור מגדול ולדיק אחד מפורסם מווילנא שהי' נוסע בלוחת אחד עם איש אחד בדרך בעגלה, וק"ד כי כשברה לופן העגלה, והסתה העגלה הלה, ולעק האיש בקול לוחה חזי! שאל אותו הג' הלדיק מהו הקול חזי! והשיב האיש כי הי' סכנה קרובה חזי, ויענהו הג' הלדיק אף חם כן, חין ע"ז קול חזי! כי חם לוא הי' קן הי' ג"כ לטובה ממנו יח'. וראיתי דבר נחות בזה בספר לחמי הודה לפרש בזה כונה מאמז"ל באבות פי' חריצ"ל בכל יום ויום בת קול יולאה מהר מורב ואומרת, חזי להם לבריות. הגה מה שחשמע קול חזי! מהבריות, ע"ד חזוה לער הספד ממוון, או צבריות הגוף, או צב"ב, סנה זוהי עלמנה עלצונה של תורה, כי לפי דעת החורה והמלוה חין לחזי לכנותה צסם רע ולאמר חזי ע"ז, כמשה"כ מה יחלוקי אדם חן, גבר על חטאיו, ואמר רז"ל יבור על חטאיו, וישב אל הי' וירחמנו ע"כ. [ושמעתי נכ' מו"ח הרב המאוה"ג הלדיק המפורסם מו"ה ר' נחום זל"ל (אשר היה נודוכא ר"ל נלער גידול צנים, כי מהו עליו בחייו עשירים צנים ר"ל, ואשתי הראשונה הלנועה והחסידה מרת רבקה מייטא ז"ל הגה היא נשארה לו בחייו משצעה עשר צנים שהיו לו נושחתו הראשונה אשר גם היא שבקה חיים לכ"ח בערך שנה ומחאה אחרי פטירתו ז"ל) אשר לפתע מתאוס בש"ק בחוך סעודת הלהרים פתח פיו ואמר. הגה אמר אדונינו דהמע"ה כי חגי שוחק ומצטל את כל תענוגי בני האדם אשר יתענדו באוונות לאויות, וביין שאמשאניע, ובמרכבות מרקדות יהי' להם רחבת לבס, אשר חללי הוא להיפך, כי חם אשיג ממך אלהי לרה גדולה הגה בזה תרחיב לבי עד מאוד, בראותי כי עין השמתך פקוחה עלי בלא הסתר פנים, והגני מאמין כי הכל הוא לטובה (וחין בזכרתי כעת חולי יהי' בש"ק שצחוך ימי אכלו ר"ל) וזהו

שלחן עורך אכול ושמה מאשר נתן לך בנפתך :

צפון לאחר הסעודה יקח את האפיקומן ויאכל ממנו כזית . ויחן לכל בני ביתו לאכול ויזהר לאוכלו קודם חצות לפי שקרבן פסח זמנו עד חצות . ואם שכח ולא אכל אפיקומן ולא נזכר עד אחר שצריך ברהמ"ז אם נזכר קודם שצריך בפה"ג יטול ידיו ויבדק המזיזא ויאכל אפיקומן ויחזור ויבדק בפה"ג ובפה"ז ושמה הכוס ואם לא נזכר עד אחר שצריך בפה"ג לא יאכל אפיקומן . ויסמוך על מצה שאכל בתחלה . וי"א שלעולם חזר ולאכל כזית ומצדד כה"מ על הכוס רביעי שנזמר עליו הלל . והגאון חק יעקב פסק דיאכל אפיקומן ויבדק בלי כוס אלא במקום שנהגו לעשות שימור למצת מצה משעת קריה אפי' לא נזכר עד אחר ההלל . יטול ידיו ויבדק המזיזא ויאכל אפיקומן ויחזור ויבדק על הכוס חף שהוא כוס חמישי ואין לחוש בזה שמוסיף על הכוסות . אם נאבד האפיקומן יאכל כזית ממצה שמורה אחרת . ולאחר אכילה אפיקומן אין לאכול קום דכר אלא יבדק מיד ברהמ"ז . מי שישן בחוד הסעודה והקין דהיינו טיכה שמתוך אכילה אפיקומן הוי הפסק ואינו חוזר לאכול . וי"א דגם קודם לזה הוי טיכה הפסק ויש לחוש לבתחלה שלא ליטן בצוף הסעודה . וקודם אכילת האפיקומן יאמר זה :

לשם יחוד קב"ה ושכינתיה ברחילו ורחימו ליחרא לשם י"ה בוי"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל . הנה אנכי בא לקיים מצות אכילת האפיקומן זכר לקרבן פסח הנאכל על השובע קידם חצות לילה ותהא חשובה אכילה זו לפני הקב"ה כאלו הקרבנו קרבן פסח ואכלנוהו במקום קדוש לתקן שרשו במקום עליון . ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתבנה בית המקדש במהרה בימינו ותזכנו להקריב לפניך חובותינו ולאכול קרבן פסח בחיים חיותנו שה תמים זכר בן שנה צלי אש על מצות ומרורים בעיר קדשנו ותפארתנו במהרה בימינו אמן . ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומועשה ידינו כוננה עלינו ומועשה ידינו כוננהו . יהיו לרצון אמרי פה והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי :

ברך יטול ידיו למים ולחורים ויגביה הכוס מעל השלחן טפח ובחמש אצבעותיו ודוקא ציד ימינו ואצבעותיו זקופות למעלה . ואף על אחר מהמסובין יאמרו בלחם עם המצדך כל מצה ומלה . ויסיימו קודם המצדך כדי שיוכלו לענות אמן על כל ברכה . וטוב שן הוא הבעה"ג מצדך כדינו וכלהכה : וקודם ברהמ"ז יאמר :

הגנו מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של ברכת המזון בדרכיב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך : לשם יחוד קב"ה ושכינתיה על ידי החוה שמיר ונעלם בשם כל ישראל : המצדך חומר רבותי מיר וועלין בענמשין : והעומים חומרים יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם : בשלשה נבדך שאכלנו משלו : ועוין ברוך שאכלנו משלו ובמזובו חיינו : וחזר המצדך וחומר ברוך שאכלנו משלו ובמזובו חיינו : בעטרה נבדך אלהינו שאכלנו משלו : ועוין המסובין ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובמזובו חיינו : וחזר המצדך וחומר ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובמזובו חיינו : סימור ח"א ברוך הוא וברוך שמו :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם תין את העולם ברוך במזובו בתוך בתוך וברחמים הוא נותן להם לבד בשר פי לעולם חסדו : ובמזובו הגדול תמיד לא חסר לנו ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד : בעבור שמו הגדול פי

הזאת אל גבירות אל היום , הגה הוא סובלת ברכה וקללה כרוכים יחד להיות מלאה בה שתי הסגולות , ואימתי תחבר הדבר להיות מיוחדת לברכה , וזהו את הברכה , הוא אשר תשמעו , והקללה המיוחדת הוא אם לא תשמעו וגו' . וזהו יחבאר בעוב טעם דבריהם ז"ל במד"ר הג"ל הכרז והמקל , הסייף והספר יאלו כרוכים מן השמים כו' , שביאור דבריהם ז"ל שמהם"מ יאלו כל העמיים רק בדרך היולי שיוכל להטעות מהם בין טובה או רעה , והכל נחמד ונורא אח"כ גפי מעשה האדם , ומעשה נבוא אל הענין . כי הגה

הוא אל זן ומפְרָגִים לְכָל וּמְמַיֵּב לְכָל וּמְכַיֵּן מוֹזוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא :
בְּרוּךְ אַתָּה יי הַזֵּן אֶת הַכֹּל :

נִדְרָה לָךְ יי אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבֹּתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֻדָּה מְזוּבָה וְרַחֲבָה וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׁרָנוּ וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלְמַדְתָּנוּ וְעַל חֲמֻדָּה
שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ וְעַל חַיִּים חַן וְחֶסֶד שֶׁחֻנַּנְתָּנוּ וְעַל אֲכִילַת מוֹזוֹן שֶׁאַתָּה זָן וּמְפָרְגִים אוֹתָנוּ תְּמִיד בְּכָל יוֹם
וּבְכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה :

וְעַל הַכֹּל יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ יִתְבַּרְךָ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד . כְּפָתוּב וְאֲכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכַתְּ אֶת יי אֱלֹהֵיךָ עַל הָאֶרֶץ הַמְזוּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ : בְּרוּךְ אַתָּה
יי עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַמֹּזוֹן :

כִּסֵּם נָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ וְעַל מְלָכוּת
בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְעַל הַפִּיט הַגְּדוֹל וְהַמְקוֹדֵשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו : אֱלֹהֵינוּ אֲבִינוּ רַעֲנוּ וּזְנַנּוּ פְרָקְסָנוּ
וּבְלַקְלָנוּ וְהִרְוִינוּנוּ וְהִרְוַח לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה מְכַל צְרוּתֵינוּ . וְנָא אֵל תִּצְרִיכֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לֹא
לִידֵי מִתְנַת בְּשָׂר וְדָם וְלֹא לִידֵי תַלְוָאָתָם כִּי אִם לִידֵי הַמְלָאָה הַפְתוּחָה הַמְקוֹדֵשֶׁת וְהַרְחֲבָה שְׂלֵא גְבוּשׁ
וְלֹא נִפְרָם לְעוֹלָם וָעֶד :

לְשַׁבַּח רְצוּהָ וְהַתְחַלְצָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְכַמִּצוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי הַשְּׁבֶת הַגְּדוֹל וְהַמְקוֹדֵשׁ הַזֶּה
כִּי יוֹם זֶה גְּדוֹל וְקוֹדֵשׁ הוּא לְפָנֶיךָ לְשֶׁבֶת בּוֹ וְלָנוּחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה בְּמִצְוֹת רְצוֹנָךְ וּבְרִצוֹנָךְ הַנִּיחַ לָנוּ יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ שֶׁרָא תַחֲמָה צָרָה וְיָגוֹן וְאֲנַחָה בְּיוֹם מְנוּחָתָנוּ וְהִרְאָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּנִחְמַת צִיּוֹן עִירְךָ וּבְגִבּוֹן יְרוּשָׁלַיִם
עִיר קְדוֹשֶׁךָ כִּי אַתָּה הוּא בַעַל הַיְשׁוּעוֹת וּבַעַל הַנְּחֻמּוֹת :

אֱלֹהֵינוּ וְאַתָּה אֲבֹתֵינוּ יַעֲלֶה יִבְאֵה וְיַגִּיעַ וְיִרְאֶה וְיִרְצֶה וְיִשְׁמַע וְיִפְקֹד וְיִזְכֵּר וְיִזְכְּרֵנוּ וּפְקֻדוֹתֵינוּ
וְזָכְרוֹן אֲבֹתֵינוּ וְזָכְרוֹן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדְּךָ . וְזָכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדוֹשֶׁךָ . וְזָכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל
גְּבוּרֹת אֵל

יעלה יובא ויגיע ויראה וכו' עד כי אל חנוך ורחום
אתה . להבין רצוי הלשונות יעלה, ויבוא,
ויגיע וכו', כל"ש עפ"י הסדר המשל לשר גדול אחד שהראה
ללחונות הרצה במלחמותיו וזכה עי"ן לכמה תוארי
כבוד, וגם היתה ניווחם מנאחמו, אשר זכה עי"ן להחנאות
צחור (בעטעראל גובערנאטאר) לניצ על כמה פלכות
שבמדינה, אמנם צדקות הימים פל עליו חמד גדול שהוא
נחן יד למחפילים במלכס ועוד פשעים, ואחרי המקורה
ודרישה, עוד ערס נחצר משפטו, שללו ממנו כל תוארי
הכבוד, והורידו אותו מגדולתו, ועל כל הונו ורכושו ניקח
לרעסט עד יאל לאור משפטו. והי' לבזו ולחרפה בעיני
כל ומכש"כ אלל שרי הנודינה, וגשאל צעירים וצחוסר
כל, עד שנשאר צדעו, לנחוב בעמנו אל עיר המלוכה
ולעמוד לפני שופטיו ולהטדק לפניהם אשר לא ההכלעקתה
הבאה עליו כן עשה. והנה באשר כי לא הי' לו על

הוא אלו דרכו, וממקום מגורו עד עיר המלוכה המרחק
רב, ויש כערך שלשים עד ארבעים תחניות ואין לו אף
צעד נסיעת חמנה הראשונה, ולא יתנו לו אף להעלות
על הוואגאן, הנהו הי' מוכרח להשתדל לסבב על פתחי
נדיבים עד שקבץ צבוב עמל על טילוס עבור החמנה הא'
צדדי שיטחו אוחו לעלות, ואח"י צבוב עמל ויגיעה רבה
קבץ נדבות צבוסה פנים מחמנה לתמנה על הוואגות דרכו,
עד שבא עי"ן אל עיר המלוכה, ואף שבא שמה עכ"ז
ממקום בואו עד יגיע אל בית המשפט, הי' לו עמל
הרבה עד הגיע שמה כי לא הניחו לו השומרים להגיע
שמה בקל, ואז צבואו שמה, באשר כי המה טרודים
בהרבה משפטים שיקובץ מהמדינה, הנה השופטים לא
הציטו עליו ולא ראהו, עד שעמל הרבה להסודע לפניהם,
ועכ"ז באשר הי' להם רוב כעס ומשטמה מרוב פשעו
וחטאו, הציטו עליו צבזו וחרפה, עד שצבוב דברים
והשהדלות

לפניך. לפליטה למוצא לחרן ולחמור ולבתימים לחיים ולשלום ביום חג המצות הזה: זכרנו יי אלהינו

בו

גבורות אל

את לבנו ויטהר מחשבותינו, להיות רוח חיים בתפלתנו, שכול לעלות במעלה. ע"כ נאמר בצקשתינו אליו ית' יעלה. ואמנם אף אם תהי' צחחה לעלות הורנו חז"ל את הדרך והנסלול אשר בה העבור תשלחנו מארץ מרמקס, כמו שארז"ל (בזכרות ל') דרך ח"י ודרך יושלים ומקום הנקדש כמש"כ דרך ארנס, דרך העיר, אל הים הזה, אל המקום הזה אשר הוא חל תלפיות עי"ש. וראה נא וחשוב בהצבונות גודל הקושי אשר לפי דעת המפטיס והמקובלים כמה מניעות וכמה מכשולים ממוקטריגים אשר יעמדו לשטנה מרס העבור מסלולה ותבוא למוקמה. ע"ז יפול הנוליה שיטורנו נא על כבוד שמו לשמרה מכל מושול על דרכה לבוא שמה וזהו ויבא. עוד מבוואר כי הכה"כ הוא מכון כנגד מקום הנקדש, כמו שנאמר מכוון לשבתך פעלת ה' וגו' ועד אשר חבקע דרך הרקיעים לבוא אל מכוכה היא לריכה לרחמים רבים, ע"ז נאמר ויגיע. אמנם אף כשתבוא שמה, הגה יען הכעסנו ומרדנו לפניו ית"ש אשר גרמנו עי"ז חורבן צבולמות העליונים, וגם מלאכי מעלה לעקו מרה, כמש"כ הן ארמלים לעקו חולה, מלאכי שלום מר יכיוון. הגה גם לשלום צבואה שמה מר לנו מר, כי זה עבר זמנים טובא, ועדיין לא עלתה ארוכה בה עמי כי לא הראה תפלתנו העיקריה לפניו ית' מרוב מרד וכעס, ע"ז חנו מנבקים ויראה. ואף כי תראה עכ"ז יוכל היות כי לא תקובל צריון מהטור האהבה והכוונה, ע"ז אמר וירצה וכמש"כ חפילת י"ח, ותפלתם באהבה תקבל צריון, ומצלי לאחר את משפט תפלתנו ח"א וישמע להליגה לפני כס משפטו ית'. אמנם מאשר הגנו ערומים כהיום מכל, וכדלים ורשים, הגנו דופקים על דלתותיו ית', אם תדינו כהדיוטים לפני מצבנו כהיום חין לנו חקוה, ע"כ חנו מנבקים שתפקוד להזכר לנו מצבנו מאז ומעולותינו הקודמות מעת הטוב שהי' לנו, ולזה נאמר ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו מאז ומקדש וכמש"כ זכרתי לך חסד ועורףך אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, וגם מעלה זכרון אבותינו את מצב יחסנו, וזכרון משיח צ"ד עבדך, וגם את מעמדנו ומשמרתנו, אשר היינו בירושלים עיר קדשך, וזכרון כל עמך בית ישראל בכללם [אף אם בצרפתויהם תמלא מוגרנות] להזכר, לפליטה, לטובה כו'. ואת כל אלה נרפנו וזכרנו היום הנסוגל לזה לזכות משפטנו, והוא כי הגהו יום חג המצות הזה אשר בהגה הזה

והשתדלות רבה נכמרו רחמים עליו לקבלו צריון ובספ"י ועכ"ז נדחה משפטו מעת לפת, עד שפעל צרוב עמל שיקחו להם מועד לקבוע זמן משפטו, ולשמוע ממנו דברי התגלותו, ואחרי כל אלה אמר להם, הגה אם העמידו אותי במשפט לפי ערך מצבי כהיום, בשפלות ובעני, הגה יסתמו טענות זכותי, ומלית עני והדיוט לא יערב לפניכם. לכן אבקש מאתכם כי תלוו צפקורה להציל אל כס המשפט כל זכותי ותוארי אשר היו לי מאז ומקדם, ע"ז נלחנות הרבים שטשיתי במדינה לטובה, וכן הזכרתי בתוארי אשר רכשתי לי מאבותי, וכן הזכרתי מימי היותי לציב במדינה המפוראה, אשר רבות פעלתי ועשיתי כל ימי חלדי, ומנהיגותם כי כל משפט יוקל עגשו אם יבוא לפני השופטים, באיזה יום מימי הג שבמדינה. הגה לזה אבקש שכל אלה יוקבלו ויבואו ביום הנלחון הגדול שהי' במדינה, או ביום הכהר וכדומה, שעי"ז תחשוב לזכות במשפטי בטענות לודקה, והנה הלליה אשר במשפטו, מבלי לעגשו בעונש הגוף, ולהשאירו לחיים, וילא נקי בהשפטו. אז בקש במעמד שופטיו שישבו אותו על כנו ומשמרתו להיות שר וליצב במקדש, ע"ז השיבו לו כי אין הדבר הזה חלוי בהם אחרי כי עכ"ז הי' תחת משפט ועון גדול כזה, ועליו לפנות בזה אל המלך יר"ה, ואל רחמיו והסדיו יהי' עיניו תלויות, וכי יבמרו רחמיו עליו יוכל להשיג גם זאת. — והנמשל לנו בזה, כי הגה אנהנו עם בחירו זרע אבות העולם אשר רלה בנו, והרצה אותותיו עבודינו, עד אשר הכניסנו לארץ הקדושה בהעיר ירושלים הגעלה בקדושה על כל ארצות תבל, אשר היתה רבתי בגוים, רבתי בדעות, כלילת יופי, משוש לכל הארץ. ומאז חטאו ועוויתו, גלינו מארצנו, וארץ ניתנה ביד זרים, וכעניים ודלים נדמינו באין משפן ומשענה ואין לנו רק להשפן על אצונו שבשמים, ואל תפלה עינינו מיחלות לזכות במשפטנו, ולהוליל לאור ישועותינו. אמנם כי מרוב עינו ומקום לבנו גם עזרתנו של התפלה היא חלושה למאוד, כי ידוע מהתיקונים ומרז"ל, כי כל מלוא שחינה בדמיו ורחימו לא סלקא לעילא, ומכש"כ התפלה אשר היא לריכה כוונת הלב, שנאמר תכין לבס תקשיב אונך (בזכרות ל"ג) ואשר ע"כ הישועה רחקה ממנו, יען פי נגש העם הזה ורק צפוי ובשפתיו יכדונו ולבם רחק ממנו יאמר ה'. ע"כ נשארה תפלתנו מטה ולא תוכל להתפלות מעלה, ע"ז חנו מנבקים עזרתו ית"ש לחמך

נשגדלה

מִרְבֵּה בְּבֵית הַזֶּה וְעַל שְׁלֹחַן זֶה שֶׁאֲכַלְנוּ עָלָיו: הִרְחַמְךָ הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא זְכוּר לְמוֹצַי וְיִבְשֶׁר לָנוּ בְּשׂוֹרוֹת מַטְבּוֹת יִשְׁוּעוֹת וְנִחְמוֹת: הִרְחַמְךָ הוּא יִבְרַךְ אֶת (אָבִי מִזְרִי) בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה וְאֶת (אָמִי מִזְרִי) בְּעַלֵּת הַבַּיִת הַזֶּה (וְאִם הוּא נָשִׂי יֹאמֶר) אוֹתִי וְאִשְׁתִּי וּבֵיתִי וְכָל אֲשֶׁר לִי (וְאִם יֵשׁ לוֹ גַּם בָּנִים יֹאמֶר) אוֹתִי וְאִשְׁתִּי וְזַרְעִי (וְאִם הוּא בֶּן־בֵּית) אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת זַרְעָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ כְּמוֹ שְׁנַת־בְּרִכּוֹ אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרְכֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּכָל מָכַל כָּל בֶּן־יִבְרָה אוֹתָנוּ כָּלנוּ יַחַד בְּבִרְכָה שְׂקִימָה וְנֹאמַר אָמֵן: וְאִם יֵשׁ אַחֲרֵינוּ עִמּוֹ יֹאמְרוּ וְאָמֵן

בְּמִרוֹם יִלְמְדוּ עָלָיו וְעַלֵּינוּ זְכוֹת שְׁתֵּהא לְכִישְׁמֶרֶת שְׁלוֹם וְנִשְׂא בְּרַכָּה מֵאֵת יי וְצַדִּיקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְנִמְצָא הֵן וְשִׁכַל מִזֶּבֶע בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם: הִרְחַמְךָ הוּא יִנְחַלְנוּ לְיוֹם שְׂפָלוֹ מִזֶּבֶע. לְיוֹם שְׂפָלוֹ אַרְוֶה לְיוֹם צַדִּיקִים יוֹשְׁבִים וְעַמְרוֹתֵיהֶם בְּרֵאשִׁיטָם וְנִהְיִים מִזִּוֵּי הַשְׂכִּינָה וְיֵהִי חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם:

כַּשֶּׁנָּה אָמֵן יֵשׁ הִרְחַמְךָ הוּא יִנְחַלְנוּ לְיוֹם שְׂפָלוֹ שֶׁבֶת וּמְנוּחָה לְהֵי הָעוֹלָמִים: הִרְחַמְךָ הוּא יִבְנֶנוּ לִימֵת הַמְּשִׁיחַ וְיִתֵּנִי הָעוֹלָם הַבָּא: מְגִדוֹל יִשְׁוּעוֹת מְלָכּוֹ וְעִשְׂוֹת חֶסֶד לְמִשְׁיחוֹ לְדוֹר וּלְדוֹרָו עַד עוֹלָם: עִשְׂוֹת שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמֵן וְאָמֵן:

יִרְאוּ אֶת יי קְדוֹשֵׁינוּ כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעֲבוּ וְדָרְשׁוּ יי לֹא יִחְסְרוּ כָּל מִזֶּבֶע: הַדּוֹר לִי כִּי מִזֶּבֶע כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: בְּרוּךְ הַבְּרָךְ אֲשֶׁר יִבְרַח בֵּי וְהֵיָה יי מְבַטְחוֹ: פּוֹתַח אֶת יְדָהּ וּמְשַׁפֵּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן: נַעַר חַיִּיתִי גַם זְקַנְתִּי וְלֹא רֵאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזֵב וְזַרְעוֹ מִבְּקַשׁ לֶחֶם: יי עֲזוּ לַעֲמוֹ יִתֵּן יי יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשְׁלוֹם: הַגָּנִי מִזֶּבֶע וּמוֹמֵן לְקִיָּים מִצוֹת כּוֹס שְׁלִישֵׁי מֵאַרְבַּע כּוֹסוֹת לְשֵׁם יַחַד קוֹדֶשׁ בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינָתוֹ עַל יַדֵּי הַחַוּוֹ מְבִיר וְנַעֲלֵם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלִיךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן: וְשׂוֹמֵן בְּהַסְכַּח שְׂאֵל

הַדָּרֵךְ וּמוֹנֵן כּוֹס רְבִיעִי וּפּוֹתַחֵן הַדֶּלֶת. לְזַכּוֹר כִּי לֵיל שְׁמֹרִים הוּא וְאֵין צִדִּיק לְהוֹיֵת מִנְּעֻלָּתוֹ. וְלִשְׂם שְׁמִים יִהְיֶה הַכּוֹוֹנֵה. שְׁהִלֵּהּ הַזֶּה אֵין צוֹ סַכְנָה. וְכִדְאִי הוּא לְהַאֲמִינָה. שִׁבְצָה גּוֹאֲלֵנוּ הַדָּרֵךְ בְּנֵה. וְיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּבִרְשָׁאֲנוּ. וּמַחְמִיל שְׁפוֹךְ וְכוּ'. וְגוֹמְרִים אֵת הַהֵלֵל וְאוֹמְרִים נִשְׁמַח וְכוּ':

שְׁפוֹךְ הַמִּתָּה אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּהָ וְעַל מְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ

אל נְבוֹרוֹת

מִשְׁפָּטוֹ, יֵאל חֶסֶד הַנּוֹלֵךְ יִרְ"ה (מֵאֲחִיפְטַסְט בְּלִיא) לְזִכּוֹת אֲשֵׁמִים וְלְהוֹיָאֵם חֲפָשִׁי. וְהַבְּדֵל צִינִיָּה, כִּי הַזּוֹכֶה בְּאוֹפֵן הַחַ' וְנִחְזַר לְפָנָיו כֵּל לְדַקְתּוֹ כִּי חֶף הוּא מִשְׁפָּט, הַנְּהוּ יוֹאל מִבֵּית הַמִּשְׁפָּט בְּקוֹמָה זְקוּפָה לְעֵין כָּל, וְלֹא יִחְבִּישׁ מִכָּל מַה שֶׁעֲבָרוּ עָלָיו. עוֹד שְׂמִיחַ כִּי יוֹכַל לְדַרוֹשׁ לְשֵׁלֵם לוֹ נִזְקוֹ. וְכָל מַה שֶׁנִּחְסַר לוֹ מִסִּבּוֹת שׂוֹמֵת מֵאֵז הַחַל הַמִּשְׁפָּט עַד גִּמְרַי מִשְׁפָּטוֹ, בְּמִיטַב, לֹא כֵן הוּא הַזּוֹכֶה בְּאוֹפֵן הַב' אֵם כִּי גַם הוּא יֵאל לְחַפְשֵׁי אֲבָל יִחְבִּישׁ לְפָנָיו כָּל, וְיִלֵךְ קוֹדֵר וְשׂוֹמֵחַ, יֵטֵן כִּי בְּאֵמֶת הוּא מוֹטֵא וּפּוֹשֵׁט, וְגַם אֵין לוֹ הַזּוֹכֶה לְדַרוֹשׁ דְּמֵי שִׁלּוּם נִזְקוֹ שֶׁהִ' לוֹ כָּל יְמֵי מִשְׁפָּטוֹ. כֵּן הוּא הַדָּרֵךְ הַזֶּה אֲשֶׁר עַד מִשְׁפָּטֵינוּ יֵשׁ לָנוּ שְׂחֵי אֲרֻפִּים לְהוֹשֵׁעַ צָהַם, וְהוּא אֲחִישָׁנָה, וּבַעֲחָה, כִּי הַנֵּה אֵם נִכְחָה חֵה' אֲחִישָׁנָה, וּבְאֵם לֹא חֵה' צָהַח [וְהוּא

שְׁפוֹךְ חֲמוֹתָךְ וְכוּ' הַנֵּה מַה שֶׁסֹּדֵר בְּעַל הַמְּגִיד לְמוֹצַי הַכּוֹסוֹת וּלְפַחוֹת הַדֶּלֶת לְטַשׁוֹת בְּיָמֵן צוּה לָנוּ מִבִּיאַת חֵלִיבוֹ ז"ל, אֲמַרְחֵי לִישֵׁב עִם מַה שֶׁבִּרְחֵי בְּמִקְ"א כּוֹנֵן הַיִּלְקוּט בְּפ' פַּחַם עַל פ' הַנְּנִי נוֹחַן לוֹ אֵת צְרִיטִי שְׁלוֹם

לא קראו : כי אכל את יעקב ואת ניהו השמו : שפך עליהם זעמך
ותרון אפך ישיגם : תרדוף באף ותשמידם מתחת שמי יי :

לא

גבורות אל

עוד, ע"כ באת תצוה אלי לפייסיי דע כי הקבל בלמות
לבל תשוב לרשעתי עיד, אבל אם אני חלך לפייסה,
הגני מזירא פן תדונה עשות המזומחה שנית, ע"כ.
וכן הוא הדבר אללנו עמו ית' כי מולד הרעית שהרשענו
לפניו ית' בעת היוחנו על אדמתיו שפך כאש תחונו על
הבמה"ק מאשר היה המסכה לרה כהתננס, וגילנו מארלנו
והש"ת סילק שכיחנו משם כמו שדרז"ל על ש' כי אין
החיש צניחו, כרוד הכסף לקח צידו, הלך בדרך למרחוק
והקב"ה אמר אז אל תחילו לנחמני, ואחרי עבור משך
ששככה תמותו מעלנו, הנה הקב"ה אומר שובו אלי
ואשובה אליכם, וישראל אומרים השיבו ה' אליך וששובה,
ועדיין הגנו בויבות הזה זה זמן רב, ע"ז שאל אדונינו
דהמט"ה ברוח קדשו את פי הש"ת לאמר, הנה עם
צנ"י המה קשי עורף, אבל אתה הש"ת המוכתר ב"ג
מדות דרחמי השפעה מה ידבר האל ה' מה ישיבי על
חוכתי, אם האל, או ה' (עיין במד"ר סוף פקודי)
אם צדין הוא מדבר או ברתמים הוא מדבר, כלומר
האם עדיין לא שככה עוד חמתו מעליו ומדוע לא יקבל
אוחנו כרלונינו. ובהא תשובתו ית', כי אין בלבו עלינו
מהעבר מאומה, וכי ידבר שלום אל עמו ואל חסידיו,
לך מה שרלנו להיות מקודם שובו אלי, ואח"כ תשובה
אליכם, הוא מולד כי לא יחמין אף בקדושו ואולי ישובו
לכסלה, חמנס כשתתלה לפניו בתחלה, אזי יהי בודאי
קבלה גמורה מבלי עשות המזומחה עוד. ומה יהי סוף
דבר הויבות הזה, הנה כפי הנהגה מהתלכות הומון אשר
צנ"י ירד פלאים מלב התורה והיראה והעם לא שב אל
מכהו, כי עם קשה עורף הוא, הנה יטרך הש"ת
לתר בתקדו עמנו ולעשות רלון בקשתינו להשיב נדמי
ישראל אלנו, אחרי שגם הלכות והיבורים לא יועילו,
ואח"כ יחזרו צנים בתשובה שלימה [וכמו שהתרחי במק"א
לפי הכתוב, ובה ללון גואל, תחלה, ואח"כ ולשצי פשע
ציעקב זה לא יהי עפ"י מדת דינו ית', רק נאום ה'
מלך החמד והרחמים]. ומי יהי הסרסור והמתווך בזה
לפעול אלנו ית' זאת, הנה זה יהי עפ"י אליהו זכור לטוב
ונקדים בזה שתי הקדמות, אל, כי אם ראונו ושמענו
יתעלמו צנייהם גין איזה דבר, ואמר אחד כי אני פעלתי
כי ראונו עשה שלום עם שמעון, הטוניה כי ראונו ויתר
מלדו לשמעון, ואם יאמר בזהפך כי שמעון גמר עם
רלוון

שלום. וז"ל אמר ר"ל פנחס זה אלי, אמר לו הקב"ה
לעלי אחה עשית שלום בין ישראל לבניו בעוה"ז, אף
לעתיד אחה עתיד לעשות שלום ביני לבין בניו שנאמר
הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא והשיב לב אבות
על צנים וגו' ע"כ. וכנראה מודרז"ל כי יש שייכות וקשור
בין פעולת קנאתו במעשה זמרי, לקבלת שכרו ששיב לב
אבות על צנים וגו' וזה לריך ביאור, ועוד יש לרדק
כי בתחלה הזכיר את ישראל קודם להקב"ה ואח"כ בלעת"ל
הזכיר את הקב"ה ונקודם באומרו ביני לבין בניי. ולישב
כ"ז נקדים ביאור פ' אחד (בההלים פ"ה) השמעה מה
ידבר האל ה', כי ידבר שלום אל עמו ואל חסידיו ואל
ישובו לכסלה, וכל"פ עפ"י משל לגביר נכדד וי"א מפורסם
אשר החקוועה השחו עמו, ומאשר הכעיסה אותו
הממורים רצחה מחלוקת צנייהם עד שנתגלגל הדבר, עד
שעזבו שניהם את ציהם ורכושם וב"צ לנפשם ונחלדלו
מיום ליום, ומגודל השנאה לא מלאו אנשי חיל ידיהם
להתערב צנייהם ולעשות שלום, עד עבור זמן רב אשר
הנגישו השכנים כי נתקדרה חמת השנאה אללם, אז
תחמילו לנשות דבר גין עשית שלום, ונתחדש צנייהם
ויכות אחד, כי האשה אמרה שרלוניה לעשות שלום עמו
באם יבוא הבעל לפייסה, והבעל השיב ג"כ תשובתו,
כי יעשה עמה שלום, אך שתצוה בראשונה לפייס אותו
וגם בויבות הזה עבר זמן רב עד שבא איש אחד אל הבעל
להוכיחו על פניו מדוע יתעקש צדבר הזה, הן השחק
דעת נשים דעתה, אבל אתה שהנך מוכתר במדות
מפוארות עבור על דעתך ולך והפנים אותה ויהי שלום
ועשה למען כבודך, וישב לו הבעל כי עפ"י ד"ת אינו
רשאי לתר בעשית שלום עמה, וילכו אלל הראב"ד
דמתח, והשיב להרב ג"כ כדברים האלו, וישאלהו הרב
להראות לו נקום מולך דין כזה, והראה לו (בחומ"מ סי'
רכ"ה) וכוה מהירושלמי והתוספתא, וז"ל שנים שנתעלמו
על המקח מוכר אמר במאתים, והלוקח אמר איני לוקח
אלא במנה, ונתפרדו זה מזה, ואח"כ נתקצלו ומשך זה
החפץ סתם, אם המוכר חבב את הלוקח אינו נוהן אלא
מנה, ואם הלוקח חבב את המוכר נוהן מאתים ע"ש.
ועתה ראה נא מו"ר כי כנים דברי כי אף שהגני מוחל
לה את כל מה שעשתה לי מהעבר, אבל בתנאי כי הגני
רוצה שמהיוש והלחה תקבל עליה מבלי להמרות את רוחי

סדר הגדה

מוזנין כוס רביעי וגומרין הלל

(קטו) לא לנו יי לא לנו . פי לשמיה תן כבוד על חסדך על אמתך: למה
 יאמרו הגוים איה נא אלהיהם : ואלהינו בשמים כל אשר חפץ
 עשה : עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם : פה להם ולא ידברו עינים
 להם ולא יראו : אינים להם ולא ישמעו אף להם ולא ירחיקו : ידיהם
 ולא ימישון רגליהם ולא יחלכו לא יתנו בגרונם : כמוהם יהיו עשיהם
 כל אשר בפת פהם : ישאל בפת בני עזרם ומגנם הוא : בית אחרן
 במחו בני עזרם ומגנם הוא : יראי יי במחו בני עזרם ומגנם הוא :

יי וברנו יברך יברך את בית ישראל יברך את בית אחרן : יברך יראי יי
 תקמנים עם הגדלים : יסך יי עליכם עליכם ועל בניכם : ברוכים אתם ליי

שמים

גבורות אל

רחובן , הנה יראה כי שמעון ה' המוותר מלידו לרחובן .
 (ב) מי שירצה להיות מוחוץ ומפטר בין שני שותפים אשר
 נמצא ביניהם סכומים תמיד , הנה אם יטה א"ע תמיד
 ללך אחד שהוא יה' המוותר טוב לא ישמע לו אח"כ
 באומרו מחי חויה דבחר דידי קאזיל מר , אם לא בשיטה
 לפעמים את הלא השני ג"כ לוותר אזי יהיו דבריו נשמעים
 וזוה יוצר הכל אל נכון . כי הנה לפי ההשקפה הראשונה
 היה נראה שמרע"ה אשר החזיל בגאולתו מומרים , לו
 ראוי והגון שיה' ג"כ הגומר מהשלוס שלטחיד בין הקצ"ה
 וישראל , וכנגולתה מוחז"ל המנחיל במורה אומרים לו
 גמור . אמנם אמר השי"ת כי מרע"ה לא יפעול זאת
 אללי שאתרצה לבני ערם ישובו , יטן כי ה"ו מהפק וטטה
 תמיד לזכותם של ישראל , כמו בעגל ובמרגלים וכו'
 שהוכרחו לקיים בקשתו למחול על כבודי . והנה אם
 יצוה גם עתה כמו כן , לא אשנע לו ובטענה כי הגני
 מחירא לכל ישובו לכסלה : אבל פתח זה אליהו אשר תמיד
 ה"ו נוסה ללך שלי , לקנא את קנאתי , כידוע כי ע"כ
 נקרא בעל המקנא , לו אתרצה למללות רעו , באומרו
 כי תמיד הייתי נוטה לעמוד מולך , הוא יפעול אללי
 לעורר חמלה למללות רעו לעשות כרעון בני , וזוהי כוונה
 הכחוש — לכן אמור — יטן כי קנא את קנאתי , ע"כ
 הגני נוחן לו את צריחי שלום , שיה' הוא גומר השלוס
 האמיתי , ואמר ר"ל כי פתח הזה הוא אליהו , והטעם
 בזה כי אמר לו הקצ"ה אללי אתה עשית תמיד השלוס
 בעוה"ל בין ישראל לבניו , בקנאתך את קנאתי להפוט
 לך ישראל לרעו , [וכן בעודי הטעל בזמן אחאב] ע"כ

לכמ"מ

עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לִי וְהָאָרֶץ נָתַן לְבָנִי אָדָם: לֹא הַמָּתִים יִתְּלֹוּ יְהוָה לֹא כָּל יַדְדֵי הַיָּמָה: וְאַנְחֵנוּ נִבְרָךְ יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלֵנוּהָ: אֲתַבְּתִי כִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנֵי: כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימֵי אֶקְרָא: אֶפְפוּנֵי חֲבִלֵי מוֹת וּמִצָּרֵי שְׂאוֹל מִצָּאוּנֵי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצֵא: וּבִשְׁם יְיָ אֶקְרָא אָנָּה יְיָ מִלְּטָה נַפְשִׁי: חַנוּן יְיָ וְצַדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מִרְחָם: שֹׁמֵר פֶּתָאִים יְיָ דַּלּוֹתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבֵי נַפְשִׁי לְמַנוּחֵי כִּי יְיָ גָמַל עָלַי: כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמוֹת אֶת יַעֲקֹב מִן דַּמְעָה אֶת רַגְלֵי מִדְּחֵי: אֶתְחַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: הַאֲמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲגִיתִי מֵאֵד: אֲנִי אֲמַרְתִּי בַחֲפוּזִי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב:

מָה אֲשִׁיב לִי כָּל תַּגְמוֹלוֹתַי עָלַי: בּוֹם יִשְׁוּעוֹת אִשָּׁא וּבִשְׁם יְיָ אֶקְרָא: נִדְרֵי לִי אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ: יִקָּר בְּעֵינֵי יְיָ הַמּוֹתָה לְחַסְדֵּי: אָנָּה יְיָ כִּי אֲנִי עֲבַדְךָ אֲנִי עֲבַדְךָ בֶּן אֲמַתְךָ פִּתְחָה לְמוֹסְרֵי: לָךְ אֹפֶת וּבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: נִדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ: בְּחַצְרוֹת בֵּית יְהוָה בְּתוֹכֵי יְרוּשָׁלַיִם הַלְלוּהָ:

הֲלָלוּ אֶת יְהוָה כָּל גּוֹיִם שִׁבְחֻהוּ כָּל הָאֲמִים: כִּי גִבֹר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וְאַמֶּת יְיָ לְעוֹלָם הַלְלוּהָ:

גבורות אל

יראוי ה' הקטנים (פי' קטנים במעלת היראה) עם הגדולים (פי' גדולים במעלת היראה). ולפי"ז יחפרם הכחוש ליל שמורים הוא לה' וגו' הוא הלילה הזה וגו', באומרו כי אם לו ה' גאולת מלכים עפ"י מעשיהם של ישראל, אזי ה' השמחה לכח"א מיוחדת, אמנם עשה שה' אז הגאולה רק למען כבוד שמו, וכמש"כ ליל שמורים הוא, רק לה', להוציאם מא"מ למען שמו הגדול, ע"כ חזר ואמר לפי שה' הוא הלילה הזה רק לה' בחור גדולה וחסד, ע"כ הוא שמורים לכל בני" שזה בשוה לדורות, ועיין באה"י שם וחבין דברינו יחד:

להנ"מ דדובנא בס' בא, על פי' החדש הזה לכם, משל נחה לדמיון העניים המוסכבים בחבורה מעיר לעיר לקבץ מדבות, ונושאים עמהם נעט סחורה, כמו לילה ומזוזות ושאר דברים קטנים, שבאם יבואו לבית נדיב הלא יתן להם נדבה הגונה, ובאם יבואו לאיש כילי וקמאן יקנה מהם מהסחורה שלהם, וההבדל נראה בעת חלוקתם. שבאם ירווחו מהסחורה הלא יחלקו ביניהם כפי ערך הפראלענט המגיע לכח"א מסחורתו, משא"כ באם יחלקו ביניהם הנדבות יחלקו בשוה עיי"ש. אשר ע"כ באם שיעשה הש"ת בעבור ג' התקוות הג"ל, ולא בזכות מעשיו, הלא יסתוו כולם בשוה. וז"ל ה' זכרנו יברך וגו' יברך

הג"ה עוד יש לבאר כוונה צפ"י ליל שמורים וגו' כי הנה במלכים לא היו עדיה כל צפ"י מוכשרים לגאולה, רק הדיקים שבהם וכמו שדר"ל במד' שה"ש על פסוק הנלנים נראו בארץ עם הזמיר הגיע וגו' מיד גילו הדיקים את ראשיהם וכו' אבל שאר בני" לא היו ראוין מלך מהירח הקן, [ועיין בקול יעקב שם]. והנה הדיקים מכוונים בשם לבאות ה', אבל לעמ"ל יאריך הקב"ה את הזמן בכדי שיהי' כגון מוכשרים לגאולה. וע"כ אחר שאה"כ ויהי' בעצם היום הזה ילאו כל לבבות ה' מא"מ, שבעבורם דילג את הקץ להוציאם קודם זמנם, וזהו ליל שמורים הוא לה', אך להוציאם [פי' את הנקראים בשם לבאות ה'] מא"מ. אבל לא כן לעמיד לבוא כי אימתי יהי' הוא הלילה הזה לה' בזמן שיהיו שמורים לכל בני ישראל, כולם יחד יהיו מוכשרים, ולא קודם. — ובזה יחפרם הכ' שומר מה מלילה? שומר מה מלילה? ומה צין זה לזה, ע"ז אמר שומר, אחת בוקר וגם לילה, כלומר מה תרנו, שיהי' אחת בוקר, אלו הדיקים, וגם לילה אלו הרשעים. לא כן ראונו יה' אלא אם תבעין בעיון אחיו כלכם יחד בתשובה שלמה ודו"ק.

פי לעולם חסדו :
 פי לעולם חסדו :
 פי לעולם חסדו :
 פי לעולם חסדו :

הודו ליי פי טוב
 יאמר נא ישראל
 יאמרו נא בית אהרן
 יאמרו נא יראי יי

בן המצור קראתי יה ענני במרחב יה : יי לי לא אירא מה יעשה לי
 אדם : יי לי בעזרי ועני אראה בשנאי : טוב לחסות ביי מפמת באדם :
 טוב לחסות ביי מפמת בנדיבים : כל נזים סבבוני בשם יי פי אמילם :
 סבבוני גם סבבוני בשם יי פי אמילם : סבבוני בדבורים רעבו פאש קוצים
 בשם יי פי אמילם : רחה דחיתני לנפל ויי עזרני : עזי וזמרת יה ויהי לי
 לישועה : קול רנה וישועה פאהלי צדיקים ימין יי עשה חיל : ימין יי
 רזממה ימין יי עשה חיל : לא אמות פי אחיה ואספר מעשי יה : יסור
 יסרני יה ולמות לא נתנני : פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה : זה
 השער ליי צדיקים יבאו בו : אודה פי עניתני ופתחי לי לישועה : אייד אבן
 מאסו הבונים היתה לראש פנה : אבו מאת יי היתה זאת היא נפלאות
 בעינינו : מאת זה היום עשה יי נבילה ונשמחה בו : זה

אָנָּה יי הוֹשִׁיעָה נָּא : אָנָּה יי הוֹשִׁיעָה נָּא :
 אָנָּה יי הַצְּלִיחָה נָּא : אָנָּה יי הַצְּלִיחָה נָּא :

ברוך הַבָּא בְּשֵׁם יי בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יי : ביד אל יי ויאר לנו אסרו
 חג בעבתים עד קרנות המזבחת : אל אלי אתה ואודה אלהי ארוממך : אל
 הודו ליי פי טוב פי לעולם חסדו : חודו

פי לעולם חסדו : פי לעולם חסדו : פי לעולם חסדו : פי לעולם חסדו : פי לעולם חסדו : פי לעולם חסדו : פי לעולם חסדו : פי לעולם חסדו : פי לעולם חסדו :	למכה מצרים בבכוריהם : ויוצא ישראל מתוכם : ביד חזקה ובזרוע נמייה : לגור ים סוף לגנרים : והעביר ישראל פתוכו : ונער פרעה וחילו בים סוף : למוליד עמו במדבר : למכה מלכים גדלים : ויהרג מלכים אדירים :	פי לעולם חסדו : פי לעולם חסדו : פי לעולם חסדו : פי לעולם חסדו : פי לעולם חסדו : פי לעולם חסדו : פי לעולם חסדו : פי לעולם חסדו : פי לעולם חסדו :	הודו ליי פי טוב : הודו לאלהי האלהים : הודו לאדני האדנים : לעשה נפלאות גדלות לבדו : לעשה השמים בתבונה : לרוקע הארץ על המים : לעשה אורם גדלים : את השמש לממשלת ביום : את הירח וכוכבים לממשלות בלילה :
---	--	---	---

סדר הגדה

מד

לסיוחן מלך האמרי	פי לעולם חסדו :	שֶׁשָׁמְלָנוּ זְכַר לָנוּ	פי לעולם חסדו :
ולעוג מלך הבשן	פי לעולם חסדו :	וַיִּפְרַקְנוּ מִצְרֵינוּ	פי לעולם חסדו :
ונתן ארצם לנחלה	פי לעולם חסדו :	נָתַן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר	פי לעולם חסדו :
נחלה לישראל עבדו	פי לעולם חסדו :	הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הַשָּׁמַיִם	פי לעולם חסדו :

נִשְׁמַת כָּל חַי תִּבְרַךְ אֶת שְׁמֹךְ יי אֱלֹהֵינוּ. וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תִּפְאַר וּתְרוּמָם
 וְכִרְךָ מִלִּבְנֵי תְמוֹד. מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אֲתָה אֵל. וּמִבְלַעֲדֶיךָ אֵין
 לָנוּ מִלֶּךְ. גּוֹיָל וּמוֹשִׁיעַ. פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמַפְרִינֵם וּמְרַחֵם בְּכָל עֵת צָרָה
 וְצוּקָה. אֵין לָנוּ מִלֶּךְ אֱלֹהֵי אֲתָה : אֱלֹהֵי הָרְאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים. אֱלֹהֵי
 כָּל פְּרִיזוֹת. אֲדוֹן כָּל תּוֹלְדוֹת. הַמְהַלֵּל בְּרוֹב הַתְּשׁוּבוֹת. הַמְנַהֵג
 עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים. וַיִּי רֵא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְעוֹרֵר
 יְשׁוּנִים וְהַמְקַיֵּץ נִרְדָּמִים וְהַמְשִׁיחַ אֱלֹהִים וְהַמְתִּיר אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ
 נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף בְּפוֹפִים. לֵךְ לְבִרְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. אֱלֹהֵינוּ פִּינוּ מִלֵּא
 שִׁירָה בַּיּוֹם. וְלִשׁוֹנֵנוּ רִנָּה בְּהַמּוֹן גִּלְיוֹ. וְשִׁפְתוֹתֵינוּ שֹׁבַח בְּמִרְתְּבוֹ רְקוּעַ.
 וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת בְּשֶׁמֶשׁ וְכִיּוֹר וַיְדִינוּ פְרוּשׁוֹת בְּנִשְׁרֵי שָׁמַיִם וְרַגְלֵינוּ
 קְלוֹת פְּאִידוֹת. אֵין אֲנַחְנוּ מִסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לֵךְ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
 וְלִבְרַךְ אֶת שְׁמֹךְ עַל אַחַת מֵאַרְבָּע אֱלֹהֵי אֲלֹפִים וְרַבֵּי רַבּוֹת פְּעָמִים
 הַמוֹבּוֹת שְׁעֵשִׂית עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ. מִמִּצְרַיִם גְּאֻלְתָּנוּ יי אֱלֹהֵינוּ וּמִפִּית
 עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ בְּרַעַב זִנְתָּנוּ וּבְשֶׁבַע כִּלְכַלְתָּנוּ. מִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ וּמִדְּבַר
 מִלְחָמָתָנוּ וּמִחֲלָלִים רָעִים וּנְאֻמָּנִים דִּלִּיתָנוּ : עַד הִנֵּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא
 עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ. וְאַל תִּמְשָׁנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְנִצָּחַ. עַל כֵּן אֲבָרִים שִׁפְלֵנָת
 בָּנוּ וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֹׁנֵפָחַת בְּאַפְנוּ וּלְשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁמַת בְּפִינוּ. הֵן הֵם
 זְדוֹ וַיִּבְרַכּוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאַרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיְעַרְיִצוּ וַיִּקְדִּישׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת שְׁמֹךְ
 יִזְכְּנוּ. כִּי כָּל פֶּה לֵךְ יוֹדֶה וְכָל לָשׁוֹן לֵךְ תִּשְׁבַּע. וְכָל בֶּרֶךְ לֵךְ תִּכְרַע
 כָּל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה. וְכָל לְבָבוֹת יִירְאוּךָ וְכָל מֶרֶב וּכְלִיזוֹת יוֹמְרוּ
 יִשְׁמְךָ. כִּדְבַר שִׁפְתוֹת כָּל עַצְמוֹתֵי הָאֲמֹרָה יי מִי כְמוֹךָ. מַצִּיל עֵנִי מִחֹזֶק

סדר הגדה

מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיֹן מִגּוֹזְלוֹ . מִי יִדְמֶה לָּךְ וּמִי יִשְׁוֶה לָּךְ וּמִי יַעֲרֶךְ לָּךְ . הָאֵל
הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֲדִיּוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ . גִּהֲלֵךְ וּנְשַׁבְחָן
וּנְפַאֲרֵה וּנְבַרְךָ אֶת שֵׁם קְדוֹשְׁךָ כְּאִמּוֹר לְדוֹר בְּרִכֵּי נַפְשֵׁי אֶת יי וְכָל קָרֵב
אֶת שֵׁם קְדוֹשׁוֹ :

הָאֵל בְּתַעֲצוּמוֹת עֲזָה . הַגָּדוֹל בְּכַבּוֹד שְׁמֵךְ . הַגִּבּוֹר לְנִצָּחַ וְהַנּוֹרָה
בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ . הַכֹּלֵךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כַּסֵּא רָם וְנִשְׂא :
שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקְדוֹשׁ שְׁמוֹ . וּבְתוֹב רַנְּנוּ צְדִיקִים בְּיַי לְיִשְׂרָאֵל נְאֻנוּ
תְּהַלֵּה . בְּפִי יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל . וּבְדַבְרֵי צְדִיקִים תִּתְפַּאֲרֵה . וּבְדִבְרֵי
חַסִּידִים תִּתְרוֹמֵם . וּבְקָרֵב קְדוֹשִׁים תִּתְקַדֵּשׁ .

וּבְמִקְהֵלוֹת רַבּוֹת עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יִתְפַּאֲרֵה שְׁמֵךְ מְלַכְנוּ בְּכָל דוֹר וְדוֹר . שְׁפָן חוֹבֵת פִּי
הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדַּר לְבַרְךָ לְעַז
וּלְקַלֵּם עַל כָּל דַּבְרֵי שִׁירוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת דוֹד בֵּן יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶךָ מִשִּׁיחָה :
יִשְׁתַּבַּח שְׁמֵךְ לְעַד מְלַכְנוּ הָאֵל הַמְּלֵךְ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ . כִּי לָּךְ נִאֲה יי אֱלֹהֵי
וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וְשִׁבְחָה הֵלֵל וְזִמְרָה עוֹ וּמְשִׁלָּה נְצוּחַ גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהַלֵּה וְתִפְאֲרֵת קְדוֹשׁ
וּמְלֻכוֹת . בְּרִכּוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם : (בְּרוּךְ אַתָּה יי אֵל מְלֵךְ גָּדוֹל בְּתַשְׁבְּחוֹת אֵל הַהוֹדָאוֹ
אֲדוֹן הַנְּפִלְאוֹת הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה מְלֵךְ אֵל חַי הַעוֹלָמִים) :

(לעם הגוי' חומס ברכתה וא"ה יסלוק ולהכ"י והא"י אינו חומס ברכתה ישתבח רק אומרים יסלוק וחומס :

יִתְהַלֵּךְ יי אֱלֹהֵינוּ (על) כָּל מַעֲשֵׂיךָ . וְחַסִּידֶיךָ צְדִיקִים עֲשֵׂי רְצוֹנֶךָ וְכָל עֲמָךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרוּ
יָדוֹ וּיְבָרְכוּ וְיִשְׁבְּחוּ וְיִפְאֲרוּ וְיִרְמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיִקְדִישׁוּ וְיִמְלִיכוּ אֶת שְׁמֵךְ מְלַכְנוּ . כִּי לָּךְ מִזֵּב לְהוֹדוֹ
וּלְשִׁמְךָ נִאֲה לְזוֹמֵר . כִּי מַעֲלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל : בְּרוּךְ אַתָּה יי מְלֵךְ מְהַלֵּל בְּתַשְׁבְּחוֹת :
דנני מוכן וכוזמן לקיים מצות כוס רביעי של ארבע כוסות לשם ירוך קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא מכ
ונעלם בשם כל ישראל :

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֵךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן :

דיני ברכת הטוב והמטיב על היין

מהשולחן בשעת ברכה לחשונה ואמ"ל כשסוטה אפילו כמה י
מכרך על כ"ה ברכת הטוב (א"ר ס) : (ב) דר"ה כשהיה לו
מן היין הראשון רק שאינו רוצה לשחות ממנו והביאו לו אחר
צריך לברך . מה שאין כן כשאין לו כלל מהראשון אין מברכין בו
הטוב (מ"א בשם הרדב"י) : (ג) בלילות הראשונים של פסח מה
שלא לשחות מנ' מינים אבל אם רוצה לשחות ממין אחר צריך ל
ברכה"ע (מ"א בשם מהר"ל) : (ד) אם הראשון ארום והשני לבן
שהוא גרוע צריך לברך שהלבן בריא לגוף ולהסיך ח"ל ל
חס

(ה) שנים שהיו יושבין וזמין יין צין צמח הסעודה בין שלא צמח
הסעודה או בעל הבית שיושב עם אשתו ובניו וזמין יין והביאו
לפניהם יין אחר שלא מן היין הראשון שאינו יודע אם טוב מן הראשון
רק בשם צריך לברך עליו הטוב והמטיב ואם הובא לו יין לאחר בהמ"ז
אין צריך לברך ברכת הטוב והמטיב כיון שכבר אמר הטוב והמטיב
בבהמ"ז (מ"א ב' קע"ה) וזה דוקא אם לא היו לפניו הב' יינות בשעת
ברכה בורא פרי הגפן אבל אם היו לפניו אז צינוד מצריך רק על הטוב
ויפטר את הרע (ס) ואם רוצה לברך על כמה יינות יסורם עכ"ל

מבדק לעצמו ואם חזרו רק לשחוט יחד ולא בסעודה אחד מצדך לכוין
 ואם אחד מהם לא שחט מיין זה מוך שלשים יום טוב שהוא יכרך
 ברה"ט (א"ר) : (ה) אם ב' היינות הם ממין אחד רק שהם משמי
 הביות הם חלקוהו מוך מ' יום לבנייה חטובין כב' יינות וזריך לבדך
 ברה"ט ואם לאחר מ' יום חלקו לין לבדך ברכת הטוב (ס) : (ע) הא
 דלמריק לעיל יש לו שני יינות אחד טוב ואחד גרוע דמבדק על
 הטוב ופוער את הגרוע מ"מ אם עבר וצריך בפס"ג ושמה את הגרוע
 חלה מצדך אח"כ ברכת הטוב על הטוב (סס בני"ו) :

אם לא שהא טוב ביותר (סס) : (ה) ברכת הטוב כריך לבדך אף
 שכבר שחט וזכר כשהוא עדיין כפיו בולעו ומצדך אח"כ (א"ר) :
 (ו) לין לבדך ברכת הטוב רק כשם עוד אחר עמו וגם יש לו שחפות
 עמו בהיין גם שיסחו שניהם משני היינות וגם דווקא בחכירה ביתה
 ולא זה בחדר זה וזה בחדר זה. ולדס עם אשתו ובני ביתו הוי
 כשחפות. ואם הבע"ב העמיד הקקן על השולחן הוי כשחפות
 ויכול אף האורח לבדך משא"כ במוח רק כום אחד לכ"א לין מצדכין
 ברכת הטוב (סס) : (ר) אם שמו בחבורה יחד בסעודה כל אחד

ברכה אחרונה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם על הגפן ועל פרי הגפן ועל התנובת השדה ועל ארץ חמדה
 טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע ממנובה. רחם יי אלהינו על
 ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משפן כבודך ועל מזבחה ועל היכלך. ובנה ירושלים
 עיר הקדש במהרה בימינו והעלנו לתובה. ושמחנו בבנינה ונאכל מפריה ונשבוע ממנובה ונברכה
 עליה בקדשה ובטהרה (בשבת ורצה ותחליצנו ביום השבת הזה) ושמחנו ביום חג המצות הזה. פי
 אתה יי טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל פרי הגפן : ברוך אתה יי על הארץ ועל פרי הגפן :
 אם שחט מע"ד ושאר משקין חוץ מיין אומרים ברכה זו :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא נפשות רבות וחמורן על כל מה שפראת לתחיית
 בהם גפוש כל חי. ברוך חי העולמים :

עם מבטל טעם וכך הוא המנהג וכך הוא ראו. ומזה גדולה
 להפך ביצאת מצרים כל הלילה ולעסוק בהלכות פסח כמו ששמו הזקנים
 בכני ברוך ששקן ביצאת מצרים כל הלילה עד זמן קריאת שמע של
 שחרית וכך יש לו לעשות לכל אדם לעסוק ביצאת מצרים כל הלילה
 אם הוא אדם שאפשר לו להיות בלא שינה ויחשוב בלבו כאלו הוא יא
 מוצרים וכן כל הדברים אשר נעשו בליל זה יעשה בשמחה גדולה כאלו
 הוא יא מוצרים ומכל שכן הלל ושרה יסור לו ימכר בשמחה
 ובשפה ברורה על הגאולה שגאלנו :

אחר כום ד' אסור לו לאכול ולשחוט כדי שיסחר טעם האזה
 כפיו דכמו שהאכילה מפיך טעמא מפיו כך השחיה גם כן
 ולא יקשה לך דבלאו הכי ח"כ ב' כוסות לאחר האכילה דשאני ההס
 דמזה הם (וכן כום חמישי כים טהגין לומר הלל הגדול על כום
 ה' בודאי יש בו מזה) וכיון דהוי מזה שפיר חבל שאר שחיה אסור
 דהכל מפיך טעם המנה חוץ המים שהמים לין בהם טעם כלל וכיון שאין
 בהם טעם אינן מוציין טעם מזה ומוחר וכך ססק רב אלפס שאסור
 לשחוט יין ואין לומר דוקא אכילה מבטל הטעם ולא שחיה דודאי
 לין חילוק דאם המסקה בר טעם הוא בודאי מבטל טעם המנה שכל

נרצה אם עשה כהדר הזה יהיה רצוי לפני האל וכן יהי רצון. וכל המקיים מצות פסח כהלכתו. לעד עומדת דקתו. ומנן ה' בעזרתו. אמן :

נשאלתי

שמים האל מלכות ב"ד, ע"כ תיקנו להזכיר עוד מלכות
 בהטוב והמטיב עי"ם, ומעשה זה יחא בצברהמ"ז שהמה
 ג' ברנות מיוחדות וסמוכות זל"ם שפיר יכולין להזכיר מלכות
 ב"ד, לפי שא"ל להזכיר בה מלכות שמים, דהא סמוכה
 לחברתה היא, ואע"ג דלאו אורח ארעה דלא חמר בה
 ג"כ מ"ם, תיקנו לכולל בהטוב והמטיב, אבל בצרכת
 מועין שלום, דהוכרחו להזכיר בה מ"ם, משום דכל ברכת
 שאין בה מלכות אינה ברכת, ע"כ לאו אורח ארעה למידכר
 בה מלכות ב"ד, וכבר נדפסה בשמי צ"ם ילקוט ארץ
 ישראל שחיבר ש"ב הרב המו"צ ושם מו"ה ר"א ליזינג נ"י :

נשאלתי מהת המופלג וי"א מנה' ר' שמואל ב"ר
 יחיאל מיכל קרינסקי ז"ל מדוע בצברהמ"ז
 אומרים רחם ה' על ישראל עמך וכו' ועל מלכות בית דוד
 משיחך, ובצרכה מועין ג' הנוסחא רחם כו' ועל מצבך
 ועל היכלך, ואין מצדכיון בה מלכות ב"ד. והשבחתי לו
 שהוא עפ"י דברי הגמ' (בברכות מ"ט) הטוב והמטיב לריכה
 שחי מלכות, חדא דידע, וחדא דבונה ירושלים, ואע"ג
 דבונה ירושלים ל"ל מלכות דהויא סמוכה לחברתה, אמנם
 איידי דחמר מלכות ב"ד, לאו אורח ארעה דלא חמר מלכות
 שמים עי"ם, וכי הראשונים ז"ל ולפי שאין להזכיר מלכות

תסל סדור פסח בהלכותו. בכל משפטו ותקנתו. באשר זכינו לסדר
 אותו. בן נזכה לעשותו: וך שזכן מעונה. קמים קהל עדרת מי בנה.
 קרב נהל נמעי בנה. פדוים לציון ברהה:
 לשנה הבאה בירושלים

בליל ראשון של פסח אומרים זה

ובכן ויהי בתצי הלילה:

מיוסד ע"פ א"ב

אז רוב גסים הפלאת בלילה. בראש אשמוורת זה הלילה. גר צדק
 נצחתו פנחלק לו לילה: ויהי בתצי הלילה: דנת מלך גרר בתלום
 הלילה. הפחדת ארמי באמש לילה. וישר ישראל למלאך ויובל לו
 לילה: ויהי בתצי הלילה: זרע בכורי פתרום מתצת בתצי הלילה.
 חילם לא מצאו בקומם בלילה. מיסת נגיד חרושת סלית בכוכבי לילה:
 ויהי בתצי הלילה: יעין מהרף לנופף אווי חובשת פגרו בלילה. פרע
 בר ויצבו באישון לילה. לאיש חמודות נגלה רז חזות לילה: ויהי

בחצי

גבורות אל

אז רוב גסים הפלאת בלילה וגו'. בלמדנו בשנת תרמ"ב
 השיעור הקבוע ממשניות בשש"ס דפה הוראדנא
 ביום א' דפסח לפני הפ"ע פ"ג דנגעים, אמרתי לפרש
 טעם החילוק שבין נגעי עור בשר לבין נגעי בגדים וצחיס
 שמדוע בנגעי עו"ב אס עמד בעיניו שני שבועות הוא
 טהור, ובנגעי בגדים הטומא שני שבועות טעון הצנד
 שריפה, והטומא ג' שבועות צחיס טעון נהילה, והוא
 כי בנגעי עו"ב צבוא הכהן צסוף שבוע א', ואינו עושה
 צו שום תיקון רק מסגירו שנית, ע"כ צבוא אה"כ סוף
 שבוע ב', ואינו רואה שום סי' טומאה, ועמד בעיניו,
 הואיל ולא נשחנה לגריעותו, יש צו תקות רפואה, לכן
 הוא טהור, משא"כ צסוף שבוע א' לבגדים עושה צו
 הכהן פעולת הכיבוס וכן צחיס סוף שבוע ב' ה' מולך
 וקולה וטח, ונחצבל הנגע מהם, ע"כ אס צא יבוא
 הכהן, צסוף שבוע ב' לבגדים, או סוף שבוע ג' לצחיס
 אס נראה הנגע שנית, הרי מקרי חזר הנגע אחרי
 הרפואה, נראה כי רעפת ממחרת היא, לכן צריך שריפה
 צבגדים, ונהילה צחיס. וכן יאמרו הרופאים כי כל מחלה
 איננה מוכנסת כ"כ צראשיה, כהסכנה הכרוכה בהחלה
 שהקל עליו מחלחו, וחזר ונפל למשכב שנית, שאז רפואתו

שועתן

בַּחֲצֵי תַלְיָהּ : מִשְׁתַּכַּר בְּכָלִי קִדְשׁ נִתְּנָה בּוֹ בְּלִילָהּ . נוֹשָׁע מְבוֹר אֲרִיזוֹת
 פּוֹתֵר בְּעֵתוֹתַי לַיְלָה . שְׁנֵאָה נִשְׂר אֲנִי וְכִתְבֵּי סִפְרִים בְּלִילָהּ : וַיְהִי בַּחֲצֵי
 תַלְיָהּ : עֲזִיבְתֵי נֶעְחָף עָלָיו בְּנֶגֶד שְׁנַת לַיְלָה . פּוֹרֵה תְּדוּרוֹף לְשׁוֹמֵר מֵה
 מְלִילָהּ . צָרַח בְּשׁוֹמֵר וְשָׁח אֶתְּךָ בְּקֶר וְגַם לַיְלָה : וַיְהִי בַּחֲצֵי תַלְיָהּ :
 קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה . רָם הוֹרֵעַ בִּי לֶךְ הַיּוֹם אִם לֶךְ
 תַלְיָהּ . שׁוֹמְרִים הַפְּקֵד לְעִירְךָ כֹּל הַיּוֹם וְכֹל תַלְיָהּ . תִּמְאִיר כְּאֹר יוֹם
 חֲשֵׁכֵת לַיְלָה : וַיְהִי בַּחֲצֵי תַלְיָהּ :

בליל שני חומרים זה וזבין ואמרתם זבח פסח :

אוֹמְרֵי גְבוּרֹתֶיךָ הַפְּלֵאתָ בַּפֶּסַח . פְּרִאשׁ כָּל מוֹעֲדוֹת נִשְׁאֵת פֶּסַח . גְּלִית
 לְאַזְרְחֵי חֲצוֹת לַיִל פֶּסַח : וְאִמְרַתֶּם זִבְחַת פֶּסַח : דִּלְתָנוּ דְּפַקְתָּ כַחֲסוּם הַיּוֹם
 בַּפֶּסַח . הַסְּעִיד נּוֹצֵצִים עֲגוֹת מִצּוֹת בַּפֶּסַח . וְאַל הַבְּקֶר רֵץ וְכֹר לְשׁוֹר עֵרְךָ

פסח גבורות אל

דומה שהוא על הגלות הזה, יאמר הקב"ה חזי קורח
 מנשעור שהוא חדום, שומר [הקב"ה שהוא שומר ישראל]
 מה מלילה, שומר מה מלילה. פ"ה הוריעו הטעם למה
 הליל של יל"מ כלה בזמן מנער, וזה מלילה הגלות הזה
 שאין לה זמן וקץ זה כמה, ע"ז משיב הקב"ה, מה חדמו
 הגלות הזה לגלות מנרים. הנה כל המחלות עפ"י הרוב
 יש להזכיר זמן קצוב להשגיחה המלה, ועת זמן
 הקדמים שלה, או שביע ח' או שביע"ט או ג' שביעות.
 אבל אם יתפאף הזולה ויראה אור כי יהל, ואח"כ תשוב
 המחלה אליו שנית, אזי אין ציכולת הרופא לידע ולשער
 זמן קבוע לרפואתה, כי אך כה יאמר כי כל יומא זמני
 ובכל עת שזיע החולה אזי ישיב לחיטו. כן הדבר הזה
 כי גלות מנרים ה"י ראשית מחלתו בלש"י זוהמת המז
 שהטיל ארם בחוה לא פסקה עדנה, וכור הברזל של
 מנרים ה"י החדופה לזה, בזה ה"י עם זמן ירוע מראש,
 כי חשכת הגלות שדומה ללילה ה"י עדנה בראשית בואה.
 משא"כ בגלות הזה אחרי אשר כבר ה"י לנו אור בוקר,
 ונגם האומה זרחה בשמש בלחיים ואח"כ נפלנו שנית
 בחשכת הגלות הדומה ללילה, כלילה הבאה אחרי עת
 היום, הנה ע"ז אין לקצוב זמן ועז מראש רק אם הבעיני
 בעיו שובו אחיו בחשוכה ולדקה. ובאיור ה"י חזי שומר
 אחרי אשר אחא בוקר, ועכ"ז נעשה אח"כ ג"כ לילה, אין
 לי עצה כ"א שובו אחיו [וכעין זה מלחתי בזהה חרומה קל"ה
 שפי"ג כ"כונת הפ' שומר מה מלילה שומר מה מלילה עיי"ש]:

ישועה, וכמש"ל המגיד אז רוב כוסים הפלאת כלילה,
 ולה נמסרה מטה עוז ישועת והללה ישראל, היא יולדת
 לפעמים להביא ישועה לישראל, ועפ"י הרוב תצבור
 הלילה הזה בסתיקה בלא עשות שום דבר, ועכ"ז אין
 הכח והעוז נחונה לה ברשוקה לבד, כי הנה היא חלוי'
 בהסכמות רעון המלך הקב"ה אם יסכים ע"ז חס' אז עת
 רעון ועוז לישראל, ואם לא יסכים רעון ית' תצבור בדומי'.
 אמנם כ"ז ה"י קודם מ"ח שאז ה"י מסור הכל עפ"י רעונו
 ית' לבדו, אבל אחר שניתנה חודה לישראל, אז נעשה
 כביכול פארלא:נענט אל"ו ית' כמאמז"ל מי מושל צי לדיק,
 לדיק מושל ציראח ה', לזה אם גם הלילה ורעון הקב"ה
 יה"י למוצה, עכ"ז יוכל להיות עיכוב מלך ישראל, וחלוי
 בצמירחס, האורך שעומדים במעלחס, אם הם זכאים
 ורלוים לכך אם לא. וזהו כונת ה"י ליל שומרים הוא
 לה, פי' כהיום הוא שומרים [לשון המחנה ויחול] מלפני
 ומיחל להסכמת השי"ת על הולאח מוא"מ, ובשעלה ברעונו
 ית' אף אם לא היו ראוין ומוכשרים לכך עכ"ז הולאח
 מוא"מ, אבל מהיום והלאה אף אם חס' הלילה הזה
 עם רעון השי"ת הרוצה להטיב בצונו, וזהו הוא הלילה
 הזה לה' — עכ"ז הדבר חלוי ועומד לכל בני' לראות
 אם בני' זכאין ומוכשרים, לדורחס (דור חס) אז יה"י
 ישועה, ואם לא, לא. — ולפי פירושנו הנ"ל. ליל
 הראשון בלא ה"א, הוא על יל"מ, והלילה שבה"ל לבסוף
 קאי על הגזולה העתידה, ע"ז אמר הכביא ישעי' משא

פָּסַח: וְאָמַרְתֶּם זִבַּח פָּסַח: וְזַעְמֵנו סְדוּמִים וְלוֹהֲמוֹ בְּאֵשׁ בְּפָסַח. חֲלִיץ לֹאֵץ
 מֵהֶם וּמִצֹּת אָפֶה בְּקִץ פָּסַח. מֵאֵימַת אֲדַמַּת מוֹת וְנוֹף בְּעֶבְרָךְ בְּפָסַח:
 וְאָמַרְתֶּם זִבַּח פָּסַח: יְהִי רֹאשׁ פֶּלֶא אֲזַן מִחֲצַת בְּלִיל שְׂמוֹר פָּסַח. בְּפִיר עַל
 בֶּן בְּכוֹר פָּסַחְתָּ בְּדַם פָּסַח. לְבַלְתִּי תֵת מִשְׁחִית לָבֵא בַּפֶּתַח בְּפָסַח:
 וְאָמַרְתֶּם זִבַּח פָּסַח: מִסְּנֵרֵת סִנְרָה בְּעֵתוֹתֵי פָסַח. נִשְׁמְרָה מִדִּין בְּצִלְלִיל
 שְׁעוֹרֵי עֹמֶר פָּסַח. שׁוֹרְפוֹ מִשְׁמִנֵי פוֹר וְלוֹד בִּיבֹד יִקּוֹד פָּסַח. וְאָמַרְתֶּם
 זִבַּח פָּסַח: עוֹד הַיּוֹם בְּנוֹב לְעַמּוּד עַד גָּעָה עוֹנַת פָּסַח. פֶּסֶד יָד פְּתֻבָּה
 לְקַעֲקַע צוֹל בְּפָסַח. צִפָּה הַצִּפִּית עֲרוֹךְ הַשְּׁלֵחָן בְּפָסַח: וְאָמַרְתֶּם זִבַּח
 פָּסַח: מְהֵל בְּנִסָּה הִדְרָסָה צִוִּים לְשִׁלֵּשׁ בְּפָסַח. רֹאשׁ מִבֵּית רְשָׁע מִחֲצַת
 בְּעֵץ חֲמִשִּׁים בְּפָסַח. שְׁתֵּי אֱלֹהֵי רִגְעַ תִּבְיֵא לְעוֹצִיַת בְּפָסַח. תָּעוּזוּ יָרֵךְ
 וְתִרְוִם יְמִינְךָ בְּלִיל הַתְּקַדֵּשׁ חֹג פָּסַח: וְאָמַרְתֶּם זִבַּח פָּסַח:
 בִּי לֹא נָאָה בִּי לֹא יָאָה:

אֲדִיר בְּמִלּוּכָה. בַּחֹר בְּהִלְכָּה. גְּדוּדֵינוּ יֵאָמְרוּ לֹא. לָהּ וּלְהָ. לָהּ בִּי לָהּ.

גבורות אל לב

מסנתיט, אחרי שראינו שפקרו המינים ע"י מה שאנו
 חוננים מן העולם, לאמר שאין עולם אלא אחד, למה
 צמחו לתקן זאת צמה שהוסיפו לומר עד העולם, עורח זו
 למה, הלל יותר טוב ה' לצלל העולם הזה של הזכרת מן
 העולם מכל וכל, וכמנ"ח רז"ל (בבבכות י"ב) גבי עשה"ד
 בק"ש כבר ביטלוס מפני תרעומת המינים, ועל כיוצא בזה
 הקשו לא לכחוצ לא ול"ו ולא ה"א. וזהו פי' דברז"ל כל כך
 למה? פי' כל הסורח הזה למה? ומשני לפי שאין עוין
 אמן במקדש, אלא בשכמל"ו, ואחרי שאומרים כבוד מלכותו,
 לריד המצדק להזכיר בצרכו חיצת מן העולם, בכדי שידעו
 על מה מתייחס מלכותו, ע"כ הוכרחו לאמר מן העולם,
 ומפני האדוקין הוסיפו אח"כ לאמר מן העולם ועד העולם,
 וע"ז הקשו ומנין שאין עוין אמן במקדש כדחני' כו' ע"ש.
 ומעשה נבוא לענייניו, כי מסדר הפזמון הזה ברצונו לסדר
 שבחי המקום צ"ה עפ"י סדר הא"ב אחתו חימה ופחד כי
 הלל יקשו לו סיימתינהו לכולהו שבחא דמרד, ע"כ גם פירוד
 בין הדברים האלו להיות כהתנלות דברים בפסוקים האלו
 הרומזים ע"ז, כי צלמת אין לערוך שבחי שבוי"ת ולצוא אל
 מעלת חכמתו, ולכן הזכיר בין המרזי"ם את הפסוקים האלה,
 והשני פסוקים הראשונים, כבר פירשנו למעלה מה שפירז"ל
 בזה, כי להבוי"ת ע"ש, לך דומי' ההלה, וכל מה שנאמר עליו

אֲדִיר במלכותו בחור כהלכה גדודיו יאמרו לו, לך ולך,
 לך בי לך, לך אף לך, לך זה הממלכה כו'. להבין
 כוונת לך ולך אשר נאמרו ונשנו בחין ביחוד. ל"ל להגיד
 חיות השערה בזה, כי הן המה ג' פסוקים, לך דומי' ההלה
 אלהים ציון ולך ישולם מר, לך ה' הגדולה וגו' וההוד
 כי כל בשמים וצרחן לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש,
 לך שמים אף לך ארץ חבל ומלואה אחת יסדחם, ומקום
 הפסוקים האלה פה, הוא עפ"י ידוע שאין להרבות להגיד
 חוצרי השי"ת, וכמנדרז"ל ע"פ מי ינלל גבורות ה' למי
 שיוכל לספר כל חסדו, וכמנ"ח [בבבכות ל"ג] סיימתינהו
 לכולהו שבחא דמרד וכו' ואדרבה לך דומי' ההלה, סמוך
 דכולהו משהיקומה, וכן פירש"י דר"י צ"ס הירושלמי על
 והמתנשא לכל לראש, כי שמה האמר סיימתינהו לכולהו
 שבחא דמרד, ה"ל לכל לראש, כי זהו רק ראש והתחלה
 משבחי הבוי"ת ע"ש. ונקדים עוז לזה מה שאמרתי לפדש ד'
 רז"ל (בבבכות ס"ג) כל חותמי ברבות שבמקדש וכו' וכל
 כך למה, לפי שאין עוין אמן במקדש, ומפני מה אין
 עוין אמן במקדש כו' עיון רש"י מה שהקשה ע"ז, והגיה.
 והגל"פ בזה אחרי שדקדק עוד, שאין זה סוגית הש"ס,
 להקשות בזה"ל, כ"כ למה, ומדוע לא פריך בשון מ"ע
 כבשאר מקומות. וע"כ ל"ל דכוונת המקשן להקשות על

לָהּ אַף לָהּ . לָהּ יִי הַמְּמַלְכָה . כִּי לֹא נָאָה כִּי לֹא יָאָה : דְּגוּל בְּמַלּוּכָה . הַדּוּר
 בְּהַלְכָה . וְתִיקוּ יֵאָמְרוּ לוֹ . לָהּ וְלָהּ . לָהּ כִּי לָהּ . לָהּ אַף לָהּ . לָהּ יִי
 הַמְּמַלְכָה . כִּי לֹא נָאָה כִּי לֹא יָאָה : זָכַאי בְּמַלּוּכָה . חֶסֶן בְּהַלְכָה . מַעֲסָרוּ
 יֵאָמְרוּ לוֹ . לָהּ וְלָהּ . לָהּ כִּי לָהּ . לָהּ אַף לָהּ . לָהּ יִי הַמְּמַלְכָה . כִּי לֹא

גבורות אל נאה

מארלות פזויהם לגבולם בארץ, כאשר שבה השמש
 היום אחרי שהקיפה במחזור הכ"ח שנים מזלות אחרות ושבה
 לקדמותה ולא ראשיתה, וע"ז אמרנו צדוק כו' עושה
 בראשית. והנה ארז"ל (בגדה י"ט) חיזוה אדום כדס המכה,
 ולא של כל אדם אלא כדס צבור שלא נשא אשה, ועד כמה
 עד בן עשרים, כנראה מזה שאחרי עבור זמן רב מימי
 היותו לא נוכל לתארוהו צחור צחור, וא"כ יקשה על
 מליכת הכ' (בשיר השירים) שתיאר אוחו ית' צחור צחור
 כמש"כ במוך בארזים, ואחרי אשר הוא ית"ש קדמון לכל
 דבר אשר נברא, ראשון ואין ראשית לראשיתו, א"כ האריך
 יתואר בשם צחור, אמנם מתוך המניד זאת עפי"מ שאז"ל
 (בצילה טו) מצי אדר דקיימא לדרא דרא, שנאמר אדיר
 במרום ה', וע"כ תואר אדיר הוא ע"ש היותו נלח, ואין
 סוף לאחריהו, וע"כ אחרי שאין סוף לאחריהו, נוכל להביד
 עליו תואר צחור נגד נלחיות אחריהו, וכנראה ג"כ מכל
 פעולותיו אשר עשה ועושה הכל כבחירות כמו כניאה היום
 מגדודיו לבא השמים וכו' שמומים וכו' שמומים כולם בתוקף ראשיתה
 ובחירתם, וזהו אומרנו. אדיר במלוכה, שהקב"ה במלוכתו
 הגבוה אדיר חי וקיים לעולמי עולמים, ע"כ יונה בתואר
 צחור כהלכה, ומי יברר לנו את כל זה, הנה גדודיו יאמרו
 לו כל זאת :

הַדּוּר בהלכה. ליישב בזה מלת כהלכה, אפי"ל עפי"
 מאמז"ל בייקרא רבה ע"פ ולקחתם לכם ביום
 הראשון פרי עץ הדב זה הקב"ה שנאמר עוז והדר לבשת,
 ומיהודע כי הלכה היא באחרונא איש לו חוזות או מראה
 לזבן, או שינוי גוינין הוא פסול, ונקרא מנומר לפסול עי"ז
 את מעלת הדר שבו, וא"כ לפי"מ שנאמר בשה"ש צחורא
 הבוית"ש דודי נח ואלדוס, וגו' האריך יתואר בשם הדר,
 אמנם יתרוץ זה בדרז"ל (בבבגינה טו) למה נקרא אשר
 לבאות אות הוא לבבא שלו, והכונה כדוגמת המלך אשר
 הוא מתלבש במלבושים ובצבעים שונים לפי מקומות ממלכתו
 שיבוא שמה, ובכל לבא שיבוא יתלבש בצבדי השדר של
 הלבא, אף כי בעלמותו אין בו שינוי, עכ"ז נינוס מלכותו
 דורשת ממנו להחליף ולשנות את צבדי מלבושו. כן הבוית"ש
 אף שבעלמו הוא פשוט בחלית הפשוטות, והנהו משולל
 משום

הכל מוזר לראש. והפסוק הג', הקדים לפי שרעה לסיים
 ולאמר לך ה' הממלכה, ע"כ הולך להקדים פ' לך שמים אף
 לך ארץ וגו' כדדי שיפול אח"כ מליכת לך ה' הממלכה על
 שמים וארץ שהזכיר תחלה, כמו שפי' למעלה דרז"ל בצרכות,
 והי' נדפס בדפוס הראשון כל הג' פסוקים הכל בשלימות,
 להעיר על הכוונה הג"ל, ואח"כ כאשר הורגלו צפי כל,
 רעה המדפוס לקרר בהדרגה, החכמה לכתוב הפסוקים
 האלו ברמז, ובמלת וגו' כזה, לך וגו' ולך וגו', לך וגו'
 כי וגו' לך וגו', לך וגו' אף לך וגו', וצוה ה' בלוי וידוע
 לכל כל הג' פסוקים הכל, ואח"כ בא עוד מדפוס והשמיט
 כל הגו' הרבים, אחרי שידוע זאת לכל, ומזה נשתלשו
 המלות הכל בעמדם רלופות זו אחר זו, כנ"ל בזה, ואם
 שנית ה' הטוב יספר בעדי:

בחור בהלכה גדודיו יאמרו לו כו'. להצין כ' אומרנו
 בחור כהלכה, ומה שייך ההלכה לתואר
 צחור. ואמרתיו בשנת תרכ"ז אשר זכינו אז לצדק ברכת
 החמה בתקופתה ביום ד' מלורע בצוקר, צדוק עושה
 בראשית, אשר הדבר הזה יעורר אותנו לחזק את תקות
 אומותינו הנופלת מאוגרא רמא לברח עמיקחא, וזהו רבה
 בשנים, ואמנו לא נושענו, אמנם בראותינו כהיום כי
 דרכו ית"ש בכל דבר הולא מנבולו ומקומו, עכ"ז בהמשך
 הזמן ישוב הכל אל מקומו ומקורו אשר בורא הטבע ית"ש
 הליג לו את מקומו מראש, עפי"ז החזק אללנו תקות
 הבטחתו בלבנו, אף כי יאלו מנבולינו ונפדתו בכל קלוי
 ארץ צין העמים, עכ"ז נקוה למאמרו ית' אם יהי' נדחך
 בקלה השמים משם יקבץ ה' וגו' והביאך אל הארץ וגו'.
 וכמו שאנו רואים עתה תקופת השמש, אף שבהמשך ימי
 תקופתה יאלתה מנבולה הראשון וסבבה בגבולות מזלות
 אחרות, ובכ"ז השוב עתה למקומה ולגבולה כבראשונה, כן
 יחזור הש"ת אותנו אף בלא שום השתדלות מלדנו לגבולינו,
 וכמו שאנו מבקשים בחפלת מוסף ותשיטנו בגבולינו, וכמאה"כ
 ושבו בניס לגבולם, כי כל דבר הולא מנבשו וגדרו ושבו
 אח"כ למקומו יאמר עליו כי הוא שב לגבולו, וכמו שירדנו
 מארץ כנען למצרים, ואח"כ השיב הש"ת אותנו לגבולינו,
 וכן מצבל שבנו לגבולינו, כן ישיב הש"ת את עמו ישראל

נָאָה כִּי לֹא יָאָה : יְחִיד בְּמַלְוָבָה . כַּבִּיר בְּהַלְכָּה . לְמוֹדֵיו יֹאמְרוּ לוֹ : לָךְ וְיָךְ . לָךְ כִּי לָךְ . לָךְ אַף לָךְ . לָךְ יְיָ הַמַּמְלָכָה . כִּי לֹא נָאָה כִּי לֹא יָאָה : מוֹיֵשֶׁל בְּמַלְוָבָה . נוֹרָא בְּהַלְכָּה . סְבִיבֵיו יֹאמְרוּ לוֹ . לָךְ וְיָךְ . לָךְ כִּי לָךְ .

נכורות אל

לך

בזה . ואלל הים נאמר להם ה' ילחם לכם , ואתם תחרישון , וכן ראינו בגאולת צבל כתיב (עזרא א') לבלות דבר ה' מפי ימני' העיר ה' את רוח כורש מלך פרס וגו' כה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים , והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלים וגו' . (ובישע' מ"ה) כה אמר ה' למשיחו לבורש וגו' אנכי העירתיהו בצדק וכל דרכיו איישר הוא יבנה עירי וגלותי ישלח , לא במדור ולא בשחר אמר ה' צבאות . וכן יהי' איה' לעת"ל , כי עין בעין יחזו הכל בטוב , רק , ה' את שיבת ציון , אחרי שיראו כי אולת יד , ואפס עגור ועזוב בישראל , ושחללה פרועה מן הכים , ויחטטנו כל הכמות וההשחלות , אז יתשוף ה' את זרוע עזו לעין כל , ונראה את ישועה אלהיו , כדבריו ית"ש בתוס"ק , וע"י נביאיו הנאמנים , וכן נקוה לראות איה"ש בקרב צ"ב , אחרי אשר כל הסימנים שאת"ל ע"י כונטט כולם הגם מקוימים ובלו כתומם . צאין מחסור דבר [והנה איתא צמד"ר בראשית פלוגתא מתי כפראו המלאכים , אז ביום שני או ביום ה' , ואמרו הכל מודים שלא נברא ביום א' כלום , שלא יאמרו מיכאל מותח בדרומו , וגבריאל בצפוני , עיי"ש . וע"כ נקרא יום ראשון יום אחד , שה' יחיד בעולמו ואינו לריד לכל , והו יחיד במלוכה , שה' יחיד בעת המליך מלכותו על העולם , וע"כ הוא כביר וחזק כהלכה , שלא ה' לו סויע משום נברא , וכ"י רק למודיו לומדי תורה ויודעי צינה ודעת המה יאמרו לו זאת :

מלך

במלוכה נורא כהלכה , סביביו יאמרו לו . הביאור בזה כי מתחילי המלך כפי המלוכה עלינו בתוס"ק שום תשים עליך מלך וגו' ביארו חז"ל עפ"י ההלכה המסורה לנו שחא אינחו עליך , וע"כ חז"ל מלך שחל על כבודו אין כבודו מחיל , ולפי"ז יקשה לנו מאתנ"ל (ביומא ס"ט) דניאל לא אמר נורא , כשרים מרקדין בהילכו אז נוראותיו , ואש' כה"ג אמרו הן הן נוראותיו , כו' ע"ש . ומעתה יקשה האך יותר הש"ס על מוראו להיות שועים הלכו בו צאין מגור ופחד , הלא אין הצלך ראוי למחול על מוראו , אמנם יובן הרבר , כי רב ההבדל בין מוראו של הקב"ה , ובין מורא בוי"ד , כי מוראו של בוי"ד , יפול על המרוחקים ממנו יותר , משח"כ לכל המקורב אליו יותר ,

משום תואר משיגי הנוף , ולא כל גוון ולבט , אך מלך פעולותיו במלכותו , יתואר ויכונה בתוארים מחולפים לפי מלך הרצבות שלו . למשל אם נשיגורו דרמוינונו ברצבות עירין קדישין אשר שמה יתהב צמה"ד יתואר בתואר אודם , וכמש"כ מדוע אדום ללבושין , ואם ברצבות אלפי ישראל אשר מתהב עמהם בחסדו יתואר צמראה לא ולובן וכמש"כ לבושי' כתלג חויר , והו כ' הכחוב דודי לא לפעמים , ואדום לפעמים , והדגל הזה הוא רק מלך הרצבה , לא מעלמותו ח"ו , והו כ' דר"ל אוח הוא , רק , בצבא שלו , ולא מעלמותו . וכן חנו אומרים בשיר היחוד ליום רביעי לא ואדום דוד , בצבאיו אוח , ע"כ נקרא ה' לצבאות , וכמו שביארו . ובהו יובן דברי המגיד , דגול במלוכה , הדגל שלו הוא רק במלוכה , לפי הנראה מפעולת מלכותו , ולא בעלמותו ח"ו , ע"כ יכונה בשם התואר של הדור כהלכה , וד"ק : יחיד במלוכה , כביר בהלכה , למודיו יאמרו לו . הביאור בזה דהנה חז"ל צב"ר שאל פילוסוף את ר"ג לייך גדול הוא אלהים , אבל מלך הממנים טובים שסייעו אוחו , תורו , ובוהו , וחושך , ורוח , ומים , ותהומות , ח"ל תיפת רוחא דהואה נברא ככולם כתיב בהם בריאה וכו' עיי"ש . והכוונה שדעת הפילוסוף הוא כדעת הפוקרים המבחישים חידוש העולם שברא הכל מאין , ולפי דעתם הכוזבת חשב שה' לו חומר קדום וממנו המליח העולם , ואחר שיטה זו נמשכו הטועים שהקב"ה חפץ בסויע של בריותיו והטבע , והקב"ה בתוס"ק למד אותנו דעת הנרופה והנאמנה באומרו מלה , ברא , להורות שהכל נעשה יש מאין ומאפס המוחלט . (וכמש"כ הרמב"ם ז"ל במו"ק ח"ב פ"ל) והוא בעיקרי אמונתנו שאנו אומרים בכל יום , והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים [ורק בדברים הטבעיים והרבילים חייב אותנו בתוס"ק וזהו עלינו לעשות בהם השחלות מה , כמו שפרנסה , וברכך ה"א יכול ישב בעל , ח"ל בכל משלח ידך אשר תעשה (ספרי) , וכן בפעולת שמירת הצריאות לקרוא לרופא , וכמש"כ רפא רפא , וכדומה בכל ענינים המתנהגים ממנו ית' עפ"י מרוץ הטבע , אבל לא בדברים הוצאיים מחוג הטבע ואשר המה תלוים רק בראונו י"ח , וכמו שה' ציל"מ בכל פעולותיו ית' אשר בג"י שקטו ועמדו על מכוכה מבלי עשות שום השחלות

יתמנע

לָהּ אֵף לָהּ . לָהּ יֵי הַמַּמְלָכָה . פִּי לֹא נָאָה פִּי לֹא יָאָה : עֲנִינוּ בַּמְלוּכָה .
 פְּנֵדָה בַּהֲלָכָה . צְדִיקוֹ יֵאָמְרוּ לוֹ . לָהּ וְלָהּ . לָהּ פִּי לָהּ . לָהּ אֵף לָהּ . לָהּ
 יֵי הַמַּמְלָכָה . פִּי לֹא נָאָה פִּי לֹא יָאָה : קְדוֹשׁ בַּמְלוּכָה . רְחוּם בַּהֲלָכָה .
 שְׂנֵאֵנֵינוּ יֵאָמְרוּ לוֹ . לָהּ וְלָהּ . לָהּ פִּי לָהּ . לָהּ אֵף לָהּ . לָהּ יֵי הַמַּמְלָכָה .
 פִּי לֹא נָאָה פִּי לֹא יָאָה : תִּקְוָה בַּמְלוּכָה . תְּמוּנָה בַּהֲלָכָה . תְּמִימֵינוּ יֵאָמְרוּ
 לוֹ . לָהּ לָהּ . וְלָהּ פִּי לָהּ . לָהּ אֵף לָהּ . לָהּ יֵי הַמַּמְלָכָה . פִּי לֹא נָאָה פִּי
 לֹא יָאָה :

גבורות אל

אדיר

לעשות חף נגד מדה"ד, וכשארז"ל הקב"ה גוזר גזירה
 ולדיק מבטלה דכתיב ותגזור אומר ויקס לך, ואמרו עוד
 מי מושל בי לדיק, לדיק מושל ביראה ה', והטעם בזה כי
 נפשותיהם של לדיקים [עיי' בצ"ר ס"ח ס' ז' על פ' נעשה
 אדם וגו' בני נמלך בנפשותיהן של לדיקים וברא העולם]
 קדמו לבריאת ש"א ע"כ הם קודמים במעלה לבטל גזירת
 מדה"ד עיי"ש שבאר עפ"י הסבר. והנה ארז"ל ג"כ במד"ד
 שם ע"פ נעשה אדם וגו' שלמד מזה מדה ענוה שיהי'
 נמלך גדול בקטן, וכמו שנמלך השי"ת אז בנפשותיהם של
 לדיקים. וזהו כונת המגיד דהנה לכאורה לא פדה השי"ת
 כהלכה מאשר החליף הבטחתו מלפדות בעלמו ועשה ע"י
 שלוחו מרע"ה, ע"ז הקדים ואמר יען כי ידענו מדתו
 ית' שהוא עניו במלוכה, וקודם הבריאה נמלך בנפשותיהם
 של לדיקים שיסינינו על הבריאה, ע"כ הוא פודה כהלכה,
 חף שפדה ע"י שליח, יען כי רצה לעשות הגאולה ע"י שלדיקו
 מדה"ד שהי' מעבד, ע"כ רצה לעשות הגאולה ע"י שלדיקו
 יאמרו ויגזרו עליזי זאת והמה קודמין למד"ד, ואלו יהי'
 מוכרח לקיים דבר עבדו ועלמ מלאכיו ישלים, וזהו ג"כ
 כ' הכתוב, פדות שלח לעמו, ולא עשה זאת ע"י עלמו,
 משום דלוא לעולם בריחו, הוא ברית של מדה"ד, ולא
 הי' יכול לשנות, ע"כ שלח שלוחו הוא הלדיק אשר יכול
 לבטל גזירת מדה"ד וכנ"ל:

יתמעט ויוחלש המורא, כי כל הקרוב יותר יכיר כי הוא
 צו"ד כמורו, ורגיל עמו תמיד. משא"כ אלל הקב"ה כל
 הגדול במעלתו וקרוב יותר ירגיש כי הוא כאין נגדו, ולזה
 אה"כ אל נערץ בסוד קדושים רבה, ומורא, על כל
 סביביו, [וכן פי' המפרשים, ואמונתך סביבונך, כי כל
 הקרב יותר אלל צו"ד אלל להאמין, אחרי שרואה הדבר
 צעינו, אינו נופל מנעתה ע"ז לשון אמונה, אמנם אלל
 השי"ת חף לסביביו יפול לשון אמונה, כי אינם רואים
 אורו, [וכנש"כ כי לא יראני האדם, ואפי' וחי, המה
 המלאכים] וע"כ ואמונתך ג"כ לסביבותך] ומעתה חף
 שהקב"ה הוא מלך במלוכה, עכ"ז הוא נורא כהלכה, כי רק
 השועלים אשר המה מרחוקים ממנו בתכלית הריחוק המה
 לא ירגישו מוראו, אבל להמקורבים סביביו ית' הוא נורא
 ויראוי, ולכן אמר נורא כהלכה, חף זאת רק סביביו יאמרו
 לו, כי הנה מרגישים יראתו יותר:

עניו במלוכה פודה כהלכה, צדיקו יאמרו לו. להבין
 כונת פודה כהלכה, כי לכאורה יקשה על מה שעשה
 ית' גאולת מצרים ע"י שליחות מרע"ה, אחרי שהבטיח
 השי"ת לאח"ע"ה וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי,
 וכשארז"ל במד"ד שמות על פי' מי אנכי כי חלך אל פרעה
 וגו' שם צעני משה הי' זאת לפלא, וכי אני הוא אותו אנכי
 שאמרת וכו' ואף ששלוחו ש"א כמותו, עכ"ז הרי קיי"ל
 להלכה [בקדושין נ"ח] מלוא צו יותר מנשלוחו. והייטב
 אשר דיבר בזה הגאון מוהרש"ק צפוניטשו להגדה צפסקא
 ואפי' כלנו חכמים, דנוה"ד הי' מתקרב על הגאולה,
 מלאכה מומארים קודם זמנם נגד שורת הדין, והקב"ה
 ברא חה העולם במדה"ד, כמש"ב בראשית ברא אלהים,
 וכה"א מלך במשפט יעמיד ארץ, והי' הדבר קשה לפניו
 לעבור על שורת הדין, לכך הי' מוכרח לעשות הגאולה
 ע"י פעולת הלדיקים המה נמשה וההרן, אשר המה יוכלו

תקוה במלוכה, תומך בהלכה, תמימיו יאמרו לו.
 יל"פ בזה דהנה המתחכמים אשר יראו רוע הסדר
 מההנהגה של לדיק ורע לו ורעע וטוב לו, יכרם אללם
 חוננת האמונה באומנם עזב ה' את הארץ תחת משטרי
 הטבע, וע"כ יעשו כל מה שלבס חפץ כי ידמו אשר לית
 דין ולית דיין צלחן לו שום חקיות ע"ז העולם מלאומה.
 ואמנם לא כן מדת בני' התמימים עם ה' וחרורו, אשר
 יאמרו בכ"י חגי מאמין באמונה שלמה שהבית"ש הוא
 בורא

אֲדִיר הוּא יְבִנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב , בְּמַהֲרָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב . אֵל בְּנֵה . אֵל בְּנֵה . בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב : בַּחֹר הוּא : יְבִנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב . בְּמַהֲרָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב . אֵל בְּנֵה . אֵל בְּנֵה . בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב : גָּדוֹל הוּא . דָּגוּל הוּא . יְבִנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב . בְּמַהֲרָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב . אֵל בְּנֵה . אֵל בְּנֵה . בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב : הָדוּר הוּא . וְתִיק הוּא . וּפְאִי הוּא . חֲסִיד הוּא . יְבִנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב . בְּמַהֲרָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב . אֵל בְּנֵה . אֵל בְּנֵה . בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב : מְהוּר הוּא . יְהוּד הוּא . פְּבִיר הוּא . לְמוֹד הוּא . מְלֶכֶּה הוּא . נְאוּר הוּא . כְּנִיב הוּא . עֲזוּז הוּא . פּוֹדֵה הוּא . צְדִיק הוּא . יְבִנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב . בְּמַהֲרָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב . אֵל בְּנֵה . אֵל בְּנֵה . בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב : קְדוֹשׁ הוּא . רַחוּם הוּא . שְׂדֵי הוּא . תְּקִיף הוּא . יְבִנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב . בְּמַהֲרָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב . אֵל בְּנֵה . אֵל בְּנֵה . בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקָרוֹב :

אֶחָד מִי יוֹדֵעַ . אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ . אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּשָׂמַיִם וּבְאָרֶץ :
שְׁנַיִם מִי יוֹדֵעַ . שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדֵעַ . שְׁנַיִם לַחַוֹת הַתְּבָרִית . אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּשָׂמַיִם וּבְאָרֶץ :

שלושה גבורות אל

צורא ומנהיג לכל הצדוקים וכו' והוא גומל טוב לשומרי מצותיו ומעניש לעוברי מצותיו, ואם כי הנביאים הקדושים ז"ל הקשו לחקור ולדע את מלכ ההנהגה בזה כמש"ל מרע"ה הודיענו גא' את דרכך, וכן אסף ויכנני וחזקוק יען ראו כי הנהגתו ית' בלופן הזה, לפעמים הוא סותר הכלל המסור לנו עפ"י שורת ההלכה בהנהגת התמיכה ומתינת הלדקה להראוי יותר, וכמש"ל עניי ישראל קודמין, ות"ח קודם לע"ה, ומכש"כ לדיק קודם לרשע, ועניי עירך קודמין לעניי עיר אחרת, ואין כל זה טהג בהשקפה ראשונה אלל השי"ה, עכ"ז אחרי כל השאלות האלה לא נפל לבנו מחוזק אמונתנו וצבחותנו צו ית', יען כי הגנו הולכים עמו ית' בהתימות, וכמו שהי' בעת קבלת החורה, שהקדמנו נעשה קודם לנשמע, וכמו שהשיב רבא אל המין (בבב פ"ח) אן דבגינן בהתימותא לוקיים בן תומת ישרים תמס, והולך תוס ילך צטה דרכו ולא יתפלה, ויאלמין בי ככל יבוא לח"כ צבצבון דק, וכמש"ל אסף חבינה לאחריהם, וע"ז אמר ההגא ר' ינאי בצבות אין צדינו לא משלות הרשעים, והף לא מיעורי הצדיקים, ופי' בס' מעשה אבות האין צדינו על השי"ת שום טו"מ מכל הכל, כי אנו מאמינים שהכל בלדק ובמשפט, מצלי לחקור ע"ז במופלא ממנו. וזהו מליאת בעל המגיד, כי הגה לכאורה ראיו החירה גדולה בהנהגתו ית', ויוכל האומר לאמר אחת משתי אלה, או שאינו הקיף במלוכה, וארץ נחה ציד משערי הטבע, והמה לא יבחינו צין לדיק לרשע, או צלם טיס לו ויתלצנו

שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ . שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ . שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת . שְׁנֵי לוחות הַכְּתוּבִים .
אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ :

אַרְבַּע מִי יוֹדֵעַ . אַרְבַּע אֲנִי יוֹדֵעַ . אַרְבַּע אֲמָהוֹת . שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת . שְׁנֵי
לוחות הַכְּתוּבִים . אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ :

חֲמִשָּׁה מִי יוֹדֵעַ . חֲמִשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ . חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה . אַרְבַּע
אֲמָהוֹת . שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת . שְׁנֵי לוחות הַכְּתוּבִים . אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ :
שֵׁשָׁה מִי יוֹדֵעַ . שֵׁשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ . שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה . חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי
תוֹרָה . אַרְבַּע אֲמָהוֹת . שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת . שְׁנֵי לוחות הַכְּתוּבִים . אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
שֶׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ :

שִׁבְעָה מִי יוֹדֵעַ . שִׁבְעָה אֲנִי יוֹדֵעַ . שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא . שֵׁשָׁה סְדְרֵי
מִשְׁנָה . חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה . אַרְבַּע אֲמָהוֹת . שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת . שְׁנֵי לוחות
הַכְּתוּבִים . אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ :

שְׁמוֹנֶה מִי יוֹדֵעַ . שְׁמוֹנֶה אֲנִי יוֹדֵעַ . שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִלְחָה . שִׁבְעָה יָמֵי
שַׁבָּתָא . שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה . חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה . אַרְבַּע אֲמָהוֹת . שְׁלֹשָׁה
אֲבוֹת . שְׁנֵי לוחות הַכְּתוּבִים . אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ :

תִּשְׁעָה מִי יוֹדֵעַ . תִּשְׁעָה אֲנִי יוֹדֵעַ . תִּשְׁעָה יְרַחֵי לִידָה . שְׁמוֹנֶה יָמֵי
מִלְחָה . שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא . שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה . חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי
תוֹרָה . אַרְבַּע אֲמָהוֹת . שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת . שְׁנֵי לוחות הַכְּתוּבִים . אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
שֶׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ :

עשרה

גבורות אל

לוח ויעמוד . וכן יהי' בשתי הבחינות אשר לוח ובחר ברעמו
הפשוט , והוא כי בחר ה' בציון ואוה למושב לו , וכן אשר
בחר ביצקב , ועשה את עמו ישראל לסגולתו , הגנו בעומים
במו ג"כ , כי לא יפוש ה' את עמו , וגם לא יעזוב את נחלתו ,
ואל הרעיון הזה בא מסדר ההגדה אשר תקן את מחלות
הסדר החמיונה בסוקף בטוחות על הגאולה העתידה
(כמבואר בדברינו למעלה) לבוא ע"י אליו זכור לטוב '
ולקח אליו את גומרו של ההלל , ואמרנו לשנה הבאה
בירושלים , הגם תקנו ג"כ את השיר הזה אשר נשיר אז
איה"ש [ובמס"כ ציום ההוא יושר השיר הזה בלחץ יהודה
וגו' פתחו שערים ויבוא גוי לדיק שומר אמונים וגו']
במקבולות עם הבוחרים על אדמתיו בירושלים עה"ק סו"ב

ויתלבנו בה רבים , עוד ישוב ירחמינו וישיב שבותנו כימי
קדם , להאיר אור חדש על ציון ועל עמו , כמשא"ח בפסוקי
דומרה יהי כבוד ה' לעולם וגו' כי הוא אמר ויהי וגו' כי
בחר ה' בציון וגו' כי יעקב בחר לו יה וגו' כי לא יפוש ה'
את עמו ונחלתו לא יעזוב , אשר הגני רגיל לפרש המשך
הפסוקים האלו , שבה לבאר , כי כל דברי ה' ומחשבותיו
אשר יען , יתקיימו ולא יחבטלו אף באורך הזמן , וזה
אשר יתפון מי יפירנה , וכמו שיתקיימו ויעמדו לעד דבריו
הגלויים לנו , כן יתקיימו , ויראו עינינו את הדברים הנמכוסים
לפי שעה מננו , וע"כ גזר אומר טלח ה' לעולם חמנו ,
ומחשבות לבו יתקיימו אף לדור דור , כי הגנו רואים מפעולת
כל הבריאה בכללה ובפרטותיה אשר הוא אמר ויהי , כן הוא

סדר הגדה

עֲשָׂרָה מִי יוֹדֵעַ . עֲשָׂרָה אֲנִי יוֹדֵעַ . עֲשָׂרָה דְּבָרֵיָא . תְּשִׁעָה יְרֵחֵי
 לַיְדָה . שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלְחָה . שִׁבְעָה יָמֵי שְׁבִתָא . שִׁשָּׁה סְדָרֵי מִשְׁנָה .
 חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה . אַרְבַּע אֲמָהוֹת . שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת . שְׁנַי לוחות הַבְּרִית .
 אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ :

אֶחָד עֲשָׂר מִי יוֹדֵעַ . אֶחָד עֲשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ . אֶחָד עֲשָׂר כּוֹכְבֵיָא .
 עֲשָׂרָה דְּבָרֵיָא . תְּשִׁעָה יְרֵחֵי לַיְדָה . שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלְחָה . שִׁבְעָה יָמֵי שְׁבִתָא .
 שִׁשָּׁה סְדָרֵי מִשְׁנָה . חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה . אַרְבַּע אֲמָהוֹת . שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת .
 שְׁנַי לוחות הַבְּרִית . אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ :

שְׁנַיִם עֲשָׂר מִי יוֹדֵעַ . שְׁנַיִם עֲשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ . שְׁנַיִם עֲשָׂר שְׁבַטֵיָא . אֶחָד
 עֲשָׂר כּוֹכְבֵיָא . עֲשָׂרָה דְּבָרֵיָא . תְּשִׁעָה יְרֵחֵי לַיְדָה . שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלְחָה .
 שִׁבְעָה יָמֵי שְׁבִתָא . שִׁשָּׁה סְדָרֵי מִשְׁנָה . חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה . אַרְבַּע
 אֲמָהוֹת . שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת . שְׁנַי לוחות הַבְּרִית . אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם
 וּבְאָרֶץ :

שלשה

גבורות אל

שנאמר על מה הצדה הארץ, על עזבם את תורתנו וגו'
 ע"ש, והיטב אשר פי' בזה הגאון ר"ש גאטאנזאחן מלבוש
 ז"ל בס' דברי שאל, כי לפעמים תפול ותרד ממלכה עיר
 חשובה אשר היחה מלחה חכמים וסופרים, וכדיום נשאר
 ריקנית בלא תורה ויראה, הוא מטעם כי לא החזיקו
 בשכר סופרים ומשנים, ולא עשו השתדלות להטיב ולהרים
 קרן התורה, בהחזקת נערי בני"ה בת"ת והשיבות, אשר
 מעללותם של ישראל ידלוף הבית, ונעשה אח"כ פרוץ
 נרובה על העומד ועהדין ישראל ליתן עליהם את הדין
 ע"כ ואין הגאולה צלה אלא בזכות אבות ואמהות
 כמש"ל במד"ר פ' ואתחנן שהבחנו בזה"ה למעלה
 (דף י"ב) ובעון חילול שבת חרבה ירושלים ואמר"ל אלמלי
 שמרו ישראל שתי שבתות מיד היו נגאלין (שבת קי"ג) וזכות
 שנים עשר שבטי יה (אשר נרמזו ג"כ באחד עשר כוכבי
 ואכ"מ להאריך) והעיקר הגדול בזכות י"ג מדותיו של רחמים
 יהי קץ לגלותו וכמש"ל במד"ר פ' ואתחנן הגיל, וכ"כ
 כי אל רחום ה' וגו' אשר לפי דעת האר"י ז"ל הנה, נלת,
 אל, הוא הראשון ממונין מדותיו ית', ויתמלא עלינו
 רחמים, אמנם עוד חסר לכל הגיל תנאי אחד אשר ארז"ל
 (בסנהדרין ל"ח :) ח"י אין בן דוד בא עד שתחפשט
 מלכות ארם על ישראל ט' חדשים שנאנו לכן יתגס עד עת
 יולדה

בדרך שאלה ותשובה. שיעמוד אחד מן המקלה ועורר
 השאלה, והקהל יענו לעונתו ברכה וקול שמחה אשר ע"י
 שלשה עשר זכיות המובא בהשיר הזה, ה' לנו קיום ועוז
 כל ימי גלותנו, ועי"ז זכינו אל הגאולה המקוה, כי ע"י
 שקבלנו עלינו וקיימנו כל אלה בלב שלם, מתוך הלחץ
 והעוגי, הן כמה עמדו לזכות לנו [בצירוף זכות האבות
 והאמהות והשבטים וזכות י"ג מדותיו הקדושים] להגיענו
 אל צמתי הכלחה, וידוע הוא כי הראש והעיקר הגדול
 העומד לנו לשמרתו מכליון וקרץ, הוא תוקף אמונתנו ביחודו
 יח"ש, וכמש"ל לא מאסתים ולא געלתים לכלותם וגו' כי
 אני ה' א', וכמש"ל (איכה פ"א) שאלו את ב"ע דרוש
 לנו דבר אחד ממוגילת קינות אמר להם לא גלו ישראל עד
 שכפרו ביחודו של עולם, ובמילה שנתנה לעשרים דורות,
 ובעשרת הדברות, ובחמשה ספרי תורה מנין ח"י'ה ע"ש.
 ויחא עוד צמד' איכה ששאל חלע"ה את הקב"ה, ה' לך
 להסכל בזרית מילה שבששם, והשיבו השי"ת ובשר קדש
 יעברו מעליהם, ויחא ברבה ויקרא פ' ז' אין הגליות
 מתכנסות אלא בזכות המשנה עי"ש [והן המה ה' בעוכרינו,
 וביותר ציטול ה"ם מתשב"ר כפי המבואר במד"ר שם,
 ובפתיחה לאיכה חז"ל הני רשבי"ח הם ראות עירות מישראל
 שנתלשות ממקומן דע שלא החזיקו בשכר סופרים ומשנים

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ . שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ . שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מֵדָוִד .
שְׁנַיִם עָשָׂר שְׂבָמַיָא . אֶחָד עָשָׂר בּוֹכְבֵיָא . עֶשְׂרֵה דְבִרְיָא . תְּשַׁעַה יְרֵחֵי
לְיִדְהָ . שְׁמוֹנֵה יָמֵי מִילָה . שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא . שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה . חֲמִשָּׁה
חוּמְשֵׁי תוֹרָה . אַרְבַּע אֲמֵרוֹת . שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת . שְׁנֵי לַוְחוֹת הַבְּרִית . אֶחָד
אֱלֹהֵינוּ שְׁפָשְׁמִים וּבְאַרְבָּן :

חַד גְּדִיָא . חַד גְּדִיָא . חַד גְּדִיָא . חַד גְּדִיָא . חַד גְּדִיָא .
וְאַתָּא שְׁוֹנְרָא . וְאַכְלָה לְגְדִיָא . רִזְבֵן אֲפָא פְתָרֵי זִוְיָ . חַד גְּדִיָא . חַד גְּדִיָא :
וְאַתָּא בְלָפָא . וְנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא . דְאַכְלָה לְגְדִיָא . רִזְבֵן אֲפָא פְתָרֵי זִוְיָ .
חַד גְּדִיָא . חַד גְּדִיָא :

וְאַתָּא חוּמְרָא . וְהִפָּה לְכַלְפָּא . דְנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא . דְאַכְלָה לְגְדִיָא .
רִזְבֵן אֲפָא פְתָרֵי זִוְיָ . חַד גְּדִיָא . חַד גְּדִיָא :

וְאַתָּא גְדִיָא . וְשַׁרְפָה לְחוּמְרָא . דְהִפָּה לְכַלְפָּא . דְנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא .
דְאַכְלָה לְגְדִיָא . רִזְבֵן אֲפָא פְתָרֵי זִוְיָ . חַד גְּדִיָא . חַד גְּדִיָא :

וְאַתָּא מִיָא . וְכִבְהָ לְגְדִיָא . דְשַׁרְפָה לְחוּמְרָא . דְהִפָּה לְכַלְפָּא . דְנִשְׁךְ
לְשׁוֹנְרָא . דְאַכְלָה לְגְדִיָא . רִזְבֵן אֲפָא פְתָרֵי זִוְיָ . חַד גְּדִיָא . חַד גְּדִיָא :

וְאַתָּא תוֹרָא . וְשַׁתָּה לְמִיָא . דְכִבְהָ לְגְדִיָא . דְשַׁרְפָה לְחוּמְרָא . דְהִפָּה
לְכַלְפָּא . דְנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא . דְאַכְלָה לְגְדִיָא . רִזְבֵן אֲפָא פְתָרֵי זִוְיָ . חַד
גְּדִיָא . חַד גְּדִיָא :

וְאַתָּא הַשׁוֹתֵם . וְשַׁתֵּם לְתוֹרָא . דְשַׁתָּה לְמִיָא . דְכִבְהָ לְגְדִיָא . דְשַׁרְפָה
לְחוּמְרָא . דְהִפָּה לְכַלְפָּא . דְנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא . דְאַכְלָה לְגְדִיָא . רִזְבֵן אֲפָא
פְתָרֵי זִוְיָ . חַד גְּדִיָא . חַד גְּדִיָא :

וְאַתָּא הַשׁוֹתֵם . וְשַׁתֵּם לְתוֹרָא . דְשַׁתָּה לְמִיָא . דְכִבְהָ לְגְדִיָא . דְשַׁרְפָה
לְחוּמְרָא . דְהִפָּה לְכַלְפָּא . דְנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא . דְאַכְלָה לְגְדִיָא . רִזְבֵן אֲפָא
פְתָרֵי זִוְיָ . חַד גְּדִיָא . חַד גְּדִיָא :

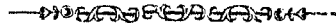
ולחם
בבורת אל
יולדה לידה וגו', ויהי' אז חבלי לידה, חבלי משיח,
וכמאמרו' מוחד' לרה (במד' פ' ואחמקן היל) ואחרי
שיעבור כל אלה, אזי תבוא הישועה ולא תאמר, ולא נשיר
השיר הזה בקהל רב, ויעמוד אחד ויאמר אחד מי יודע!
מי הוא אשר עמד בחוקף אמונתו ביחוד הבוית"ש, וכאמ"ר
ישיב לפומתו אחד אני יודע אחד אלהיו שבשמים ובארץ,
וישאל אח"כ שנים מי יודע, והמשיבים יענו לו ויאמרו
שנים אני יודע, שני לווחות הברים וכו' וכו' ואח"כ ישאל
השעה מי יודע, מי עמד בנסיון התשעה, וישיבו השעה
אני יודע השעה ירחי לידה, הגטו אהמו שעמדנו בנסיון

ולחם
בבורת אל
והיורף, ונצמגנו ונשארנו תמימים ושלמים, ולא שקרטו
בביתנו ח"ו, ואחרית כל אלה הן המה י"ג מודותיו שהמה
שמותיו של הקב"ה, הן המה שעמדו לימינו וזכינו לכל
הכבוד הזה והגדולה הזאת. כן זכנו השי"ת על כבוד שמו ית'
לראות בנחמת ציון וירושלים, ומזה לשיר השיר הזה בעמוד
הבית על מנונו וכמאמ"ר (ישעי' ל') השיר יהי' לכם כליל
התקדש חג ושמחת לב כהולך בחליל (זהו מביאי בכורים
כמובא פ"ג מ"ד בבכורים) לבוא בהר ה' אל אור ישראל,
במרהם צימנו לחן :
תם ונשלם שבח לאל ית"ש :

וַאֲתָא מִלְאָךְ הַמְנוּת. וְשַׁחַט לְשׁוֹחַט. דְּשַׁחַט לְתוֹרָא. דְּשַׁחַתָּה לְמִיָּא.
 דְּכַבֵּה לְנוֹרָא. דְּשַׁרְף לְחוּמְרָא. דְּהִכָּה לְכַלְפָּא. דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא. דְּאֶכְלָה
 לְגַדְיָא. דְּזַבִּין אַבְא בְּתַרְי זַוְי. חַד גַּדְיָא. חַד גַּדְיָא :

וַאֲתָא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְשַׁחַט לְמִלְאָךְ הַמְנוּת. דְּשַׁחַט לְשׁוֹחַט. דְּשַׁחַט
 לְתוֹרָא. דְּשַׁחַתָּה לְמִיָּא. דְּכַבֵּה לְנוֹרָא. דְּשַׁרְף לְחוּמְרָא. דְּהִכָּה לְכַלְפָּא.
 דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא. דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא. דְּזַבִּין אַבְא בְּתַרְי זַוְי. חַד גַּדְיָא. חַד גַּדְיָא :

חייב אדם לעסוק בהלכות ססמ וביניחא מנרים ולספר נבאים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו סינה. וכל דין ליל ראשון יש גם כן בליל שני. ומהגיס שלא לקרות ק"ש על מטתו רק פרשה שמע ולא שאר דברים שקורין בשאר לילות להגן כי ליל שמורים הוא מן המזיקים. ויש אומרים שיר השירים נעשמה ובמחון :



הדרן על הש"ס

מה שאמרתי בעת סיום הש"ס בחש"ס דפה הוראדגא, כ"ד מבת תר"מ. ושייך לפסקא דמוכירין יצ"מ בלילות וכו'.

סוף גדה

לר"ע קראי לראב"ע הלכתא. (ה) אמרו עליך ח"ק וכו' מהו לשון עליך, הלא גם ר' אבא לעגלו נריך לקרא דעל נדחה לייבז צוה קושיה ר' שמעי' :

וְלִישַׁב כ"ו אמרתי עפ"י פלוגתה ראב"ע וחכמים או מוכירין יצ"מ בלילות. דראב"ע וב"י ס"ל דמוכירין יצ"מ בלילות. דדרשי ימי חייך הימים. כל להביא הלילות. וחכ"א דכל להביא לימות המשיח. ובצטנמא דחכמים כ' הלל"ח דהוא מנחוקה הפוסקים. האך ס"ל דהרמב"ם ס"ל דחכמים ג"כ ס"ל דמוכירין יצ"מ בלילות [ובע"כ ל"ל דס"ל דימי חייך כולל ימים ולילות. וע"כ אייתור להו הך כל. לרבות ימות המשיח] ועיקר פלוגתייהו או מוכירין יצ"מ לימות המשיח. והר"ף והרא"ש ס"ל דבחרווייהו פליגי. ולדעת החכמים אין מוכירין יצ"מ בלילות. דגם המה ס"ל צוה ראב"ע וב"י דימי ימים דוקא ולא לילות. [וינחא להו יותר לרבות ימות המשיח מלילות. דס"ל גדולה מאורתא לא חשיבא. וכריב"ל דאית ליה הך סברה (ברכות ד') או משום דלדידהו דנריך קרא להביא לימות המשיח. יותר ינחא להו לרבות צוה, כל, ימים דכותי'. ולא לעשות לילות כימים :

וְאִיתָא צברכות (פ' ע"א) פלוגתא דראב"ע ור"ע בזמן אביהת פסח. דלראב"ע אינו נאכל חלא עד הוצה. ולר"ע עד הבוקר ויל"פ דפליגי צוה או גולה דאורתא חשיבי. או לא. דראב"ע לשיטתי' דמוכירין יצ"מ בלילה אלמא דחשיבה

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכ"י מוצטת לו שהוא בן העוה"ב. שנאמר הליכות עולם לו, ח"ת הליכות חלא הלכות. בכדי להבין הסמיכות של המאמר הזה, אל דברי הגמ' הנאמר מקודם, נלעז ג"כ אחיה דקדוקים מה שיש לדקדק צוה. (ח) אמרונו פל השונה וכו' הך כל לאחויי מאי, (צ) מאי חידש לנו בהצטנמא לעוה"ב, אחרי שכבר הגנו מוצטמים מוצעלי המשיח, שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, אפי' לא שנה הלכות צב"י, ויפול ע"ז מלידתם ז"ל (כתובות ח') אחא לנחומי לעורי קא מלער נן. (ג) לשון מוצטת לא שייך חלא למי שנפחד ועומד בצפק (וכדומה לזה צב"ר פ' ע"ו אין אומרים אל חירא חלא למי שמתירא) ומהו הספק אשר יאטרך לפחד ע"י מלכות בחלקו צעוה"ב אשר הוטרך להצטמו כי ע"י יוכה לעוה"ב. (ד) גם נריך להבין ענין הגמ' הקודם לזה. א"ל רב שמעיה לר' אבא אימא צינמא חווי צוה, בלילה חווי נדה. ח"ל עליך ח"ק על נדחה כו' ע"ש. למא הוצא השקליא והטריא הזה הכא, הא כ"פ מלינו צמטנה ובגמ' דאפילו בלילה הוי זזה, וביותר ה"י שייך להביא זחא לעיל (כ"ג ע"ב) ובצטנמא לנדחה, סוף נדה והחלתא זזה, שם ה"י ל"י להמסדר הש"ס להביא הך קושיא ופירוקא ומהו השייכות הכא אחר תי' הגמ' שמקודם,

חומר ר' אבא הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא בערב כו' על מה נחלקו על שעת חפזן דרשב"ע ס"ל חפזן למלרים ור"ע ס"ל חפזן דישאל . ובודאי דס"ל דר"ע ס"ל דגאולה דאורחא נמי חשיבא . ורק בלישגא דחפזן דקרא פליגי . ח"כ ח"צ"ב ח"ן חו מוכרחין לומר דר"ע יסבור דח"ן מוכריין יצ"מ בלילות . ויכול להיות דס"ל כחכמים וכפי הרמב"ם שיטתם דימי כולל ימים ולילות . וח"כ ליכא לאקשווי מנ"ל דבלילה הויה ג"כ זבה . ע"כ השיב לו דרק עליך ח"ק כו' . דלפי שיטתך בדעת ר"ע נפקא לי' מעל נדחה כו' — אבל לדידי בשיטת ר"ע , לק"מ — היולא מזה דמחירונו של ר' אבא שהשיב לר' שמעי' מוכח דרשב"ע ור"ע וחכמים דפליגי ח"צ"ב כולחו ס"ל דכל היכא דכתיב ימי . ימים דוקא . ולריך ריבוי להביא גס לילות בכלל :

והנה איתא בעירובין (ט"ו ע"ב) אמר רחב"ה מאי תקנתא של מספרי לה"ר . אם ח"ח הוא יבסוק בחורה שח"א מרפא לשון ע"ח וגו' . ראב"ח אמר שספר ח"ן לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוה"ק כו' אלא מאי תקנתא שלא יבוא לדידי לה"ר כו' ע"ש . נמלא דהוא פלוגתא אי לימוד התורה הוא רק בגדר סגולה שלא יבוא לירי לה"ר . או בגדר רפואה ותקנה ג"כ . וע"כ אפ"ל דהו כונת התד"ח לחתי' לאשמועינן כדעת ר' חמא בר"ח דאפי' מי שחטא ונכשל בעון לה"ר . עכ"ל יש לו חיקון לעוה"ב בלימוד התורה . ע"כ אמר כל השונה הלכות . אפי' מי שחטא בלה"ר ונכשל בה . אם חזר בתשובה ושנה ג"כ הלכות בכ"י . מוצטח לו . שהוא בן העוה"ב . להוליא מדעת ר' אחא בר"ח שאמר ח"ן לו תקנה . ולדידי לימוד התורה איננה רק סגולה שלא יבוא ע"י לירי לה"ר . [וי"פ עוד דר' אלעזר בר"ח סובר ג"כ כדעתא ולכן אמר ח"ח מרביים שלום בעולם כו' . דהטובה דהח"ע ע"י שלומדין התורה . נטולין מלה"ר . ועי"ן נחרבה שלום בעולם . שנאמר וכל בניך למודי ה' . וינללו מלה"ר . עי"ן יהיה רב שלום בניך] . אמנם להתד"ח ולר"ח בר"ח התורה היא בגדר רפואה לחטא של לה"ר :

ואירתא באגדת בראשית (פ' ע"ח) ז"ל לעת"ל הכל מתרפאין ונחש אינו מתרפא , אלא ונחש עפר לחמו . ולמה מפני שהחזיר את הכל לעפר שנאמר כי עפר עתה הוא ועפר תשוב . לפיכך ח"ן לו רפואה לעוה"ב כו' כך האומר לה"ר על חבירו ח"ן לו רפואה לעת"ל שנאמר אם ישוך הנחש וגו' כך ח"ן יחרון לבשל הלשון . וכן דוד אומר מלשני בסחר רעוה וגו' עכ"ל . הנה דימו עון מדבר לה"ר על חבירו . לעון הנחש . והיינו משום

דחשיבה לי' גאולה דלילה ג"כ לכן הפסח זמנו עד חלות . ולר"ע לא חשיבה לי' גאולה דאורחא . לכן אמר דנאכל עד הבוקר והוא זמן חפזן דישאל שיאלו מא"מ . ומוכח מזה דס"ל לר"ע כדעת חכמים . וכפי' הרי"ף והרמ"ם דמפרשי טעמיהו דגם המה ס"ל דימי הוא דוקא ימים וכג"ל . [ויש להמתיק יותר לפי מש"כ הא"ע בעבור זה עשה ה' לי וגו' ר"ל בעבור זה שאני עושה ועובר לפניו באכילת פסח ומנא עשה ה' לי אחרת עד שהוליאנו ממלרים ע"כ . וכיון שבשביל מלות אלו נגאלו . לכן לריך להיות קיום אכילתם קודם זמן הגאולה . וע"כ ראב"ע דחשיב לי' גאולה דאורחא מחלות . ע"כ פסח נאכל קודם . ור"ע סובר דעיקר גאולה חשיבה מלפני . ע"כ זמן אכילתו כל הלילה] :

והשתא יחא דבל"ז לא ה"י יכול הש"ם להקשות (דף ג' ע"ב) אימא בלילה תהוי נדה . משום דהמ"ל דסתמא דמתניתין ס"ל כראב"ע . ד"ח יום שבין נדה לנדה הוא מהלמ"מ . ולפי"ז כל הפסוק מיותר לשומרת יום מיה"י לה נפקא שריכה לשמור רק יום אחד . וע"כ לזבה קטנה הוא דאחא . דאלו זבה גמורה דכפ"ל מן ימים שנים רבים שלשה בהדיא כתיב בה ז' נקיים . וח"כ הך גל ימי מיותר ח"צ"ב . ובע"כ דידרושו כאן כמו שדר"ל בהזכרת יצ"מ . דרצוי דכל ימי זב וגו' להביא הלילות . וגם לתנא דח"כ שהביאו הכא נמי ליכא לאקשווי מנ"ל דבלילה הוי זבה [אחרי דלית להו הללמ"מ ד"ח יום . ולאטריך להו הך דכל ימי גופי' לשומרת יום] ד"ל דס"ל כחכמים דפליגי ח"צ"ב ועימי גס לילות בכלל . וכשיטת הרמב"ם בדעת החכמים דגם לדידהו מוכריין י"מ בלילות . (ומטעמא דגאולה מאורחא נמי הוי) וה"י הך ימי דגבי זבה משמע ג"כ לילות . וכל לרבות יום אחד . מדימי למנינא כל נמי למנינא וכמש"כ התוס' דר"ח כל וכו' :

אבר לפי"מ דאוקי הש"ם השתא לעיל מינה הך ברייתא דח"כ בר"ע . ור"ע הא ס"ל דפסח נאכל עד הבוקר . אלמא דלא חשיבא ליה גאולה דאורחא וכמש"כ לעיל . ח"כ ע"כ ס"ל כחכמים לפי פי' הרי"ף והרמ"ם דכל היכא דכתיב ימי ימים דוקא . וכמו כן דורש הכא ג"כ , דכל לאחוי יום אחד . וכמש"כ החוס' מדימי למנינא כל נמי למנינא . ע"כ שפיר הקשה פתח ר' שמעי' לר' אבא מנ"ל לר"ע דבלילה נמי הוי זבה . ולכן השיב לו ר' אבא עליך ח"ק על נדחה סמוך לנדחה וכו' :

ואשר הקשינו למעלה מהו לשון עליך כו' ? משום דלר' אבא לשיטתו לק"מ דאיתא התם בצרכות

הדרך על הש"ס

מה שאמרתו בעזה"ש בסיום הגדול בחש"ם
דפה ביום ה' בהעלותך י"ד לחדש סיון שנת
תרמ"ט.

אופן ב תד"א כל השונה הלכות בכ"י מוצטח לו
שהוא בן העוה"ב שנאמר הליכות עולם לו
ח"ה הליכות. אלא הלכות ע"כ. הדקדוקים אשר יבאחו
בדבריו. (ח) אחרי שכבר הוצטח לנו מצעלי המשנה
ז"ל באומרו כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב. אפי' לא
שנה הלכות בכ"י. א"כ מה יוסוף לנו התד"א בדבריו
אלו. (ב) הוכחתו מהכ"ה הליכות עולם לו. באומרו ח"ה
הליכות אלא הלכות. הלא לא נאמר זאת מפורש בהכתוב.
כי אם עפ"י דרשתו ז"ל. (ג) לפי דרשתו ז"ל הא"ך יהי'
הדברים האלה נמשך אל הנאמר מקודם. עמוד וימודד
ארץ ראה ויתר גויס ויחפולו הררי עד שחו גבעות
עולם. הליכות! שינת הלכות בכל יום! עולם לו. יהי' בן
עוה"ב. אשר מאוד נמוך לקרב דרו"ל אל פשטיות הכתוב.
ואצב דבריו נבאר ג"כ מאמר רו"ל בשבת פ"ג ע"ב אמר ר'
יונתן לעולם אל ימוע אדם ח"ע מזהמור"ר ומד"ת ואפי'
בשעת מיתה שנאמר זאת החורה אדם כי ימות באוהל.
אפי' בשעת מיתה תהא עוסק בחורה ע"כ. וכדי להבין
דברי רו"ל נפתח דבריו במשל. לעשר אחד שהי'
נגורו בכפר ושמה הי' לו הרבה בנינים וחולרות בר, שבא
לביח מיודעו הגביר הדר בעיר גדולה להשתעשע עמו
בביתו איזה ימים. ויהי בעת שהיו מסובין יחד בעת
המשחה. הוליא הגביר האורח אנה גדולה מקירות
לבו. וישאלהו הגביר החושב מהו סיבת האמנה? ויענו
האורח הלא שמעתם מהשמועות הלא עובות המלאים
במכ"ע בכ"י מההצערות הגדולות שנהי' בזמן הק"ן הזה
ר"ל. והנה אחס הדרים עם הרבוש שלכם בעיר גדולה
רבת עם. והרבה חיל לצא הקיר"ה נמלא זה. וגם גדודי
מכבים יש. הנה כל אלה בעת לרה ר"ל (כי התי) הנה
יהיו לעזר גדול. להיל רבושם מאבדון ר"ל. אמנם
אנכי אשר הגני רחוק כהיום מהווי ורכושי אשר הוא נפוץ
על פני השדה. אם יקרה איזה סיבה כעת ר"ל מי ישתדל
שמה בגיני. ואף אם גם אנכי תהי' שמה. אל מי אלעק
לעזרה. ומי ישיעני בלר לי. וע"כ שמחתי מהול בחוה.
ויחמק הגביר החושב על דבריו. האם על זאת תדלגו!
הלא יש לפניכם להשיג תחבולה גדולה. כי נמלאים בפה
כמה סוכנים מחברות המקבלים עליהם חמירות מביב
אש (סיקוראלין גיזענישאפט בל"א) שמה תוכלו להבטיח

משום שהנחש התחיל בעבירה זו תחילה. ודיבר לטורח
על צורחו. מאילן זה חכל וצרח העולם (ב"ר פ' י"ט
סי' ד' בשם ר' לוי) ולפיכך אמר ר' לוי לעת"ל הכל
מותרפאין חוץ מן הנחש (שם פ' כ' סי' ה') והכל הוא
עפ"י דעת מי שאומר שסיפר אין לו תקנה. אבל לפימי
שכ' לעיל דהעיקר כדעת מי שאומר דגם להנאסר לה"ר
יש תקנה בחורה. או להשפיל ח"ע אם הוא ע"ה. ח"כ
בע"כ גם הנחש יחוקן לע"ל. והנה שמעתי אומרים
דיש רמז בחורה דאין תקנה לנחש לעת"ל מדכתיב ועפר
תחבל כל ימי חיך. ימי חיך העוה"ז. כל ימי חיך
להביא לימות המשיח ע"כ. אבל לפ"מ שהוכחנו לעיל דב"ז
וחכמים. וראב"ב ור"ע. ורב שמעי. כולוהו ס"ל דימי אינו
אלא ימים. ח"כ הק' כל לרבות ליות הוא דלחא. וליכא
יחור לרבות לימות המשיח. ח"כ יהי' חיקון להנחש לעת"ל
אף שהוא הי' אבי אבות מספרי לה"ר. וכיון שיהי' חיקון
להנחש. בודאי תולדותיו כיו"ב. וגם להמספר לה"ר יש
לו רפואה בת"ח. ע"כ שפיר הביא הגמ' הכא הק' דחד"א.
דכל השונה הלכות בכ"י. אפי' אם כבר סיפר לה"ר.
מוצטח לו. פי' יהי' צפוח. שהוא בן העולם הבא.
שנאמר הליכות עולם לו וכו' :

ובזה יש לחבר ג"כ סוף הש"ס עם תחלת מס' צרכות.
דהנה התקנה הזאת הוא לת"ח השונים הלכות
בכ"י. אבל מה יהי' החיקון למי שאינו יודע לשנות
הלכות בכ"י. ע"ז אמר הדרך עלך ש"ס. מאימתי קורין
את שמע בערבין כו' ומאימתי קורין ח"ם בשחרית כו'
ואיחא במנחות (ל"ט ע"ב) דעת רשב"י דאפי' לא קיים אדם
אלא ק"ש שו"ע קים מנחא לא ימוע וגו' ע"ש. ח"כ גם
ע"ה יוכל לתקן בק"ש שו"ע. [ומה גם דק"ש הוא קבלת
עול מ"ש. ועי"ז ישבור מעליו גאון עוון. ויבוא לידי
הכנעה ושלמות. וכשהוא"ל ואם ע"ה הוא ישפיל ח"ע שנאמר
וסלף זה שבר צרות] וגם הוא מוצטח לעוה"ב. וכמש"ל
התנא כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב ומינשב צוה כל
הדקדוקים ה"ל. וגם הסמיכות של הענינים הכ"ל :
וי"ך עוד צוה. עפ"י"מ שכתבו המפרשים שמה שהתחיל
רבינו הקדוש ז"ל התחלת המשנה במנחות ק"ש.
משום דזוהי מורה ראשונה שאדם פוגע בראשונה בצואו
להתחלת היותו בר מורה. באור ליל שנת י"ד. בתפלה
מעריב (עיין בתוס' מרשים) ומזה נראה דק"ל כדו"ח
דגאולה מאורחא נמי הציבא. וע"כ ק"ש קודם תפלה.
דאלו לדעת ריב"ל האומר תפלה באמצע תקנוס. הי'
לר"ך להתחיל המשנה בדני תפלה. וק"ל :

לשלם לו במיטב כאוק וכלכה. אבל אוי לו להאדם אף
 אם כל ימיו עסק בתורה. אך אם באחרית ימיו חז'
 פירש א"ע מהתורה. וה' שנה ופירש לא יועילו לו כל מה
 שלמד. אחרי כי בעת פטירתו כבר פירש א"ע מחברת
 התורה. אין התורה אחראי וערבאי להשיב לו את הפסידו,
 וזהו מה שכיונו חז'ל בשבת צפ'י הכחז. זאת התורה.
 זהו חוק וגדר התורה. אדם כי ימות באהל. אפי' בשעת
 פטירתו של אדם אל יונע א"ע ממונה להיות ה"י שנה
 ופירש. וכדבריו הנ"ל :

ובמעתה

נשוב לבאר את הפ' עמד וימודד ארץ וגו' .
 עפ"י הסדר ומשל. מהידוע כי טרם נפרלה
 דרך מסלת הברזל על פני חבל. ובני אדם היו מושעים
 בעגלות הגשכרות מאנשי הכפרים מעיר לעיר. הנה
 כשהי' לרץ האדם לכסוע דרך ארוכה כמו מוארשאל לפ"צ
 היו עוזרים עליו כמה הרפתקאות ממקרי הזמן מקור
 וחוס ורוח וגשם אשר מרררו ועינו את כוחו. וכמאה"כ
 פנה בדרך כחי וגו' וגם לא הי' להטוע זמן ידוע לפניו
 כמה ימים יעברו עליו עד בואו אל מקום חפצו. ולכין
 היום והשעה. ועוד יותר רע ומר הי' לאנשי לבא הקיר"ה
 בעת שיקראו לבוא אל עיר המלוכה להתראות אל המלך
 יר"ה כי היו נלאים מטורח הדרך ומשאם. אשר ע"כ
 התעורה הממשלה יר"ה. לעשות מסלת ברזל בדרך
 ישרה ונכונה ע"י מוכות של ברזל המשולבות אחד אל אחד
 ועליהם יעברו מרכבות כבוד ע"י כח מכות הקיטור. ועי"ו
 יבואו חיל לבא הקיר"ה במנוחה ושלוה אל מקום הנעמד
 להם בשעה ידועה ומכוונת מזמן לראש והליכתם ובוואם.
 ואגב יהי' הועלת גדול לכל בני המדינה. וכאשר נתאשר
 הדבר בהסכם הממשלה יר"ה. נשלחו היקף תרים ומודדי
 ארץ לחור את מקום הדרך הטוב והמוכשר לזה יותר
 והליצו ליונים על פני אורך המסלה אשר תעבור בה.
 לשמן המקום כי בדרך המוכשר הזה תעבור בה המסלה.
 ומובן הדבר כי אחרי מדידת התרים פגעה מהלך המסלה
 במקומות המיוחדים לבע"צ דרך שדותיהם. וכמה בנינים
 עמדו עי"ו לבותרם ולפנות המקום. ובאו כמה כחצי
 חלונה מצב"צ ע"ז. ע"כ נשלחה ע"ז קאמיטיא מיוחדת
 לגמור עם הבעלי החלונות ההמה ולפנות להם צעד
 חציעותיהם. ולהשיג מהם שטרי פטורין. כי אין מהראוי
 שיהי' על דרך המלך פטורין וחציעות. וכאשר התחילו
 אח"כ ליישר המסלה פגעו בדרכס הרים גדולים. וגבעות
 קטנות. הנה הגבעות הקטנות נתבעלו מנאצם. ועשה
 ארץ נישור, אבל הרים הגדולים אשר לא יכלו להניש
 אורח

את הון רכושכם עפי שוי'. עבור ככס הפיילינגטו שיקחו
 מכס. וח"ו כי הפול חיזה סיבה בהונכם הלא ישלמו
 במיטב. והנה מחוקי הסיראנס הוא כי מהשעה אשר
 הבטיחו את רכושו. אם יקרה סיבה ר"ל ורכושו נשרף
 כליל. בעלי החבורה ישלמו. אף אם כל ימיו עדיין לא
 נהנו ממנו בעלי החבורה מאלומה. עכ"ו אחרי אשר כהיום
 הוא את ושהוף להם ילטרבו לשלם לו. ולהיפך אף אם
 יזי כל ימיו שילם לבעלי החבורה וקבלו ממנו סך רב. אם
 אך בפעם הזאת נפרד מהם מבלי להשתתף עמהם עוד.
 הנה בהגיע כלות שעה הי"צ של היום האחרון. אם יקרה
 לו חיזה סיבה אינם אחראין וערבאין ע"ו. אחרי כי פירש
 א"ע מהם ומחבורתם. וכן הוא בהנמשל. אם כי
 נאמנו עלינו דרז"ל שכל איש מיישראל יש לו חלק בעוה"ב.
 אמנם לא הבעינו אותם כי חלקם מקוים ובעוה לאחריהו.
 כי הנה לעומתם יש היל"ר הבער באש תאחזו. אשר
 בהחטיואו את האדם באיזה עבירות חמורות. ויכל לשרוף
 ולכלות את חלקו בעוה"ב עד חומה. וכשאז"ל בחגיגה
 ע"ז ע"כ על אחר. ולא לעלמא דלחי ילתי משום דחטא.
 וע"כ לא יוכל האדם להשתאר בנפשו בהלחמתו בעוה"ז
 כי מייבאלו לראות במה שנגעה בחלקו השמור לעוה"ב.
 ולעת מלא זה יום הגמחה יוכל היות כי ימלא חלק
 נחלתו בצורה וכלה לגמרי ח"ו. לכן הרבה השי"ת את
 חסדו עמנו במה שנתן לנו את תורתו לנעוץ חיי עולם
 בתוכנו. והיא ביחוסה אלינו כדרך חברת מקבלת אחריות
 ומציבת את של היל"ר כי כל המשתתף ומתחבר בחברתה
 הלא היא מוגינה ומללאת את חלקו שבעוה"ב. וכמו שהליל
 בזה התנא ר"מ את אחר והחליף את שיטת דיו דמוטב
 דלדייני על העבירות שעשה. ולתי לעלמא דלחי משום
 דעסק באורייתא (וכמש"כ הרש"א בח"ה) — וע"כ אמר
 התנא דבי חלי' כי כל השונה הלכות בכ"י הנהו מוצעת
 שהוא בן העוה"ב. ואל יפחד פן יגרמו עונותיו ח"ו
 לנשלו מן חלקו בעוה"ב. כי התורה היא אחראי וערבאי
 לו ע"ז (אם אך יציא עדות וראי' לנפשו כי לא צדון
 ובמרד היות את היל"ר בחלקו להצטיר ולהשחית). ומעתה
 נבאר את דבריו יותר להשוות הנמשל אל המשל. אשר
 ע"כ אף אם לו ימלא אדם אשר כל ימי חייו לא הי'
 משוני הלכות. ובאחרית ימיו עבר עליו רוח פהרה
 להיות משוני הלכות בכ"י. או להשתתף בחבורת של לומדי
 תורה. אזי לעת בוא פקודתו עלי חבל. אף אם ימלא
 כי היל"ר בהסתת מחלוו שרף את חלקו. עכ"ו חברי
 התורה אשר התאגד עמהם המה יעמדו לפניו במשפטו

הדרן על השם

אותם ממקומם . הנה ע"ד המליצה נאמר כי התפשרו עמכם . ר"ל שהשאירו אותם על מקומם . אבל נתרנו להניח ולתת מהלך ומקום מעבר להמסלה שחצבור בחוכם (שונעל ב"א) ואחרי כל הנ"ל נעשה ונגמור המסלה הכוללת מוותרת לפ"צ . — והגמול צוה כי הנה ידוע כי כל תכלית העוה"ז אל האדם המכוון הוא שיהי ע"י ויבטחה מהלך להאדם ע"י מלות ה' לבוא לחזות אח"כ בצור פני מלך חיים ה' לבאות בעוה"צ . וע"ז ניחנה הכשמה צבונת הנחון בעולם השפל לעבור דרך העוה"ז כפרוודיר שלפני הערקלין . וע"כ נקרא האדם הולך כעוה"כ כי הולך האדם אל בית עולמו . ילכו מחיל אל חיל וגו' . ואמנם מסלה ודרך הזה נחלפה אחר מתן תורה מכפי שהיתה קודם מ"ת . כי קודם מ"ת היו לנו האמצעים והסבות שילטתך כמו האדם לעבור עמכם מהלכו לעוה"כ רק ז' מלות ב"ג אשר הנה לא הספיקו דים הם האדם לשמור לאחו ולתתו כל ימי חלדו [ועינין בם] אהל יעקב להנ"מ מדובלג צפ' קדושים ביריעתם האהל צבטו במשל אח דברי ר"ח ב"ע ר"ה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרצה להם חורה ומלות כו' עיי"ש כי נעמו וחבין את דבריו ביוחר] בעבור כי מעת עשותו איזה מלוא עד בוא לידו לקיים מלוא אחרת יעברו עליו הרצה זמן צבטלה ובהלואה אשר יובילוהו לשחת ולא יבוא עי"ו לתכליתו האמיתי לחיי העוה"כ . לכן חס השי"ת על צמורי צרואו ונהן להם החורה הקדושה אשר היא משולבת במלות הרצה האחריות וקשורים זה בזה לעסוק בהם האדם כל ימי חלדו . מצלי יתן להאדם עת צבטלה ומנוחה עד גמרו את כל עבודתו לבוא ולחזות אח"כ בצור פני מלך הקב"ה . וזהו רק לעוסקים בצחות ה' החמימה והישרה . וכאמרו . אשרי תמימי דרך . אשר יעברו דרך החמימה הנם מאושרים ! ומי הנה ? אך ההולכים בחורת ה' כי היא בעוהה להולכים בחמים — וכאשר עלה צרואו הפשוט לתת החורה ע"פ תבל . צבטול נהג בעלמו מנהג ד"ח לחור את כל הארצות . למולא חרץ מוכשרה לפני עם סגולתו לתת בה קיום למלות תורתו . לא מלא מקום מוכשר יותר כי אם חרץ ז' עממין . וכעוה"כ ויתן להם ארצות גוים וגו' בעבור ישמרו חוקיו וגו' . וכן דרז"ל צמד"ר ויקרא על פ' עמד וימודד חרץ מדד הקב"ה את כל הארצות ולא מלא כו' עיי"ש — וכאשר עמדו ע"ז הו' חומות צבענה שכבר קבלו הו' מלות ונתישבו ע"ז בחרץ . הוכרה השי"ת לגמור עמכם והחיר להם השבע מלות . והגלה אותם מעל אדמכם (כשני הדיעות המוצא בגמ' צ"ק ל"ח) . ושניהם מכוונים צפי

הכחוש . ראה כי יהי ע"ז טענה מהאומות . ויתר גוים החיר להם הו' מלות ועי"ז הגלה אותם מעל אדמכם . ולא נשאר מעשה שום עיכוב לפניו לגמור את מסלת החורה . רק עיכוב היתה"ר העומד לשטנה אל האדם ע"פ דרכו . אשר הוא מכונה במליצתם להר וכמשאל"ל צבטה רשעים דממה להם כהר . והנה היתה"ר הפחות הנטוע בלב האדם ובלתי נחוץ אל עבודתו ית' אותו ציטנו השי"ת מכל וכל וכמשדרז"ל ע"פ חרות על הלווח ח"ת חרות אלף חירות מילה"ר . ואמנם הילך הגדול אשר חין באפשרו לצטנו יען כי נחוץ הוא אל האדם לעבוד עבודתו ית"ש . וכמשאל"ל בכל לבבך בשני ירך בילה"ע ובילה"ר . כאכילת דברים של מלוא ופ"ר וכדומה הרבה . עליו נאמר צדק מליצה כי התפשרו עמו שאותו הילך ישאר אך בחגלו שיתן לנו דרך ומקום לעבור ע"י אל מקום מקרתינו והפלטו (וידוע כי גבע קטן מהר) וע"ז ח"כ במליצתו ויתפוללו הררי עד אותן הרים שייערכו להשאר עדי עד . וימי באמצעים לתת צמו מהלך לדרך החורה באמצעים . אבל היתה"ר הבלתי נחוץ להאדם רק למלואות חלוותו בלבד אותו הילך נחצטל מכל וכל . ע"ז חרץ שמו גבעות עולם . ואחרי כל הנ"ל הנה נגמר הדבר מעשה כי הוכן והוכשר המסילה להאדם להיות הליכות עולם . פי' שיוכל האדם ללכת דרך העוה"ז-לו-לראות בצור פני מלך חיים בעוה"כ :

והנה צראשית ציין המסלה כאשר עוד לא נודע צבעה לבני האדם . כאשר ה' בא אחד מעיר קטנה לעיר גדולה אשר בא ים תחנה ממסלת הצירול . ורואה במקום התחנה הרצה מוטות מסודרות זה אל זה . ה' מקום אללו לטעות ולאמר על כל חו"א מהם כי הנה זהו המסלה אשר בה יעברו חנשי המדינה וחיל הכבא לפ"צ . אבל באמת חינו אלא טועה כי כל אלה הנה רק מוטות לדיות אשר כולם יפנו אל הנוש העיקרי והאמצעי החמימי . ואם לא ישמור השומר את מהלך המכונה למשוך אותם אל המוט האמצעי . הלא חמה המכונה את דרכה הלה ותציה את העוברים בה לידי סכנה גדולה . לכן כ"ז שחצבור המכונה על מוטות הצדדים לא נוכל לאמר עלי' כי המכונה הולכת לבטח דרכה לפ"צ רק אחרי אשר חצבור כל המוטות הצדדים והצוא עד מקום המוט העיקרי המיוחד חזי נוכל לאמר כי הנה היא חצבור מעשה בשלום ובמישור לדרכה . כן הוא הדבר כנמשל דברינו . אחרי שבחרנו כי החוה"ק המתונה לנו ממנו ית"ש הנה היא המסילה הישרה והבטוחה דרך לדיקים , לעצור בה האדם

האדם ציני חלדו את דרכו מהעוה"ז להעוה"ב וכמש"כ הליכות עולם לו. הנה בהשקפה הראשונה כאשר יראה הרואה בה הרבה קוים. כמו חמשה ח"ח. וכו"כ. ומשנה. וגמרא. ומדרש וכו'. וכל לאמר על כל אחד מאלה כי לעומד אוחס הנה הוא מוצטח לעוה"ב. כי כל אלה המה הליכות עולם. לו. ע"כ צא התד"א לאורות לנו הדרך הנכונה. כי לא כן הוא הדבר. וכל הנ"ל המה עדנה רק חמלעטיס לתכלית העיקרי. והמה חממדיס להשכיל לחיט לעומד אותם עפ"י מלות ה' לידע את ההלכות היוצאות מהם לקיימם ולעשותם. היינו שלמוד ע"מ לעשות והאריך לבין את ההלכה. אבל אם ח"ו ינטה הצדה וילמוד רק מן השפה ולחוץ הנה מסוכנים להאדם למאוד. וכמשארז"ל זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מות. למיימימים בה סמא דחיי ולמשמאלים בה סמא דמוחא. כאשר הגנו רואים כהיום שהמהפרלים מדעת התורה המה מסוכנים יותר להאומה מהבורים וע"ה. לכן ציאר לנו התד"א כי כ"ז שלא זכה לבין למודו צירחא ה' שלמוד כל אלה ע"מ לעשות לידע את כל מלות ה' כהלכה ע"מ לעשותם עדיין אינו צטוח בהליכתו בהם שיבוא מזה לעוה"ב. רק אם כוננה לימודו להבין את מלות ה' לידע ההלכות איך לקיימם ולעשותם. הנה אז הוא צטוח בדרכו שיבוא עי"ז אל מטרותו לעוה"ב. וזהו דרשנו ז"ל אם כי הכתוב אומה כי כל אלה המה הליכות עולם. לפני האדם. לו. יח'. עכ"ל ח"ה הליכות עולם על שום לימוד מלמודי התורה כי אם על חופן תלבוה אזי תדע בטח כי עי"ז יהי לך הליכות עולם. לו. והבן :

סוף עוקצין

מה שאמרתי בסיום שתא סדרי משנה ביום א' שמות י"ט טבת תרס"ב בחש"ס פה הודאדנא :

אמר ריב"ל עתיד הקב"ה להגחיל לכל לדיק ולדיק ש"י עולמות שנאמר להגחיל ארבעים יש וגו' אמר ר' שמעון בן חלפתא לא מלא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר כו'. והעירו המפרשים צוה כמה דקדוקים. (א) מהו החשבון של ש"י. לא פחות ולא יותר. (ב) מהו כוננת אומרו לכל לדיק ולדיק. (ג) מהו הסמיכות של מאמרו של רשב"ח לא מלא הקב"ה כו' אל הענין הקודם. (ד) דהנה (בסנהדרין ק' ע"א) אמרו רז"ל. כי אחא רב דימי אמר עתיד הקב"ה ליתן לכל לדיק ולדיק מלא עומסו. שנאמר ברוך ה' יום יום יעמס לנו וגו' ח"ל דביי ובי חפשי לומר כן והלא כבר נאמר מי מדד בשעלו מים. ושמים צורת חכן (ופירש"י האריך אדם יכול לקבל מלא עומסו של הקב"ה והרי אין לו מקום ליתן דכל העולם כולו אינו אלא כמורת ועד אגודל) אמר מ"ט לא שכיחא באגדתא דאמרי דנערבא משמאי דרבא בר מרי עתיד הקב"ה ליתן לכל לדיק ולדיק ש"י עולמות וכו' (ופירש"י צאותן עולמות יתן להלדיק את העומס) עי"ש

האדם ציני חלדו את דרכו מהעוה"ז להעוה"ב וכמש"כ הליכות עולם לו. הנה בהשקפה הראשונה כאשר יראה הרואה בה הרבה קוים. כמו חמשה ח"ח. וכו"כ. ומשנה. וגמרא. ומדרש וכו'. וכל לאמר על כל אחד מאלה כי לעומד אוחס הנה הוא מוצטח לעוה"ב. כי כל אלה המה הליכות עולם. לו. ע"כ צא התד"א לאורות לנו הדרך הנכונה. כי לא כן הוא הדבר. וכל הנ"ל המה עדנה רק חמלעטיס לתכלית העיקרי. והמה חממדיס להשכיל לחיט לעומד אותם עפ"י מלות ה' לידע את ההלכות היוצאות מהם לקיימם ולעשותם. היינו שלמוד ע"מ לעשות והאריך לבין את ההלכה. אבל אם ח"ו ינטה הצדה וילמוד רק מן השפה ולחוץ הנה מסוכנים להאדם למאוד. וכמשארז"ל זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מות. למיימימים בה סמא דחיי ולמשמאלים בה סמא דמוחא. כאשר הגנו רואים כהיום שהמהפרלים מדעת התורה המה מסוכנים יותר להאומה מהבורים וע"ה. לכן ציאר לנו התד"א כי כ"ז שלא זכה לבין למודו צירחא ה' שלמוד כל אלה ע"מ לעשות לידע את כל מלות ה' כהלכה ע"מ לעשותם עדיין אינו צטוח בהם שיבוא מזה לעוה"ב. רק אם כוננה לימודו להבין את מלות ה' לידע ההלכות איך לקיימם ולעשותם. הנה אז הוא צטוח בדרכו שיבוא עי"ז אל מטרותו לעוה"ב. וזהו דרשנו ז"ל אם כי הכתוב אומה כי כל אלה המה הליכות עולם. לפני האדם. לו. יח'. עכ"ל ח"ה הליכות עולם על שום לימוד מלמודי התורה כי אם על חופן תלבוה אזי תדע בטח כי עי"ז יהי לך הליכות עולם. לו. והבן :

אופן ג' תמה שאמרתי ביום הש"ס בפעם ג' ביום

היא"ט של מו"ח הרב המאוה"ג הדיק הנשגב המפידסם כקב"ת מוה' ר' נחום ז"ע ביום ח' לחדש מרחשוון שנת תרמ"ט פ"ק הורדאנא — פתחתי דברי במשל ומליצה. הנה עלה על רעיוני חיזה ספק גין הגזירה שיחאח מלפני הרוממות של השולטאן יר"ה. מבלי להניח לשום איש יהודי לעלות על חוף יפו. בלתי אם הראוהו לפני השרים את זכותו [הנקרה השגשגעי בלשון חורקיא] כי הוא תחת עול חורקיא. ומבני מדינתו. וחקריה בלבי ע"ד שכיני אשר יש לו אחוזת נחלה בכפר רחובות. ויש לו ע"ז שטר מוקנה מהממשלה דשם (קושאן בלשונם) מה יהי עליו משפט הכניסה. אם נאמר כיון שיש לו קנין מאחוזת נחלה. כתושב יחשב. ויחיה לו הכניסה. או נאמר דהן יש לו קנין נחלה. ויוכל להטות משירות נחלתו. אכן עכ"ז אינו נחשב כאזרח הארץ כ"ז

הדרין על השנים

אפריש מעשר דקתו . והמה רק ג' אלפים ונאה עולמות . ומעסה יגיע לתח לכל לדיק רק ש"י עולמות . והו להנחיל ארבעי יש :

ודנה בארבעה כתיב צפ"ך בצרכת מלכי דקך לא"ח וצרוך אל עליון אשר מנן לריך צידך ויחן לו מעשר מכל . ופי' בצו"ק שהקב"ה נחן לאברהם אע"ה מעשר מכל . ואינו מוכן . וכבר עמד ע"ז הגאון בעל הח"ס בחי' על החורה . ולפי הג"ל יפורש הטוב שהן המנה הדברים אשר אמר לח"כ הקב"ה לא"ח במוחה חכמי מנן לך (ודרז"ל לפי שהי' לא"ח מחפזד ואומר כו' ירדתי למלחמת המלכים ונלתי . תאמר שנתקבלתי שכרי צעו"ה . ואין לי כלום לעח"ל . אמר לו הקב"ה אל תירא חכמי מנן לך כל מה שעשיתי עמך צעו"ה מסעשיתי עמך אבל שכרך מחוקן לעח"ל ע"ש צב"ר פ' מ"ד סי' ה') שכרך הרבה מאוד . ולא פי' לו מהות השכר . הדברים האלו נאמרו לו ג"כ מפי מלכי דקך . וצריך אל עליון אשר מנן לריך צידך . שכ"ו היא בתיר מחנה חגס . ועוד צרוך יהי' על השכר שיגיע לך לעח"ל . שנחשב כאלו כבר נחון לך . והוא חלק מעשר מהחורה שנקראת כל . וכמש"ל צן צג צג הפך צה והפך צה דכולה צה . וצוה י"לפ הכי' בתהלים . נשבע ה' ולא ינחם אהה (דרז"ל בצדדים על ארבעה"ש) כהן לעולם . שתטול חלק מעשר ככהן הטול מן הלויים . והוא ע"פ דברתי של מלכי דקך שאמר לך שהש"ת נוחן לך מעשר מכל . והקב"ה מקיים דבר עבדו ועלה מלאכיו ישלים (ועיין בצדדים ל"ב) :

ודנה אחת בצבורות ליד פלוגתא דר"ח ור"י חי תרומה תלוי' לריכה שימור אולת . דר"ח סבר יש אם למקרא תרומותי קרינן צשתי תרומות הכי' מדבר . ור"י סבר תרומתי כתיב ויש אם למסורת . ולפי דברי ר' יהושע היינו יכולין לומר שרק לאברהם ניתנה המנהג של ש"י וכמש"כ להנחיל ארבעי יש . לשון יחיד דקאי על אברהם שנקרא ארבעי וכמש"כ זרע אברהם ארבעי . ע"ז אמר ריב"ל שאינו כן אלא עתיד הקב"ה להנחיל לכל לדיק ולדיק ש"י עולמות שנאמר (ולא דכתיב) להנחיל ארבעי יש . ויש אם למקרא . [וכמו שביארנו במוק"א דבעולם העתיד מתנהג בחסדו ית' לזכות את האדם אפי' בדעת יחיד שאין הלכה כמותו צעו"ה וכמש"כ אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני חלק וגי' אף דבעו"ה נפסק הדין אחרי רבים להטות . ואכ"מ להאריך] — והנה ההבדל שבין נוחן ומנחיל הוא . שכל נוחן מתנהג לחבירו . לריך הנותן לראות אם יש להקבל כלי ומקום שיחזיק לקבל בו את המנהג . אבל המנחיל ירושה לחבירו . הנה ירושה הבאה מאליה

עיי"ש . והקשה הגאון מוהר"י פיק ז"ל למה הביא צשס רצח צר מרי . הלא היא משנה מפורשה בעוקלין . (ה' השינוי . שצמטנה אמר להנחיל כלשנה דקרא . ובגמרא הג"ל אמר לשון ליתן . ו) ומדוע לא הביא שם בגמרא סיוס דברי ר"ש בן חלפתא . (ז' לפי פי' רז"ל הכתוב של להנחיל ארבעי יש . האריך יהי' נמשך הפי' הזה אל הפי' הקודם . בצורה לדיק אהלך . צחוך נתיבות משפט . להנחיל וגי' . ומדוע לריך לזה לדיק ומשפט :

ורישב כל הג"ל כ"ל עשי"מ שכתב הגאון מוהר"י צס' יעה"ד ח"ס . דחשבון הש"י עולמות הוא חלק אחד מעשר שבתורה . לפי"מ שארז"ל (בעירובין כ"א) אמר ר"ח דרש מרי צר מר . מאי דכתיב לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מלוחד מאוד כו' עד שצא זכרי' צן עדו ופירשה כו' כמה היא לה ארבעין צעשרין . וכתיב מי מודד צשעלו מים ושמים צורת חכן וגי' . נמלא כל העולם אחד משלשת אלפים ומאתים שבתורה ע"ש . נמלא דבתורה יש ג' אלפים ומאתים עולמות . והחורה כולל מל"ב נתיבות חכמה . וכבר אחז"ל צרה"ש ע"פ ותחסרהו מעט מחלטים דל' שערי צינה נבראו צעולם וחסר א' שלא השיג אפי' מרע"ה . כן מן הל"ב נתיבות חכמה כתיב א' לא ישיג שום צרי' . וע"ז נאמר נתיב לא ידעו עיט . ולא שפחו עיני רואה (כמוצא כ"ו צס') המקובלים ז"ל) ולא נשאר לנו מהגלויות רק ל"א נתיבות שבהם רק ג' אלפים ונאה עולמות . וחלק מעשר מזה . יגיע רק לסכום ש"י עולמות ע"כ תוכן דברי הגאון צעהמ"ח יעה"ד ז"ל . ומעשה יובנו הכתובים שצמשלי הג"ל על מבוטס . דידוע דכל דבר הנגלה הנהו נקרא משפט . וכל דבר הסחוס ונעלם יולא מגדר משפט . ובכלל חוק יקרא . וכאשר עפ"י הכלל המסור לנו דחויב מלות הלקה הוא שיפריש כ"א חלק מעשר מהונו לדיקה . ח"כ כשהצוה החוה"ק אח"כ לעח"ל לשלם שכר למקיימי מנחתי . אף אם לא יגיע לנו השכר של מלות שבתורה חויב וגמול וכמש"כ מי הקדימני ואשלם וגי' ורק כמש"כ ולדיק חתי' לנו . וכמש"כ ולך ה' החסד וגי' . עכ"ז חתי' החורה מחויבת לשלם לנו מדה כנגד מדה לכה"פ לא פחות חלק מעשר ממה שיש לה . הן אמנם מן הנתיב הל"ב אשר נעלם ולפון מכל . לא חתי' מחויבת לתת . אבל מן הל"א נתיבות הנגלות אשר המה צשס משפט יקראו . מהם תשלם חלק מעשר לבעלי מלות . וזהו מאה"כ הדובר צרוח קדשו צבס המה"ק . בצורה לדיק אהי"ד — לתח מעשר לדיקה מהונו — אבל רק — צחוך נתיבות משפט רק מהם

הדרן על הש"ס

נד

מאליה אל היורש אינו מחויב המוריש לרואה אם יש להיורש מקום וכלי לקבל בו את ירושתו. ואשר ע"כ בגמ' דסנהדרין ה"ל כשחומר ר"ד שיתן הקב"ה שכל לדיק מלא עוממו. והקשה לו רבינו וכו' אפשר לימר כן. ובמה יקבל השכר של מלא עוממו. והלא כל העולם לא נברא חלה בזה. ע"ז השיב לו ר"ד דחמרי במערבא כו' עמיד הקב"ה ליתן לכל לדיק ש"י עולמות. פ"י שיתן גם המקום לזה. והוא הש"י עולמות אשר בהם יקבל הלדיק את מלא עוממו של הקב"ה. אבל רבינו שהקדוש ז"ל בסו"ס משנהו בדברי ריב"ל חמר דבר אחר שהקב"ה ינחיל לכל לדיק את הש"י עולמות בחזרת שכר וכמו שכתב הרמב"ם והרע"ב פ"י המשנה ע"כ חמר להנחיל. ויחלה הבאה לאדם הוכל לבוא בשפע רב יותר מכחו של היורש המקבל — ומאשר עכ"ז יקשה ע"ז. וא"י ישיגו אז הכלי הממוזק את הברכה הזאת. ע"ז השיב רשב"ם. וכסביר בדרך משל לחים בבה"ב אחד שה"י לריק לנסוע על נשואי בחו לעיר אחרת. וכאשר הוכרח ליקח עמו בגדי הכלה והמזונות שלו. עם המגדנות שלורך הנשואין. ולא הי' לו צמה להניחן השיאו לו ע"ז שישאל מידידו הגביר את הארגוים ואת המרלוסין אשר עממה נסע הגביר לפני חיזה שזעפות על נשואי ביה הגביר. ושאל הבעה"ב אולי לא יספיקו לתתחות הגביר להכניס בהם כל הדרוש. והשיבו לו בשחוק. הן בודאי הי' לו להגביר הרבה חפלים ומגדנות ממה שיש לך. ואם לו הספיקו דים. מכש"כ שייספיקו גם לפניך. כן הוא מאמרו של רשב"ם כתשובה לשואלי דבר צמה יקבלו הש"י עולמות (שהוא השכר וההעמוג) הן האורה עלמה היא גדולה ועולה עשרת פעמים ש"י עולמות. ובמה קבלו אותה? ועכ"ז הגה הספיקה ברכת השלום להיות כלי מחזיק ברכה לישראל. וכמש"כ על עת מ"ה. אשר השי"ת עוז לעמו יתן. הגה אז בדרך השי"ת את צרכו בשלום. והיא היתה כלי מחזיק ברכה לישראל לקבל את התורה מכש"כ שייספיק הכלי של השלום לקבל בה את השכר של ש"י עולמות שהוא חלק מעשר מהתורה — ומעשה סרו ונתיישבו כל הדקדוקים שהענינו למעלה אל כען: אה"כ סיימתי דברי במאליה ובקשה. שהשי"ת יבוא לבקר את גנו וכרמו אלו ישראל. ויהי' לו כ"ר לפניו מפרי עמליו בחוה"ק. וכמה"כ בשר השירים. הן נעול אחתי כלה. שהוא נעול וגדור מבלי להוסיף על דבריו. גל [מלשון גלות מים] נעול מעין חתום. שהכוונה על היראה הקודמת לחכמה. וכמש"כ ראשית חכמה יראת ה'. וכמש"ל התנא כל שיראתו קודמת

הדרין על הש"ס

ר' יצחק יעקב אשכנזי מפלאחק שיחי' וז"ל בקיבור .
 דלכאורה קשה על הגמ' דהא כר' יהושע נמי חזא . דאף
 דכ"ז שלא נלרפו בכבשן לא היו כלי חרס מ"מ היו כלי
 אדמה כמש"כ הר"ם בפ"ד דכלים מ"ד . ובע"כ ז"ל דסוגיה
 הגמ' דצ"ה סובר דטומאה וי"ט שיה' דלוי לא היו מנא
 לטומאה . לא היו מנא לעיני חיבור יו"ט . ולפי"ז סדה
 ג"כ קושיות . דהוי דהוי כלי לקדש זה מי מטאת שאני מי
 מטאת דמקדשין אפי' בכלי גללים וכו' ובכלי אדמה
 כדמפורש במשנה לעיל מינה . משא"כ לגבי יו"ט ציינן
 שיהי' כלי לטומאה וק"ל . והשבחי להרב ה"ל דזה דלוי
 לא יתכן לפרש דעת רש"י להשוות חיבור יו"ט לטומאה .

וכמו שהקשה החוב' ע"ד רש"י דאפי' אין עושה כלי גמור
 מ"מ חסור להחיל את הכלי . ומכש"כ לפי דברי הר"ם
 דהוי כלי גמור אלא דמקרי כלי אדמה . ובע"כ ז"ל כמו
 שפירשו המפרשים בדעת רש"י ה"ה הגאון מוהרש"ם
 בהבוחיו להש"ס [והגאון מוהר"ל לונץ מפלאחק בס'
 שמחה יו"ט . ומה שר"ל דמה שמדליק בו אה"כ היי נלרף
 באור אינו נראה כמבואר בכלים פ"ג מ"ב ושל אדמה
 שהוסק פיו בפחילה ע"ד ע"ש] . ללא על חיבור דאין
 פוחתין פריך מאן חנא . דא"כ הוי ללא כהלכתא דהא קיי"ל
 כר' יהושע . רק על יתור לשון המשנה דאמר מפני שהוא
 עושה כלי פריך . דמשמע להגמ' דמלחא חבב אררחא קמ"ל
 דהוי כלי נמי למילחא אחריתא . וע"ז אמר ר"י ר"מ
 הוא לענין טומאה . ומעשה קושיות קמה וגם נלכה דלמה
 לר"י לומר דהכונה הוא לענין טומאה דלא כהלכתא דחסה
 מתניתין דספ"ד דכלים כר' יהושע . יתור הול"ל לר' יוסף
 לפרש כהלכתא דכוונה התנא לאשמעינן דהוי כלי לקדש
 זה מי מטאת וז"ע :

בהפ"ס

שנה ח' חוברת ד' . הקשיתי על הכלל
 המסור לנו מנכמינו ז"ל דעשה דל"ת .
 ולדברי הגמ' ביבמות אליבא דתנא דבי רי"ש . עיקר
 ההוכחה היא מכלאים צ"לית דשרי רחמנא מנלמר ופשיט
 מופנה אליבא למדרש סמוכים עיי"ש . דכבר ידוע דעת
 ר' ישמעאל במנחות כ"ח דד' צ"לית ארבע מלות הן .
 [ומתירליס צזה רבים . והבעל מעין החכמה מכללם . במנחה
 סוטה . אח קושית החוב' בסוטה ג' ע"א על שלוש פלוגות
 שבין רי"ש ור"ע . דרי"ש סובר רשות ור"ע חובה וכי לית לנו
 הא דסוף מכות תרי"ג מלות נאמרו למשה מסיני . וא"כ
 לרי"ש צ"יר להו או לר"ע טפי לנו ? דרי"ש לשיטתו
 עייל ג' מלות הנוספות של צ"לית ור"ע כיל לכל ארבעתן
 בחדא ע"ש] וא"כ מגיל אליבא דחד עשה ג"כ תדחה ל"ת
 דלמא

עם חלבי . ומעשה לנו חכלו רעים ושחו לודים . ויערב
 לכם ויבוסם לכם . כי כן ראונו שהוא שמחה של מלוא .
 והשי"ת זכנו להאיר עיינינו במאור תורתו ית' ולרחות
 ביטעות עמו ישראל צ"כ :

מה

שחמרתו בסיום חלוקת הש"ס בשנה הזאת תרס"ג
 צביאור דברי החד"א במה שהוסף פה (מהמובא
 דבריו במגילה) מלה בכל יום . עפ"י דברי הגמ' בתענית
 (ד' ע"א) כתי' בקשה שלא כהוגן ויצא בקש לנו והקב"ה
 השיבה כהוגן אהי' כול לישראל . את שאלת דבר שפעמים
 מתבקש ופעמים אינו מתבקש . אבל אני אהי' לך דבר
 המתבקש לעולם ע"ש . כי הגה מתנאי החורה שירגיל
 האדם א"ע לקבוע עיתים לחורה . ואל ירחיק האדם א"ע
 מדברי חורה להצטל ממנה חיזה זמן . בהיות סמוך לבו
 שלפומת הזמן שיצטל מדברי חורה יקח לו חיזה מועדים
 ועיתים פמים בשנה להרבות בלימוד ולמלאות בפעמים
 אחדים כל מה שחור בשנה . כי זהו נכלל במאמ"ל ואל
 האמר לכשאפנה השנה כו' . כי הלומד למשל דף קבוע
 בכל יום הגה במשך הזמן ירבה בשיעורין יותר ממה
 שיצטל ממנה וירבה בה לפרקים . עוד זאת יתרה כי ההרגל
 והתמדה בחורה ועבודה יעשה קצין נטוע בנפש העובד
 להיות זריז ועושה בתשוקה לבו . אבל בני שעושה רק
 לפרקים ובימים יהי' בעל ממונה . הלא יתרחק ויקרר
 את השוקה נפשו . וכמש"ל החנא והכל לפי רוב המעשה
 לפי פ"י הרמב"ם ז"ל . והנה זהו ההבדל שבין מעלת הגשם
 להטל . כי הגה הגשם צבואו יריק ברכחו בשפע רב . אבל
 לעומת זה בעת יבשת הארץ יהי' חסר ומנוע זמן רב . והוא
 פעמים מתבקש ופעמים כו' אבל הטל אם שאינו רק דק ומעט
 אבל לעומת זה אין ברכחו נפסקת והנה הוא מזוי בכל יום .
 ע"כ השיב הקב"ה כי ראונו שאהי' לישראל כדמיון הטל . וע"כ
 אמר החד"א שדווקא כל השנה הלכות "בכל יום" הגה זהו
 מוצטח שהוא בן הפועל וכו' והארכתי בזה :

תשובה למשיבי דבר

בהפ"ס שנה ב' חוברת ח' . העירותי קושית ע"ד
 הגמ' צ"ה ל"ב מאן חנא דפחיתת נר מנא
 הוא . אר"י ר"מ היא דתינא כלי חרס מאימתי מקבל
 טומאה משנגמרה מלאכתו וכו' ע"ש בפירש"י . ולפירושו
 קשה למה לא מיייתי הגמ' הך מתניתין דפרה פ"ה מ"ו
 צ"ת היוצרים כשירה ור' יוסי פוסל . הרי דלתיק כלי
 נקרי וכחס מתניתין ר"מ הוא ע"כ . והשיב לי הרב וכו' כ"ש

ועוד סמוכין מלאון הכתוב בחורה. אבל עכ"ז אף אם נאמר כדעת הרמב"ן בס' המנחות ש"ע. ובהרב צעל שיבת ליון דחוקן נחשבין במנין המנחות רק לאחת. עכ"ז לא נתיישבה קושיית הג"ל. כיון דד' מנחות הנה. וכל אחת צפני עממה היא מלוה. ח"כ יוכל המקשן לאמר דדוקא היכא שנקבלו וצאו כל הד' יחד אמרה תורה לרחות הל"ת דכלאים ולא בפחות. דהנה הך דעל"ת הוא חידוש כנראה מד' הגמ' ביבמות ז' ע"א אטו עשה דדמי ל"ת לאו ל"ת חמור מינה. ח"כ כ"ז לא ידעינן עדיין חופן הדמי' י"ל דדוקא היכא דרבו המנ"ע על הל"ת כמו בל"ת הקפידה תורה. ולא באופן אחר וכמו שדחו בגמ' על כיו"ב מה למילה שכן נכרתו עלי' י"ג ברייתא. ושכן ישנה לפני הדבור. ורק להסביר גודל חמיותו הראיתי שהמה כ"כ בחשיבות ארבע עד ש"א להכניסם לפי דעת רי"ש במנין ארבע. ובודאי מה שהביא כה"ר דברי ר"ש שמונה כמה עשין בחפלין ולי"ת ומזוזה הוא רק להפלת גודל השכר ועונש המבטל אמר כן. דהא קיי"ל הלכה כר"ע דארבעתן מלוה ח' ועכ"ז המבטל עובר בחמשה כמש"כ ברש"י סס. ובע"כ דלרי"ש דפליג על ר"ע ולאמר ארבעתן ד' מנחות ואינם מעכבין זח"ז מראה מזה דמעלה יתירה יש בהם להחשב בחשיבות ד' מנחות ממש (ולדעת הבמעה"ח ג"כ למנין) לענין דחית ל"ת. — ומדברי הרמב"ן העיר ג"כ ידידי ה"ה הרב הגאון ר' אברהם חריף כ"ל חב"ד דק"ק פאקראי. והוסף לבאר לדעת רי"ש המה כתכלה ולבן שצ"כ אינם מעכבין זח"ז ועכ"ז ילפינן מכלאים בל"ת דחד עשה ל"ת. ול"א דילמא גדילים תכלה ולבן דדוקא ע"כ. ולאמנם זה אינו וחיזוק בזה עוד את קושיית. דהא כתב הטור באו"ח סי' י"א דבזה"ל דחין לבו תכלה לא הוה כלאים בל"ת והוא מהגמ' מנחות נ"י ע"א דסדין בל"ת צ"ש פוערין משום גזירה דקלא חילן ועיין צב"י ד"ה דאף בזמן שהי' תכלת היכא שאין לו אלא לבן אינו דוחה כלאים. וכן צב"י סי' ט' ע"ש. ח"כ כמו דחוקן דדוקא במקום תכלת הקפידה תורה לרחות הל"ת. למה לא נאמר ג"כ כדברינו דדוקא נגד ארבעה אמרה תורה לרחות הל"ת ולא בפחות מהם :

זכרה שהעיר כה"ר מדברי הגמ' בזויר מ"ח דס"ל לרי"ש דחד עשה דוחה חרי ל"ת. וח"כ אף אנו נאמר לשיטת"ה מה לי חד עשה מ"ל חרי עשה. הנה גם הרה"ג דפאקראי העיר כן. לאמנם עכ"ז חין דעתי נוחה מזה. דעדיין נוכל לאמר דדוקא בל"ת אמרו כן. וכמש"א ביבמות שם אטו עשה דל"ת לאו ל"ת חמור מינה וקאמי עשה ודמי מה לי חומרא זוטא ומה לי חומרא רבה. כיון דחוקן השתא שמידוש חידשה לנו התורה

ללמא הא דגלי רחמנא דעשה ל"ת בל"ת. היינו דדוקא בארבע מנחות עשה שיכולות לרחות ל"ת חדא. אבל פחות מארבע לא. ותדע דבעיקר מ"ע ל"ת צ"ל שלח לא הזכירה התורה כלל מנין הל"ת. וע"כ לדעת רי"ש אם חין לו טען עכ"פ אפי' בעשיית ח' מהן. וחלו צ"ל הא. כשכל הכתוב להורות לדרוש סמוכים. דכלאים בל"ת שרי הקפידה תורה לכתוב מנינם. ובע"כ להורות דאף שאסרתי לך ז' ח' יחדו. מ"מ אם גדילים תעשה לך על ארבע כנסות כסוהך. אז רשאי אחת לעשותן גם מאמר ופסחים. ואף שאמרו במנחות ל"ו ע"ב רב יוסף אמר סדין בל"ת ח"כ. דלרי"ש אף לי"ת ח' דל"ת רכלאים זהו אליבא דהאמנה דאף עשה ח' דל"ת. אבל קושייתו הוא חמיעיקרא דדיכא מנ"ל זאת לדעת רי"ש. לפחות מארבע מנחות עשה ג"כ יהיו יכולין לרחות ל"ת (ועיין חוס' פסחים ה' ח' ד"ה דרי"ש שיש להקשות מרי"ש לחנא דרי"ש) ולע"ג :

והנה בהפלא מוצרת ט' משנה הג"ל יאלו הרבנים הג' שיחיו ליישב חמיותו כמעט בסגנון אחד. דהעיקר הוא כדעת צעל שיבת ליון סי' ל"ד דחוקן נחשבין במנין המנחות רק למ"ע אחת. וגם ב' הרב ר' יצחק יעקב אשכנזי הג"ל העיר עוד כד"ל לזה מהא דליתא שם (ד' מ"ג ע"ב) כל מי שמניח חפלין בראשו וצורעו ומטיל ל"ת בצגדו ומזוזה על פתחו עליו אמר דהמע"ה שבע ציום הללתיך. הרי נחשבין כ"א למנוה צפ"ע. וח"ח"ז אמר רב"ז כל מי שמקיים צ"ב ג' מנחות אלו חפלין ולי"ת ומזוזה הכל בחיזוק שלא יחטא שנאמר והחוט המשושט וגו'. הרי דחשיב כל הד' מנחות של ל"ת למנוה אחת. ובע"כ דלעיל בקיום המנחות חשבין כ"א למנוה לצדה. אבל הכא דלמנין המנחות רק למנוה אחת נחשבו. [ודבר זה נסתר מחמתו דהא חשיב רב"ז ג"כ חפלין למנוה אחת ובמנין המנחות נחשבים המה לשנים כידוע. ובע"כ דרב"ז כלל כ"ל כ"ל כ"ל בשלושה. ות"ק יכול להיות דסובר כרי"ש. וע"כ חשיב לי' בפרטי דז'. וחין כאן ראי' לרחות ד' הבעל המע"ה] — ומאשר כי העורך של הפלא סיים דברי חשבתם (עוד יבוא) חכתי אולי אשמע עוד דבר מה בין הקושיא הג"ל — :

וע"כ כהיום הנני להביא פה את אשר השבתי בערב חג השבועות חרס"א להרב הג' כ"ש מוה' ר' אברהם יאעלסאהן כ"י מלוזין שהשיב לי ג"כ כדעת הרבנים הג' הג"ל. דכל זה אינו שוה לי. יען דחמיותי איננה סובבה על פי ההקדמה של פי' הגאון צעל מעה"ח ודעימי'. אך עשייתו סמוכין לקושיית מדעת הג' צעהמ"ח ח' מעה"ח.

עשה אחת ג"כ נאמרה. ואין לומר דכשנאמרו אח"כ בזה"מ דארבעתן ד' מלות יהי' דוקא ארבעה מ"ע דח' ל"ת. דזה אינו דמי איכא מירי דמטיקרא חד עשה דח' ואח"כ תבטי ד'. וכיוצא אמרו בחגיגה לרעת רי"ש מי איכא מידי דמטיקרא לא בעי הפשט וניחוח. ואח"כ בעי הפשט וניחוח ע"ש וד"ק :

ביאור משנה חמורה

בבב כלים פ"י מ"ח. לפסין זו בחוך זו. ושפתותין שוות. השרץ בעליונה. או בתחתונה. היא

טמאה וכולן טהורות. היו בכונס משקה [פי' כל המפדשים כלומר היו נקובות בכונס משקה ועשו"ט] השרץ בעליונה כולן טמאות. בתחתונה היא טמאה וכולן טהורות. השרץ בעליונה והחתונה עודפת [פי' הרע"ב והר"ש השתא מיידי בשלימות] היא והחתונה טמאה (פי' אבל האמלעית טהורה) בעליונה והחתונה עודפת כל שיש בה משקה טופח טמאה (פי' גם האמלעית טמאה ע"י משקה שבה שנטמאו מאויר כלי התחתונה העודפת) עכ"ל המשנה :

והנה בהך דינא דהיו נקובות בכונס משקה יש כ"מ לדינא. בין פי' של התו"ט ודעמי'. ובין פי' של הר"מ ז"ל צפי' המשנה ובחיבורו פי"ג מה' כלים.

דלרעת הרמב"ם ז"ל הלפסין עלמן הנקובות טהורות הכא והכא. רק לענין האוכלין ומשקין שבתוכן נאמר החילוק הזה. דאם השרץ בעליונה האוכלין ומשקין שבתוכן טמאים. ואם השרץ בתחתונה גם האוכלין ומשקין שבתוכן הנקובות טהורין ע"ש. ושיטת התו"ט ודעמי' הוא בהפך משיטת הר"מ דהאוכלין ומשקין שבתוכן טמאין הכא והכא. והחילוק הוא לענין הלפסין עלמן. דאם הי' בעליונה כל הלפסין ג"כ טמאים. ואם הי' בתחתונה רק היא עמאה וגם האוכלין ומשקין שבתוכן הלפסין. אבל שארי הלפסין עלמן טהורות. והתו"ט הוסיף עוד דע"י משקין נטמאו גם הלפסין כמבואר כ"ז למעיין בהם : ומאשר כי קשה מאוד להבין טעמו של דבר (לפי' דעת התו"ט ודעמי') מדוע גשהגה דין הלפסין הנקובות להיות טמאין מהשרץ שבעליונה. יותר משאם הי' השרץ בתחתונה. ילא רבינו מאור הגולה הגר"א ז"ל בחיבורו ס' ח"ר להחזיק בשיטת התו"ט ודעמי' ולבאר טעמה ונימוקה של משנה זו בהרחבת הדבור ע"ש. ולענ"ד דבריו הקדושים לע"ג מש"כ דאם הי' השרץ בעליונה. לגבי עמאה נאמר דכלי היא לחומרא. ולגבי האמלעית נאמר דלאו כלי היא. ואינה מלאת והוי כאלו השרץ בחובה. ואח"כ נאמר דהאמלעית כלי היא לחומרא ומקבלת טמאה כו' ע"ש. ודבריו אלה לא אוכל להבינם

החורה דעשה דליה אף שחומר מוננה. אבל לדברינו הכל עדיין לא נודע לנו החידוש הזה דחד עשה דל"ת (לדעת רי"ש) ח"כ טבל אמר דדוקא היכא דרבו העשה בכמוהו אזי דוחיס הל"ת באיכותה. ועוד י"ל דכוונת הגמ' במזיר הוא עפ"י שיטת רש"י בצרכות כ' א' . דפומאית מ"מ למזיר וכה"ג הוא בגדר היסר. ולא נאמרה מתחילה לאוי דכ"ג ומזיר לענין פומאית מ"מ. ע"כ שפיר אמר רי"ש מה לי חד לאוי ומ"ל תרי לאוי וק"ל :

והמקובל

אלוי מכל החירותים הוא מה שכתב הרב הג' ר' אברהם חריף הג"ל בתי' האחרון עפ"י ד' החוס' ביבמות ז' ע"ב דמלות זיית הוא לאמר בנהטקף ח"כ אשר תכסה אהר שחכסה משמע. ואף להבאג"ח צפ"י ל"ב דפליג. עכ"ל מודה דאהר שחכסה נמי במשנע דאטו התחייבו לפשוט בגדיהם מפעליהם בשעה שנטוין [ולא הי' לריך לכל זה. ויתישב יותר עפ"י דעת המרדכי הנובא להלכה באו"ח סי' י"ג דמוחר לנבוא בשבת בגד של ד' כנפות בלא זיית מפני כה"כ. והטעם דלא אמרה חורה לא חלבש בגד בלא זיית. אלא מ"ע להטיל צו זיית. וכפשטות הכי ועשו להם וגו' גדילים העשה לך וגו'. וע"כ בשבת שאינו יכול להטיל צו זיית או בחול כשאין זיית ממלאים בעיר פטור מפני כה"כ ע"ש] וא"כ לרעת רי"ש כשהוא מטיל זיית של כלאים בצנזו בשעה שהוא לצוש. אם נימא דחד עשה לא דמי (והמה ד' מלות לדעו) ח"כ בשעה שהוא מטיל הראשונה הוא עובר בלאו. וקוים העשה שידחה לא הוי עד כלות כל הארבעה ולא הוי צעידתא. ובשלמא לדין דס"ל כר"ע שארבעתן מלוא אחת הוי אהתלחה דמלוא ופירי מקרי צעידתא [ועיין בקונטרס אחרון ששאלג"ח צפ"י למ"ד מה שהקשה בבס הגו"צ] אבל לרעת רי"ש דסובר שד' מלות הן ח"כ כאו"ח צפ"ע נגמרה מלואה ובע"כ ז"ל לדלדירי ג"כ בחדא מלוא נדחה הל"ת וד"ק :

ובשאיני

לטלמי אמרתי ליישב חומר הקושיא בצופין זה. דר' ישמעאל לשיטתו דס"ל בחגיגה דף ו' דלללות נאמרו צביי ופרפות בזהל מועד עיי"ש. וכיון שלא נאמרו אז צביי הנמות צפרותיהם ומנינם. א"כ כשנאמרו אז הל"ת דלא חלבש שטמא והמ"ע גדילים תעשה לך בדבור אחד כמו שכתוב במכילתא. לא נאמר אז רק דמלות זיית דוחה ל"ת דכלאים. ופרטותי' דנחשבים לארבע ואין מעבדות זא"ו נאמרה אח"כ בזהל מועד [ובע"כ לדעת במעשה"ח אף שלר"ש ג"כ המה במספר חרי"ג אבל לא מסיגי נאמרו רק בזה"מ בלא לחשבון חרי"ג] ובע"כ כשנאמרה צביי דעשה דוחה ל"ת על

להבינם. דהא בשעתא שאנו צאין לרון דין פומאחא הכלי האמלעית הנקובה בכו"מ אס הוא מקבלת טומאה או לא. הלא ידעינן דאין השרץ בחוכה. ואך מהשרץ הנמלא עדנה בזהך העליונה הנקובה כמו כן. אנו רואים לטמאה ואנו לריכין לבזור טומאה עלי' בחדא מחתא. על הנקב שהוא ככונס משקה. דזהאמלעית אינו חשוב כנקב לבטלה מחורת כלי. ועכ"ז הוא חשוב כנקב בהעליונה מבלי להגיל את הטומאה שבהעליונה מלבוא הללה. הרי גם זה כהרי חומרא דסחרי' אהדי. וכגורל התמי' שיהי' באס נאמר כלי ולאו כלי בחדא מחתא שכתב הגר"א ז"ל על הוספת החו"ט מלד ממ"ג. כן הדבר הזה תמוה להחליט בפעם אחת בעת משפט הכלי האמלעית. (וכמו כן בשעת שאנו צאין לרון התחונה) שאנו צאין לטמאה מהשרץ המונה בכלי שלמעלה ממנה ולאנו נקב ולאו נקב בחדא מחתא מלד ממ"ג [אשר לחשוב כי ע"י חומר הדברים הכל' גטה הרמב"ם ז"ל לפרש דינא דהך צבא. דהלפסין טלמן טהורות. והך כולם טמאות דקתני על האוכלין ומשקין שבתוכן שנטמאו ע"י התחונה וכמו שכתב הל"ן:] ובזה הטעם קשה לי עוד על דברי הגר"א ז"ל צבא דמשמע מדבריו דמפרש הך דהיו נקובות בכו"מ קאי גם על התחונה. ח"כ בין שהשרץ בעליונה. או בתחונה. האין יטמאו האוכלין ומשקין שבתוכן אס לא שנאמר דהנקבים הללו מבטלין את הלפסין מלהיות כלים להגיל. ח"כ גם השרץ אינו מונה בכלי. דע"ז גם התחונה לאו כלי הוא. דידוע הוא דאין השרץ מטמא האוכלין ומשקין שלא נגע בהן דלא אמרינן כמאן דמלי טומאה דמיא. אלא השרץ מטמא הכלי. והכלי מטמא האוכלין ומשקין. וכמו שארז"ל השרץ טמאלא בתור הפת שבתוכו שני' שהחמר תחלה (שבת קל"ח. ופסחים כ') והאין יטמאו האוכלין ומשקין שאינם עם השרץ בכלי אחד. ושחיהם יהיו נקובות [רבינו הרמב"ם ז"ל צפי' להמסנה נשמר צוה מזה הטעם. וז"ל ואס הי' אלו הלפסין כולן אשר על התחונה נקובים בכו"מ כו' הגה הן לא ילכו מה שבתוכן כו' ויטמא כו' להקפת התחונה עליו כו' ע"ש הרי בפירוש הרב אומר דהתחונה מיירי כשהיא שלימה דוקא דח"כ גם כשהשרץ בעליונה לא יטמא את האוכלין ומשקין שבתוכם ומטעם שכתבאר למעלה:] ועוד ק"ל בד' הגר"א ז"ל על מה שדחה ד' החו"ט צמה שכתב שכלים מהטמאין מהמשקין שנטמאו מהשרץ שבתחונה. דזה אינו, מטעם הממ"ג. הלא בלה"ה הי' יכול לסחור דבריו מוטעם אחר. והוא כשהקור מקודם שתי חקירות.

א) מי יאמר להך דינא דהטעמי לזה ולזה דמעילין אותו לחומרא. אף לענין קבלת טומאה ממשקין שהוא מדרבנן נאמר. דלמא לא נאמרה חומרא זו רק לענין טומאה שרץ שהוא מה"ס. ב) ואח"כ דגם לענין קבלת טומאה ממשקין נאמרה. עכ"ז כיון דמשקין הללו אינם עמאין אלא מטעם חומרא. מי יאמר דמשקין הללו מטמאין אחרים. ומי יאמר דמשקין אלהם עמאין בספק שכתב הרמב"ם צפי"ד מה' אה"ט ה"ח שאינן מטמאין אחרים וכש"כ כלים ע"ש. ואס נאמר דלזה ולזה נאמרה. דאף משקים הללו שנטמאו מחמת חומרא דכונס משקה. אינו מגיל ליטמא. יוכלו אח"כ לטמאות כלים שלימים. ואף כלים נקובים בכו"מ שיפלו אח"כ בחוכן. כנראה כ"ז מלד החו"ט. והגר"א ז"ל לא פליג עלי' רק בצו הכלי עצמה הנקובה אשר המשקין מיטמאין ע"י. בצו פליג הגר"א ז"ל מטעם הממ"ג. ח"כ מי הכריחה לפרש הך צבא דסיפא בעליונה והתחונה שודפה דמיירי בשלימות. הלא גם נקובות מלי מיירי. והמשקה שבהאמלעית טמאה ע"י אויר התחונה העודפת ומשקה עופה הזה מטמאה אח"כ גם את הכלי שהמשקה בחוכה. ובע"כ מוכרחין אנו לומר דכולי האי ודאי לא מחמירין. וח"כ למה הי' דין הגר"א ז"ל לסחור דברי החו"ט מטעם הממ"ג [ובדבריו יש לתח עוד טעם לשבח צמה שהחוקק הרמב"ם לפרש הך דינא דנקובות דהתחונה הי' שלימה. משום דנראה דהר"מ יפרש הסיפא דמתניחין בעליונה והתחונה עודפת מיירי בין בשלימות ובין בנקובות (דלא כהרע"ב והר"ם) דדוחק לפרש רישא וסיפא בשלימות. ומליעתא בנקובות וכקושיא. צ) שזכיר בסמוך. והרא"י שלא זכר מזה צפי' המשנה וגם מחמתה וסדר הדינים המובא צפי"ג מה' כלים משמע דאף כשהיו הלפסין אשר על התחונה נקובות אמרה. וע"כ הוכרח לפרש צבא דנקובות דהתחונה הי' שלימה. וצדור דכונסו בחיבורו הוא ג"כ כמו כן.] [ואס דבריו צפי' הר"מ נכון ולא לנו מזה פשיטות לחקירה (א) שזכרנו למעלה דהך דפ"ג דכלים מ"א דמעילין אותו לחומרא אף לענין קבלת טומאה ממשקין נאמרה. אך החקירה (ב) עדנה לפ"ג וטובה יותר דהמשקין הללו שנטמאו מחמת חומרא אף שפלו אח"כ בכלים שלימים אינם מטמאין וכ"ל]. ומעתה קמה וגם נלצה חומר המשנה לפי פי' החו"ט ודעמי' נדוע כשהשרץ בעליונה כל הלפסין הנקובות עמאות וכמש"ג למעלה: ואם צלנו לפרש משנה זו עפ"י פי' הרמב"ם ז"ל. אף שזכרנו למעלה שלשיתו יתפרשו כל הצבות שהזכרנו למעלה. והך צבא דנקובות

חידושים

שבת החתונה ע"י נגיעתם בהאמלעית מאחורי. ואח"כ
הנה מטמאים את הלפס החתונה. אבל אם הי' השקן
בחתונה רק הוא טומאה וכולם טהורות. דאף שנטמאו
המשקין שבתוכה אינם יכולים לטמא את האמלעית דכ"ח
אינה מקבלת טומאה מגבה אף ממשקין טמאין. וכדעת
הראב"ד פ"ו מה' אה"ט ה"ג [ואף לדעת הר"מ עכ"ל] רק
אחורי טמא וחוכו טהור ע"כ שפיר מפל הלשון וכולן
טהורות]. ואח"כ מהחיל התנה סיפא דמתניתין. השקן
בעליונה וחתונה עורפת (וגבוה) היא והחתונה טומאה
אבל האמלעים טהורות. וכשרה לבאר בזה האופן
דהחתונה עורפת. דין מלאות משקה בכדי שיטמאו
גם האמלעים. דקרק ואמר דבאופן הלזה בעליונה
והחתונה עורפת. לא צעין שיהי' בהם משקה
כיום לטמא ע"ז את האמלעית בכדי שיהי' המשקה טמא
גם בגב הכלי שלמעלה הימנה וכ"ל. אלא כל שהי' זה
בעלמה אף משקה טופח. ואף רק בצדי הכלי של
האמלעית מחוכה. הרי נטמאת המשקה הזה מאויר כלי
החתונה העורפת. והמשקה טופח מטמא את הכלי
שהמשקה בה. משא"כ ברישא לטוח חס לא הי' משקה
כיום בכדי שיגע ע"ז בגב הכלי שעלי. רק משקה טופח
בצד הכלי מחוכה. אזי אף שהי' שרץ בעליונה לא הי'
טמא רק העליונה ולא יותר [ועיין בהרמב"ם פ"ז מה'
אה"ט דכל משקה מטמא כלים אשי' עד מאה. והראב"ד
הוכיח אפי' משקה הבא מחמת ידים מטמאין כלים
ועי"ש בכ"מ. ויש להביא עוד רא"י להראב"ד מסוגיה
דפסחים י"ו ע"ב הא במשקין הבאים מחמת ידים כו'
ואע"ג דדחי לה הגמ' הוא מטעם אחר אבל פשוט דברי
הגמ' מורין כשיעת הראב"ד] ומעתה יבואו דיני המשנה
בלא שום גמגום ודומק. ומקום הניחו לי להגדר בזה
בעז"ה יחברך:

כלים פ"א מ"ב. וחשובי בגדים במגע. דקרקו המפרשים
ז"ל מדוע לא קחני בזה ליטמא. ואין מטמאין
בגדים במגע. ונלע"ד דרבינו הקדוש ז"ל. רמז לנו אגב
אורחא עוד דין שני בזה. שטומאת משא אינו אלא בחדם
הטושאן. אבל לא באוכלין ומשקין. ולא בכלים. וכמש"כ
הר"מ בפ"ה המשנה והרע"ב ז"ל וכוונו שאה"כ בכ"מ ובכ"ב
בגדיו. יבואר מזה שאינו שייך אלא בחדם. אבל לז'
דבבדים שאין מפל עליהם לשון בגדים. וע"כ אמר וחשובי
בגדים [כמו לשון וחשובי בנים] כגון כלים ואו"מ.
מטמאין אלא במגע. ודו"ק:

דנקובות והשקן בעליונה הלפסין הנקובות טהורות. ורק
האוכלין ומשקין שבכולם טמאות ע"י הקפת החתונה
עליהם שהיא שלימה. והסיפא מיירי בין בשלימות ובין
בנקובות וכ"ל. אמנם לשיטתו יקשה עדה סיפא דקך
בזה מליעתה. מדוע קשההך בחתונה כל האוכלין
ומשקין שבשאר הלפסין טהורות. הלא כיון שנקובות המה
אינם מליים על האוכלים ומשקין שבהם מלהטמאות
מאויר הלפס החתונה וכמבואר בפ"ד מה' כלים. הרי
בארנו חומר משנה זו לפי פי' כאו"א מהשיטות הנ"ל:
ומעתה נשוב להעיר עוד דקדוקים שיש במשנה זו.
א) דהער במשנה תיבה נקובים. אשר זהו
עיקר הנושא של הענין לפי פי' כל הראשונים ז"ל. וכן הי'
לר"ד לכתוב מפורש. היו נקובים בכונם משקה. (ב) גדול
הדומק לפרש רישא וסיפא בשלימות. ומליעתה בנקובות.
[ואתה ישבנו קלה לדעת הרמב"ם ז"ל וכל"ל]. (ג) מה
שהכפיל התנא דבריו בעליונה והחתונה עורפת. כל שיש
כו' אשר הוא חך למוחר [ורבינו הגר"א ז"ל לפי פירושו
כבר ישב את זה דבא בזה לאפוקי מדעת החו"ט עי"ש].
(ד) סיוס דברי התנא כל שיש בה משקה "טופח" למה
הזקק עוד פה להשמיטנו דמשקה טופח סגי. ליטמא
ולטמא את הכלי. אחרי אשר כבר הזכיר זאת מפורש בפ"ח
מ"ד. קדירה שהיא נחונה בתור כו' עי"ש:

אשר ע"כ לולא דברי קדשם של הראשונים ז"ל.
לנלע"ד לפרש המשנה באופן פשוט ומקובל אשר
בו יבואו כל דברי המשנה על מקום. היינו שכל המשנה
מיירי בלפסין שלימות. ורק שתי צבות נאמרו בה.
שקן ארבע. וברישא מיירי בלפסין שוות. ובאר בו ג"כ
מה שיסתנה הדין בזה. בין אם היו הכלים ריקנין וגבוהות.
ובין אם היו הכלים עומדין במשקה כיום תחתיהן. והסיפא
מיירי שהי' החתונה עורפת על העליונה. וגם בזה
ביאר מה שיסתנה הדין בין גבוהות לאין גבוהות. וזהו
דברי התנא. לפסין זכ"ז (ושוות וגבוהות) הנה על האופן
הזה בין שהשרץ בעליונה. או בחתונה (וה"ה באמלעית)
רק היא טומאה וכולן טהורות. ואם הי' בכונם משקה
(פי' עומדות בכונם משקה) היינו שכל לפס עונוד בחור
משקה כיום שבלפס מחתויו. אז יש חילוק דאם השרץ
בעליונה כולם טמאות לפי שהכלי העליונה שבה השרץ
נטמאה כולם. ומטמאה מגבה את המבין הכונם מחתו'
וטמאין בה. והמשקה הזה חוזר ומטמא את הלפס
האמלעי. וכן הלפס האמלעי חוזר ומטמא את המשקה

הר"מ ע"כ לולא דברי קדשם של הראשונים ז"ל
לנלע"ד לפרש המשנה באופן פשוט ומקובל אשר
בו יבואו כל דברי המשנה על מקום. היינו שכל המשנה
מיירי בלפסין שלימות. ורק שתי צבות נאמרו בה.
שקן ארבע. וברישא מיירי בלפסין שוות. ובאר בו ג"כ
מה שיסתנה הדין בזה. בין אם היו הכלים ריקנין וגבוהות.
ובין אם היו הכלים עומדין במשקה כיום תחתיהן. והסיפא
מיירי שהי' החתונה עורפת על העליונה. וגם בזה
ביאר מה שיסתנה הדין בין גבוהות לאין גבוהות. וזהו
דברי התנא. לפסין זכ"ז (ושוות וגבוהות) הנה על האופן
הזה בין שהשרץ בעליונה. או בחתונה (וה"ה באמלעית)
רק היא טומאה וכולן טהורות. ואם הי' בכונם משקה
(פי' עומדות בכונם משקה) היינו שכל לפס עונוד בחור
משקה כיום שבלפס מחתויו. אז יש חילוק דאם השרץ
בעליונה כולם טמאות לפי שהכלי העליונה שבה השרץ
נטמאה כולם. ומטמאה מגבה את המבין הכונם מחתו'
וטמאין בה. והמשקה הזה חוזר ומטמא את הלפס
האמלעי. וכן הלפס האמלעי חוזר ומטמא את המשקה

